

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН
Vajdaság Autonóm Tartomány
TARTOMÁNYI OMBUDSMAN
Autónomna Pokrajina Vojvodina
POKRAJINSKY OMBUDSMAN

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН
Provincia Autonomă Voivodina
OMBUDSMANUL PROVINCIAL
The Autonomous Province of Vojvodina
THE PROVINCIAL OMBUDSMAN

ИЗВЕШТАЈ

ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

ЗА 2009. ГОДИНУ

1. УВОД	5
1.1 Уводна реч.....	5
1.2 Општа оцена о квалитету остваривања права грађана пред органима који обављају јавна овлашћења и примењују прописе АПВ и РС	8
1.3 Законодавно регулисање људских права и слобода током 2009. године.....	9
1.4 Избор Покрајинског омбудсмана и заменика/заменица	11
2. ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА	12
2.1 ЗАШТИТА ПРАВА МАЂИНА	12
2.2 Поступци по службеној дужности.....	13
2.3 Делотворно учешће националних мађина у органима државне власти.....	15
2.4 НАЦИОНАЛНА СТРУКТУРА ЗАПОСЛЕНИХ У ПОКРАЈИНСКИМ ОРГАНИМА, ОРГАНИЗАЦИЈАМА, СЛУЖБАМА, ДИРЕКЦИЈИ И ФОНДОВИМА	16
2.5 СЛУЖБЕНА УПОТРЕБА ЈЕЗИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА	21
2.6 ОБРАЗОВАЊЕ НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА	22
2.6.1 Припремни предшколски програм	22
2.6.2 Упис ученика у први разред основне школе	24
2.6.3 Упис ученика у први разред средње школе	26
2.6.4 Упис студената у високе школе струковних студија и на факултете	27
2.7 ПОЛОЖАЈ РОМСКЕ НАЦИОНАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ.....	28
2.7.1 Опште оцене.....	29
2.7.2 Образовање	30
2.7.3 Неуједначено стање.....	31
2.8 АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА	35
3. РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	38
3.1 Увод.....	38
3.2 Општи показатељи (структура представки)	39
3.3 НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА	39
3.3.1 Подаци о насиљу.....	40
3.3.2 Препоруке.....	42
3.4 ПОРОДИЦА	42
3.4.1 Труднице и породиље.....	43
3.4.2 Новчана накнада за случај незапослености и труднице.....	43
3.4.3 Препоруке	44
3.5 ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА.....	44
3.5.1 Препоруке	46
3.6 ЗАПОШЉАВАЊЕ ЖЕНА И ДИСКРИМИНАЦИЈА НА ТРЖИШТУ РАДА.....	46
3.6.1 Препоруке	47
3.7 САРАДЊА СА ИНСПЕКЦИЈАМА РАДА НА ТЕРИТОРИЈИ АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ	48
3.8 УЧЕШЋЕ ЖЕНЕ У ОДЛУЧИВАЊУ	49
3.8.1 Равноправност полова у покрајинским органима и установама чији је оснивач АП Војводина.....	49
3.8.2 Заступљеност жена и активности у области равноправности полова у националним саветима националних мађина - резултати истраживања Покрајинског омбудсмана.....	50
3.9 ПРАВНИ ОКВИР ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА.....	51
3.9.1 Покрајинска одлука о равноправности полова	51
3.9.2 Закона о равноправности полова	51
3.9.3 Измене појединих закона у 2009. години.....	53
3.10 АКТИВНОСТИ НА ПОДСТИЦАЊУ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА	54
3.10.1 Сарадња Покрајинског омбудсмана и Заштитника грађана Републике Србије уз подршку УНИФЕМ-а.....	54
3.10.2 Округли сто „Родни аспекти светске економске кризе и остваривање људских права жена у АПВ”	55
3.10.3 Родно осетљив језик.....	56
3.11 ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА У 2008. ГОДИНИ.....	57
3.12 ОКВИРНИ ПЛАН ЗА БУДУЋНОСТ.....	60
3.13 ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ.....	61
3.13.2 Остали предмети обрађени у сектору равноправност полова.....	62
3.13.3 Верске слободе	65

4. ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ПРАВА ДЕТЕТА ЗА 2009. ГОДИНУ	67
4.1 Увод.....	67
4.2 ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ.....	67
4.3 СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ЗАШТИТА ДЕЦЕ БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА.....	71
4.3.1 <i>Закључак</i>	76
4.4 ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ДЕЦЕ.....	78
4.5 ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПРАВА ДЕТЕТА	78
4.6 ПОЗНАВАЊЕ ЉУДСКИХ И ДЕЧЛИХ ПРАВА МЕЂУ УЧЕНИЦИМА ТРЕЋИХ РАЗРЕДА СРЕДЊИХ ШКОЛА У АП ВОЈВОДИНИ „НАША ПРАВА“ – ИСТРАЖИВАЊЕ.....	81
4.6.1 <i>Методе рада – упитник; узорак; показатељи</i>	81
4.6.2 <i>Интерпретација резултата истраживања и аргументација појмова</i>	82
4.7 МРЕЖА ОМБУДСМАНА ЗА ДЕЦУ У ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ	84
4.8 РЕАЛИЗОВАНЕ АКТИВНОСТИ	84
4.9 ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ ЗА 2010. ГОДИНУ	85
5. ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ	87
5.1 ПРАВА У ОБЛАСТИ ЗАПОШЉАВАЊА И РАДА.....	87
5.1.1 <i>Држава</i>	88
5.1.2 <i>Послодавац</i>	88
5.1.3 <i>Грађанин</i>	88
5.2 ПРАВА У ОБЛАСТИ УРБАНИЗМА, ПРОСТОРНОГ ПЛАНИРАЊА, ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ ОКОЛИНЕ И КОМУНАЛНИХ ПОСЛОВА.....	89
5.2.1 <i>Планиране активности за 2010</i>	91
5.2.2 <i>Примери предмета у 2009.</i>	91
5.3 ОСТВАРИВАЊЕ И ЗАШТИТА ПРАВА ОДРАСЛИХ И СТАРИХ ОСОБА У ОБЛАСТИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ	99
5.3.1 <i>Резултати истраживања</i>	100
5.3.2 <i>Завршина разматрања и закључци</i>	107
5.3.3 <i>Препорука Покрајинског омбудсмана о регулисању, остваривању и заштити права одраслих и старих особа у области социјалне заштите на територији АП Војводине</i>	109
5.4 ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ЉУДСКИХ ПРАВА ПАЦИЈЕНАТА У ПСИХИЈАТРИЈСКИМ УСТАНОВАМА НА ТЕРИТОРИЈИ АПВ	111
5.4.1 <i>Специјална болница за психијатријска обољења „Свети врачџи“ Нови Кнежевац</i>	112
5.4.2 <i>Специјална болница за психијатријске болести „др Славољуб Бакаловић“ Вршац</i>	116
5.4.3 <i>Специјализована болница за психијатријске болести „Ковин“ у Ковину</i>	121
5.4.4 <i>Закључак</i>	124
5.5 СТАЊЕ У ПРОСТОРИЈАМА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ У ПОЛИЦИЈСКИМ СТАНИЦАМА У ВОЈВОДИНИ.....	125
5.6 СТАЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА У ЗАТВОРИМА НА ТЕРИТОРИЈИ АПВ	126
5.6.1 <i>Препорука Покрајинског омбудсмана о регулисању права на постепеналну заштиту на нивоу локалне самоуправе</i>	127
5.7 ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ.....	129
6. РАД ПОДРУЧНИХ КАНЦЕЛАРИЈА.....	130
6.1 ИЗВЕШТАЈ О РАДУ КАНЦЕЛАРИЈЕ У СУБОТИЦИ.....	130
6.2 ИЗВЕШТАЈ О РАДУ КАНЦЕЛАРИЈЕ У ПАНЧЕВУ	132
6.2.1 <i>Представке грађана</i>	132
6.2.2 <i>Поступање по представкама</i>	132
6.2.3 <i>Друге активности</i>	133
7. ПРЕДМЕТИ – СТРУКТУРА, СТАТИСТИКА, ЗАКЉУЧЦИ.....	134
7.1 СТРУКТУРА ОРГАНА НА КОЈЕ СЕ ГРАЂАНИ ЖАЛЕ	135
7.1.1 <i>Територијална структура</i>	138
7.2 ОБЛАСТИ.....	139
7.2.1 <i>Општи послови</i>	139
7.2.2 <i>Заштита права детета</i>	140
7.2.3 <i>Заштита права националних мањина</i>	140
7.2.4 <i>Равноправност полова</i>	141
7.3 ОКОНЧАЊЕ ПРЕДМЕТА.....	141
7.4 ТЕЛЕФОНСКИ ПОЗИВИ И ПОСЕТЕ	142

8. САРАДЊА ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА.....	143
8.1 САРАДЊА ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА СА МЕДИЈИМА У 2009.	143
8.2 МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА	147
8.2.1 Сарадња са Универзитетом у Падови.....	147
9. ПРОЈЕКТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА.....	148
9.1 ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН СА ВАМА	148
9.1.1 Резултати испитивања информисаности грађана/ки о институцији Покрајинског омбудсмана.....	148
9.1.2 Узорак испитаника/ца.....	149
9.1.3 Резултати	150
9.1.4 Закључак.....	154
9.1.5 Медијско праћење кампање	155
9.2 ПРОЈЕКАТ „СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА И ЉУДСКА ПРАВА НОВИНАРА У ВОЈВОДИНИ”	156
9.2.1 Кључна запажања новинара/ки током истраживања.....	157
9.2.2 Закључци и препоруке истраживања	158
9.3 МРЕЖА ИНСТИТУЦИЈА „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА” НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ.....	161
10. ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН И МЕДИЈИ	164
10.1 ОГЛАШАВАЊЕ ПОВОДОМ ПРЕДСТАВКИ ГРАЂАНА/КИ	164
10.2 ОГЛАШАВАЊЕ ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ О ДНЕВНО АКТУЕЛНИМ ДОГАЂАЈИМА/ТЕМАМА.....	164
10.3 ГОДИШЊИ И ПОСЕБНИ ИЗВЕШТАЈИ	165
10.4 ПРЕС КЛИПИНГ (ПРАЋЕЊЕ НАПИСА И ИЗВЕШТАЈА У МЕДИЈИМА).....	165
10.5 РЕДОВНА ТЕМАТСКА ГОСТОВАЊА У ЕЛЕКТРОНСКИМ МЕДИЈИМА.....	168
10.6 ОСОБЉЕ ЗАДУЖЕНО ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ	168
10.7 ШТАМПАНИ МАТЕРИЈАЛ И ПУБЛИКАЦИЈЕ.....	168
10.8 СТАТИСТИКА МЕДИЈСКИХ АКТИВНОСТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА У 2009. ГОДИНИ.....	169
10.9 ВЕБ-САЈТ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА.....	170
10.9.1 <i>www.ombudsmanapv.org – статистика</i>	170
11. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ	175
11.1.1 <i>Подаци о просторијама и средствима за рад</i>	175

1. УВОД

1.1 Уводна реч

Институција Покрајинског омбудсмана је 2009. године потврдила своју улогу, посебно на локалном нивоу. Спроведена је тромесечна кампања под називом „Покрајински омбудсман са вама“ током које је грађанима и грађанкама представљена институција, њене надлежности и начин рада. Повод за организовање кампање било је обележавање два века од оснивања првог омбудсмана у Шведској.¹ У свакој од 45 локалних самоуправа разговарано је са руководством и грађанима о могућностима за остваривање људских права у њиховој локалној заједници, али и о актуелној ситуацији и проблемима градова/општина. Ове активности поклопиле су се са почетком рационализације запослених у локалним самоуправама која се заснива на принципу да број запослених искључиво зависи од броја становника. Због тога ће локалне самоуправе, нарочито мање, бити суочене са одласком, односно недостатком стручних кадрова што ће утицати на нефункционалност локалних самоуправа и потенцијално угрозити остваривање права грађана пред органима управе. Руководства локалних самоуправа указивала су и на смањење прилива средстава из буџета Републике Србије што неминовно утиче на њихово функционисање, па и сиромашење. Пошто није донет Закон о враћању имовине градовима и општинама недовољно се искоришћавају локални ресурси за остваривање сопствених прихода у корист грађана. Ова запажања су у разговорима са грађанима на својеврстан начин потврђена. Највећи проблеми са којима се грађани суочавају су сиромаштво, незапосленост, последице лоше приватизације, а у негативном контексту истичу политизацију свих радних места, неповерење у институције и нарастајуће насиље и криминал.

У анкети коју је Покрајински омбудсман спровео приликом обиласка локалних самоуправа добијене су драгоцене оцене и предлози. Анкетирани грађани (око 700 њих) препознају институцију Покрајинског омбудсмана као вид локалног механизма за заштиту и унапређење људских и мањинских права, као и контроле рада органа управе и носилаца јавних овлашћења. Међутим, грађани/ке сматрају да институција треба чешће да буде присутна у локалним заједницама и у медијима у којима се, иначе, најчешће обавештавају о раду институције. охрабрујуће је то да међу онима који су поднели представке преовлађују позитивна искуства, ставови и мишљења о Покрајинском омбудсману.²

Покрајински омбудсман придаје велики значај стварном остваривању принципа јавности рада, тако да је у бази података више од 100 новинара из 90 медија који су током протеклих шест година извештавали о раду институције и писали о остваривању и заштити људских права, а као извор користили податке и

¹ Амбасада Краљевине Шведске у Србији подржала је активности Покрајинског омбудсмана у локалним самоуправама поводом 200 година од оснивања шведског Омбудсмана, прве институције те врсте у свету.

² Извештај о кампањи „Покрајински омбудсман са вама“ дат је у посебном поглављу овог извештаја.

коментар Покрајинског омбудсмана.³ Искуство у сарадњи са медијима потврђује да је интересовање новинара за институцију увек веће када има активности попут посета локалним самоуправама о чему је извештавано чак 330 пута у више од 90 локалних, регионалних и медија са националном покривеношћу.

Током 2009. године Покрајински омбудсман је поступао у 730 предмета, што је повећање за 133 представке, или 22,28 одсто у односу на претходну годину. Повећање броја обраћања забележено је у готово свим локалним самоуправама (осим у подручној канцеларији у Панчеву), захваљујући и кампањи „Покрајински омбудсман са вама“ када је остварен лични контакт са грађанима/кама. Као и свих година уназад и 2009. године, осим представки по којима је покренут поступак, забележено је око 3000 обраћања грађана/ки институцији, али поступак није покренут из различитих разлога, као што је ненадлежност, неблаговремено подношење представке и неискоришћеност редовних правних лекова. У таквим случајевима грађани су ипак посаветовани о начинима за остваривање и заштиту њихових права.

Повећан је број предмета у којима је током саме истраге отклоњена повреда права грађана на који су се притуживали Покрајинском омбудсману, а повећан је и број случајева у којима је Покрајински омбудсман одређеним органима упутио препоруке за отклањање кршења неког права, које су усвојене, што потврђује да се углед институције повећава. Запажа се да су рокови у којима органи достављају одговоре краћи и ретко се прекорачују, што указује на повећану одговорност према Омбудсману, а то је и потврда јачања саме институције Омбудсмана.⁴

Покрајинском омбудсману је током 2009. године поднет велики број представки у области рада и социјалне политике, односно заштите права из радног односа и социјалних права. Као и ранијих година, највећи број представки је у области урбанизма, просторног планирања, заштите животне средине и комуналне делатности. Основни проблем због којег се највећи број грађана и грађанки обраћао је неефикасно и споро решавање локалних институција и локалне самоуправе по њиховим захтевима, због непоштовања прописаних рокова и неизвршавања правоснажних решења.

Нажалост и у 2009. години у Аутономној Покрајини Војводини забележени су различити напади на припаднике националних мањина и њихову имовину, верске објекте, исписивање графита мржње, нетолеранције и упади на гробља на којима се најчешће на различите начине скрнавe споменици. Покрајински омбудсман је по службеној дужности покренуо више поступака испитивања инцидентата и позивао надлежне да благовремено поступају у складу са законима и недвосмислено стану на страну хуманости, толеранције и прихватања различитости која су у основи свих људских права.

У овом извештају указујемо и на положај Рома у Војводини на основу података прикупљених током посета неким од ромских насеља чији становници, најчешће због статуса ових насеља, немају званично пребивалиште и лична документа што је препрека за остваривање права на здравствену и социјалну

³ Извештај о односима Покрајинског омбудсмана са медијима дат је у посебном поглављу извештаја.

⁴ Статистички преглед случајева у којима је покренут поступак, према различитим критеријумима и ове године је, са пратећим објашњењима, представљен у посебном поглављу овог годишњег извештаја.

заштиту, образовање и рад. Становници ромских насеља суочени су са тешком материјалном ситуацијом, улице су неасфалтиране, немају приступ пијаћој води, канализацији и електричној мрежи, па је локалним самоуправама у којима се налазе ромска насеља потребна већа помоћ Покрајине.

Поступајући, такође по службеној дужности, Покрајински омбудсман је посетио специјализоване психијатријске установе на територији Војводине. Утврђено је да има одређени број пацијената који се задржавају у болници због примене мере продуженог лечења, јер након спроведеног третмана немају где да оду што доводи до већег броја пацијената у односу на капацитете болница. Надлежно Министарство не поштује нормативе, па је број постеља недовољан, а ни број лекара не задовољава потребе.

У 2009. години повећан је број одраслих материјално необезбеђених и незбринутих, као и старих особа без средстава за живот. Посебан проблем је у томе што се установе социјалне заштите деле према категоријама корисника због чега најчешће особе са душевним поремећајима и особе са инвалидитетом остају без задовољења својих права и потреба. Тек у неколико локалних самоуправа у Војводини учествују се помаци у развоју услуга у заједници и другачијих облика социјалне подршке грађанима/кама као што су дневни боравак, помоћ и нега у кући и слично.

Глобална економска криза, која се испољила кроз пораст незапослености, утицала је на пораст сиромаштва, нарочито деце. Најчешће су то деца која живе на селу, деца самохраних родитеља, деца са сметњама у развоју, деца избеглих или интерно расељена лица.

Уочен је смањен трансфер новца локалним самоуправама, па је то имало за последицу различите проблеме у финансирању надлежности локалне самоуправе, посебно у области образовања, здравства и социјалне политике. И поред свега, уочена је воља да се реформе социјалне заштите наставе, а социјална искљученост предупреди већим издвајањима за децу.

Економска криза је допринела и погоршању положаја жена на тржишту рада, што се испољило кроз повећање броја незапослених, веће отпуштање, прикривено угрожавање права запослених трудница и породилја због кашњења исплата надокнаде зарада.

У 2009. години је учињен значајан корак у успостављању законодавног и институционалног оквира за постизање равноправности полова и стварање једнаких могућности за жене и мушкарце. Народна скупштина Републике Србије усвојила је Закон о равноправности полова, а Влада Републике Србије, Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, док је Владе Аутономне покрајине Војводине најавила припрему Стратегије за увођење принципа родне равноправности у делатности покрајинских органа.

Ову извештајну годину обележава богата законодавна активност Народне скупштине Републике Србије, која је донела 264 закона, међу којима више десетина закона који најнепосредније уређују област људских права.

Крај године обележен је и усвајањем Статута Аутономне покрајине Војводине⁵ у Народној скупштини Републике Србије којим су проширене

⁵ „Службени лист АП Војводине“, бр.17/09

надлежности Покрајине у складу са Уставом, а читаво друго поглавље посвећено је остваривању људских и мањинских права.

Покрајински омбудсман је и током 2009. године интензивно комуницирао и сарађивао са Заштитником грађана, институцијама омбудсмана других земаља, као и са многобројним органима, институцијама и организацијама цивилног друштва. Организовањем или учешћем на конференцијама, округлим столовима, јавним расправама и семинарима посвећеним питањима људских права и/или деловања администрације, институција размењује искуства са другима субјектима јачајући тако и сопствене капацитете, а с друге стране, даје свој допринос подизању свести јавности о питањима којима се бави, као и расправама о прописима у области људских права.

1.2 Општа оцена о квалитету остваривања права грађана пред органима који обављају јавна овлашћења и примењују прописе АПВ и РС

На основу поднетих притужби и остварених контаката са подносиоцима представки и органима јавне управе може се констатовати да се у АП Војводини посвећује пажња остваривању права грађана/ки и да у односу на раније године постоји позитиван помак.

Међутим и даље постоје појединачни случајеви кршења људских права пред органима управе, а најчешће су последица недовољне ажурности појединих органа и неадекватне примене прописа и међународних стандарда.

Број поднетих представки је у односу на претходну годину знатно већи, највероватније због боље обавештености грађана/ки о надлежностима и овлашћењима Омбудсмана и досадашњим позитивним резултатима рада.

Неопходно је да органи управе на покрајинском и локалном нивоу у АП Војводини наставе да развијају професионалност у раду и принципе добре управе у складу са међународним стандардима. Такође је неопходно да управа настави да успоставља високе етичке стандарде свог рада, односно да поштује усвојене кодексе понашања функционера и запослених, уз стално спречавање, а тако и уклањања појава мита, корупције и злоупотребе службеног положаја.

Анализом случајева са којима смо се до сада срели у нашем раду, односно извештајном периоду, намеће се закључак да су односи између државе и грађанина побољшани у односу на ранији период, али да није у потпуности поштовано начело да је држава на услузи грађанима/кама.

1.3 Законодавно регулисање људских права и слобода током 2009. године

Богата законодавна активност Народне скупштине Републике Србије огледа се у доношењу 264 закона, међу којима више десетина закона најнепосредније уређују област људских права, пре свега Закон против дискриминације, већ поменути Закон о равноправности полова, затим, Закон о националним саветима националних мањина и неколико закона у области заштите права детета, међу којима су најзначајнији Закон о основама система образовања и васпитања, Закон о уџбеницима, Закон о безбедности саобраћаја, а у парламентарној процедури је још неколико њих, што је свакако допринело стварању законодавног оквира за постизање и унапређење људских права.

Народна скупштина Републике Србије крајем године дала је сагласност на Статут Аутономне покрајине Војводине Србије којим су проширене надлежности Покрајине у области просторног планирања, регионалног развоја, пољопривреде, руралног развоја, водопривреде, шумарства, лова и риболова, затим у области туризма, угоститељства, бања и лечилишта, у заштити животне средине, индустрије и занатства, друског, речног и железничког саобраћаја и уређивања путева, као и приређивања сајмова и других привредних манифестација. Покрајина има нове надлежност и у области просвете, спорта и културе, затим у области науке, иновација и технолошког развоја, као и здравствене и социјалне заштите, јавног информисања на покрајинском нивоу, и у развоју инфраструктуре и капиталних улагања. Утврђене су и надлежности у другим областима. Покрајина се стара о остваривању људских права и права националних заједница и утврђује додатна права у складу са законом, ближе уређује службену употребу језика и писма националних заједница, остварује сарадњу са црквама и верским заједницама на територији АП Војводине, а стара се и о остваривању и унапређивању политике у области равноправности полова, затим у области рада и запошљавања, а предлаже и мрежу судова на територији АП Војводине и обавља друге послове прописане законом који чине њену изворну или поверену надлежност.

Читаво друго поглавље посвећено је остваривању људских и мањинских права. Члан 20 забрањује дискриминацију по било ком основу, члан 21 уређује посебна права мајке и детета, а члан 22 права националних заједница. У члану 23 говори се о заштити стечених права, а у члану 24 о сразмерној заступљености припадника националних заједница у покрајинским органима и организацијама. Аутономија националних заједница регулисана је чланом 25, а службени језици и писма уређени су чланом 26.

Нови Статут Аутономне покрајине Војводине утицаће на рад и активности Покрајинског омбудсмана, као независног и самосталног органа који се стара о заштити и унапређењу људских права и слобода сваког лица зајамчених Уставом, потврђеним и објављеним међународним уговорима о људским правима, законом и прописима Аутономне покрајине Војводине. Омбудсман, ради заштите и унапређења људских права, надзире примену наведених прописа и контролише законитост, целисходност и ефикасност поступања органа управе који су новим Статутом Аутономне покрајине Војводине добили нове надлежности.

Као што је горе поменуто, Народна скупштина усвојила је крајем марта Закон против дискриминације⁶ који је првобитно био повучен из скупштинске процедуре због чега се Покрајински омбудсман огласио саопштењем у којем је указао на значај доношења општег антидискриминационог закона и негативне последице повлачења закона након вишегодишњег рада на састављању предлога овог закона одговарајућих домаћих и међународних институција, организација и еминентних појединаца/ки, као и јавне расправе која претходно вођена.

Усвајање Закона против дискриминације има велики значај за јачање правне заштите грађана од свих облика дискриминације. За грађане и грађанке Србије који живе у вишенационалној и мултиконфесионалној Војводини, Закон против дискриминације је значајан и због тога што уређује право на различитост и слободу вероисповести, пошто се највећи број верника мањих верских заједница које се у нашој земљи сматрају историјским, односно традиционалним, налази управо у Војводини.

Покрајински омбудсман се огласио и поводом Предлога закона о равноправности полова.⁷ У намери да допринесе побољшању текста овог Закона, упућено је мишљење Министарству рада и социјалне политике, заменица за равноправност полова је у јавној расправи поводом Предлога Закона о равноправности полова која је одржана 22. октобра у Народној скупштини Републике Србије, а објављено је саопштење за јавност у којем је указано на значај Закона, поједина решења и могућа побољшања Закона којим се уређује област равноправности полова.⁸

Пред Уставним судом налазе се Измене Закона о јавном информисању који је изазвао јавну дебату због ограничења које је донео и нарочито високих казни за власнике и главне уреднике медија.

Усвојени су и Закони о националним саветима националних мањина, Закон о забрани манифестација неонацистичких или фашистичких организација и удружења и забрани употребе неонацистичких или фашистичких симбола и обележја, као и Закони о потврђивању Конвенције и Опционог протокола уз Конвенцију о правима особа са инвалидитетом.

Ако се овим прописима додају и они који се односе на заштиту различитих аспеката права грађана као што је тајност података, мирно решавање радних спорова, о војној, радној и материјалној обавези, као и о цивилној служби, о удружењима грађана, о култури, о социјалном становању, о комуналној полицији и други, закључак је да је у Србији у погледу унапређења и допуне правне регулативе у области људских права током 2009. године учињено доста. Током појачане законодавне активности Народне скупштине Србије донето је 264 закона, у циљу усаглашавања наших закона са прописима Европске уније и остваривање услова за улазак Србије у ову заједницу земаља. Закони су сачињени у складу са европским стандардима, те нема сумње да се водило рачуна о поштовању људских права и слобода.

Проблеми који се јављају у вези са великим бројем закона који су донети је у њиховој примени у пракси, тако да предстоји озбиљан рад на томе, што

⁶ Службени гласник РС бр. 22/09

⁷ Закон о равноправности полова усвојен је у Народној скупштини РС 11. децембра 2009. године (Службени гласник РС, бр. 104/09)

⁸ Коментар Закона о равноправности полова дат је у делу извештаја *Равноправност полова*

изискује доста времена и није за очекивати да се поједини новоусвојени закони могу одмах и примењивати, нарочито уколико не буду пропраћени усвајањем пратећих подзаконских аката и неопходних процедура.

1.4 Избор Покрајинског омбудсмана и заменика/заменица

Покрајински омбудсман, Дејан Јанча, изабран је и положио заклетву на седници Скупштине АП Војводине дана, 15. октобра 2009. године у складу са чланом 5. Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману, што је према Одлуци моменат када је ступио на дужност. Нови омбудсман изабран је на шестогодишњи период, након што је претходном омбудсману истекао шестогодишњи мандат.

Покрајински омбудсман је доктор правних наука.

Скупштина АП Војводине је 18. децембра за заменицу за заштиту права националних мањина изабрала Еву Вукашиновић, дипломирану правницу, а за заменике општих надлежности поново изабрала Стевана Арамбашића и Драгомира Секулића, дипломиране правнике, на период од шест година.

Дужност заменице за заштиту права детета обавља дипломирана правница Марија Кордић (изабрана у августу 2004. године) а заменица за равноправност полова је дипломирана професорка књижевности Даница Тодоров Јашаревић (изабрана у мају 2004. године).

2. ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Золтан Гобор

2.1 Заштита права мањина

Период који је обухваћен овим извештајем заменика покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина је обележен, с једне стране, мишљењима и препорукама надзорних тела Савета Европе за примену међународних стандарда у области заштите права националних мањина, а с друге стране, усвајањем дуго очекиваних прописа значајних за област заштите права националних мањина. Наиме, у марту 2009. године усвојен је Закон о забрани дискриминације, док је у септембру доношењем Закона о националним саветима националних мањина створен нормативни оквир који је био неопходан за обезбеђивање даљег функционисања националних савета.

У погледу Оквирне конвенције за заштиту националних мањина завршава се други извештајни период. Наиме, Саветодавни комитет Оквирне конвенцију за заштиту права националних мањина је у марту 2009. године доставио своје Мишљење поводом Другог периодичног извештаја наше државе, у којем, између осталог, предлаже обезбеђивање одговарајућег законодавног оквира за медије на мањинским језицима, затим, проширење мера за унапређење толеранције и међуетничких односа, ревизију постојећег изборног карактера учења језика националних мањина, као и повећање ефикасности рада савета за међунационалне односе на општинском нивоу.

Комитет министара о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима у Србији је у мају 2009. године формулисао своје Препоруке у вези са првим извештајним периодом, те је као приоритете за које би држава требало да се залаже истакао унапређење свести и толеранције у вези са регионалним или мањинским језицима и културама које они представљају, увођење наставе језика националних мањина у основним и средњим школама, побољшање обуке наставника и обезбеђивање одговарајућих наставних материјала за све регионалне и мањинске језике, предузимање неопходних законских и практичних мера како би се осигурало да се властита имена и називи места на регионалним или мањинским језицима могу користити званично у складу са традицијом и ортографијом језика националних мањина.

Закон о националним саветима националних мањина, који уређује избор чланова, надлежности, финансирање и друга питања националних савета националних мањина, у значајној мери доприноси делотворном учешћу националних мањина у јавном животу, посебно остваривању самоуправе националних мањина у областима културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писма. Овим Законом су прописана два могућа начина избора националних савета националних мањина: по први пут је предвиђена могућност непосредних избора чланова националних савета, а с друге стране је задржан избор за чланове националних савета путем електорске скупштине, по ком систему су национални савети први пут изабрани (2002. године). Непосредни

избори за националне савете биће одржани ако се на посебан бирачки списак националне мањине упише више од 50 одсто од укупног броја припадника једне националне мањине према последњем попису становништва, умањеног за 20 одсто. Иако је поступак прикупљања потписа замишљен тако да што мање оптерети припаднике националних мањина који желе да се на тај списак упишу (потребно је попунити формулар и потписати га, без посебне овере потписа), представници националних савета националних мањина су током трајања уписа у посебан бирачки списак изражавали забринутост због брзине којом се уписивање одвија, те су изражавали бојазан од тога да неће бити прикупљен довољан број потписа до рока који је Законом одређен да би се избор националних савета одвијао непосредно. Наиме, посебан бирачки списак се привремено закључује 120 дана након дана јавног објављивања да је образовање посебног бирачког списка започело, а тај рок истиче 9. марта 2010. године. У тренутку писања овог извештаја довољан број потписа је прикупила мађарска национална мањина. Начин избора националних савета и њихово функционисање у складу са новим Законом биће нам познати у следећем извештајном периоду.

2.2 Поступци по службеној дужности

У току 2009. године у Аутономној покрајини Војводини забележени су напади на имовину и лица припадника националних мањина. Покрајински омбудсман је по службеној дужности покренуо поступак испитивања инцидента поменуто природе у циљу добијања потпуније слике о реакцији на такве догађаје и стању међунационалних односа у мултиетничкој Војводини.

Покрајински омбудсман је по службеној дужности покренуо поступак испитивања случајева у Сомбору и Темерину у марту 2009. године, када је дошло до физичког обрачуна између малолетника у тим општинама. Затражена је званична информација од полицијских управа Сомбор и Темерин и издато саопштење следеће садржине:

Као независни и самостални орган који се стара о заштити и унапређењу људских права и слобода сваког лица зајамчених уставом, потврђеним и објављеним међународним уговорима о људским правима, општеприхваћеним правилима међународног права, као и законом и прописима Аутономне покрајине Војводине, **Покрајински омбудсман најоштрије осуђује најновије нападе на припаднике мађарске националне заједнице у Темерину и нешто раније у Сомбору.**

Према медијским наводима, као и наводима појединаца и невладиних организација које су се овим поводима обратиле институцији Покрајинског омбудсмана, у оба случаја се ради о групи млађих особа које су се жртвама напада, припадницима мађарске националне заједнице, обраћале на српском језику. Овакви напади морају се првенствено третирати у складу са кривичним законом, по више основа: нпр. физички напад, наношење телесних повреда и угрожавање безбедности.

Међутим, третирање напада на припаднике мањинских националних заједница као обичне туче, или излива насиља, представља у најмању руку потенцијалну дискриминацију жртава оваквих напада. Етнички мотивисани напади представљају кривично дело ширења националне и верске нетрпеливости.

Покрајински омбудсман овим путем апелује на надлежне државне органе да учинице овог дела што пре приведу правди и утврде њихове мотиве, те да што пре јавност извести о мерама које ће бити предузете како би се овакви и слични инциденти избегли у будућности.

Дана 23.04.2009. године од ПУ у Сомбору је стигао одговор у коме се истиче да је дана 20.03.2009. године надлежном тужилаштву поднета кривична пријава против непознатог извршиоца. Извршеном криминалистичком обрадом у оквиру којег су предузете све мере и радње из надлежности Полицијске управе овај догађај је у потпуности расветљен те је 27.03.2009. године Окружном јавном тужиоцу у Сомбору достављен извештај као допуна кривичне пријаве против млд. Д.С. због основане сумње да је извршио кривично дело Тешка телесна повреда, при чему није утврђен ниједан елемент кривичног дела *Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости* из члана 317. КЗ. Како је наведено, према сазнањима којима располаже ПУ у Сомбору, Окружни јавни тужилац поднео је захтев за спровођење истраге.

У случају који се десио у Темерину, од ПУ у Новом Саду добијен је одговор 21.04.2009. године. У њему се истиче да је полиција против М.М. поднела кривичну пријаву због основане сумње да је извршио кривично дело лака телесна повреда, а против Д.П. и Н.П., који је имао „боксер“ у цепу, захтев за покретање прекршајног поступка, због основане сумње да су прекршили члан 35. Закона о оружју и муницији. О мерама које је ПУ у Новом Саду предузела поводом овог случаја, обавештена су 01.04. средства информисања, а 02.04. информација о овом догађају прослеђена је председнику Скупштине АП Војводине.

У ноћи између 31.05. и 01.06.2009. године на Српском православном гробљу у Стапару срушено је близу 200 надгробних споменика, док је на Јеврејском гробљу у Суботици исте ноћи срушено 11 споменика. Покрајински омбудсман је по службеној дужности покренуо поступак испитивања рушења гробова у оба насељена места, те је од надлежних полицијских управа затражена информација о догађају, а издато је и саопштење у којем се овакви вандалски чинови осуђују и између осталог каже: „Овај чин представља кривично дело и један је од најдрастичнијих облика кршења права на слободу вероисповести и права на различитост. Број срушених и оштећених надгробних споменика ово насиље чини још алармантнијим у сваком погледу.“

Напади на верске објекте у Војводини, укључујући крађе, исписивање графита мржње и нетолеранције и упади на гробља на којима се најчешће на разне начине скрнавe споменици, не спадају у савремене цивилизацијске тековине и никоме не служе на част. Овим путем позивамо све друштвене актере – институције, организације и појединце - без обзира на националну, верску, политичку и другу припадност да јасно и недвосмислено стану на страну хуманости, толеранције и прихватања различитости која су у основи свих људских права“ – стоји између осталог у саопштењу Покрајинског омбудсмана.

Према одговору из ПУ Сомбор, полицијски службеници су у потпуности расветлили кривично дело и поднели Општинском јавном тужилаштву кривичну пријаву против Зорана Б.(1968) из Стапара, због основане сумње да је извршио насилничко понашање и порушио или оштетио велики број надгробних споменика. Како се наводи, кривична пријава је поднета када су расветљене све околности и недвосмислено утврђено да је овај осумњичени учинио наведено кривично дело, о чему су се у потпуности сагласили Полицијска управа,

Општински и Окружни тужилац. Криминалистичком обрадом је потврђено да наведено кривично дело није инспирисано националном, расном и верском мржњом и нетрпељивошћу.

Што се тиче рушења гробова на суботичком Јеврејском гробљу, ПУ у Суботици није успела да утврди извршиоца/це овог кривичног дела, мада су полицијски службеници у циљу расветљавања овог догађаја, приликом прикупљања обавештења на терену, обавили информативне разговоре са 58 особа, и на околности догађаја укупно је обрађено 16 особа. Истражни судије Општинског суда у Суботици је на лицу места обавио увиђај, након чега је ОЈТ у Суботици догађај оквалификовао као кривично дело *Повреда гроба* из члана 354. став 2 у вези става 1 КЗ Републике Србије. Према информацијама добијеним од ПУ у Суботици, на лицу места нису пронађене било какве поруке верске, националистичке или политичке садржине које би упућивале на мотив извршења овог кривичног дела.

2.3 Делотворно учешће националних мањина у органима државне власти

Покрајински омбудсман је, поступајући по службеној дужности, још 2005. године упутио препоруке у вези са учешћем националних мањина, свим органима управе АП Војводине. Садржај препоруке био је да, полазећи од сопствених потреба, приликом заснивања радног односа са новим запосленима који испуњавају услове прописане за одређено радно место, нарочито воде рачуна о запошљавању припадника/ца националних заједница. На овај начин би се обезбедила релативно одговарајућа заступљеност припадника/ца различитих националних заједница у органима управе сразмерно њиховом уделу у укупном броју становника на територији Аутономне покрајине Војводине.

Препоруке истог садржаја Покрајински омбудсман је упутио и свим локалним самоуправама на територији Аутономне покрајине Војводине (45) ради побољшања структуре запослених у органима управе, из угла сразмерне заступљености припадника националних мањина у појединим локалним самоуправама.

Покрајински омбудсман, као орган задужен за праћење остваривања права припадника националних мањина, је у извештајном периоду упутио Високом савету судства препоруку, којом се указује на потребу да се приликом предлагања за избор судија и њиховог избора нарочито води рачуна о националном саставу становништва, одговарајућој заступљености припадника/ца националних мањина и познавању стручне правне терминологије на језику националне мањине који је у службеној употреби у суду. Овим путем би се омогућило ефикасније остваривање, заштита и унапређење права националних мањина одређених ратификованим међународним документима и позитивним прописима унутрашњег права.

Наиме, Народна скупштина Републике Србије је 22. децембра 2008. године усвојила пакет правосудних закона који чине темељ реформе судства и тужилаштва, а којим се успостављају нова организација и ново уређење судова и тужилаштва. То су:

- Закон о Високом савету судства;
- Закон о Државном већу тужилаца;
- Закон о судијама;
- Закон о јавном тужилаштву;
- Закон о уређењу судова и
- Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава.

2.4 Национална структура запослених у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцији и фондовима

Покрајински омбудсман, као орган задужен за праћење остваривања права припадника националних мањина одређених ратификованим међународним документима и позитивним прописима унутрашњег права, жели да прати и анализира политику запошљавања и мере предузете у циљу сразмерне заступљености припадника националних мањина. Информацију о националној структури (национално изјашњених) запослених у покрајинским органима, организацијама и службама, дирекцији и фондовима за 2009. годину доставила је Служба за људске ресурсе покрајинских органа.

Према добијеним подацима национална структура запослених у горе наведеним органима је следећа:

Влада Аутономне Покрајине Војводине	
Неизјашњених	5
Дирекција за робне резерве	
Српска	9
Црногорска	1
Словачка	1
Неизјашњених	5
Фонд за капитална улагања АПВ	
Српска	43
Црногорска	3
Мађарска	5
Русинска	2
Украјинска	1
Хрватска	2
Неизјашњених	15
Фонд за развој Аутономне Покрајине Војводине	
Српска	18
Црногорска	1
Неизјашњених	5

Фонд за развој непрофитног сектора АПВ	
Српска	1
Југословенска	1
Неизјашњених	1
Гаранцијски фонд АПВ	
Српска	9
Југословенска	1
Мађарска	1
Румунска	1
Неизјашњених	1
Канцеларија за европске послове Извршног већа АПВ	
Српска	7
Неизјашњених	4
Покрајински фонд за развој пољопривреде	
Српска	5
Мађарска	1
Неизјашњених	1
Покрајински омбудсман	
Српска	7
Мађарска	4
Словачка	1
Хрватска	2
Неизјашњених	8
Војвођанска	1
Покрајински секретаријат за архитектуру, урбанизам и градитељство	
Српска	13
Црногорска	1
Неизјашњених	4
Покрајински секретаријат за енергетику и минералне сировине	
Српска	16
Црногорска	1
Мађарска	2
Македонска	1
Неизјашњених	4
Војвођанска	1
Покрајински секретаријат за финансије	
Српска	76
Црногорска	4
Југословенска	1
Мађарска	2
Румунска	1
Словачка	2
Хрватска	2
Неизјашњених	10
Покрајински секретаријат за информације	
Српска	16
Мађарска	2
Словачка	1
Хрватска	1
Неизјашњених	8

Покрајински секретаријат за културу	
Српска	23
Мађарска	4
Румунска	1
Јеврејска	1
Неизјашњених	7
Покрајински секретаријат за локалну самоуправу и међуопштинску сарадњу	
Српска	11
Црногорска	1
Мађарска	1
Словачка	1
Хрватска	1
Неизјашњених	7
Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој	
Српска	10
Мађарска	1
Неизјашњених	4
Покрајински секретаријат за образовање	
Српска	27
Црногорска	1
Мађарска	10
Румунска	1
Хрватска	1
Неизјашњених	12
Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство	
Српска	21
Мађарска	3
Хрватска	1
Неизјашњених	6
Покрајински секретаријат за привреду	
Српска	26
Црногорска	2
Мађарска	4
Неизјашњених	4
Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине	
Српска	18
Црногорска	4
Буњевачка	1
Мађарска	12
Ромска	1
Румунска	4
Русинска	4
Словачка	6
Неизјашњених	12
Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова	
Српска	14
Мађарска	1
Неизјашњених	1
Покрајински секретаријат за регионалну и међународну сарадњу	

Српска	9
Мађарска	1
Русинска	1
Неизјашњених	3
Покрајински секретаријат за социјалну политику и демографију	
Српска	26
Мађарска	1
Муслиманска	1
Румунска	1
Хрватска	1
Неизјашњених	5
Покрајински секретаријат за спорт и омладину	
Српска	18
Црногорска	1
Мађарска	1
Неизјашњених	1
Покрајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој	
Српска	22
Мађарска	4
Украјинска	1
Неизјашњених	8
Војвођанска	1
Покрајински секретаријат за здравство	
Српска	74
Црногорска	1
Буњевачка	1
Мађарска	3
Немачка	1
Русинска	1
Хрватска	4
Неизјашњених	4
Покрајинско јавно правобранилаштво	
Српска	3
Румунска	1
Хрватска	1
Секретаријат Владе АП Војводине	
Српска	20
Мађарска	2
Румунска	1
Неизјашњених	6
Херцеговац	1
Служба за опште и заједничке послове покрајинских органа	
Српска	281
Црногорска	1
Југословенска	2
Бошњачка	1
Буњевачка	1
Мађарска	16
Македонска	1
Немачка	1

Румунска	3
Русинска	4
Словачка	4
Украјинска	1
Хрватска	4
Чешка	1
Неизјашњених	49
Војвођанска	1
Служба за управљање људским ресурсима	
Српска	6
Русинска	1
Хрватска	1
Стручна служба за реализацију програма привредног развоја АПВ	
Српска	5
Словачка	1
Национална припадност укупно	
Српска	834
Црногорска	22
Југословенска	5
Бошњачка	1
Буњевачка	3
Мађарска	81
Македонска	2
Муслиманска	1
Немачка	2
Ромска	1
Румунска	14
Русинска	13
Словачка	17
Украјинска	3
Хрватска	21
Чешка	1
Јеврејска	1
Неизјашњених	205
Херцеговац	1
Војвођанска	4
УКУПНО	1232

Из горњих података може се закључити да удео припадника појединих националних мањина међу запосленима у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцији и фондовима мање-више одступа од удела тих националних мањина у укупном броју становника на територији АП Војводине. Примера ради, припадници мађарске националне мањине према попису становништва из 2002. године заступљени су са 14,28 % у укупном броју становника на територији АП Војводине, а њихов удео у горе наведеним органима је знатно нижи (6,57 % од 1232 запослених у наведеним органима). Однос запослених у покрајинским органима према проценту других мањина у укупној популацији је такође неповољан што се да видети из примера Словака који су у покрајинским органима заступљени са 1,38%, док су према попису из 2002. године чинили 2,79% становништва АП Војводине.

2.5 Службена употреба језика националних мањина

Покрајински омбудсман у целости подржава напоре Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине, који имају за циљ доследно поштовање прописа који уређују службену употребу језика и писама националних мањина на територији АП Војводине, као што су издавање двојезичних личних карата и друго. Наиме, према Закону о заштити права и слобода националних мањина и Одлуци о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина на територији Аутономне покрајине Војводине⁹ предвиђено је, између осталог, да припадник националне мањине има право да своје лично име и лично име своје деце упише у матичну евиденцију у изворном облику, на писму и по правопису свог језика. Тако уписано лично име на исти начин биће уписано и у јавне исправе, као што су личне исправе, изводи из матичних књига и слично. Ту спадају и сведочанства о стеченом образовању, када је настава извођена на језику националне мањине, као и све друге јавне исправе које су од интереса за остваривање законом и другим прописима утврђених права грађана, а које се издају на основу постојеће евиденције. Исто тако, постоји обавеза исписивања јавних натписа и назива на подручјима на којима су у службеној употреби и језици националних мањина као што су: називи места и други географски називи, називи улица и тргова, називи органа, саобраћајни знаци, обавештења као и упозорења за јавност и други јавни натписи.

Пример:

Усвојена препорука Покрајинског омбудсмана

Покрајинском омбудсману се у октобру 2008. године обратио Национални савет буњевачке националне мањине са представком у којој се Савет жали да су буњевачким средствима информисања ускраћена права да учествују на конкурс за доделу средстава у области јавног информисања, који расписује општинска комисија. На основу увида у конкурс, Статут општине Суботица, као и Закон о локалној самоуправи, Покрајински омбудсман је установио да је притужба Буњевачког националног савета основана, тј. да је Правилник о додели средстава дискриминаторан у односу на буњевачка средства информисања. Имајући у виду чињенице упућена је препорука следеће садржине:

„Препоручује се Граду Суботици да измени Правилник о додели средстава буџета Општине Суботица у области културе, јавног информисања и издавачке делатности (“Сл. лист Општине Суботица”, бр. 5/05 и 7/07) у смислу да се у члану 7а. речи: на језицима који су у службеној употреби, замене речима: на језицима који се користе. На овај начин ће се Правилник ускладити са одредбама Закона о локалној самоуправи и избећи ће се покретање поступка за оцену законитости поменутог члана Правилника.“

Пошто од надлежних органа Града Суботица ни након истека више месеци није стигао никакав одговор, тј. нису реаговали на упућену препоруку, Покрајински омбудсман је 22. јуна 2009. године упутио ургенцију градској управи, у којој се захтева да нас известе о предузетим мерама, у супротном ће се о томе обавестити надлежни органи покрајине.

⁹ “Службени лист АПВ” бр. 8/03 од 22. маја 2003. године

Градско веће Града Суботице је на својој седници одржаној 10.07.2009., у складу са упућеном препоруком Покрајинског омбудсмана, утврдило предлог Правилника о изменама Правилника о додели средстава буџета Града Суботице у области културе, јавног информисања и издавачке делатности, и исти упутило Скупштини Града на доношење. Скупштина је 13.јула, на својој ванредној седници, усвојила измене правилника о додели средстава буџета за пројекте из области културе, информисања и издаваштва, којима се омогућује да средства из буџета добију програми на свим језицима који се користе у Суботици, а не само они који су у службеној употреби у граду, како је то било пре овога. Тиме је предметни правилник усклађен за законом, усвојена је жалба Буњевачког националног савета и препорука Покрајинског омбудсмана.

2.6 Образовање на језицима националних мањина

2.6.1 Припремни предшколски програм

У Аутономној покрајини Војводини у школској 2009/2010. години постоје **44 предшколске установе у 38 општина и 6 градова** Број предшколских **установа** се у односу на претходну школску годину **није мењао**.

Припремни предшколски програм за децу у години пред полазак у основну школу поред предшколских установа остварују и 52 основне школе у 5 општина (Бачка Паланка, Вршац, Жабаљ, Нова Црња и Пландиште) и 3 града (Панчево, Зрењанин и Суботица). У школској 2009/2010. години, **број основних школа** које у својој организацији реализују предшколски програм **се није мењао**.

У школској 2009/2010. години **припремним предшколским програмом** у предшколским установама и основним школама у Аутономној покрајини Војводини обухваћено је **укупно 20.660 деце** распоређене у **1.159 васпитних група**. Од тог броја, припремним предшколским програмом у **предшколским установама** обухваћено је **18.758** или **90,79%** деце, распоређене у **1.042 васпитне групе**, док је у организацији **основних школа** припремним предшколским програмом обухваћено **1.902** или **9,21%** деце, распоређене у **117** васпитних група. Укупан број **деце**, у односу на прошлу школску годину, је **мањи** за **341** или **1,62%**. Број васпитних група се **смањило** за **10** или **0,85%**, док се број васпитача **није мењао**.

Припремни предшколски програм за децу у години пред полазак у основну школу **на једном васпитно-образовном језику** се остварује за укупно **20.360 деце** распоређених у 1.138 васпитних група и то:

- на **српском језику** за **17.680** или **85,58%** деце у **943** васпитних група, број деце је у школској 2009/2010. години **смањен** у односу на прошлу годину за **103** или **0,58%**, а број група је остао **исти**;
- на **мађарском језику** за **2.037** или **9,86%** деце у **152** васпитне групе, број деце је у школској 2009/2010. години **смањен** у односу на прошлу годину за **191** или **8,57%**, а број група за **4** или **2,65%**;
- на **словачком језику** за **401** или **1,94%** деце у **22** васпитне групе, број деце је у школској 2009/2010. години **повећан** у односу на прошлу годину за **35** или **9,56%**, док је број група **смањен** за **2** или **8,33%**;

- на **румунском** језику за **120** или **0,50%** деце у **13** васпитних група, број деце је у школској 2009/2010. години **смањен** у односу на прошлу годину за **28** или **18,92%**, а број група за **4** или **23,53%**;
- на **русинском** језику за **95** или **0,46%** деце у **5** васпитних група, број деце је у школској 2009/2010. години **смањен** у односу на прошлу годину за **17** или **15,18%**, док је број група остао **исти** и
- на **хрватском** језику за **27** или **0,13%** деце у **3** васпитне групе, број деце се у школској 2009/2010. години **повећао** у односу на прошлу годину за **4** или **17,39%**, а број група за **1** или **50,00%**.

Припремни предшколски програм за децу у години пред полазак у основну школу остварује се и **двојезично** за **укупно 300** деце распоређене у **21** **васпитној групи** и то:

- на **српском и мађарском** језику за **165** или **0,80%** деце у **11** васпитних група, број деце у школској 2009/2010. години је **смањен** у односу на прошлу годину за **35** или **17,50%**, а број група за **3** или **21,42%**;
- на **српском и словачком** језику за **38** или **0,18%** деце у **3** васпитне групе, број деце у школској 2009/2010. години је **смањен** у односу на прошлу годину за **11** или **22,45%**, док је број група остао **исти**;
- на **српском и румунском** језику за **86** или **0,42%** деце у **5** васпитних група, број деце у школској 2009/2010. години је **повећан** у односу на прошлу годину за **10** или **13,16%**, док је број група остао **исти**;
- на **српском и немачком** језику за **8** или **0,04%** деце у **1** васпитној групи и
- на **мађарском и немачком** језику за **3** или **0,01 %** деце у **1** васпитној групи.

Обухват деце мађарске националности припремним предшколским програмом на матерњем језику и другим језицима васпитно-образовног рада је следећи:

- на **мађарском** језику **1918 – 80,15%** деце, односно **133** или **6,48% више** него прошле школске године
- на **српском** језику **375– 15,67%** деце, односно **116** или **11,59% мање** него прошле школске године;
- на **српском и мађарском** језику **98 – 4,10%** деце, односно **7** или **7,69% више** него прошле школске године;
- на **српском и румунском** језику **1 – 0,04%** деце, односно **једно дете** или **0,50% мање** него прошле године и
- на **мађарском и немачком** језику **1 – 0,04%** деце.

Обухват деце словачке националности припремним предшколским програмом на матерњем језику и другим језицима васпитно-образовног рада је следећи:

- на **словачком** језику **378 -77,30%** деце, односно **24** или **12,16% више** него прошле школске године;
- на **српском** језику **95 – 19,43%** деце, односно **36** или **27,18% мање** него прошле школске године;

- на српском и словачком језику **15 - 3,07%**, односно двоје деце или **11,76%** мање него прошле школске године и
- на српском и румунском језику једно дете - **0,20%**, по први пут ове школске године.

Обухват деце румунске националности припремним предшколским програмом на матерњем језику и другим језицима васпитно-образовног рада је следећи:

- на румунском језику **120 – 52,86%** деце, односно **10** или **7,69%** мање него прошле школске године;
- на српском језику **67 – 29,52%** деце, односно **7** или **9,46%** мање него прошле школске године и
- на српском и румунском језику **40 – 17,62%** деце, односно **25** или **166,67%** више него прошле школске године.

Обухват деце русинске националности припремним предшколским програмом на матерњем језику и другим језицима васпитно-образовног рада је следећи:

- на русинском језику **87 – 52,73%** деце, односно **12** или **12,12%** мање него прошле школске године;
- на српском језику **77 – 46,67%** деце, односно **28** или **26,67%** мање него прошле школске године и
- на српском и мађарском језику једно дете или **0,60%**, односно исто као и прошле године.

Обухват деце хрватске националности припремним предшколским програмом на матерњем језику и другим језицима васпитно-образовног рада је следећи:

- на хрватском језику **25 – 6,79%** деце, односно **4** или **19,05%** више него прошле школске године
- на српском језику **338 – 91,85%** деце, односно за **19** или **19,14%** мање него прошле школске године;
- на мађарском језику **4 – 1,09%** деце, односно за **5** или **55,55%** мање него прошле школске године;
- на српском и мађарском језику **1 – 0,27%** деце, односно **3** или **75,00%** мање него прошле школске године.

2.6.2 Упис ученика у први разред основне школе

Укупан број *ученика* уписаних у први разред редовне основне школе у школској 2009/2010. години је **19.747**, што је за **98** ученика или **0.50%** више у односу на прошлу школску годину. Број уписаних ученика првог разреда у односу на прошлу школску годину је:

- на српском наставном језику повећан за **25** или **0.15%**,
- на мађарском наставном језику повећан за **76** или **4.00%**,
- на словачком наставном језику смањен за **22** или **5.12%**,
- на румунском наставном језику исти као и прошле школске године,
- на русинском наставном језику повећан за **15** или **27.27%**, и

- на **хрватском** наставном језику **повећан** за **4** или **10.81%**.

У школској 2009/2010. години број *некомбинованих одељења* првог разреда је, у односу на прошлу школску годину, **мањи** за **60** или **6.34%**, а *комбинованих одељења* је **више** за **2** или **1.53%**.

Наставни план и програм за припаднике националних мањина остварује се и за *мање од 15 ученика* уписаних у први разред и то:

- на **мађарском** језику у седишту **28** школа и у оквиру **27** издвојених одељења,
- на **словачком** језику у седишту **7** школа, и у оквиру **2** издвојена одељења,
- на **румунском** језику у седишту **10** школа, и у оквир у **11** издвојених одељења.
- на **русинском** језику у **2** школе без издвојених одељења, и
- на **хрватском** језику у седишту **3** школе, и у оквиру **2** издвојена одељења.

У школској 2009/2010. години, у првом разреду основне школе *наставом на матерњем језику обухваћено је:*

- **1.870** ученика Мађара или **81.45%**, што је за **0.59%** **мање** у односу на прошлу школску годину,
- **386** ученика Словака или **70.98%**, што је за **4.22%** **мање** у односу на прошлу школску годину,
- **118** ученика Румуна или **50.64%**, што је за **0.43%** **више** у односу на прошлу школску годину,
- **55** ученика Русина или **44.00%**, што је за **6.07%** **више** у односу на прошлу школску годину,
- **39** ученика Хрвата **10.83%**, што је за **1.49%** **више** у односу на прошлу школску годину.

У школској 2009/2010. години, дошло је до промена и у броју ученика који су се определили за *учење матерњег језика/говора са елементима националне културе*. У односу на прошлу школску годину:

- **смањен је број ученика који уче:** *мађарски* језик са елементима националне културе за **13** или **5.26%**, и *румунски* језик са елементима националне културе за **5** или **14.71%**, а
- **повећан је број ученика који уче:** *словачки* језик са елементима националне културе за **20** или **28.99%**, *русински* језик са елементима националне културе за **2** или **10.53%**, *хрватски* језик са елементима националне културе за **18** или **78.26%**, *ромски* језик са елементима националне културе за **19** или **23.46%**, *украјински* језик са елементима националне културе за **1** или **14.29%**, и *буњевачки* говор са елементима националне културе за **1** или **7.14%**.

Укупан број ученика *Рома* уписаних у први разред редовне основне школе у школској 2009/2010. години је **1.283**, што је у односу на прошлу школску годину **више** за **214** ученика или за **20.02%**.

2.6.3 Упис ученика у први разред средње школе

Планирани **број места** за упис ученика у први разред средњих школа у школској 2009/2010. години у Аутономној покрајини Војводини је **већи** од броја ученика завршног разреда основних школа за **11,84%** (у 8. разреду је било укупно 20.830 ученика, а планом уписа је предвиђено 23.297 места). У односу на претходну школску годину, планирано је мање 329 места за упис, а број ученика осмог разреда је мањи за 288.

Планирани упис ученика у први разред средње школе је реализован са **89,97%** - на **23.297 места је уписан 20.961 ученик**, с тим што је у **трогодишњим школама** план уписа реализован са **79,52%**, а у **четворогодишњим са 93,79%**. У односу на претходну школску годину реализација плана уписа ученика је **већа** за **0,37%**. У трогодишњим школама реализација плана уписа ученика је мања за 0,19%, док је у четворогодишњим школама већа за 0,3%.

У средњим школама у којима се настава изводи **на српском језику**, упис ученика је реализован са **91,64%**, што је за **0,41% мање** у односу на претходну школску годину, јер је на планираних 20.515 места у 716 одељења, уписано 18.800 ученика у 703 одељења.

У средњим школама у којима се настава изводи **на мађарском језику**, упис ученика је реализован са **77,10%**, што је за **5,82% више** у односу на претходну годину, јер је на планираних 2.542 места у 91 одељење, уписано 1.960 ученика у 91 одељење.

У средњим школама у којима се настава изводи **на словачком језику** упис је реализован са **75,83% или 6,67% мање** у односу на претходну годину, јер је на планираних 120 места у 4 одељења, уписан 91 ученик.

У средњим школама у којима се настава изводи **на румунском језику** упис је реализован са **103% или 11,33% више** у односу на претходну годину, јер је на планираних 60 места уписано 62 ученика.

У средњој школи у којој се настава изводи **на русинском језику** упис је реализован са **53,33% или 16,66% више** у односу на претходну годину, јер је на планираних 30 места уписано 16 ученика.

У средњој школи у којој се настава изводи **на хрватском језику** упис је реализован са **106,7% или 16,7% више** у односу на претходну годину, јер је на планираних 30 места уписано 32 ученика.

Настава на два језика се реализује у **41 средњој школи** (у 36 на српском и мађарском језику, у 2 на српском и словачком језику, у 2 на српском и румунском језику и 1 на српском и русинском језику), а **настава на једном језику** се реализује у **79 школа** (у 77 на српском и у 2 на мађарском језику). У **једној школи** се реализује **настава на три језика** (српском, мађарском и хрватском језику).

У току 2008/2009. школске године, наставу на језицима националних мањина похађало је **2.749 ученика 8. разреда**, од којих је **2.161 ученик (78,61%) наставио да се школује на матерњем језику** и у средњој школи у школској 2009/2010. години или **0,41% више** него претходне године.

У први разред 60 средњих школа на територији АП Војводине је у школској 2009/2010. години уписано **209 ученика ромске националности**, што је у односу на прошлу школску годину за **31 ученика или 12,92% мање**;

У **13 приватних средњих школа на територији АП Војводине** упис ученика је реализован са **23,35%**, јер је на планираних **865 места** уписано **202 ученика**.

2.6.4 Упис студената у високе школе струковних студија и на факултете

Када је реч о упису студената, из Покрајинског секретаријата за образовање достављена је Информација о упису студената у високе школе струковних студија чији је оснивач Аутономна покрајина Војводина и на факултете Универзитета у Новом Саду у школској 2008/2009. години, са посебним освртом на образовање припадника националних мањина. Свеобухватним подацима за текућу, 2009/2010. годину надлежни секретаријат још не располаже, та информација, у складу са прописаним обавезама, биће сачињена до маја.

У односу на укупан број становништва у Аутономној покрајини Војводини, (према последњем попису 2002. године 2.031.992 становника), **2,65% младих наставља своје школовање** у високим школама струковних студија чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина или на факултетима у саставу Универзитета у Новом Саду. **Школске 2007/2008. године 12.964 ученика је завршило четворогодишње школовање (на српском језику 11. 720 ученика, на мађарском језику 1.101 ученик, румунском језику 38 ученика, словачком језику 82 ученика и на русинском језику 23 ученика).**

Школске 2008/2009. године уписано је укупно 53.914 студената, од тога се на терет буџета школује укупно 32.466 студената (60,21%), док 21.448 студената плаћају школарину (39,78%).

У прву годину студија уписано је укупно 12.295 студената. У Високе школе струковних студија чији је оснивач Аутономна покрајина Војводина у школској 2008/2009. години уписано је први пут укупно 3.046 студената: 1.194 студента који се школују из буџета и 1.852 студента који плаћају школарину. На 14 високошколских установа односно уметничке академије који су у саставу Универзитета у Новом Саду уписано је у прву годину 9.249 студената – први пут је уписано укупно 7.726 студената (4.677 који се финансирају из буџета и 3.049 студената који плаћају школарину) док је поново прву годину уписало 1.523 студента (79 студената који се школују из буџета и 1.444 студента који плаћају школарину).

Од укупног броја, уписано је 5.950 студената који се школују на терет буџета и 6.345 студената који плаћају школарину. Укупан план уписа је реализован са 104,29%, односно 102,32% студената је уписано на терет буџета и 106,21% студената који плаћају школарину.

Највећи проценат студената (**97,33%**) је навело своју националну припадност, док је мањи број (**2,67%**) остало неизјашњено, неопредељено или се сврстало у категорију остали. У односу на укупан број студената, **студенти припадници појединих националних мањина, заступљени су са 9,92%.**

Поред српског језика, у високим школама струковних студија чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина и на факултетима Универзитета у Новом Саду настава се реализује и на мађарском, румунском, русинском и словачком наставном језику, чиме се непосредно примењује Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, број: 98/2006) у области образовања у Аутономној Покрајини Војводина.

Наставу на језицима националних мањина похађа укупно 1.232 студента или 2,29% од укупног броја студената, на четири више струковне школе и шест факултета.

Полагање класификационог, односно пријемног испита на језицима националних мањина организовало је укупно 5 високих школа струковних студија и 11 факултета, за укупно 550 студената што износи 1,02%.

Школарина за студенте који сами плаћају школовање износи од 30 хиљада до 218.900 динара, уз могућност плаћања од 2 до 12 рата у зависности од високе школе струковних студија, факултета односно студијских програма.

2.7 Положај Ромске националне заједнице

Представници/е Покрајинског омбудсмана, предвођени замеником за заштиту права националних мањина, током октобра 2009. године обишли су неколико већих ромских насеља у Војводини. Циљ посета ромским насељима у Сонти, Апатину, Руми, Новом Саду и у Зрењанину био је да се са њиховим становницима и координаторима за ромска питања при локалним самоуправама на лицу места разговара о актуелним проблемима функционисања самих насеља и могућностима остваривања основних људских права становника који у њима живе. Влада Републике Србије је у априлу 2009. године усвојила Стратегију за унапређење положаја Рома у Републици Србији, те се у односу на њене циљеве конкретно разговарало о условима живота Рома у овим насељима и структури становништва, њиховим изворима прихода и могућностима запошљавања, добијања личних докумената и остваривања права на здравствену и социјалну заштиту, о образовању деце и одраслих, као и о степену дискриминације узрокованом постојећим стањем у њиховим насељима.

У већини ромских насеља у Војводини горућа питања тичу се правног статуса самих насеља и објеката у њима. Таква ситуација често доводи до тога да становници ових насеља немају званично пребивалиште, односно да лична документа за која је потребна адреса сталног пребивалишта добијају тек након што се пријаве на адресе трећих лица. Већина Рома из поменутих насеља нема таквих могућности, а често ни довољно сазнања о значају поседовања личних докумената у остваривању сопствених и права чланова најуже породице, нарочито деце, у односу на органе управе и друге друштвене актере. Стога се дешава да велики број становника ових насеља нема личну карту, нити било коју другу исправу на основу које би се могли легитимисати, односно остваривати нека од основних права, попут оних на здравствену и социјалну заштиту, образовање и рад.

Осим што се најчешће налазе на самом ободу насељених места или ван њих и то у близини депонија, ромска насеља имају великих проблема и са основном инфраструктуром, попут асфалтираних путева, приступа здравој пијаћој води, канализацији и електричној мрежи. Такво стање представља, не само непосредну отежавајућу околност за здравствено заштиту, него се њиховом неприступачношћу у питање доводи и право на слободу кретања и приступа другим институцијама и организацијама које грађанима помажу у остваривању њихових права, попут школа, полиције, центара за социјални рад, националне службе за запошљавање, судова, као и институција и удружења грађана за питања Рома.

Материјална ситуација у свим ромским насељима је изузетно тешка. Мушкарци се претежно баве прикупљањем секундарних сировина, док жене најчешће остају код куће и баве се децом. Деца из већине ових насеља нередовно похађају школу. Због лоше материјалне ситуације и старија деца која похађају школу врло рано почињу да раде и одлучују се да напусте школу. Дугорочно гледано ово представља отежавајућу околност за целу ромску заједницу, будући да низак степен образовања за собом повлачи отежано запошљавање и равноправно укључивање Рома у друштвени живот шире заједнице, као и даље социјално и економско сиромашење целе заједнице.

2.7.1 Опште оцене

Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине је у 2008. години реализовао теренско истраживање у оквиру којег су посећене ромске цивилне организације са седиштем у Аутономној покрајини Војводини и ромска насеља на територији Покрајине.

Резултати тих истраживања показују да су припадници ромске националне заједнице присутни у свим општинама, односно градовима, у којима живе у већем или мањем броју. Према попису становништва из 2002. године укупно се 29.057 особа изјаснило као припадници ромске националне заједнице, што чини 1,44% укупног становништва Војводине.

Број припадника ромске националне заједнице по општинама у АП Војводини према подацима пописа становништва из 2002. год:

Ада 277, Алибунар 657, Апатин 52, Бач 318, Бачка Паланка 841, Бачка Топола 88, Бачки Петровац 85, Бела Црква 619, Беочин 1048, Бечеј 479, Врбас 136, Вршац 1186, Жабаљ 768, Житиште 765, Зрењанин 2471, Инђија 263, Ириг 58, Кањижа 530, Кикинда 1564, Ковачица 815, Ковин 1143, Кула 163, Мали Иђош 138, Нова Црња 869, Нови Бечеј 868, Нови Кнежевац 655, Нови Сад 1740, Опово 187, Оџаци 839, Панчево 1392, Пећинци 699, Пландиште 269, Рума 757, Сента 581, Сечањ 609, Сомбор 415, Србобран 361, Сремска Митровица 564, Сремски Карловци 10, Стара Пазова 1085, Суботица 1454, Темерин 3, Тител 229, Чока 337, Шид 93.

. Из претходног се види да су Роми/киње најбројнији (преко хиљаду) у општинама: Зрењанин, Нови Сад, Кикинда, Суботица, Панчево, Вршац, Стара Пазова и Беочин, а најмање бројни (мање од 150) у општинама Сремски Карловци, Темерин, Ириг, Бачки Петровац, Бачка Топола, Шид и Врбас.

Роми у војвођанским општинама живе у ромским насељима или међу осталим становништвом. У 35 општина/градова Роми/киње живе у издвојеним

(ромским) насељима, којих је 156. У осталим општинама/градовима ромска популација живи интегрисана са осталим становништвом и у тим општинама не постоје ромска насеља као издвојена насеља или четврти. Највише је ромских насеља у Зрењанину и Руми (чак 10), Жабљу, Кањижи и Сремској Митровици (по 9), а најмање, по једно, у општинама: Инђија, Ковачица, Ковин, Мали Иђош и Пландиште.

Становање у ромским насељима је различитог квалитета, односно са различитим условима за живот – од оних без готово икаквих услова (без воде, струје, путне инфраструктуре и са кућама изграђеним од лимова и картона), преко оних нехигијенскиг насеља са делимичном инфраструктуром, до оних која поседују потребну инфраструктуру и све услове за нормалано становање, где су куће грађене од чврстог материјала.

Ромска насеља у Војводини су у великој већини без основних услова за пристојну хуману егзистенцију. Само 2,55% од укупног броја ромских насеља има сву инфраструктуру и услове достојне човека. Најчешће су смештена на улазу/излазу из насељеног места (60,5%) или су потпуно изолована (33,1%). Само се мањи број насеља налази у склопу насељеног места (6,37%). Највећи број насеља чини између 10 и 20 кућа - 52,87%, док је оних величине до 50 кућа 33,12% , а оних са више од 50 кућа 14,65% од укупног броја ромских насеља.

Роми/киње ниског су **образовног нивоа**, што умањује њихове шансе за запошљавање. Према истраживањима близу половина популације је неписмено, што их искључује из било какве јавне комуникације.

Значајан број Рома/киња не школује своју децу, при чему је мали број оних који добијају извесну помоћ за образовање своје деце.

Редовна **запосленост** Рома/киња је ретка. Већина њих ради на црно, а преко 70 одсто их је незапослено. Целокупну ситуацију отежавају чињенице које се односе на **здравствену заштиту**. Значајан проценат Рома/киња нема здравствену књижицу, нити лична документа. Овај проблем све до данас није решила око четвртина ове мањинске популације.

Дискриминација према ромском становништву, нажалост, широко је распрострањена у Војводини, али жртве дискриминације то ретко пријављују. Јавност је углавном упозната са појединачним случајевима у којима појединци поступају дискриминативно према припадницима ромске заједнице. Мало пажње поклања се условима у којима Роми/киње живе о чему се говори у овом извештају. Стиче се утисак да се однос неромског становништва према Ромима није значајно променио у позитивном правцу. Проблеми су, пре свега, изражени у комуникацији здравствених установа и установа за социјални рад са припадницима ромске заједнице, а пре свега се то огледа у односу запослених у овим установама према Ромима, њиховом нељубазном понашању, шиканирању и чак необављању својих радних обавеза када су у питању Роми.

2.7.2 Образовање

Припремни предшколски програм: У школској 2009/2010. години, у установама предшколског васпитања и образовања у Аутономној покрајини Војводини, припремним предшколским програмом у години пред полазак у основну школу, обухваћено је укупно 736 деце Рома, што је у односу на прошлу школску годину мање за 145 деце или 16,46%.

Припремни предшколски програм припадника ромске националне мањине у АП Војводини остварује се на српском, мађарском, словачком и русинском језику. У овој школској години није било деце ромске националности која су се образовала на румунском језику, као што је било прошле школске године.

Ромски језик са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе са по два часа седмично у првом разреду остварује се у 11 локалних самоуправа (Ада, Бач, Бачка Паланка, Жабал, Кикинда, Ковачица, Нови Сад, Озаци, Србобран, Сремска Митровица и Суботица) у 19 основних школа, што је у односу на прошлу школску годину више за 2 локалне самоуправе и 3 основне школе. У школској 2009/2010. години, ромски језик са елементима националне културе учи 100 ученика првог разреда, што је за 19 ученика или 23.46% више у односу на прошлу школску годину. Велику улогу у увођењу факултативне наставе у редован систем школовања одиграо је ромски цивилни сектор, и она се организује од школске 1997/98 године.

Основно образовање: Укупан број ученика Рома уписаних у први разред редовне основне школе у школској 2009/2010. години је 1.283, што је у односу на прошлу школску годину више за 214 ученика или за 20.02%.

Средње и високо образовање: У први разред 60 средњих школа на територији АП Војводине је у школској 2009/2010. години уписано 209 ученика Рома. 201 ученик похађа наставу на српском језику, а 8 ученика на мађарском језику. Према Закону о заштити права националних мањина статус националне мањине остварују и Роми, али настава на овом језику није организована у средњим школама са седиштем на територији АП Војводине. У односу на прошлу школску годину, уписан је 31 ученик или 12,92% мање. Стручне школе похађа 207 ученика, док 2 ученика Рома похађају наставу у гимназијама. Од укупног броја студената високих школа струковних студија према националном саставу у 2008/2009 години (за текућу школску годину још нису исказани ти подаци), студената, припадника ромске националне мањине је било 0,38%, док у случају факултета Универзитета у Новом Саду у истом периоду у односу на укупан број студената 0,21% су били припадници ромске националне мањине.

У АП Војводини је укупно регистровано 153 **ромских удружења**. Највећи број удружења реализује пројекте у области образовања. Програми су усмерени на: извођење наставе ромског језика са елементима националне културе у основним школама, укључивање деце у предшколске установе, подршка основношколском образовању кроз допунске наставе, куповину школског прибора, описмењавање, образовање одраслих и слично.

2.7.3 Неуједначено стање

Развијеност ових насеља и стање у њима неуједначено је по свим критеријумима. У **апатинском** насељу, чији становници се изјашњавају као Румуни, ситуација је несумњиво најбоља. Питање инфраструктуре је у потпуности решено. У насељу ради Дом културе, обданиште, забавиште, амбуланта, док школска деца имају организован превоз до школе. Аутобуски превоз је бесплатан, као и ужина и школске књиге. Деца редовно похађају основну школу, док је у средње школе уписано око 35 ученика. У овом најсрећенијем насељу у Војводини куће су од чврстог материјала и свака има струју и воду. Улице у насељу су асфалтиране, а постоје и телефонске линије. У

овом ромском насељу, у близу 700 кућа живи 3860 становника староседелаца, који имају лична документа, здравствену и социјалну заштиту. Највећи проблем је незапосленост. Задњих година је дошло до масовног отпуштања радника из бивших великих друштвених фирми, тако да се сад већина становника бави прикупљањем секундарним сировина.

У Сонти (општина Апатин) се Роми изјашњавају као Румуни. То су Роми румунског културног наслеђа и католичке вероисповести. То често доводи до проблема, првенствено око питања финансирања, пошто не могу да конкуришу за одређена средства међународне заједнице или код ромских организација, јер је новац намењен за помагање пројеката унапређења положаја Рома, па Роми из Сонте који се изјашњавају као Румуни не могу да конкуришу. Према интерном попису из 2001. године у Сонти је живело 484 Рома, што је око 10 одсто укупног становништва тог насељеног места. На самом улазу у Сонту је ромско насеље Медан, са око 180 становника, у насељу Мандиновци их је свега 70, док остали живе у селу. Насеље Медан од 2000. године има воду, струју, изграђен је и пут, уведен телефон. Проблем је, међутим, канализација која се излива и ствара несносан смрад који долази са оближњих сметлишта. Локална самоуправа, заједно са покрајинским властима ради на измештању овог насеља. Куповина кућа у самом насељу допринела би интегрисању Рома. Ово би, према речима локалног координатора за ромска питања, умногоме допринело побољшању положаја тамошњих Рома, што би, уз афирмативне мере приликом запошљавања могао послужити као позитиван пример. Ромска деца у Сонти доста редовно иду у основну школу, али се у средње школе уписује мали број њих. Општи проблем је незапосленост, а осим секундарних сировина, мушкарци се баве сезонским, привременим пословима.

Од седам насеља које су представници Покрајинског омбудсмана посетили, најтежа ситуација је у **Руми**, у којој, осим једне сломљене чесме, нема воде, струје, нити изграђеног пута. У склопу Канцеларије за инклузију Рома формирана је канцеларија за територију Срема, за пружање правне и медицинске помоћи. Општина Рума издваја средства да се социјално угроженим лицима обезбеде макар основни лекови. Проблеми других ромских енклава овде су још израженији: нередовно похађање школе, односно недостатак образовања што још више отежава запошљавање. Зато се у Руми ради и на обучавању родитеља, при чему им се посебно скреће пажња на значај редовног школовања деце. На територији општине Рума према статистици поменуте канцеларије живи око 2900 Рома, мада се на попису из 2002. године само њих око 500 изјаснило као Роми. У општини постоји више мањих ромских насеља, од којих је најпроблематичније насеље Вашариште (Рупе). Људи ту живе у врло тешким условима, у баракама које нису чврсте градње и лако су запаљиве, те су опасне по живот њихових станара и доводи до њиховог страдања, па и смрти. Таквих кућа у насељу Рупе има око 45, у њима просечно живи шест чланова породице. Нема инфраструктуре, тачније, струја је привремено доведена преко две бандере, нема воде, нити чврстог пута, па људи газе по блату. Дугорочни акциони план за ово ромско насеље постоји, али недостатак средстава отежава и успорава његово спровођење. Измештање самог насеља чини се најбољим решењем, зато се преко страних фондова покушавају прикупити средства за куповину кућа у самом граду које би Роми добили на трајно коришћење, а на тај начин би насеље које личи на својеврсни гето било расељено, а ромска популација интегрисана у друштво. Већина Рома у Руми има потребна лична документа, што се може објаснити тиме да се ради о староседеоцима, односно нема избеглих и прогнаних особа са Косова,

нити новопристиглих становника по основу реадмисије, који најчешће немају лична документа.

Слично стање је и у **зрењанинском** насељу Дудара, првенствено у појасу до реке Бегеј, као и у трећем реду, односно последњој улици, у насељу Сурдучка. У Зрењанину специфичан проблем представља чињеница да у тамошњим ромским насељима обитава велики број избеглица са Косова и из Македоније, као и особа пристиглих у поступку реадмисије. Из земаља западне Европе се у овај град вратило око 400 породица, што је довело до додатних проблема: од непознавања језика, до уписа у школе и прибављања личних докумената. По незваничном попису ромских организација у Зрењанину има око 4000 Рома који живе у 3 ромска насеља. Најтежа је ситуација у насељу Дудара, које је нелегализовано (и не може бити легализовано) и нехигијенско, мочварно, старо преко 120 година у којем су због близине реке Бегеј поплаве веома честе, а то отежава живот његовим становницима.

Ромско насеље Сурдучка такође није легализовано, али има услове за легализовање постојећих објеката. То насеље такође постоји преко 120 година, а осим легализације, највећи проблем је инфраструктура, првенствено у Сурдучкој III ред.

Ромско насеље Босанска је веома уређено насеље и нема великих проблема, осим што би поједине куће требало адаптирати. То насеље је старо преко 100 година и има у њему 14 ромских кућа.

Проблеми Рома у Зрењанину огледају се превасходно у томе што их је велики проценат незапослених и неписмених, као и социјално угрожених. Велики број становника тих насеља уопште нема лична документа, или нема сва потребна документа. Ово питање се не може решити једноставно, јер прибављање потребне документације траје дуже. Пуно је расељених лица, која су некада имали документацију, а доста је и оних који су били у азилу. Њима су се деца родила под непостојећим презименом у иностранству, тј. родитељи су новорођенчад често пријавили под непостојећим именом и презименом, те сада уз помоћ локалног координатора чине све да докажу да су то стварно њихова деца. У том послу доста помажу хуманитарне организације.

Једно од најстаријих и највећих ромских насеља у Војводини је **Велики Рит у Новом Саду**. Ту живе Роми, Ашкалије, Египћани, Бејаши (румунски Роми), при чему се становништво дели и по вери: има Рома православне и исламске вероисповести. Нема званичних података о броју становника Великог Рита. Насеље се временом ширило досељавањем нових становника. Незванично, према подацима ромских организација, ово насеље има 4000-5000 становника. Ради се о бесправно изграђеном насељу, док је власник самог земљишта Центар за социјални рад. Овај орган је заједно са Градском управом за социјалну заштиту почетком децембра 2009. године почео анкетирање становника, са циљем да се коначно сачини статистичка база података о насељу, о броју кућа, породица, становника, о њиховом статусу, условима живота, имовном и здравственом стању, као и образовању. Резултати анкете ће између осталог показати и то колико деце не похађа основну школу, јер је намера да ту децу упишу у школу. У близини су две основне школе, чији су капацитети недовољни да приме сву децу из овог насеља. Средњу школу похађа мали број деце из овог насеља. Анкетирањем ће бити утврђено и то колико је деце вакцинисано. Биће копирани и здравствени картони, што би требало да унапреди здравствену заштиту свих житеља, који су приликом мапирања стања на терену добили и хигијенске пакете. Доста деце из

Великог Рита није уписано нигде и нема никаква документа. Задњих година је израђено око 1000 личних докумената тамошњих становника. Због здравствене и социјалне заштите ромске организације чине све да би ти људи били уписани или прибавили извод из књиге држављана, утолико пре што су више од половине житеља тог насеља интерно расељена лица са Косова, који првенствено живе од социјалне помоћи и дечијег додатка. Одрасли су скоро сви неписмени, мушкарци раде са секундарним сировинама и продају на пијацама. Присутна је дискриминација жена, које се јако младе удају, а кратак им је животни век. Изражен је и проблем конзумирања алкохола, дроге, проституције, у задњих година и трговина женама. На основу обављених разговора може се закључити да у Великом Риту треба решити питање легализације насеља, инфраструктуру (тренутно струју и воду имају само неки, док асфалта уопште нема), побољшати услове становања, радити на питању образовања, запошљавања, као и на едукацији Рома.

У ромском насељу **Бангладеш**, у којем је донедавно због изолованости насеља и великог броја деце ситуација била критична, куће су обновљене захваљујући помоћи Ромског ресурсног центра при Екуменској хуманитарној организацији, а све породице имају воду и струју захваљујући залагању ове организације и градских власти током протекле деценије. Процес легализације насеља је у току, ималац права коришћења земљишта и објекта је Центар за социјални рад Града Новог Сада. Према подацима Екуменске хуманитарне организације (ЕХО) у насељу живи 232 становника, од који су готово половина, тачније 127 деце и млађих од 18 година. У 60 стамбених јединица живи 65 породица. Извори прихода су у прикупљању смећа и секундарних сировина, повременим грађевинским радовима, док двојица становника имају трајно запослење као радници обезбеђења.

У јулу, 2007. године је почела реализација пројекта: „Подршка инклузивним процесима – Побољшање услова становања и социо-економског положаја становника ромског насеља Бангладеш, општина Нови Сад“, чији је носилац Ромски ресурсни центар при Екуменској хуманитарној организацији из Новог Сада. Пројекат је завршен крајем 2009. године.

Процесом обнове насеља - изградњом 12 колективних септичких јама, постављањем нове дрвене конструкције, уградњом 2600 квадратних метара новог кровног покривача, изградњом нове просторије за становање, изградњом 60 купатила, извођењем електроинсталатерских радова, реконструкцијом, и санацијом кућа у насељу Бангладеш руководили су сами становници насеља, који поседују професионално искуство и/или су завршили програм радног оспособљавања и стекли нове вештине и знања из грађевинско-инсталатерских заната на курсевима које је организовала организација ЕХО. Грађевински и други материјал, опрему и алат, инструкције, стручну подршку и надзор, обезбедио је ЕХО РРЦ који је за директна пројектна улагања (путем донација) обезбедио 135.000 евра (приближно 12,8 милиона динара).

Поред пројектних активности које за циљ имају побољшање услова становања, ЕХО РРЦ је организовао и рад са децом и младима у области образовања, као и рад са становницима насеља у области здравственог просвећивања. Кроз организоване теренске посете правника ове организације становници насеља имали су могућност да остваре законом гарантована права. Такође, становници/е насеља су учествовали/е у програму радног оспособљавања, а група од три Ромкиње успешно је завршила тромесечни курс ткања.

2.8 Активности у области заштите права националних мањина

Влада Републике Србије донела је одлуку о оснивању Државне комисије за проналажење и обележавање свих тајних гробница у којима се налазе посмртни остаци стрељаних после ослобођења 1944. године. Чланови Државне комисије за тајне гробнице убијених од септембра 1944. су представници државних институција, научних установа и стручњаци из различитих области, а такође и заменик/ца Покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина.

Циљеви Комисије:

1. Да истражи, пронађе и обележи све тајне гробнице у којима се налазе остаци стрељаних од септембра 1944. године
2. Да преузме посао проналажења и обележавања свих гробних места, као и да утврди тачан број стрељаних особа од септембра 1944. године
3. Да припреми и достави посебан извештај о свом раду Влади Републике Србије

Планиране активности Комисије:

1. Комисија ће сакупити сву постојећу грађу, како ону до сада познату, тако и грађу која носи ознаку поверљивости у архивима БИА, ВБА, Архиву Србије и другим архивима. Биће сабрана и сва, до сада доступна, усмена сведочења, као и додатна усмена сведочења од живих сведока. Прикупљена грађа биће штампана у документима о тајним гробницама у Србији.
2. Комисија ће донети препоруку Министарству правде о обављању ексхумације неколико најкарактеристичнијих масовних гробница које ће послужити као студије случаја и образоваће подбор за ексхумацију. По обављеним ексхумацијама најкарактеристичнијих тајних гробница Комисија ће објавити студије случајева ексхумације масовних гробница са детаљном методологијом.
3. Комисија ће на крају рада објавити све налазе о тајним гробницама стрељаних после 1944. са тачно назначеним местима свих тајних гробница у Србији насталих после септембра 1944. о којима постоје доступни подаци и са азбучним списком свих страдалих лица.
4. На основу налаза и упутстава Државне комисије локалне самоуправе ће моћи да образују општинске комисије за ексхумацију и обележавање тајних гробница на њиховом подручју.

Активности заменика за заштиту права националних мањина у 2009. години		
Датум и место одржавања	Тема састанка, семинара, конференције	Организатор
14.02.2009. Нови Сад	Донаторска конференција, тема: Положај Рома у АП Војводини	Канцеларија за инклузију Рома, Нови Сад
19.02.2009. Нови Сад	Обележавање Међународног дана матерњег језика	Скупштина АП Војводине
25.02.2009. Нови Сад	Округли сто са темом: Забрана дискриминације и заштита мањина	Београдски Центар за људска права
20.03.2009. Сремска Каменица	Јавно предавање на тему: Расизам – јуче, данас, сутра	Заштитник грађана Републике Србије
26.03.2009. Нови Сад	Семинар: Развој пројекта и израда апликација за конкурсе ЕУ	Служба за управљање људским ресурсима, Извршно веће АП Војводине
28.04.2009. Београд	Конференција о правном положају цркава и верских заједница	Заштитник грађана Републике Србије
29.04.2009. Нови Сад	Војводина безбедна заједница, панел расправа	Кабинет председника Скупштине АП Војводине
12.05.2009. Београд	ЕУ-Република Србија „Унапређени стални дијалог“	Влада Републике Србије
19.06.2009. Нови сад	Разговор са Хорват Чабом и Сабо Робертом поводом инцидента од 07.06.2009.	Савез војвођанских Мађара

08.07.2009. Нови Сад	Промоција издања „Мултиетнички идентитет Војводине: изазови у Војводини 2007-08“	Хелсиншки одбор за људска права
20.08.2009. Нови Сад	Састанак са представницима Заштитника грађана у вези службене употребе језика националних мањина	Покрајински омбудсман
09.09.2009. Зрењанин	Радни састанак са начелником Школске управе, директором ОШ Соња Маринковић и омбудсманом града Зрењанина	Покрајински омбудсман
22.10.2009.	Премијера филма „Успешне Ромкиње“	ИВ АП Војводине
27.10.-04.11.2009. Апатин, Сонга, Рума, Нови Сад, Зрењанин	Обилазак ромских насеља	Покрајински омбудсман

3. РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА

Даница Тодоров

3.1 Увод

У области родне равноправности у Србији у 2009. години учињен је одлучујући корак у успостављању законодавног и институционалног оквира за постизање равноправности полова и стварање једнаких могућности за жене и мушкарце. Народна скупштина Републике Србије усвојила је 11.децембра Закон о равноправности полова¹⁰, а Влада Републике Србије у фебруару Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности.

Велико охрабрење стигло је од Владе Аутономне покрајине Војводине која је најавила рад на Стратегији за увођење принципа родне равноправности у делатности покрајинских органа, задужила све покрајинске органе да предузму активности на увођењу принципа родне равноправности у све стратегије, програме, пројекте и друге активности које спроводе, а све податке о корисницима/ама својих програма разврставају по полу, чиме се ствара основа за наставак систематског укључивања принципа родне равноправности у активности покрајинских органа.

Осим тога, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова реализовао је пројекат „Ка политици родног буџетирања у АП Војводини“ у оквиру којег је сачињена родна анализа програма наведеног Секретаријата, Фонда за развој и Гаранцијског фонда АП Војводине. У свим програмима запошљавања који се спроводе у Војводини, у оквиру активне политике запошљавања, спроводе се мере афирмативне акције, односно подстиче запошљавање рањивих друштвених група, посебно самохраних мајки, инвалиткиња, Ромкиња и жена старијих од 50 година.¹¹

Од 2009. године успешно се спроводи и покрајинска Стратегија за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у Аутономној покрајини Војводини за период од 2008. до 2012. године.¹²

Упркос законодавних промена у стварању оквира за унапређење равноправности полова и формалне равноправности жена и мушкараца, у пракси су жене још увек у неповољнијем положају него мушкарци. Распрострањена је, најчешће прикривена, дискриминативна пракса која спречава једнако учешће жена у свим областима живота и развоја друштва. Економска криза је током 2009.

¹⁰ „Службени гласник РС“ бр. 104/09

Закон о равноправности полова је антидискриминациони закон и ближе уређује уставно право на равноправност полова, а полази од стандарда утврђених међународним конвенцијама и другим прописима.

¹¹ У Програму за подстицање запошљавања и samozapoшљавања жена у АП Војводини (2009-2011) циљна група су: Ромкиње, жене са инвалидитетом, избегле и интерно расељене, жене враћене по споразуму о реадмисији, жене жртве насиља, жене старости између 31 и 40 година, жене старије од 50 година које су у току процеса приватизације остале без посла, самохране мајке и жене из руралних подручја.

¹² Одлуку о доношењу Стратегије донела је Скупштина АП Војводине 23.09.2008. године („Службени лист АПВ“ бр.20/2008)

године допринела погоршању положаја жена на тржишту рада, што се испољило кроз повећање броја незапослених, веће отпуштање, прикривено угрожавање права трудница и породиља. Током 2009. године покренута је и расправа о реформи пензионог система, односно померању старосне границе за пензионисање, што ће нарочито погодити жене, које су платиле високу цену транзиције.

3.2 Општи показатељи (структура представки)

Дискриминација и кршења начела равноправности полова најчешће је у подручју запошљавања и рада. У породичним односима најдрастичније кршење права јесте насиље над женама и децом. Дискриминација се испољава при неравноправном уделу родитеља у бризи и васпитању деце и одлукама о поверавању деце.

Од укупно 730 представки у 2009. години, жене су поднеле 269 (36,85%) а лично или телефонски обратило се још око 700 грађанки, што је више од трећине свих представки и обраћања Покрајинском омбудсману. Жене су се у највећем броју, као и претходних година, жалиле због проблема у вези са радним односима, пензијама и социјалним давањима, због нерешеног стамбеног питања и лоших услова становања. Много притужби жена односе се на сиромаштво, тачније на незапосленост, непостојање или недовољне прихода, док је у 2009. години било притужби у којима се указује на угрожавање права трудница.¹³

3.3 Насиље над женама

Као резултат вишегодишњег рада и активности покрајинских органа и институција током 2009. године почело је спровођење *Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период 2008. до 2012. године*. Општи циљ Стратегије је да се у АП Војводини успостави нулта толеранција према насиљу у породици и свим другим облицима родно заснованог насиља који се третирају као кршење основних људских права. Осим тога, циљ је да се развије систем превентивних и заштитних мера на општинском и покрајинском нивоу, заснован на мултидисциплинарној и мултисекторској сарадњи, као и да се успостави јединствен систем евидентирања и документовања насиља у породици и родно заснованог насиља. У 2009. години је покренуто теренско истраживање о распрострањености и учесталости насиља над женама и спроведено истраживање о медијском извештавању о насиљу у породици и другим облицима родно заснованог насиља. У оквиру превентивних мера Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова радио је на повећању доступности информација о службама, установама и органима којима се може пријавити насиље у свим градовима/општинама на територији Војводине. Реализовани су и програми обуке у оквиру стручног усавршавања професионалаца и у редовном образовању деце и младих.¹⁴

¹³ Примери дати у поглављу 9 – „Примери предмета“.

¹⁴ Извештај о спровођењу Стратегије Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова за период јануар-јун 2009.

Већ неколико година за редом, покрајински органи и чланови мреже „Живот без насиља“ у оквиру које делује 26 локалних тимова, укључују се у обележавање светске кампања «16 дана активизма против насиља над женама», па је и ове године у Скупштини Аутономне покрајине Војводине одржан састанак мреже на којој је разговарано о спровођењу Стратегије у борби против насиља у породици, а Покрајински омбудсман представио је публикацију у којој су дати преглед петогодишњих активности у овој области и примери добре праксе у Војводини¹⁵.

У оквиру редовних активности мреже „Живот без насиља“ у априлу је одржан консултативни састанак представника правосудних органа, тачније тужилаштва и судова. Учесници састанка су разговарали о поступању у случајевима насиља у породици и закључили да је неопходно да и судије виших судова буду обучавани о насиљу у породици, да је потребно у свим локалним самоуправама оформити, а тамо где постоје јачати, тимове за деловање у случајевима насиља у породици, као и да су потребне сталне обуке и размена искустава стручњака и стручњакиња.¹⁶

Покрајински омбудсман је као и претходних година прикупио податке о насиљу у породици за 2009. годину.¹⁷ Податке су доставиле све полицијске управе на територији АП Војводине, већина центара за социјални рад, али се овога пута одазвало много мање органа за прекршаје, општинских тужилаштва и општинских судова, највероватније због тога што се прикупљање података поклопило са реализацијом реформе у правосуђу и успостављању ових органа након избора за тужилаштва и судове¹⁸.

3.3.1 Подаци о насиљу

Полицијске управе МУП-а

Податке о породичном насиљу доставиле су све Полицијске управе. Број захтева за полицијском интервенцијом у 6 полицијских управа 2009. године износио је 4821, што је за 52 захтева више него претходне године када је забележено 485 захтева више него две године раније. На основу праћења броја обраћања полицији због насиља у породици у протекле четири године, уочава се да је тај број у сталном порасту.

Полиција је интервенисала у 4795 случајева, односно у 99% обраћања због насиља у породици. Упозорење је као и претходних година највише коришћено овлашћење (2789 упозорења). Број поднетих прекршајних и кривичних пријава од стране полиције је, међутим, мањи него претходних година – 1014 прекршајних и 898 кривичних пријава (2008. године било је 1478 прекршајних и 1385 кривичних пријава).

¹⁵ Живот без насиља-Мрежа институција у АП Војводини Види: www.ombudsmanapv.org

¹⁶ Опширнији извештај о активностима мреже дат је у посебном поглављу овог извештаја.

¹⁷ Извештај о насиљу у породици за 2008. Види: www.ombudsmanapv.org

¹⁸ Податке су доставила следећа Општинска јавна тужилаштва: Кикинда, Вршац, Суботица, Зрењанин, Нови Сад, Сремска Митровица и Сомбор (збирно са Апатином, Кулом и Оџацима) и Основни судови: Темерин, Кикинда, Рума, Врбас, Зрењанин, Нови Бечеј, Вршац, Тител, Сента, Суботица, Бачка Топола, Кањижа, Панчево и Ковачица и након обраде биће доступни на сајту Покрајинског омбудсмана.

Као и до сада, међу жртвама породичног насиља је око 80 одсто жена, преваходно супруга и ванбрачних партнерки. Мушкараца жртва породичног насиља је било 20 одсто који су са починиоцима/тељкама претежно у релацији очева или синова. Починиоци насиља су мушкарци у 90 одсто случајева.

Полицијске управе немају посебна одељења нити стручњаке/киње које се баве искључиво насиљем у породици.¹⁹

Судови за прекршаје

Податке је доставило 34 судова за прекршаје (претходне године 40), тако да резултати нису сасвим упоредиви. Захтева за покретање прекршајног поступка било је 1062 (исти ти судови су претходне године забележили 1295 прекршајних пријава). Од тог броја 1058 прекршајних пријава поднела је полиција, а 4 јавно тужилаштво. За разлику од претходне, ове године нису евидентиране пријаве самих жртва.

Судови су покренули 977 прекршајних поступака са елементима насиља у породици, а изrekli 735 пресуда, док је 177 поступака обустављено. Новчане казне чине 95% укупног броја казни и то најчешће у износу од пет до десет хиљада динара, осим Прекршајног суда у Зрењанину који је изрицао искључиво максималну казну од 30 хиљада динара.

Центри за социјални рад

Од 44, податке је доставило 32 центра за социјални рад који су евидентирали 1023 обраћања због насиља у породици. Од овог броја, полицији је пријављено 593 случаја. По кривичном поступку је процесуирано 171 случај, по Породичном закону 104 случаја, а у прекршајном поступку 41 случај.

Центрима за социјални рад се, као и претходних година, највише обраћају саме жртве (439 пријава), а затим следи полиција (196 пријава), па сродници (100 пријава).

Најчешће тражена помоћ је психолошка – 647 пута (правна помоћ је тражена у 481 броју случајева, а смештај у 102 случаја) а најчешће пружане услуге су саветодавни рад (771) и излазак на терен (744).

У оквиру центара за социјални рад (који су доставили податке) тимови стручњака/иња постоје у следећим општинама/градовима: Нови Сад, Зрењанин, Кикинда, Сента, Стара Пазова, Инђија и Ковачица.

Центри најбоље сарађују са полицијом. Половина центара који су доставили податке (16 центара) истиче да надгледа извршење мера заштите које је изрекао суд, док друга половина то не чини.

¹⁹ У Новом Саду и Суботици насиљем у породици се највише баве овлашћена службена лица у оквиру линије за малолетничку деликвенцију, у Зрењанину се породичним насиљем бави интерни тим у оквиру организационе јединице, док се у Сомбору реализује пројекат проблемски оријентисаног рада полицијске управе у сарадњи са центром за социјални рад под називом „Насиље у породици“.

3.3.2 Препоруке

- Израда и усвајање протокола о поступању институција у случају насиља у породици – обавеза надлежног министарства
- Редовно обезбеђивање средстава за превенцију насиља у породици у буџету АП Војводине – обавеза надлежних покрајинских секретаријата и Владе АП Војводине
- Финансирање програма заштите од насиља у породици из буџета локалних самоуправа – обавеза јединица локалне самоуправе у АП Војводини

3.4 Породица

Породични односи су веома често предмет жалби које упућују жене, што је последица великог дела терета породичних и родитељских обавеза које имају жене.²⁰ То се нарочито односи на самохране мајке²¹ које немају довољну подршку друштва. Њихов положај један је од показатеља на који начин и колико држава брине о запосленима са родитељским обавезама и деци. Породице са једним родитељем суочавају се са економским тешкоћама и живе испод просека породица са оба родитеља и уз то имају већи ризик сиромаштва²².

Самохране мајке чине преко три четвртине самохраних родитеља у Србији, због чега је Покрајински омбудсман од центара за социјални рад тражио информацију о томе да ли спроводе програме и пројекте за побољшање положаја самохраних мајки и да ли воде евиденцију о њиховом броју. На основу одговора 22 центра закључено је да се не спроводе такви пројекти, нити се води посебна евиденција, а изгледа да се појам „самохрани родитељ“ различито тумачи. Према општој дефиницији, самохрани родитељ је лице које самостално обавља родитељско право. Према наводима Центра за социјални рад Града Новог Сада, статистичка и демографска дефиниција под самохраним родитељем подразумева оно лице коме је брачни или ванбрачни партнер умро, нестао или није уписан као родитељ у Извод из матичне књиге рођених, односно не постоји, те према овој дефиницији родитељи који су разведени, не спадају у категорију самохраних родитеља. Насупрот томе, Центар за социјални рад у Врбасу статус самохраних родитеља утврђује на основу правоснажне судске пресуде, те се може закључити да, по њиховом тумачењу, разведени родитељ јесте и самохрани родитељ, али се не каже да ли само када пресуда одређује самостално вршење родитељског права једног од родитеља на основу Породичног закона²³. Ове недоумице треба имати у виду приликом доношења Закона о социјалној заштити и размотрити предлог центара за социјални рад да се уведе појам једнородитељска породица.

²⁰ *Положај жене на тржишту рада у Србији*, Савет за равноправност полов и УНДП, 2007. стр.15

²¹ У случајевима развода супружника који имају издржавану децу, она се у 80,9% случајева додељују жени. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Жене и мушкарци у Војводини, 2007.г. стр. 9

²² Домаћинства где је носилац разведен/разведена имају ризик сиромаштва нешто изнад просечног (12,4%). Други извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији, 2007. г. стр. 29

²³ Породични закон, чл. 75 до 77 („Службени гласник РС“, бр. 18/05)

3.4.1 Труднице и породиље

Надокнада за време коришћења боловања због болести и компликација за време трудноће износи 65 одсто од пуне плате.²⁴ Због тога многе будуће мајке не користе боловање, чак и када лекари на томе инсистирају, јер себи не могу да приуште смањење прихода због коришћења боловања. Труднице оправдано страхују од реаговања послодавца и могућности да ће остати без посла.

Током 2009. године, након усвајања Закона о запошљавању и о осигурању у случају незапослености,²⁵ појавио се и проблем исплате надокнаде за случај привремене незапослености трудницама које су стекле то право, а током периода незапослености почеле су тзв. одржаваће трудноће, односно боловање због болести и компликација током трудноће. Покрајински омбудсман се тим поводом огласио саопштењем²⁶ за јавност, а примио је и неколико притужби трудница које су остале без посла.

3.4.2 Новчана накнада за случај незапослености и труднице

Покрајински омбудсман је поводом информације у средствима јавног информисања о проблемима незапослених трудница које су стекле право на новчану накнаду од Националне службе за запошљавање позвао Министарство рада и социјалне политике и Националну службу за запошљавање да размотре новонасталу ситуацију у вези са применом Закона о запошљавању и о осигурању у случају незапослености.²⁷

У саопштењу за јавност Покрајински омбудсман је подсетио на Стратегију о подстицању рађања која уводи посебне мере за решавање проблема недовољног рађања, чији узроци леже у релативном сиромаштву, незапослености, нерешеном стамбеном питању, незадовољавајућем стандарду и осећању несигурности који се јавља као последица транзиције.

Стратегија је предвидела да се надокнада за време трудничког боловања (због болести и компликација у трудноћи) исплаћује у износу пуне месечне зараде, али до реализације ове мере није дошло, него се мерама, каква је предвиђена Законом о запошљавању и осигурању од незапослености, погоршава положај жена које су на боловању због одржавања трудноће, а стекле су право на помоћ за време незапослености.

Покрајински омбудсман је, указујући још једном на значај одговорности друштва за постизање неопходног нивоа рађања и обнове становништва, подсетио да се држава обавезала доношењем Стратегије о подстицању рађања и на постизање посебних циљева као што су: ублажавање економске цене подизања детета, усклађивање рада и родитељства, снижавање психолошке цене родитељства, промовисање репродуктивног здравља адолесцената, борба против неплодности, здраво материнство и други, те да у том светлу надлежно

²⁴ Закон о здравственом осигурању («Службени гласник РС», број 107/2005)

²⁵ „Службени гласник РС, бр. 36/09

²⁶ Саопштење се може наћи на сајту Покрајинског омбудсмана: www.ombudsman.apv.org

²⁷ Одредбом овог Закона предвиђено је да се исплата новчане накнаде наставља за време привремене спречености за рад, али не дуже од 30 дана од дана настанка привремене спречености, што се односи и на труднице које су на одржавању трудноће, без обзира на дужину трајања спречености за рад.

министарство треба да сагледа мере које доноси Закон о запошљавању и о осигурању у случају незапослености и да усклади остале законе и друге акте са циљевима ове Стратегије.

Министарство економије огласило се објашњењем да је нови Закон урађен по свим европским нормама и у складу са конвенцијама Међународне организације рада. Министарство економије сматра оправданим да материјално угрожене и труднице нижег социјалног статуса примају новчану накнаду и предложиће Министарству рада и социјалне политике да се утврде мере којим би се ова категорија трудница материјално збринула кроз мрежу социјалне помоћи, као и да се у циљу повећања наталитета уведу додатни подстицаји. Став Министарства економије је да треба разликовати накнаду за незапосленост од помоћи за материнство, те да је садашње законско решење оправдано, јер је раније долазило до великих злоупотреба код коришћења права на ову врсту накнаде²⁸, те да ће све материјално угрожене труднице добити од државе адекватну помоћ и социјалну заштиту, без измена Закона о запошљавању и осигурању од незапослености.

3.4.3 Препоруке

- Прикупљање података о економском и социјалном положају самохраних родитеља и дефинисање појма самохрани родитељ – обавеза Министарства рада и социјалне политике.
- Оснивање фонда за помоћ породици са једним родитељем – обавеза Владе Србије, односно надлежног министарства.
- Издвајање средстава за побољшање положаја породице са једним родитељем – обавеза Владе АП Војводине
- Доследна заштита трудница и породиља и спровођење Стратегије о подстицању рађања – Влада Републике Србије и надлежна министарства

3.5 Здравствена заштита

Службе за здравствену заштиту жена постоје у свим окрузима у АП Војводини, али је недовољан број лекара. Просечно, у Војводини један лекар обезбеђује здравствену заштиту за 7.200 жена (препоручује се однос од 6.500 жена на једног лекара). То свакако утиче на доступност гинеколошке, иначе, примарне здравствене заштите. Покрајински омбудсман је на основу података из

²⁸ “Примера ради, дешавало се да се жена фиктивно запосли код родбине и пријатеља на минимални период, после кога стиче право на накнаду, у међувремену затрудни, затим у договору са лажним послодавцима буде отпуштена, и може да рачуна на накнаду од државе у периоду током 2 године или дуже. Злоупотребе су најчешће примећене код жена које уопште нису социјално угрожене, а дешавало се да су поједине жене ту врсту накнаде примале у периоду од 8 година.“ Лист „Дневник“, 15.08.2009. у тексту „Осам година примале породилску надокнаду»

33 дома здравља у Војводини (укупно их је 44)²⁹ установио да су у сваком диспанзеру за жене доступни бимануелни гинеколошки преглед и колпоскопија. Ултразвучни прегледи се не обављају само у Тителу. Општине Опово, Сечањ, Житиште и Бела Црква не обављају Папаниколау тест него за то ангажују приватне ординације, или пацијенткиње упућују на преглед у околне домове здравља (Зрењанин, Панчево и Вршац). Исто је и у случају мамографских прегледа.³⁰

Цене прегледа, у зависности од врсте, разликују се од једног до другог дома здравља.³¹ У већини домова здравља прегледи се не заказују, али и то зависи од врсте прегледа, а у просеку се најдуже чека на мамографски преглед. Превентивни програми се организују у 25 домова здравља.³² Систематске прегледе за све жене (укључујући домаћице и незапослене) организује половина испитаних домова (52%). У 16 домова здравља систематске прегледе финансира послодавац код којег жена ради, док 18 домова здравља наводи да су прегледи бесплатни, а општина издваја средства за финансирање систематских прегледа у 5 случајева.

Диспанзери за жене при домовима здравља у АП Војводини најчешће се суочавају са: недостатком опреме (62%) и застарелом опремом (52%), недовољно финансијских средстава (62%), недостатком кадрова (41%), али и недостатком простора за рад и смештај техничке опреме, као и великим приливом пацијенткиња из других општина. У појединим диспанзерима истичу да немају довољно времена да се посвете пацијенткињама будући да је прописана дневна норма 30 пацијенткиња.

Партиципацију не плаћају: труднице, породиље до годину дана после порођаја, девојчице до 15 година (уколико напусте школу), школска деца и студенткиње до завршетка школовања – најкасније до 26 година, жене старије од 65 година, пацијенткиње оболеле од карцинома, добровољне давателке крви, незапослене грађанке итд. Када су у питању студенткиње сматрамо да је потребно ускладити ове одредбе Закона о здравственом осигурању са Законом о високом образовању („Службени лист РС, број 46/05) који не познаје појам редован студент, нити ограничава права студената годинама живота. Статус

²⁹ Резултати испитивања стања у домовима здравља/гинеколошким амбулантама спроведено је 2008. г. а резултати су објављени у Годишњем извештају Покрајинског омбудсмана за 2008. годину. Видети www.ombudsmanapv.org

³⁰ Мамограф постоји у 15 локалних самоуправа, тако да жене из оних општина где их нема, уз упут одлазе у домове здравља у околне општине, или у секундарне здравствене установе, док се у Новом Бечеју и Српској Црњи мамографија обавља приватно. Међутим, запослени у једном новосадском диспанзеру за жене истакли су да недостаје обучен кадар који ће радити скрининг. Годишње би требало да се уради 33.000 скрининга, а норма по запосленом је 3.200 прегледа, за шта ни сада нема техничких могућности.

³¹ Већина наплаћује пуну цену прегледа и партиципацију у складу с Правилником о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2008. годину (Службени гласник Републике Србије, бр. 14/08 и 20/08)

³² Дом здравља „Нови Сад“ се укључио у Националне програме за рано откривање рака грлића материце, рака дојке и рака дебелог црева и током 2009. г. превентивно прегледано 51 хиљаду грађанки/а. Мамографски је прегледано 2095 жена, а обављено је 20.594 клиничких прегледа дојки и анализирано 23.676 ПАП брисева, што је до сада највећи обухват жена. Обављено је безмало 17 хиљада скрининга на рано откривање карцинома грлића материце. Кампања циљаних прегледа раног откривања рака дебелог црева почела је да се спроводи у последња три месеца 2009. године и за то време урађено је нешто више од 4 и по хиљаде тестова. Овај пројекат ће бити настављен и у 2010. Години, а биће анализирано 20 хиљада тестова. (Лист „Дневник, фебруар 2010.)

студента престаје, између осталог, кад не заврши студије до истека рока који се одређује у двоструком броју школских година потребних за реализацију студијског програма. Исто тако, требало би пронаћи могућност да девојчице бар до 18-те године не плаћају партиципацију, без обзира на то што су напустиле школу и изгубиле права по том основу.

3.5.1 Препоруке

- Обезбедити у буџету АП Војводине средства за превентивне систематске здравствене прегледе жена, на основу Одлуке о равноправности полова – обавеза Влада АП Војводине
- Усклађивање броја гинеколога у складу са упоредним стандардима – обавеза Министарства здравља
- Развијати међуопштинску сарадњу у области здравствене заштите жена – Влада АП Војводине
- Увести здравствено и сексуално образовање у наставне планове на свим нивоима образовања – Министарство здравља и просвете

3.6 Запошљавање жена и дискриминација на тржишту рада

Дискриминација на подручју рада и запошљавања је присутна и све је више притужби на послодавце. Ипак, још се ретко пријављује из страха за радно место, због могућег погоршања услова на послу, али и непознавања могућности заштите, па и очекивања да ће неко други уместо дискриминисане/ог покренути механизме заштите. Овај закључак се заснива, не само на броју притужби, него и чињеници да подносиоци притужби након што буду упућене у то шта да предузму, не желе да наставе поступак.

Најчешћи појавни облици дискриминације су узнемиравање на радном месту и дискриминација приликом запошљавања. Притужбе се односе и на: незаконито склапање уговора о раду на одређено време, незаконито прековремени рад, незаконите отказе, премештај на лошије плаћен посао, незаконито запошљавање без склопљеног уговора о раду (заснивања радног односа) и др. Покрајински омбудсман се у случају притужби о кршењу одредби Закона о раду, обраћа инспекцији рада са предлогом да спроведе надзор. Као и у претходним годинама, највећи део притужби се односио на дискриминацију запослених особа, а притужбе већином подносе жене, запослене и у јавном и у приватном сектору. Због узнемиравања на радном месту притужбе подносе већином жене. Оне ретко упућују притужбу послодавцу због страха од могућих штетних последица.

Као и у претходном извештајном раздобљу и у овом је било притужби које су се односиле на повреду права на заштиту материнства. Уочава се да послодавци најчешће крше права запослених жена тако што им не нуде нове уговоре о раду на одређено време, кад сазнају за њихову трудноћу, незаконито отказују уговоре о раду на неодређено време и уопште дискриминативно поступају према запосленим женама које се после родитељског одсуства враћају на посао.

Дискриминација на основу пола почиње већ при запошљавању, односно при самом оглашавању слободних радних места тако што се пол наводи као један од услова за добијање посла или се у огласима не наводи да се за радно место могу јавити особе оба пола.³³

Пракса показује да законодавни систем с уграђеним механизмима заштите није довољно снажан у превенцији, као ни у спречавању и заустављању дискриминације на подручју рада и запошљавања, па су неопходне промене законодавног оквира које би учиниле позитивне помаке у заштити од дискриминације.

Положај жена на тржишту рада је од кључног значаја за равноправност полова. Опште је познато да жене теже долазе до посла упркос бољој образовној структури незапослених жена у односу на мушкарце. Већ неколико година стање на тржишту рада је непромењено, па се проценат незапослених жена креће око 52%, међу којима преовлађују (готово 60%) дугорочно незапослене, а просечна дужина чекања на запослење код жена износи 55 месеци.³⁴ Нажалост, незапосленима се у већем проценту (око 68%) нуде послови на одређено време, женама нешто више у односу на мушкарце.³⁵ Због тога је у *Националној стратегији за запошљавање* подстицање запошљавања жена један од приоритета.

У свим програмима запошљавања (пољопривредници, приправници, ново запошљавање, samozapošljavanje и јавни радови) који се спроводе у Војводини у оквиру активне политике запошљавања спроводе се мере којима се предност даје рањивим друштвеним групама, посебно самохраним мајкама, инвалиткињама, Ромкињама и женама старијим од 50 година. Према подацима добијеним од Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова и Националне службе за запошљавање од укупног броја лица која су потписала уговоре у оквиру ових програма 46,18% су жене. И у 2009. години настављене су обуке за незапослене и то основна информатичка обука и обука за геронтодомаћице.

3.6.1 Препоруке

- Развијати и доследно спроводити подстицајне мере за укључивање жена на тржиште рада, које подразумевају сталну обуку и преквалификацију и samozapošljavanje жена – обавеза Владе Србије/Владе АП Војводине и Националне службе за запошљавање.
- Законски уредити питање заснивања/отказивања радног односа на одређено време у случају трудноће – обавеза Министарства рада и социјалне политике/Владе Републике Србије.

³³ Резултати истраживања у вези са оглашавањем слободних радних места у Годишњем извештају Покрајинског омбудсмана за 2008. г. Видети: www.ombudsmanapv.org

³⁴ Стопа запослености жена у Србији је 44 одсто, а мушкараца 63 одсто. Само 2,3 одсто жена припада слоју функционера, менаџера или руководилица, два пута мање него мушкарци, иако су жене у просеку стручније. У слој стручњака убраја се 10,1 одсто жена, а 8,1 одсто мушкараца. Жене дуже чекају на посао од мушкараца, а краће се задржавају на послу, чешће су изложене дискриминацији. Свакој шестој жени послодавац приликом запошљавања поставља услов да нема децу, а због бриге за породицу посао напушта око 12 одсто жена и 3,4 одсто мушкараца. *Положај жена на тржишту рада у Србији*, 2006. година

³⁵ Информација о стању запослености и незапослености у АП Војводини у периоду јануар-децембар 2007. Покрајински секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова

- Упућивати упозорења и препоруке послодавцима на законске обавезе у вези са спровођењем начела равноправности полова и законску забрану дискриминације, узнемиравања и сексуалног узнемиравања на послу – обавеза Инспекције рада.
- Донети закон о забрани узнемиравања на радном месту – обавеза Министарства рада и социјалне политике.

3.7 Сарадња са Инспекцијама рада на територији Аутономне Покрајине Војводине

Током 2009. године одржани су састанци са Инспекцијама рада у шест од седам управних округа у Војводини (јужнобачки, севернобачки, севернобанатски, средњебанатски, јужнобанатски и сремски) са циљем унапређења сарадње. Разговарано је о радним и социјалним правима запослених, мобингу, са посебним освртом на права жена, као и потребама инспектора/ки како би доследно примењивали одредбе Закона о раду, нарочито у случајевима дискриминације, узнемиравања и сексуалног узнемиравања на радном месту.

У већини инспекција увиђају да је потребно појачати сарадњу међу институцијама које се посредно или непосредно баве заштитом права запослених радника/ца. Инспекције рада нису задовољне сарадњом са Пореском управом, због тога што често не уважава захтеве инспекције да контролише уплату доприноса, иако је Пореска управа надлежна за контролу уплате и пореза и доприноса. У инспекцији рада сматрају да Пореска управа треба да користи сопствене механизме контроле, али не на штету радника. Инспекције рада сматрају да предлог Владе да се зараде и доприноси уплаћују истовремено, могу да доведу до тога да радници не добијају плате, уколико послодавац нема средстава и за доприносе.

Осим тога, истакнуто је да инспекције имају сужена процесна овлашћења и да имају тешкоће у утврђивању чињеничног стања уколико не постоје материјални докази у случајевима дискриминације. Запослене жене, па и запослени мушкарци се најчешће обрате инспекцији тек када наступи прекид радног односа, јер до тада страхују од губитка посла и не подносе жалбу против послодавца. Нису ретки ни случајеви манипулације од стране запослених када тврде да се налазе у ситуацији мобинга, те Инспекција рада у тим случајевима мора да поступа са више опреза и да тражи више доказа који ће поткрепити тврдње запослених.

Сви инспектори/ке су сагласни да је потребно установити посебну заштиту трудница и породиља које су у радном односу на одређено време, а истичу и велики број притужби за кршење права по основу трудничког и породилског одсуства, посебно за исплату надокнада.

Број инспектора у неким окрузима је недовољан што утиче на ефикасност и квалитет рада. због чега нису у могућности да се посвете сваком предмету колико је потребно да би био ефикасно решен. Неке инспекције имају замерке на сарадњу са органима за прекршаје, јер рецимо органи за прекршаје често послодавцима изричу казне испод законског минимума.

3.8 Учешће жене у одлучивању

Отклањање неравноправности жена и мушкараца на местима одлучивања донекле је постигнуто увођењем посебних мера у изборном законодавству (Закон о избору народних посланика, Закон о локалним изборима, Одлука о избору посланика у Скупштину АП Војводине) тачније квота за мање заступљени пол што у пракси представља начин за отклањање дискриминације жена.

Покрајински омбудсман у свим досадашњим извештајима пратио је промене у учешћу жена у одлучивању, нарочито након парламентарних, покрајинских и локалних избора и упозоравао на то да није учињено довољно да жене буду равномерно заступљене, односно да их на местима одлучивања буде најмање 30 одсто.

3.8.1 Равноправност полова у покрајинским органима и установама чији је оснивач АП Војводина

Према подацима Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова³⁶ жене чине више од две трећине запослених у покрајинским органима, а од укупно 17 покрајинских секретаријата, на челу четири су жене. Међу запосленима у установама чији је оснивач АП Војводина заступљеност жена и мушкараца је равномерна.

Када је реч о чланству у управним и надзорним одборима чији се састав мењао током 2009. године, жене су заступљеније у одборима оних установа које у својим надлежностима имају традиционално женска занимања или се баве тзв. женским питањима. Тако у чланству у Управном и Надзорном одбору Завода за равноправност полова нема ниједног мушкарца, а у Управном одбору Фонда за развој нема ниједне жене. У Управним одборима Гаранцијског фонда и Фонда за капитална улагања има 14,28% жена, односно по једна жена је чланица, док у Надзорном одбору Гаранцијског фонда има 33,33% жена, а у одбору Фонда за капитална улагања 20%, односно једна жена. Педагошки завод Војводине има само по једног мушкарца и у Управном и у Надзорном одбору, док Фонд за развој непрофитног сектора има подједнак број у чланству, али су председници оба одбора мушкарци. У управним одборима установа културе има укупно 46,88% жена, а у надзорним одборима, њих 41,67%.

Скупштина АП Војводине, односно Одбор за образовање, науку, културу, омладину и спорт донео је одлуке о именовањима чланова Савета Универзитета и факултета Универзитета у Новом Саду, при чему је 18,9% жена именовано у ове Савете из реда оснивача.

3.8.1.1 Препоруке

- Водити бригу о доследном поштовању Одлуке о равноправности полова приликом именовања чланова Управних одбора фондова, установа и институција чији је оснивач АП Војводина – Одбори Скупштине и Влада АП Војводине

³⁶ Информација о равноправности полова у покрајинским органима, ПС за рад, запошљавање и равноправност полова

- Подстицати мерама позитивне акције равномерно запошљавање жена и мушкараца у органима управе на свим нивоима – Влада АП Војводине

3.8.2 Заступљеност жена и активности у области равноправности полова у националним саветима националних мањина - резултати истраживања Покрајинског омбудсмана

Институција Покрајинског омбудсмана је у 2009. години спровела истраживање о заступљености жена у националним саветима националних мањина и активностима које се односе на унапређење положаја жена у националним заједницама.

Према прикупљеним подацима у 12 националних савета националних мањина³⁷ у Србији, жена је на председничкој функцији у само једном савету. Мушкарци су у већини на местима потпредседника, секретара, шефова уреда/канцеларија, председника, потпредседника и чланова извршних и надзорних одбора, док су жене већина у стручним службама већине савета. Тачније, од укупног броја потпредседника/ца 21,43% су жене, а 62,5% секретари/ке националних савета. Осим тога, жене су у 55,55% случајева шефови/це уреда/канцеларија, а 28,57% председника/ца извршног одбора су жене. У осам националних савета је организована стручна служба Националног савета, а од укупног броја оних који раде у њима 60,87% су жене. На основу прикупљених података произилази да међу члановима Националних савета има много више мушкараца и то 82 одсто.

Два савета имају радна тела која се посебно баве правима жена, а у радним телима која имају сви национални савети (за образовање, информисање, службену употребу језика, културу, финансије) су у већини мушкарци.

Половина од оних савета који су доставили податке уопште није спроводила активности којима се утиче на повећање броја жена на местима одлучивања. Неки од начина на који савети то планирају да постигну су: боља сарадња са удружењима културе, школама и факултетима, другим организацијама жена у земљи и иностранству, укључивање жена у одборе и давање већих овлашћења при одлучивању, затим едуковање чланова/ца савета и кандидовање жена на изборима.

Мали број савета бавио се промовисањем женских људских права, а само три савета су навела да су учествовала у изради извештаја Комитету за уклањање свих облика дискриминације жена. Саветима за боље спровођење активности, посебно оних у области заштите женских права и родне равноправности, највише недостају материјални и људски ресурси.

Покрајински омбудсман је о резултатима овог истраживања обавестио све националне савете националних мањина и подсетио на обавезу предвиђену Законом о националним саветима националних мањина³⁸ да на изборима за Националне савете на изборној листи буде најмање 30 одсто мање заступљеног пола и да свако треће место мора да буде резервисано за мање заступљени пол.

³⁷ Национални савети: мађарске, словачке, румунске, русинске, ромске, бошњачке, хрватске, буњевачке, бугарске, македонске, грчке националне мањине и Савез јеврејских општина.

³⁸ Закон о националним саветима националних мањина («Службени гласник РС», број 72/2009)

Истраживање Покрајинског омбудсмана је показало да је учешће жена на местима одлучивања, али и у чланству националних савета на нивоу просека учешћа жена у јавном и политичком животу уопште и да је потребно уложити напоре за подстицање жена на укључивање у све активности савета, не само да би се испуниле законске обавезе, него и зато што ће веће ангажовање жена у саветима и њиховим телима допринети унапређењу квалитета њиховог рада.

3.9 Правни оквир за унапређење равноправности полова

3.9.1 Покрајинска одлука о равноправности полова

Доношењем Декларације и Одлуке о равноправности полова 2004. године у АП Војводини је заокружен систем институционалних механизма (Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Савет за равноправност полова, Одбор за равноправност полова, Покрајински омбудсман/заменик/ца за равноправност полова, Завод за равноправност полова) а истовремено успостављен правни оквир за остваривање родне равноправности на територији АП Војводине у областима које су у надлежности Покрајине. **Одлука о равноправности полова**³⁹ треба да осигура поштовање и подстицање равноправности полова и кажњавање дискриминације на основу пола у свим областима друштвеног живота. Одлука ближе одређује права на равноправност грађанки и грађана које гарантује Устав Републике Србије, дефинише начин остваривања овог права у АП Војводини и утврђује посебне мере за постизање равноправности жена и мушкараца у областима као што су образовање, култура, рад и запошљавање, социјална и здравствена заштита, као и учешће у јавном и политичком животу. Документ такође садржи казнене одредбе за повреду права на равноправност полова.

Покрајински омбудсман је више пута до сада од покрајинских органа тражио извештаје о спровођењу Покрајинске Одлуке о равноправности полова и закључио да се недоследно и непотпуно примењује, те је упућивана препорука о доследном спровођењу Одлуке која је била једини правни акт у Србији који се односи на родну равноправност до децембра 2009. године када је усвојен Закон о равноправности полова.

3.9.2 Закона о равноправности полова⁴⁰

Народна Скупштина Републике Србије је на седници одржаној 11.12.2009. године усвојила Закон о равноправности полова (“Службени гласник РС”, број 104/2009) чијим доношењем се јача антидискриминационо законодавство и регулише област равноправности полова у складу са међународним принципима и обавезама државе.

Покрајински омбудсман је поводом предлога Закона о равноправности полова издао саопштење за јавност у којем је подсетио на значај тог чина у 30-ој години од усвајања Конвенције о уклањању свих облика дискриминације жена. У

³⁹ Покрајинска скупштинска одлука о равноправности полова (“Службени лист АПВ” бр.14/04,)

⁴⁰ Закон о равноправности полова («Службени гласник РС» број 104/2009)

настојању да допринесе усвајању што квалитетнијег Закона о равноправности полова достављени су Министарству рада и социјалне политике коментари⁴¹ поводом појединих решења у предложеном тексту Закона, уз молбу да буду размотрени и пронађени начин да их угради у постојећи Предлог. Осим тога, заменица за равноправност полова учествовала је у јавној расправи поводом Предлога Закона о равноправности полова која је одржана 22. октобра у Народној скупштини Републике Србије.

Покрајински омбудсман је у свом коментару указао на то да се најзначајнији део Закона односи се на област запошљавања, па се женама и мушкарцима гарантује једнака доступност положаја, послова, распоређивања и напредовања, стручног усавршавања, једнаке плаћености и другог. Законодавац се одлучио да установи обавезе за приватне послодавце и органе јавне власти у погледу праћења, усвајања и спровођења мера за постизање родне равноправности, за спречавање дискриминације засноване на полу и друго, као и обавезе за политичке странке, синдикате, струковна удружења и средства јавног информисања.

У коментару је истакнуто да се дефиниција дискриминације разликује од дефиниције дате у Закону о забрани дискриминације, те да их је потребно ускладити што је у процесу усвајања Закона и учињено. Са листе појмова изостала је дефиниција рода, који заједно са полом спада у основне појмове у области равноправности полова, али су народни посланици/це усвојили амандман који је истицао овај недостатак, те се у Закону нашао и дефиниција рода. Такође је прихваћен и предлог да се на усвајање плана мера за отклањање и ублажавање неравномерне заступљености полова обавезу послодавци који имају више од 50 запослених на неодређено време, а не као што је у Предлогу наведено више од 500 запослених.

Предлагач је навео да органи јавне власти треба да настоје да у свакој организационој јединици, на руководећим местима и у органима управљања и надзора имају најмање 30 одсто мање заступљеног пола, али се у коначној верзији Закона нашао одредба којом су органи јавне власти дужни да примене афирмативне мере у складу са Законом о државним службеницима и Законом о државној управи ако заступљеност мање заступљеног пола у свакој организационој јединици, на руководећим местима и у органима управљања и надзора износи мање од 30 одсто.

Покрајински омбудсман је био мишљења да је видљиво да је предлагач одлучио да не одступа од правила предвиђених изборним законима, те чланови који регулишу бирачко право (чланови 36, 37) представљају констатацију која неће довести до равномерне заступљености у органима власти на свим нивоима зато што не постоји обавеза избора мање заступљеног пола на функције и посланичка места, јер је законима предвиђена само обавеза о кандидовању 30 одсто мање заступљеног пола, што је довело до недовољне заступљености жена на функцијама и посланичким местима. У том смислу Закон не прави искорак ка стварном постизању равноправности, односно стварању једнаких могућности за оба пола.

⁴¹ Комплетан текст Коментара на Предлог Закона о равноправности полова можете наћи на www.ombudsmanapv.org

Закон регулише судску заштиту лицима којима је повређено право или слобода због припадности одређеном полу, а у коментару Покрајинског омбудсмана је истакнуто да привремене мере које суд може да изрекне пре или у току парничног поступка треба ускладити са чланом 44 Закона о забрани дискриминације, али су услови које је потребно испунити остали различити.

Нажалост, у Закону су изостале одредбе о механизмима за спровођење и праћење напретка у области равноправности полова. Увођење координатора у министарствима и осталим телима би био добар начин утицаја на сваки орган јавне власти и стварање предуслова за увођење родне перспективе („gender mainstreaming“), као једног од механизма за постизање равноправности полова. Такође је потребно законом основати орган државне управе који ће бити задужен за праћење спровођења закона и других аката у области равноправности полова, координацију рада свих институција и континуирану промоцију и увођење родне равноправности у све мере и политике на свим нивоима. Покрајински омбудсман је предложио чланове Закона који би регулисали обавезе органа, али се ти предлози нису нашли у Закону.

3.9.3 Измене појединих закона у 2009. години

У протеклој години донети су нови закони, а многи претрпели измене и допуне. Осим два нова закона, веома важна за одређивање државне политике у области родне равноправности и једнаких могућности, Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова, донете су и измене и допуне Закона о финансијској подршци породици са децом ("Службени гласник РС", бр. 16/2002, 115/2005 и 107/2009) и нови Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености («Службени гласник РС», број 36/2009).

Претходних година, а посебно у протеклој, години економске кризе, појавили су се случајеви неисплаћивања накнаде зараде од стране послодаваца женама које су на породилском одсуству и одсуству са рада ради неге детета или посебне неге детета. Послодавци се правдају да породиљама које су код њих запослене не исплаћују надокнаде на време, јер рефундација тих трошкова из државног буџета касни и по четири месеца, па самим тим послодавци исплаћују надокнаде тек по пријему средстава од државе, чиме је угрожавана материјална сигурност породиља и њихових породица. Измене и допуне Закона о финансијској подршци породици са децом усвојене 2009. године су донеле побољшање у том смислу што се послодавцима средстава преносе после достављања доказа да су запосленој исплатили накнаду зараде. Ова одредба заједно са непромењеним обавезама послодаваца да обрачун и исплату накнаде зараде обављају истовремено са обрачуном и исплатом зарада запосленима, уноси сигурност у поступак и време исплате.

Одредбама Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености предвиђено је да се исплата новчане накнаде наставља за време привремене спречености за рад, али не дуже од 30 дана од дана настанка привремене спречености, што се односи и на труднице које су на тзв. одржавању трудноће, без обзира на дужину трајања спречености за рад. У том смислу Покрајински омбудсман је примио неколико представки трудница из Војводине које су се жалиле им јер је Национална служба за запошљавање обуставила исплате накнада због привремене спречености за рад.

Покрајински омбудсман је у вези са изменама Закона о којем је већ било речи у делу извештаја под називом Породица / Новчана накнада за случај незапослености и труднице, а поводом примљених представки, подсетио јавност и Министарство рада и социјалне политике да је Влада Републике Србије пре две године усвојила Стратегију о подстицању рађања, те сматрамо да је оправдано изменити, односно допунити наведена законска решења на тај начин што ће ограничење од 30 дана за исплату накнада бити укинута за труднице које стекну право накнаде зараде за случај незапослености.

3.10 Активности на подстицању равноправности полова

3.10.1 Сарадња Покрајинског омбудсмана и Заштитника грађана Републике Србије уз подршку УНИФЕМ-а

На позив и уз подршку УНИФЕМ-а (Развојни фонд УН за жене) током 2009. године реализован је заједнички пројекат Заштитника грађана и Покрајинског омбудсмана са циљем подршке заменицама за равнопрвност полова и уопште омбудсменима у Србији у њиховом оснаживању у односу на родну равноправност и дискриминацију на основу пола. УНИФЕМ је уз подршку Владе Норвешке одлучио да током три године подржава институције у области равноправности полова у реализацији пројекта «Радна и социјална права жена». УНИФЕМ сарађује и даје материјалну подршку Управи за равноправност полова, Националној служби за запошљавање и Инспекцији рада, као и институцијама Омбудсмана.

Заједнички пројекат Заштитника грађана и Покрајинског омбудсмана реализован је већим делом у 2009. години. Одржан је семинар о родној равноправности за локалне омбудсмане на којем су учествовали и сарадници Заштитника и Омбудсмана, а један од циљева је да у постојеће Кодексе понашања функционера у локалним самоуправама⁴² (и кодексе понашања запослених у локалној самоуправи, тамо где их има⁴³) буду уграђене одредбе о забрани

⁴² **Забрана дискриминације за функционере**

Функционер треба да се руководи начелом равноправности и да не прави разлику међу грађанима с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне прилике, сексуалну оријентацију, политичко или друго уверење, социјално порекло и статус, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима и удружењима грађана или неко друго лично својство.

⁴³ **Забрана дискриминације**

Запослени у органима и службама јединица локалне самоуправе, односно организацијама и установама чији је оснивач локална самоуправа у комуникацији са грађанима и међусобно, треба да се руководи начелом равноправности и да не прави разлику међу грађанима с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне прилике, сексуалну оријентацију, политичко или друго уверење, социјално порекло и статус, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима и удружењима грађана или неко друго лично својство.

дискриминације. Амандмани треба да буду представљени на округлом столу и конференцији за новинаре на којој ће бити представљен пројекат, заједничка сарадња, предлози за измену Кодекса понашања локалних функционера и промотивна брошура о родној равноправности и могућностима заштите у Заштитнику грађана и Покрајинском омбудсману. На тај начин биће завршен прошлогодишњи пројекат, а сарадња заменица Заштитника грађана и Покрајинског омбудсмана за равноправност полова у области радних и социјалних права жена, а уз подршку УНИФЕМ-а биће настављена и у 2010. години.

3.10.2 Округли сто „Родни аспекти светске економске кризе и остваривање људских права жена у АПВ”

Округли сто «Родни аспекти светске економске кризе и остваривање људских права жена у АП Војводини» организовао је Покрајински омбудсман у сарадњи са Скупштином АП Војводине. Округли сто је отворила потпредседница Скупштине АП Војводине Маја Седларевић и истакла да до сада нико није о светској економској кризи говорио из угла родне равноправности. Пракса је показала да су до сада жене биле највеће жртве транзиције, па се може закључити да ће тако бити и када је реч о последицама економске кризе.

Заменица Покрајинског омбудсмана Даница Тодоров је апеловала на послодавце и државу да путем ефикасних механизма равномерно распореде терет економске кризе на жене и мушкарце како би била сачувана стечена људска права и били постављени темељи за унапређење родне равноправности. Упозорила је на то да је дискриминација на основу пола приликом запошљавања и на радном месту широко распрострањена, а радни услови се погоршавају. Послодавци све чешће закидају на законским обавезама, па касне са исплатама зарада, плаћају у производима, ограничавају издатке за топли оброк, превоз до посла и друго. Међутим, жене још нису у потпуности освестиле питање могућности остваривања и заштите права и најчешће не покрећу поступке за заштиту својих права, што има везе и са страхом од губитка посла. Помоћница покрајинског секретара за рад, запошљавање и равноправност полова Анита Беретић је представљајући активности у области запошљавања жена рекла да је Секретаријат нагласак ставио на обуку и стручно усавршавање незапослених жена, које су, према њеним речима, без обзира на степен образовања и економски положај, показале висок степен спремности за усавршавање како би себи олакшале пут до запослења.

Професорка Високе школе струковних студија у Новом Саду докторка Татјана Ђурић Кузмановић је између осталог рекла да праведан развој подразумева да развој људи мора бити утемељен на њиховој међусобној равноправности и одсуству дискриминације. Међутим, одређене групе се систематски искључују из развоја и дискриминишу се на основу рода, расе, етничитета. Родни ефекти кризе се огледају у снажном терету финансијске кризе на плећима жена, које су чешће него мушкарци заступљени у категорији слабије плаћених послова, недовољно запослене или без посла, погоршавају им се радни услови, а располажу са све мање дохотка. У Србији такође долази до раста родног јаза, а криза доводи до раста већ високе потрошње родних ресурса на полупериферији, а посебно жена на селу. Повећава се сиромаштво и насиље над женама, расте отворена дискриминација, мобинг и епидемија страха. Све важне

одлуке доноси мушка елита, рекла је између осталог Татјана Ђурић Кузмановић и нагласила да би најуспешнија алтернатива била оживљавање социјалне државе и уношење родне перспективе у политику развоја јер то побољшава коришћење ресурса, смањује дискриминацију, неједнакости и сиромаштво, промовише људска права и доприноси квалитету развоја у који укључује целу популацију.

3.10.3 Родно осетљив језик

3.10.3.1 Семинар за запослене у покрајинским органима управе

Покрајински омбудсман је током октобра и новембра одржао три једнодневна семинара за представнике покрајинских органа о родној равноправности и могућностима за увођење родно осетљивог језика у покрајинске прописе и јавну и службену комуникацију. У обуци су учествовали лектори, преводиоци, особе које учествују у припреми и писању прописа и помоћници покрајинских секретара. Семинари су одржани у сарадњи са Удружењем грађана/ки Женске студије и истраживање, Фондацијом Фридрих Еберт Штифтунг, уз подршку Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине и Службе за управљање људским ресурсима Владе АП Војводине.

Полазећи од става да је родно осетљива употреба језика неопходна у јавном говору, у медијима, комуникацији институција са грађанима и грађанкама, као и у изјавама и обраћањима јавности носилаца јавних функција, Покрајински омбудсман је након ових семинара упутио **Препоруку** о томе да се недискриминативна, односно родна терминологија угради у све покрајинске одлуке и друга акта које доносе покрајински органи, а такође у интерна акта и комуникацију органа Покрајине.

Реализацијом овакве препоруке посредно ће се радити на отклањању дискриминаторне праксе која се изражава и кроз употребу родно неосетљивог језика у јавној и службеној комуникацији. Покрајински омбудсман полазиште за овакву препоруку налази у Статуту АП Војводина у члановима 8 и 20, Покрајинској скупштинској одлуци о равноправности полова, као и Закључцима Извршног већа АП Војводина (Владе АП Војводине), са 73. седнице од 19. августа 2009. године, према којима су покрајински органи задужени да предузму активности на увођењу принципа родне равноправности у све стратегије, програме, пројекте и друге активности које спроводе.

Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине примениће ову Препоруку у Покрајинској скупштинској одлуци о Влади АП Војводине и Покрајинској скупштинској одлуци о покрајинској управи.

На позив Комисије за равноправност полова Града Новог Сада, семинар о родној равноправности и могућностима за увођење родно осетљивог језика у градске прописе, јавну и службену комуникацију градских органа одржан је за службенике у градским органима и одборнике Скупштине Града Новог Сада и након тога упућена препорука сличне садржине.

3.10.3.2 Округли сто о родно осетљивој употреби језика

Покрајински омбудсман је у јулу 2009. године организовао округли сто „Родна перспектива у јавној и службеној комуникацији“ у намери да подстакне јавну расправу о важности родно осетљиве употребе језика у службеној и јавној

комуникацији.⁴⁴ Повод за одржавање округлог стола којем су присуствовали представници неколико покрајинских секретаријата и већине медија који делују у Војводини било је објављивање књиге групе ауторки „Род и језик”.⁴⁵

Недостатак стандарда, стручног промишљања, јавних и политичких иницијатива о родној перспективи у језику показало се проблематичним у раду, не само Покрајинског омбудсмана, него и у раду других механизма за постизање равноправности полова. Употреба родно неосетљивог језика доприноси обнављању стереотипа о пожељним и непожељним занимањима за жене, односно мушкарце, о њиховим улогама у приватној/породичној и јавној сфери, а самим тим се постављају и препреке за једнако учешће жена и мушкараца у свим областима живота и рада, а које се заснивају на стереотипима и предрасудама у вези са припадношћу одређеном полу. Као последица неговања такве праксе долази до дискриминације, на пример на тржишту рада, а тако и до кршења људских права. Дискриминација се, упркос законским забранама догађа, а погодује јој широко распрострањено схватање родних улога и обрасци понашања. Када се дискриминацији на основу пола коју трпе жене додају и друге личне особине које могу бити полазиште за дискриминацију – као што је инвалидитет, припадност националној заједници и др. – онда добијамо вишеструко дискриминисану, рањиву групу, речено је између осталог за округлим столом након чега је одржан и радни састанак са директорком одељења Републичког завода за статистику у Новом Саду о могућностима увођења родне димензије у национални систем класификације занимања коју припрема Републички завод за статистику.

3.11 Остале активности у области равноправности полова у 2008. години

Датум	Назив	Организатор	Својство
29. и 30. јануар	«Род, устав и правни оквир», Црна Гора	УНИФЕМ	Учесница
09-11. март	Конференције за заштитнике људских права „Приступ информацијама: шта може да учини омбудсман?», Албанија	Омбудсмани Албаније и Грчке	Учесница
19. март	Презентација публикације «Насиље у породици и особе са инвалидитетом», Нови Сад	Невладина организација «Из круга-Војводина»	Учесница
07. април	Округли сто «Изазови за жене у транзицији», Нови Сад	Покрајински завод за равноправност полова	Учесница
08. април	Промоција завршетка пројекта	Центар за социјални рад	Предавачица

⁴⁴ Повод за одржавање округлог стола којем су присуствовали представници неколико покрајинских секретаријата и већине медија који делују у Војводини било је објављивање књиге групе ауторки (Свенка Савић, Маријана Чанак, Вероника Митро, Гордана Штасни) „Род и језик”, Женске студије и истраживања и Футура публикације, Нови Сад, 2009.

⁴⁵ Књигу «Род и језик» припремила група ауторки: Свенка Савић, Маријана Чанак, Вероника Митро и Гордана Штасни

Датум	Назив	Организатор	Својство
	ЦЗСР о насиљу у породици, Инђија	«Дунав» из Инђије	
09. април	Састанак Мреже живот без насиља о теми «Размена искуства правосудних органа у спровођењу законских одредби о насиљу у породици», Нови Сад	Покрајински омбудсман	Предавачица
10. април	Округли сто «Родна равноправност – препреке и шансе», Београд	Фондација „Фридрих Еберт“ и Демократски политички форум	Учесница уз сопствено излагање
24. и 25. април	Међународна конференција «Социјалне политике у светлу светске економске кризе», Београд	Влада Србије/Министарство рада и социјалне политике, Центар за регионализам, Фондација „Фридрих Еберт“	Учесница
27. април	Састанак са инспекцијом рада јужнобачког округа, тема «Инспекција рада и дискриминација на тржишту рада», Нови Сад	Покрајински омбудсман и Инспекција рада јужнобачког округа	Презентација и дискусија
30. април	Округли сто «Радна права жена», Београд	УНИФЕМ	Учесница
12. мај	Састанак са инспекцијом рада севернобанатског округа, тема «Инспекција рада и дискриминација на тржишту рада», Кикинда	Покрајински омбудсман и Инспекција рада севернобанатског округа	Презентација и дискусија
12. мај	Састанак са инспекцијом рада средњобанатског округа, тема «Инспекција рада и дискриминација на тржишту рада», Зрењанин	Покрајински омбудсман и Инспекција рада средњобанатског округа	Презентација и дискусија
15. мај	Округли сто «Модел Закона о спречавању насиља у породици», Нови Сад	Центар за мир и развој демократије	Учесница
25. мај	Округли сто «Родни аспекти светске економске кризе», Нови Сад	Покрајински омбудсман и Скупштина АПВ	Предавачица
08-14. јун	IX светска конференција Међународног института омбудсмана (IOI) и 200 година Шведског парламентарног омбудсмана, Стокхолм, Шведска	Међународни институт омбудсмана и Шведски омбудсман	Учесница
16. јун	Презентација књиге «Род и језик», Нови Сад	Покрајински омбудсман, Женске студије и истраживања, Фридрих Еберт фондација	Уводничарка
20. јул	Састанак са инспекцијом рада сремског округа, тема «Инспекција рада и дискриминација на тржишту рада», Сремска Митровица	Покрајински омбудсман и Инспекција рада сремског округа	Презентација и дискусија

Датум	Назив	Организатор	Својство
07. октобар	Састанак са инспекцијом рада јужнобанатског округа, тема «Инспекција рада и дискриминација на тржишту рада», Вршац	Покрајински омбудсман и Инспекција рада јужнобанатског округа	Презентација и дискусија
09. октобар	Округли сто «Род и језик», Београд	Управа за родну равноправност	Учесница уз сопствено излагање
12. октобар	Састанак са представницима покрајинских органа: Припреме за обележавање 16 дана активизма насиља над женама, Нови Сад	Покрајински Омбудсман	Учесница
12. октобар	Презентација књиге «Животне приче инвалиткиња»	Женске студије и истраживања	Гошћа
13. октобар	Састанак са инспекцијом рада севернобачког округа, тема «Инспекција рада и дискриминација на тржишту рада», Суботица	Покрајински омбудсман и Инспекција рада севернобачког округа	Презентација и дискусија
15. октобар	Округли сто и изложба «Сеоске жене у Војводини», Нови Сад	Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова и Покрајински завод за равноправност полова	Гошћа
16. октобар	Састанак радне групе за израду смерница за рад тела за равноправност полова, расправа о Предлогу закона о равноправности полова, Београд	Мисија ОЕБС-а у Србији	Учесница
22. октобар	Састанак о теми «Могућности сарадње институција у АПВ са Радном групом пакта за стабилност југоисточне Европе», Нови Сад	Покрајински омбудсман и Пакт за стабилност	Излагање на тему Стање у области родне равноправности у АПВ
22. октобар	Јавна расправа о Предлогу закона о равноправности полова, Београд	Народна скупштина РС и Одбор РС за равноправност полова	Учесница уз сопствено излагање
28. октобар	Семинар «Употреба родно осетљивог језика у органима управе», Нови Сад	Покрајински секретаријат за управу, прописе и националне мањине и Служба за људске ресурсе уз подршку Фондације „Фридрих Еберт“	Предавачица
05-07. новембар	Семинар о родној равноправности за локалне омбудсмане, Суботица	Заштитник грађана и Покрајински омбудсман уз подршку УНИФЕМ-а	Учесница
16. новембар	Презентација «Родна равноправност у локалним самоуправама», Нови Сад	Комисија за равноправност полова Града Новог Сада	Предавачица
25. новембар	Састанак мреже „Живот без насиља“	Скупштина АПВ, Покрајински омбудсман и Покрајински секретаријат	Предавачица

Датум	Назив	Организатор	Својство
		за рад, запошљавање и равноправност полова	
30. новембар	Семинар «Употреба родно осетљивог језика у органима управе», Нови Сад	Покрајински секретаријат за управу, прописе и националне мањине и Служба за људске ресурсе уз подршку Фондације „Фридрих Еберт“	Предавачица
4. децембар	Семинар о родној равноправности за запослене у Заштитнику грађана РС – искуства Покрајинског омбудсмана у области равноправности полова, Суботица	Заштитник грађана	Предавачица
7. децембар	Искуства Покрајинског омбудсмана у заштити од насиља у породици, Сента	Општинска управа и Комисија за равноправност полова	Предавачица
8. децембар	Искуства Покрајинског омбудсмана у заштити од насиља у породици, Панчево	Градначелница и Комисија за равноправност полова	Предавачица
9. децембар	Примери добре праксе у заштити од насиља у породици у регионима у којима делује ОЕБС и представљање искустава Заштитника грађана и Покрајинског омбудсмана, Београд	Мисија ОЕБС у Србији	Предавачица
14. децембар	Родна равноправност и недискриминаторна употреба језика, Нови Сад	Комисија за равноправност полова Града Новог Сада	Предавачица
15. децембар	Искуства Покрајинског омбудсмана у заштити од насиља у породици, Бачка Топола	Центар за социјални рад Бачке Тополе	Предавачица
18. децембар	Женска људска права – тема која не може да чека (30 година Конвенције о уклањању дискриминације жена), Београд	Министарство за људска и мањинска права и Аутономни женски центар	Учесница

3.12 Оквирни план за будућност

- Подршка мреже «Живот без насиља», размена искустава у оквиру мреже и прикупљање података о насиљу у породици
- Дискриминација жена на тржишту рада – промовисање мера заштите и праћење оглашавања слободних радних места
- Истраживање у органима општинске и покрајинске управе о дискриминацији на радном месту
- Обука локалних актера за рад са рањивим групама жена
- Промовисање недискриминативног понашања и забране мобинга

- Развијање сарадње са осталим државним институцијама у промовисању родне равноправности, једнаких могућности за све и забране дискриминације по свим основама
- Обука локалних актера за рад са рањивим групама жена
- Промовисање недискриминаторног понашања и забране мобинга
- Развијање сарадње са осталим државним институцијама у промовисању родне равноправности, једнаких могућности за све и забране дискриминације по свим основама

3.13 Примери представки

3.13.1.1 Пример 1

О.Х. је у својој представци навела да годину дана трпи насиље од стране бившег супруга, да се обраћала полицији, јавном тужиоцу и центру за социјални рад, те да наведене институције нису предузеле одговарајуће активности да јој помогну.

На предлог Покрајинског омбудсмана, одржан је састанак у Центру за социјални рад коме су присуствовали директор Центра за социјални рад, Општински јавни тужилац, председник Општинског суда, покрајински омбудсман и заменица задужена за равноправност полова. На састанку је закључено да је потребно да се странка поново обрати Центру како би заједнички размотрили мере које могу бити предузимане ради решења њеног проблема. Странци је скренута пажња на то да је Породичним законом предвиђена могућност изрицања мера заштите од насиља у породици као што су иселење или уселење у породичну кућу, забрана приближавања на одређеној удаљености, забрана даљег узнемиравања. Покрајински омбудсман обавештен је да је након ангажовања наведених институција, странка добила одговарајућу заштиту, да су изречене мере заштите и покренут кривични поступак против бившег супруга.

3.13.1.2 Пример 2

Више представки током 2009. године односило се на то како су се запослени у центрима за социјални рад односили према корисницима/цама услуга центара. Поводом представке Д.Н.из Новог Сада да Центар није ваљано поступао према њеној мајци Р.Ј. Покрајински омбудсман је спровео истрагу и установио да не може да утврђује истинитост датих изјава запослених у Центру и подносиоци жалбе, а њој је скренута пажња на потребу добре сарадње са Центром за социјални рад који јој може помоћи да лакше и боље води бригу о својој мајци. Покрајински омбудсман је Центру за социјални рад препоручио да у овом и сличним случајевима због потенцијалних конфликта, потребно да поступа са додатном пажњом.

3.13.1.3 Пример 3

Права гарантована Законом о социјалној заштити су често предмет притужби. Странке се жале на решења о утврђивању права на материјално обезбеђење, као новчану надокнаду која се исплаћује социјално угроженим појединцима и породицама и то, углавном, на висину одређене надокнаде. Веома

су честе и представке у којима странке наводе незадовољство радом центара за социјални рад при утврђивању права на додатак за помоћ и негу другог лица, посебно права на увећани додатак. Покрајински омбудсман стиче утисак да странке нису у потпуности упознате са својим правима и условима под којима могу да их остваре, због чега су веома честе и жалбе на решења центара. Покрајински омбудсман је у неколико случајева реаговао због протекла рокова за решавање по жалбама грађана/ки.

3.13.1.4 Пример 4

Б.П. из Руме поднела је представку у којој је навела да јој је радни однос код послодавца престао због тога што је послодавац престао са радом, да се налази на породилском одсуству и да јој је након престанка рада фирме престала исплата накнаде за време породилског одсуства.

Странка је обавештена да накнаду зараде за породилско одсуство остварују мајке запослене код послодавца, односно мајке које обављају самосталну делатност, уз услов да су непосредно пре коришћења овог права биле више од шест месеци у непрекидном радном односу. Ради се о накнади зараде за запослене код послодавца, а обрачун и исплату накнаде зараде врши послодавац, што му се накнадно рефундира из буџета Републике Србије. Како послодавац више не постоји, не постоји могућност исплате накнаде зараде по овом основу. Странци је предочена могућност остваривања права на новчану накнаду по основу незапослености преко Националне службе за запошљавање уколико је захтев поднела у року од 30 дана од дана престанка радног односа.

3.13.1.5 Пример 5

А.Ј. из Новог Сада упутила је представку у којој се жали на рад Покрајинског фонда за пензијско и инвалидско осигурање запослених услед издавања решења којим јој се признаје право уписа радног стажа у трајању од 2 године по основу рођења трећег детета, али није одређено повећање пензије услед ове промене.

Покрајински омбудсман није надлежан за поступање у овој правној ствари, али је прикупио информације у Министарству рада и социјалне политике где су навели да две године радног стажа које се упишу по основу рођења трећег детета нису услов за пензију, него утичу на њену висину, тако да је, пошто за те две године нема уплате доприноса, могуће да висина старосне пензије буде мања од раније одређене. Такође, начин обрачуна пензије се променио (посматра се цео период рада), те и то може да утиче на то да пензија у наведеном случају буде нижа. Прикупљене информације су биле од користи особи која се жалила у тражила заштиту својих права.

3.13.2 Остали предмети обрађени у сектору равноправност полова

3.13.2.1 Пример 6

Ј.Ј. је Општини Чока предао документацију за заснивање радног односа на неодређено време на радном месту просветни инспектор, а обавештење о исходу конкурса, или одлуку о избору општинског инспектора није добио више од два месеца. Након покретања истраге о томе шта се догодило, Општинска управа је

обавестила Покрајински омбудсман да је донесена одлука којом је странка која се жалила, засновала радни однос на радном месту просветног инспектора у општини.

3.13.2.2 Пример 7

Група грађана – власника пословних простора у стамбено-пословној згради у Новом Саду, обратила се због проблема обустављања испоруке воде. Део власника локала је уредно измиривао рачуне за утрошену воду, док је део њих одбијао да то учини, због чега је Јавно комунално предузеће „Водовод и канализација” обуставило испоруку воде, како дужницима, тако и локалима који су уредно измирили своје обавезе за утрошену воду. У изјашњењу Јавног комуналног предузећа „Водовод и канализација” у вези са овим предметом, је наведено да ово предузеће није у могућности да искључи воду само дужницима, јер се сви корисници – власници локала налазе на истом воду. Покрајински омбудсман сматра да обустављање испоруке воде свим корисницима на одређеном воду услед дуговања неколицине, није примерено те је упутио препоруку о томе да приликом наплате дугова за утрошену пијаћу воду треба користити такве начине наплате дуговања који неће угрозити кориснике који своје обавезе измирују уредно. Покрајински омбудсман сматра да обустављање испоруке воде свим корисницима на једном воду, без обзира што нису сви дужници, угрожава право корисника на редовну испоруку воде на који се ЈКП „Водовод и канализација” обавезала и због чега су корисници указали поверење предузећу, у ситуацији када оно има монополску позицију, те не постоји могућност избора дистрибутера пијаће воде.

3.13.2.3 Пример 8

М.Д. из Новог Сада жалио се на рад Универзитета у Новом Саду због спорости у поступку нострификације високошколске дипломе. Од подношења захтева за нострификацију до подношења представке прошло је осам месеци због тога што од доношења одлуке стручне комисије, Сенат Универзитета није заседао. Покрајински омбудсман је мишљења да је, без обзира на сложеност поступка нострификације, период од осам месеци, колико се о захтеву одлучивало, дугачак и угрожава интересе и права подносилаца захтева.

Извршавајући своја овлашћења и након спроведеног поступка Покрајински омбудсман је упутио препоруку Универзитету у Новом Саду и навео да је потребно ускладити поступање и процедуру поступка нострификације тако да се не прелазе разумни рокови и да се не доводе у питање права подносилаца захтева који због дужине поступка могу претрпети одређену штету.

3.13.2.4 Пример 9

Српско народно позориште у Новом Саду упутило је представку у вези са утврђивањем веродостојности диплома запосленог у овој институцији и поступањем Покрајинског секретаријата за образовање. Након увида у чињенице, Покрајински омбудсман је дао мишљење да је Покрајински секретаријат за образовање био дужан да поступи по приговору запосленог који се жалио на решење којим се оглашава ништавном диплома о стеченом степену стручне спреме, а у складу са Законом о општем управном поступку („Сл. Гласник СРЈ“, број 33/97, 31/2001), посебно у Законом прописаним роковима. Првостепени орган је дужан да испита да ли је жалба допуштена, благовремена и изјављена од

стране овлашћеног лица и уколико јесте дужан је да је достави у року од 15 дана органу који решава по жалби. Странка је поступила у складу са поуком о правном леку која је дата у решењима те уложила приговор Покрајинском секретару за образовање. Након тога, Покрајински секретаријат није предузео никакве активности у предметном случају. У допису који је упутио Покрајинском омбудсману се наводи да се ниједна странка након подношења приговора није обратила другостепеном органу ни надлежном суду. Та чињеница не оправдава орган за начињен пропуст. Странка није дужна да се интересује за предмет како би он био окончан у законским роковима. Непоступање по приговору је довело до правне несигурности што се негативно одразило на странке у поступку и угрозило њихова права. Покрајински омбудсман је у овом предмету упутио препоруку Покрајинском секретаријату за образовање да отклони насталу неправилност тако што ће поступати по приговору и довести до коначног решења случаја.

3.13.2.5 Пример 10

Н.М. из Новог Сада је у представци навео проблем превоза студената/студенткиња старијих од 26 година којима је укинута право на повлашћену вожњу у јавном градском превозу чиме су стављени у неравноправан положај у односу на студенте осталих градова у Србији. Покрајински омбудсман је тражио и добио информацију о томе да је Управни одбор Јавног градског саобраћајног предузећа „Нови Сад“ донео Упутство за издавање карата за превоз у градском, приградском и међумесном саобраћају са бенефицираном ценом којим су одређени услови које је потребно испунити да би редован студент факултета или више школе добио легитимацију која омогућава куповину месечних маркица, те је посебно наведено да не може бити старији од 27 година. Покрајински омбудсман је консултовао одговарајућа законска решења и установио да је Законом о ученичком и студентском стандарду („Службени лист РС, број 81/92, 49/93, 53/93, 67/93, 48/94 и 101/2005 – др. Закон) прописано да се услови за стицање права студената на повластице у месном саобраћају у месту студирања уређују посебним актом који доноси установа која пружа те услуге, у овом случају ЈГСП „Нови Сад“. Међутим, Закон о високом образовању („Службени лист РС, број 46/05) не познаје појам редован студент, нити ограничава права студената годинама живота. Статус студента престаје, између осталог, кад не заврши студије до истека рока који се одређује у двоструком броју школских година потребних за реализацију студијског програма.

Покрајински омбудсман, је у складу са чл. 33 Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману, упутио препоруку ЈГСП „Нови Сад“, као јавном предузећу чији је оснивач Град Нови Сад, да је потребно извршити измене и допуне Упутства за издавање карата за превоз у градском, приградском и међумесном саобраћају са повлашћеном ценом, у смислу усклађивања овог члана са позитивним прописима који регулишу високо образовање. ЈГСП „Нови Сад“ је известио Покрајинског омбудсмана да Град Нови Сад даје недостајућа средства неопходна за обављање делатности, као и сагласност за издавање карата за повлашћену вожњу и услове за њихово издавање. У складу са наведеним препоручено је да Град Нови Сад подржи препоруку Покрајинског омбудсмана и предлог ЈГСП „Нови Сад“ те да се приликом усвајања Програма пословања за 2010. годину обезбеде финансијска средства за повластице студентима у јавном градском превозу.

3.13.3 Верске слободе

3.13.3.1 Пример 11

У представци невладине организације *Центар за развој цивилног друштва* из Зрењанина указује се на проблем доделе средстава црквама и верским заједницама на основу конкурса који је расписао Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине. Подносилац представке истакао је да право да конкуришу за средства имају традиционалне цркве и верске заједнице које делују на територији Аутономне Покрајине Војводине и то њих седам. Подносилац представке сматра да су прописивањем оваквих услова дискриминисане мале верске заједнице.

Покрајински омбудсман је мишљења да је категорисањем различитих верских заједница које је начињено издвајањем традиционалних цркава и верских заједница и њихово набрајање у Закону о црквама и верским заједницама, постављен формално правни основ за успостављање неједнаког положаја у друштву, како цркава, тако и верника који им припадају. Покрајински омбудсман, полазећи од начела равноправности верских заједница, Покрајинском секретаријату за прописе, управе и националне мањине упутио је препоруку за измену одредби чл. 2. и чл. 3. Одлуке о расподели буџетских средстава Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине црквама и верским заједницама које делују на територији Аутономне Покрајине Војводине („Сл. лист АПВ“ 21/2007, 4/2008), којима је прописан круг овлашћених субјеката и начин расподеле средстава, и то на тај начин да се све регистроване цркве и верске заједнице обухвате истим поступком за доделу буџетских средстава за дотације црквама и верским заједницама и њиховим организацијама.

3.13.3.2 Пример 12

М.К. из Руског Крстура упутио је представку у вези са истицањем верских обележја на капелу на месном гробљу због чега је, према мишљењу странке, овај комунални објекат претворен у верски објекат чиме су сви грађани, без обзира на његова верска опредељења, доведени у ситуацију да своје покојнике сахрањују под хришћанским симболима. Странка је била мишљења да је Савет месне заједнице одговоран за овај проблем, а општинска управа није реаговала.

Покрајински омбудсман је тражио изјашњење Општинске управе и добио обавештење да је обављен инспекцијски надзор на месном гробљу којом приликом је констатовано да је капела изграђена на основу грађевинске дозволе, да је издата употребна дозвола, те да је на куполу капеле постављен крст, а да о томе никакву одлуку није донела Месна заједница која се стара о одржавању и коришћењу овог објекта, о чему је сачињен записник, у који је, према мишљењу Покрајинског омбудсмана било потребно унети закључак о мерама које треба предузети ради евентуалног давања накнаде сагласности и да од месне заједнице затражити доношење одлуке о постављању крста на капелу месног гробља чиме би потврдили вољу грађана о томе да капела као комунални објекат добије верска обележја. Покрајински омбудсман сматра да се приликом одлучивања о овом објекту мора водити рачуна о томе да је поштовање прописа обавезно за све, да је капела комунални објекат и да Устав Републике Србије у члану 44 каже да су цркве и верске заједнице равноправне и одвојене од државе, као и да су равноправне и слободне да самостално уређују своју унутрашњу организацију,

верске послове, да јавно врше верске обреде, да оснивају верске школе, социјалне и добротворне установе и да њима управљају, у складу са законом. Такође, Устав Републике Србије у члану 21 каже да су пред Уставом и законом сви једнаки, да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације, а да је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

4. ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ПРАВА ДЕТЕТА ЗА 2009. ГОДИНУ

Марија Кордић

4.1 Увод

Стратегија за смањење сиромаштва, коју је Влада Републике Србије донела у складу са Лисабонским споразумом, осим националног нивоа, укључује локалне власти и друге актере на локалном нивоу. Њихова улога је да убрзају развој услуга у заједници, да раде на смањењу сиромаштва и спречавању социјалног искључења сиромашних. Због тога су посебно значајни Локални планови акције за децу.

Глобална економска криза, која се испољила кроз пораст незапослености, утицала је кроз смањење породичног буџета на повећање сиромаштва. Тако је према званичним подацима у Србији сиромашно 9,7 одсто деце до 14 година живота, 8,1 одсто оних од 14 до 18 година живота, а свако четврто дете прима дечји додаток. Најчешће су то деца која живе на селу, деца самохраних родитеља, деца са сметњама у развоју, деца избеглих или интерно расељених особа.

Економска криза је утицала и на креирање општинских буџета на територији Војводине. Посебно је уочен смањен трансфер новца локалним самоуправама, па је то имало за последицу различите проблеме у финансирању надлежности локалне самоуправе, нарочито у области образовања, здравства и социјалне политике. Упркос томе, уочена је воља да се и поред кризе, реформе социјалне заштите наставе, а социјална искљученост предупреди већим издвајања за ову област.

Ову извештајну годину, за разлику од претходне, ипак обележава законодавна активност у области заштите права детета. Најзначајније је доношење Закона о основама система образовања и васпитања, Закона о уџбеницима, Закона против дискриминације, Закона о безбедности саобраћаја. Значајно је и то да су у парламентарној процедури Предлог Закона о социјалној заштити, Предлог Закона о заштити становништва од изложености дуванском диму, Закон о волонтирању, Закон о ученичком и студентском стандарду и поново, Закон о предшколском васпитању и образовању (10. верзија).

4.2 Право на образовање

Једно од најважнијих достигнућа у претходној школској години јесу бесплатни уџбеници за прваке (80.000 ученика у целој Србији) што иде у пролог прокламованом праву на бесплатно основношколско образовање, а спроведена је и акција „Интернет за сваку школу“.

Међутим, у Војводини су евидентирана и два штрајка у школама. Синдикат просветних радника наводи да је разлог то што је Закон о основама система образовања и васпитања донет без довољног учешћа струке, што је недовољно разрађена рационализација мреже школа, због укидања, односно

спајања одељења у комбинована, од 1. до 4. као и повећања броја ученика у одељењу након почетка године, уместо током лета (посебно штетно код ученика 5. разреда).

Нажалост, посебно су угрожене сеоске школе и предшколске установе, које уз финансијске проблеме, имају и све мање деце, што је додатни разлог за страх од укидања одељења. Достигнути стандард доступности образовања сеоској деци неопходно је одржати, јер ће нам у супротном села остати празна, пошто се у већини села живот одвија у школи и око ње.

Закон о основама система образовања и васпитања (Службени гласник РС 72/2009 ступио на снагу 11.09.2009.) усмерен је на подизање нивоа укључености деце у образовни систем, квалитета и ефикасности образовања. Нужно је нагласити и то да је Закон увидео значај доживотног учења, које је у контексту професионалног развоја реализовано у виду стручног усавршавања. Закон је предвидео увођење педагошких асистената и саветника као спољних сарадника, који се, као чланови педагошког колегијума, укључују у васпитно-образовни рад када се ради о ученику којем је услед неке сметње у развоју, социјалне ускраћености или изузетних способности (даровитости) потребно припремити индивидуални план и програм рада и индивидуализовани начин рада. Управо су у овој области и највећа очекивања, имајући у виду број обраћања, појединачних представки нашој институцији, како родитеља, тако и наставника, стручних сарадника, због специфичних проблема у образовању/васпитању поменуте деце. Наведене измене представљају усаглашавање система образовања са стандардима Европске уније и препорукама развојних стратегија Владе Републике Србије.

Поред тога, Покрајински секретаријат за образовање је у све основне и средње школе, у два наврата, увео ванредни и превремени распуст, односно прекид школске године, као вид превенције оболевања од новог грипа. То је урађено на предлог Стручне комисије за планирање и координацију активности на припремама за пандемијски грип у сарадњи са Министарством просвете Републике Србије и Покрајинским секретаријатом за здравство.

Школске управе са седиштем у Новом Саду, Зрењанину и Сомбору представљају организационе јединице Министарства просвете Републике Србије на подручју АП Војводине.

Школска управа Нови Сад је према извештају, пажњу усмерила на стање деце са посебним потребама у систему образовања и спровођење инклузије у пракси. У адаптацији приручника *Индекс за инклузију* учествовале су 22 установе из Јужнобачког и Сремског округа. Такође је реализовано и прикупљање података о укључености деце са посебним потребама у образовно-васпитни рад. За потребе праћења примене нових законских решења и реализације Пројекта ДИЛС, прикупљени су подаци од школа, док је реализовано, или је у току 8 стручно-педагошких надзора чији су предмети били пружање подршке ученицима и деци од стране предшколских установа и школа, као и поступање установа у примени Посебног протокола о заштити деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама. У примени Посебног протокола о заштити деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама пружена је подршка (путем обуке) тимовима за безбедност предшколских установа, школа и представницима локалне управе. Оно што се појављује као једна од важних потреба јесте измена Правилника о финансирању, односно цена услуга.

Када се говори о спровођењу инклузије ромских ученика/ца, током 2009. године Школска управа Нови Сад учествовала је у реализацији пројекта “*Једнаке шансе*” чији је циљ креирање инклузивних образовних стратегија, а у овај пројекат била је укључена ТШ „Павле Савић“ у Новом Саду. Други пројекат под називом “Шансе и избори за ромске девојчице” имао је за циљ да допринесе доступности и квалитетном образовању ромских девојчица, кроз побољшану подршку од стране институција које се баве образовањем, побољшану доступност образовних институција потребама ромских девојчица и повећање нивоа свести и знања о значају образовања код ромских девојчица и ромске заједнице.

Према извештају Школске управе Зрењанин, уз стручно-педагошки надзор у школама и предшколским установама, пажња је посвећена и вредновању школских развојних планова, а посебно „Стандард знања, вештина и вредносних ставова (компетенција) за професију наставника”. Пажња је посвећена и праћењу примене „Посебног протокола о спречавању насиља”, при чему су све школе са подручја Јужнобанатског округа добиле препоруке о планираним активностима, као и упућивања у предвиђени акциони план. У циљу припреме приручника „Индекс за инклузију”, који се као пројекат реализује у сарадњи Министарства просвете и Завода за вредновање образовања и васпитања, ШУ Зрењанин је послала школама инструмент за самовредновање и екстерно вредновање инклузивне праксе у свим установама.

Највећи број пројеката, који подржавају интеграцију ромске деце у систем редовног образовања и васпитања, је у основним школама и већем броју предшколских установа, а посебно се издвајају 6 основних школа у Панчеву, Зрењанину, Хоргошу, Житишту, Торњошу и Вршцу, које у свом раду пружају додатну подршку инклузивном приступу образовању Рома. Настављен је и пројекат „Ромски асистент” али недостаје стручни кадар, недовољна је сарадња са родитељима и локалном заједницом, отежан је индивидуални-индивидуализовани рад са ученицима због великог броја ученика у одељењима, а недовољно је и разрађених системских решења.

Сарадња ШУ Зрењанин са Заводом за унапређивање образовања и васпитања дала је задовољавајуће резултате, будући да је укључена, не само у давање подршке наставницима ради стицања звања педагошки саветник, већ је интензивно радила и на примењивању програма стручног усавршавања запослених у образовању. Посебна пажња је током извештајне године била посвећена наставницима Грађанског васпитања и самом садржају наставног предмета, и то наставницима који предају овај изборни предмет у шестом и седмом разреду. (прикупљање података о њиховој претходној обуци; пружање стручне подршке основним школама за учешће на конкурсима „Корак по корак”).

Подаци Покрајинског секретаријата за образовање говоре о непромењеном броју **предшколских установа** (44), распоређених у 38 општина и шест градова Војводине. Припремни предшколски програм за децу у години пред полазак у основну школу остварује се и у 52 основне школе у 5 општина⁴⁶ и 3 града⁴⁷. Број основних школа које реализују предшколски програм, није се мењао. У школској 2009/2010. години овим програмом је обухваћено 20.660 деце распоређених у 1159 васпитних група (1042 васпитне групе у предшколским установама и 117 васпитних група у организацији основних школа). У односу на

⁴⁶ Бачка Паланка, Вршац, Жабаљ, Нова Црња и Пландиште

⁴⁷ Панчево, Зрењанин и Суботица

претходну школску годину, број деце је мањи за 341 дете или 1,62 %. Програм се остварује на српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском, док се двојезично реализује у национално мешовитим срединама. Ове школске године се по први пут припремни предшколски програм остварује на немачком језику, двојезично на српском и немачком, односно на немачком и мађарском. Због смањеног трансфера новца локалним самоуправама, а која су намењена предшколском васпитању, на седници Владе Аутономне покрајине Војводине, одржаној 27.01.2010. године, усвојена је Информација о планирању социјалне политике у локалним заједницама на територији Војводине. На истој седници је утврђено да ће Покрајина учествовати са 202 милиона динара у регресирању дела трошкова целодневног, односно полудневног боравка у предшколској установи, основној школи, за треће, односно четврто дете, почев од јануара 2010. године.

Основно образовање и васпитање се остварује у свих 45 јединица локалне самоуправе, у 39 општина и 6 градова на територији АПВ, у 346 државних основних школа (две више у односу на претходну годину) и у 3 приватне школе (две више у односу на претходну годину)⁴⁸. Настава се реализује на шест језика и то на српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику, двојезично и тројезично. Уочена појава гашења одељења на неком од мањинских језика у процесу рационализације мреже основних школа – на коју смо указивали у прошлогодишњем извештају – настављена је и ове календарске године, захватајући две школске године. Тако је, према подацима Покрајинског секретаријата за образовање, у школској 2009/2010. години од укупно 19.747 ученика првог разреда, 19.160 или 97.03% је распоређено у 887 некомбинованих одељења – којих је у односу на прошлу школску годину мање за 60, док је 587 или 2.97% ученика укључено у 133 комбинованих одељења - којих је у односу на прошлу школску годину више за два.

Средње образовање, према подацима Покрајинског секретаријата за образовање, за школску 2008/2009. годину, остварује се у 39 локалних самоуправа (од укупно 45), односно у 33 општине и 6 градова, у којима има 130 државних средњих школа. Чини их 26 гимназија (22 опште и 4 специјализоване, 2 за обдарене ученике у математичкој гимназији на српском и мађарском језику и 2 за обдарене ученике у филолошкој гимназији на српском и мађарском језику), 74 стручних школа, 10 мешовитих школа, 10 уметничких школа и 10 средњих школа за ученике са сметњама у развоју. Стручне и мешовите школе обављају делатност средњег образовања и васпитања у трогодишњем и четворогодишњем трајању. Средње школе за ученике са сметњама у развоју обављају делатност средњег образовања и васпитања у трајању од једне, две и три године. Средње образовање се реализује и у приватним средњим школама, којих је у току школске 2008/2009. године било 19. Од тога, 5 школа су гимназије, док су остале стручне школе. Настава у средњој школи се реализује на српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику. Приватне средње школе и гимназије образују на српском и мађарском језику.

Према подацима **Покрајинског секретаријата за спорт и омладину** на подручју Војводине, 50 хиљада деце основношколског и 21483 средњошколског

⁴⁸ Нове државне школе су: „Марија Трандафил” у Ветернику код Новог Сада и „Симеон Аранички” у Старој Пазови. Поред ОШ „Владислав Петковић Дис” нове приватне школе су: „Мирослав Мика Антић”, „Свети Кирило и Методије” и „Јуниор”, све из Новог Сада. Једино у ОШ „Јуниор” не постоји ниједан ученик првог разреда основне школе.

узраста бави се спортом и учествује на такмичењима. Иако увек може боље и више, овај број спортски активне деце је прихватљив, имајући у виду податак из 2007. године, да чак 30 основних и 17 средњих војвођанских школа нема физкултурну салу, а да велики број школа има неусловне сале за наставу физичког васпитања или организацију спортских такмичења.

Спортски садржаји се нуде глувој и наглувој деци у Новом Саду и Суботици, ментално недовољно развијеној деци у већем броју општина у Покрајини, док за слепу и слабовиду децу у не постоје прилагођени спортски садржаји, јер је најближи центар у земунској основној и средњој школа за слепу и слабовиду децу. Међутим, запажа се да веома мали број деце, са било којом врстом сметње у развоју, учествује на спортским такмичењима у организацији Спортског савеза инвалида Војводине.

У циљу побољшања услова за бављење спортским активностима, током 2009. године изграђено је 6 терена, опремљено и санирано 14, а изграђена 1 физкултурна сала, и 1 дечје игралиште., те је подржан пројекат изградње једног терена и опремање једне физкултурне сале. Поједине локалне самоуправе су улагањем финансијских средстава у спортске објекте, изградњу физкултурне сале, или мултифункционалних игралишта допринеле да се побољшају основни услови за бављење деце и младих спортом.

Применом Акционог плана политике за младе у АП Војводини, 66 организација које се баве младима реализовало је пројекте који се односе на све области дефинисане овим документом⁴⁹. Поред тога, током 2009. године Покрајински секретаријат за спорт и омладину, финансирао је још 40 пројеката са циљем побољшања положаја младих у локалним самоуправама. Канцеларије за младе постоје у 32 од 45 општина, а плате запослених на неодређено-одређено време и волонтера, финансиране су из пројекта Секретаријата, односно средстава локалне самоуправе. У Војводини постоје и две регионалне канцеларије за младе, у Новом Саду и Суботици, које имају улогу споне са Министарством омладине и спорта и доприносе сарадњи и умрежавању постојећих канцеларија.

4.3 Социјална заштита и заштита деце без родитељског старања

У складу са реформом система социјалне заштите и Одлуке о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника,⁵⁰ чији је оснивач Влада Србије/Влада АП Војводине, настављено је усклађивање нових делатности установа и њихових капацитета. Подршка установама пружена је и кроз активност Покрајинског завода за социјалну заштиту у пројекту „Трансформација резиденцијалних установа за децу и развој одрживих алтернатива” као и у доношењу Свеобухватног плана трансформације резиденцијалних установа

⁴⁹ (1) Култура и слободно време младих; (2) екологија и одрживи развој; (3) активно укључивање младих у друштво, изградња цивилног друштва, волонтеризам; (4) здравље младих; (5) запошљавање младих; (6) образовање младих; (7) социјална политика према младима; (8) мобилност и информисање младих.

⁵⁰ Службени гласник РС 51/08), ступила на снагу 21.05.2008. године.

социјалне заштите за децу, за период од 2009. до 2013. године. Њиме се операционализује план акција за преображај институција и усаглашавају задаци прецизирани Стратегијом развоја социјалне заштите, са регионалним, општинским плановима развоја социјалних услуга и оперативним плановима појединачних установа социјалне заштите. Очекује се да ће за пет година деца без родитељског старања само у изузетним случајевима бити смештана у резиденцијалне установе, на кратак рок, а да ће се ослобођени капацитети користити за стварање малих домских заједница за привремени или трајни смештај деце умерено, теже и тешко ментално недовољно развијене, као и децу са комбинованим сметњама.

Наша институција је по службеној дужности спровела истрагу о детету без родитељског старања, зараженом ХИВ вирусом, које је смештено у Дом за децу ометену у развоју „Колевка” у Суботици. Због осетљивости дететовог стања и због чињенице да је, по признању самих запослених, случај за њих представљао непознаницу, *препоручили смо* Покрајинском секретаријату за социјалну политику и демографију да наложи ванредни надзор над стручним радом Центра за социјални рад, као и стручног рада у Дому Колевка. Према резултатима ванредног надзора смештај детета у установу је најадекватнији вид његовог збрињавања и заштите. Дете остварује социјализацију, игра се и сарађује, а издваја се од друге деце само при примању терапије које је условљено специфичношћу његовог здравственог стања. Закључено је да је у најбољем интересу детета породични смештај, али да није било одговарајуће хранитељске породице. Тренутно се ради на прикупљању лекарских налаза, као и додатна процена за остваривање домаћег или међународног усвојења.

Од 27 установа социјалне заштите за смештај корисника, 6 институција је за децу без родитељског старања и смештај деце са сметњама у развоју⁵¹. Подаци говоре да је у 2009. години смањен број деце на смештају у односу на претходну годину. Последњег дана 2009. године било је 608 деце, али је и даље нешто изнад смештајних капацитета (у Панчеву са 42 на 37-оро, у Сремској Каменици са 139 на 138 деце, у Белој Цркви је повећан са 45 на 63), у Сомбору је 42 (иако је смештајни капацитет 36) на домском смештају и двоје у прихватној станици. У Ветернику још није дошло до значајнијег измештања корисника старијих од 27 година тако да су само њих 147 до 18 година, а у суботичком Дому за децу ометену у развоју „Колевка“, поново је повећан број деце на смештају са 175 на 179-оро деце (углавном теже и тешко МНР/ментално недовољно развијено).

Установа за децу и омладину **СОС Дечје село „Др Милорад Павловић” у Сремској Каменици**, унапредила је сарадњу са центрима за социјални рад, посебно у погледу планирања рада, ревизије смештаја, израде планова отпуста и контаката са родитељима, а видљива је промена и у погледу формално-правног статуса детета. Међутим, уочено је да се након прекида породичног смештаја деце, решавање њиховог статуса, неоправдано успорава дугим чекањем одлуке надлежног секретаријата о облику њихове заштите, због чега су она принуђена да, чекајући дуго, бораве у прихватним станицама и прихватилиштима.

⁵¹ Дом за децу и омладину без родитељског старања „Споменак” Панчево, СОС Дечје село „Др Милорад Павловић” у Сремској Каменици, Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић” Бела Црква, Дома за децу и омладину ометену у развоју Ветерник, Дом за децу и омладину „Колевка” Суботица, Дом за децу и омладину „Мирослав Антић-Мика” Сомбор

Контакт деце смештене у Дечје село са родитељима је нужан и пожељан, при чему се придаје велики значај дечјој партиципацији, будући да се ради о њиховим интересима. Контакти са родитељима и блиским сродницима се успешно остварују, али постоји проблем са психијатријски оболелим родитељима и алкохоличарима који не прихватају договорене и усмераване посете. Имајући у виду да је Село отворена установа, да је посете тешко контролисати, ово представља озбиљан проблем на чијем решавању треба радити у наредном периоду. У Дечјем селу интензивно спроводе саветодавни рад са младим паровима који су одрасли у овој установи и сада имају своје породице, те настоје да прекину ланац асоцијалног - антисоцијалног понашања. Поред тога, менаџмент установе је учествовао у раду радне групе за израду „Свеобухватног плана трансформације резиденцијалних установа социјалне заштите за децу 2009 – 2013. године”, а Дечје село ће бити једна од четири установе у којима ће се приоритетно радити на трансформацији. Неколико година уназад Дечје село је наставно-научна база Универзитета у Љубљани и сваке године, по два студента 30 дана бораве у селу на студентској пракси. На дан 31.12.2009. године, од 138 деце, 112-оро је живело у Сремској Каменици, а 26 у Кући на пола пута. Према доминантном разлогу смештаја, највише је деце чији родитељи су спречени да врше родитељску дужност, следе деца чији су родитељи потпуно лишени родитељског права и деца чији су родитељи умрли.

Само 10 одсто деце редовно контактира са породицом, док скоро половина њих остварује повремене, односно ретке контакте без предвидљиве динамике. Без икаквог контакта је мање од 1 одсто деце. Од 28 деце, колико их је напустило установу 2009. године, највише их је (8) оспособљених за живот, 6 напуштања из неког другог разлога, враћање у биолошку или сродничку породицу (5). У овом периоду није било усвојења, а само једно дете је отишло у хранитељску породицу.

Стручни тим **Дома за децу и омладину „Вера Радивојевић”** у Белој Цркви активно сарађује са центрима за социјални рад. Приликом одлучивања о заштити деце, сама деца су изражавала своје мишљење о томе где би и са ким могли да живе. Међутим, сарадња са центрима за социјални рад би могла да се унапреди и појача, нарочито кроз редовније контакте са децом и са Домом, посебно приликом припреме деце за одлазак у хранитељску породицу. Због недовољне сарадње у припреми деце за промену облика заштите, често се не примењује поступност преласка која је предвиђена фазама којима се прати и процењује успешност контакта детета и хранитељске породице. Велики проблем у раду са центрима за социјални рад представља њихово неефикасно реаговање на обавештења из установе о потреби промене облика заштите поједине деце код којих је примећено да, поред поремећаја у понашању, имају и психијатријску дијагнозу. Због тога стручни тим Дома, иако увиђа најбољи интерес детета, није у могућности да га измести из установе. Иако је дневни боравак за социјално угрожену децу са територије општине Бела Црква давао добре резултате, захваљујући којем је уз организован и стручни рад унапређен квалитет живота деце из социјално угрожених породица, лоша финансијска ситуација је условила престанак рада у септембру 2009. године. Ипак, радило се на побољшању услова живота деце на смештају. Трпезаријски простор је потпуно адаптиран и постављена самопослужна линија; окречене су све просторије; купљени нови кревети за свако деце; установа је покривена видео надзором; опремљена је керамичарска радионица. На дан 31.12.2009. године у Дому је било 63 деце, од којих је највећи број дошао из биолошких породица. Више од 50 одсто деце не

остварује контакте са родитељима, породицом и блиским особама, а редовне контакте са родитељима нема ниједно дете. Током извештајне године, 7 деце је напустило установу, од којих је 1 оспособљено за самосталан живот; 1 је премештено у другу установу; 1 је враћено у сродничку породицу и 4 је смештено у хранитељску породицу.

Дом за децу и омладину „Споменак” у Панчеву напомиње да је у 2009. години смањен број деце на смештају у односу на претходну годину (са 42 на 37-оро), примљено 7-оро деце (једно са улице), али за разлику од ранијих година није били усвојења, нити измештања у хранитељске породице јер се ради о деци старијег узраста, за које је у ревизионим поступцима процењено да је домски смештај најадекватнији облик заштите.

У овој институцији није било оболелих од грипа АХ1Н1, а имунизација је спровођена уз сагласност старатеља деце, без навођења броја деце.

У овој установи бораве деца и млади са територије 16 општина, са чијим центрима за социјални рад сарађују на задовољавајући начин. Са њима раде на Законом предвиђеној ревизији домског смештаја, обезбеђена су додатна средства за потребе деце (зимовање, матуре), у неколико случајева су тимски решавани проблеми. У овом Дому су мишљења да је неопходно да старатељи из Центра чешће обилазе децу и активније учествују у решавању текућих проблема, јер су Домови ти који искључиво иницирају сарадњу. Указују на то да је највећи проблем збрињавање деце са комбинованим сметњама или психијатријским поремећајима, јер за то не постоје одговарајуће установе чак и у случајевима кад је процењена неопходност измештања и промена средине. Нажалост, ажурност у обезбеђивању права деци зависи од материјалних могућности локалних самоуправа из којих су деца.

Забележено је учешће у јавној расправи о Нацрту Закона о социјалној заштити, укључујући и управу и синдикалне активисте..

Уз прихватну станицу, Дом је 2009. средствима локалне самоуправе, отворио Прихватилишта за децу са четири места, реализован је и пројекат „Од насиља ка интернету“ (рад са децом у ризику да буду жртве насиља, или постану злостављачи) подржан од Покрајинског секретаријата за социјалну политику и демографију, а завршен 5-тогодишњи пројекат „Кућа на пола пута“ који је финансирао град Базано (Италија). У установи постоји „Канцеларија за младе“, која у сарадњи са невладином организацијом „Беосупорт“ спроводи вршњачку едукацију о превенцији сексуалног искоришћавања деце и младих, а планира се пројекат припреме младих за осамостаљење „Потражимо своје место у свету рада.

Сви запослени стручни радници су прошли едукацију за рад са децом са сметњама у развоју, јер је „Споменак“ планом о трансформацији установа предвиђен да збрињава ову категорију деце. Институт за ментално здравље у Београду (Палмотићева) организовао је обуку за рад са агресивном популацијом, јер је највећи проблем у раду овог Дома, вршњачко насиље.

Дом за децу ометену у развоју „Колевка” у Суботици има задовољавајућу сарадњу са надлежним центрима за социјални рад, при чему центри улажу максималне напоре у испуњавању свих законом прописаних обавеза у заштити деце на смештају, будући да у Колевци бораве деца из чак 68 општина у Републици Србији, Републици Српској и Републици Црној Гори.

На дан 31.12.2009. на смештају је било 179 деце ометене у развоју, од чега је 175 теже и тешко ментално недовољно развијених, док је 4 детета умерено недовољно развијено, узраста од 0 до 10 година. Новембра 2009. године у реновираним просторијама при дому је почела са радом прихватна станица за децу и омладину до 18 година, док је у стационару за мајку и дете у истом периоду било смештено 4 мајке са четворо деце.

Што се тиче имунизације против новог грипа типа А Х1Н1, она је реализована уз сагласност родитеља или старатеља детета, па из Колевке наглашавају да ниједно дете није оболело од новог грипа.

Током 2009. године остварена су два међудржавна усвојења, једно дете је враћено у биолошку породицу, троје деце је отишло на породични смештај, а једно дете је из хранитељске породице враћено у установу.

У Колевци наглашавају да ће у јавну расправу о Нацрту Закона о социјалној заштити бити укључени тек од марта 2010. године

Дом за децу и омладину ометену у развоју Ветерник задовољан је сарадњом са центрима за социјални рад, са којима заједнички израђују индивидуални план заштите корисника, а стручни радници центара за социјални рад два пута годишње обавезно, а по потреби и чешће, посећују малолетне кориснике. У Дому за децу и омладину ометену у развоју Ветерник настављен је Монтесори програм, Терапијско јахање, Сензоричке интеграције и Програм становања уз подршку.

Од укупно 589 корисника, 147 је узраста до 18 година. Скоро трећина деце остварује редовне контакте са породицом, док исти проценат нема никакве контакте са породицом и блиским сродницима. У дневном боравку, у којем се налази укупно 27 корисника, свакодневна пажња се поклања бризи о себи, одржавању хигијене простора, радним активностима према интересовању корисника, шетњама и спортским активностима, забавним активностима и укључивањем корисника у културна дешавања у граду, као и одлазак у институције културе. Осим тога, интензивно се ради на заштићеном становању у отвореној средини уз стручну подршку. Тако је 10 корисника/ца укључено у овај програм становања.

Пошто се увидело да је неопходно укључити родитеље, као активне партнере у креирању живота њихове деце, започело се са програмом њихове едукације. Припрема се и радионица за родитеље и кориснике дневног боравка и заштићеног становања о полности и сексуалности особа са менталним инвалидитетом, како би се употпунила сазнања, отклониле предрасуде и предузеле све мере заштите. Установа је током 2009. године имала једно успешно и два случаја неуспелог смештаја корисника у хранитељску породицу. Анализирајући разлоге неуспешног хранитељства, закључили су да је потребно више пажње посветити жељама и навикама корисника, квалитету смештаја и компатибилности хранитеља и самог корисника. Неопходна је стручна помоћ особе од подршке, како би се особи која се смешта у хранитељску породицу на најбољи начин помогло у превазилажењу проблема у прилагођавању и на тај начин се радило на побољшању успешности овог облика социјалне заштите.

Установа је на посредан начин укључена у јавну расправу о Нацрту Закона о социјалној заштити. Стручни сарадници институције дали су предлоге активу

правника и рачуновођа које ће актив изложити представницима Министарства за рад и социјалну политику.

Што се тиче имунизације корисника, у Дому истичу да је почетком децембра 2009. године дошло до наглог пораста оболелих са клиничком сликом грипа (186 корисника од којих је 76 млађих од 18 година). У узоркованом материјалу је потврђен вирус А Х1Н1, због чега је током децембра спроведена имунизација код 120 корисника (25 млађих од 18 година), уз сагласност родитеља-старатеља.

Дом за децу и омладину „Мирослав Антић Мика” у Сомбору континуирано сарађује са сродним установама и институцијама које се баве социјалном заштитом. Сарадња са упутним центрима за социјални рад је задовољавајућа, а поред редовних сусрета са центрима, одржали су и неколико посебних о потребама корисника у које су укључили и саме кориснике, те су они сагледали своје могућности и износили своје жеље у вези са наставком образовања, похађањем понуђених курсева, повратком у заједницу порекла, останком у средини у којој су провели извештајни број година.

Поред тога, Дом остварује квалитетну сарадњу и са локалном самоуправом, здравственим установама, основним и средњим школама, МУП-ом, спортским и туристичким организацијама, Националном службом за запошљавање. На дан 31.12.2009. године у Дому је било 42 деце узраста од 7 до 18, односно 26 година старости, која су категорисана као недовољно ментално развијена (лако, умерено), са оштећењима чула вида, слуха, гласа и говора, са телесним инвалидитетом, као вишеструко ометена и хронично оболела (Кронова болест).

Током 2009. године кроз прихватну станицу је прошло 77 деце, а на дан 31.12.2009. године боравило је двоје деце. Највише деце похађа специјалну основну, затим средњу школу, следи школа за основно образовање одраслих, различити курсеви, а постоје и корисници који су радно оспособљени и траже посао. Дом је током извештајне године напустило 8 деце, четворо је премештено у другу установу, а по једно дете се вратило у биолошку, сродничку породицу; изашло оспособљено за самосталан живот, премештено у хранитељску породицу и напустило установу из другог разлога.

Против новог грипа типа А Х1Н1 вакцинисано је 11 деце.

Запослени су заинтересовани за стручно усавршавање, а посебно у областима: подстицање просоцијалног и превенција агресивног понашања младих; подршка младима који напуштају заштиту осамостаљивањем; преговарање и медијација у социјалној заштити, које је планирано да се реализује у складу са Законом о социјалној заштити на локалном нивоу. У плану је и отварање канцеларије за младе која за циљ има оснаживање деце и младих смештених у установи како да изађу на крај са проблемима и могућим ризицима, као и реализовање пројеката ванинституционалне заштите, кућа у Растини за становање, уз подршку и камп интеграције за кориснике социјалне заштите унутар установе као и у локалној заједници.

4.3.1 Закључак

На основу личног увида, као и извештавања самих институција, неспоран је ентузијазам запослених и њихових руководиоца у свим установама за смештај

деце без родитељског старања и деце са сметњама у развоју. О томе сведочи број програма стручног усавршавања које су они похађали и радне групе у којима су учествовали. Препорука би била, да системско усавршавање буде настављено, имајући у виду изазове нових облика рада и услуга социјалне заштите и спремност запослених и корисника да унапређују знања и вештина, јер ће то омогућити професионалнију и успешнију заштиту деце која су смештена у установе. Међутим, иако је дошло до смањења броја деце у установама (јер се деца смештају у хранитељске породице), променила се и структура корисника домског смештаја (све чешће са развојним тешкоћама), запажен је мали број (до 2 или ниједно) измештања из институција у хранитељске породице, што свакако говори о потреби рада на едуковању и припремању тзв. специјалних хранитеља.

Центри за социјални рад су веома заинтересовани за учешће у расправи о Нацрту Закона о социјалној заштити, али изражавају бојазан да неће имати прилике да у њој учествују, или да њихове сугестије буду уважене, посебно у погледу постављених стандарда и норматива за запослене (мали центри дискриминисани). И поред све мање средстава на располагању, а све више нових услуга на локалном нивоу у складу са децентрализацијом, војвођански центри учествују у многобројним пројектима социјалних иновација. У Бечеју је то ургентно хранитељство за злостављану децу, жртве насиља, особе затечене у скитњи. У Новом Саду је то прихватна станица са прихватилиштем при сигурној кући, становање уз подршку, дневни боравак за децу са поремећајем у друштвеном понашању за децу основношколског узраста, дневни боравак за рад са малолетним учиниоцима кривичних дела. У Кањижи је организован дневни боравак за децу и младе из маргинализованих група „Гнездо“, у Оцацима дневни боравак за лица са менталним тешкоћама, у Зрењанину сигурна кућа за жене и децу жртве трговине људима и насиља у породици, дневни центар за децу и омладину са инвалидитетом “Алтернатива”, у Суботици дневни центар за децу и омладину са поремећајем у понашању и сигурне куће у облику прихватилишта, у Бачком Петровцу планирају дневни боравак, у Вршцу саветовалиште за предбрачне, брачне и породичне односе. Сигурна кућа је у Белој Цркви, рехабилитација жртава насиља у Алибунару, у Пландишту смештај за старе, а сас телефон и мобилни тимови у све 4 општине, које су пример квалитетне међуопштинске сарадње. У Врбасу постоји саветовалиште за брак и породицу, а у Сремској Митровици ово саветовалиште пружа и услуге медијације, има клуб хранитеља, становање уз подршку за младе који излазе из домова, дневни боравак за децу и младе са сметњама у психичком развоју, као и дневни центар за децу и младе са поремећајем у понашању и сукобу са законом. У Сечњу сарађују са зрењанинском сигурном кућом, у Бачкој Тополи дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју „Бетеж“, у Беочину користе новосадске услуге, док у Србобрану развијају пројекат породичног смештаја, специјализованог хранитељства за децу и омладину, у адаптираној кући имају 2 лежаја за злостављану и занемарену децу коју одржава самохрана мајка двоје деце, а заузврат бесплатно користи смештај. Центри су укључени и у пројекат јавних радова кроз који раде асистенти за подршку и помоћ маргинализованим групама грађана.

На основу изнетог, препоручујемо Покрајинском секретаријату за социјалну политику и демографију да пружи већу подршку (материјалну и стручну) започетим и планираним пројектима ванинституционалне заштите у војвођанским општинама. Осим тога, препоручујемо и веће залагање за усвајање

предлога на Нацрт Закона о социјалној заштити који долазе од институција које ће га примењивати.

4.4 Здравствена заштита деце

Пандемија грипа АХ1Н1 је обележила 2009. годину. Прво полугодиште је у школама два пута прекидано због ширења епидемија, што је дало позитивне резултате, али је изостала планирана вакцинација деце у школама и ван ње.

У претходном поглављу смо писали о начину како је имунизација спроведена у домовима за децу, у којима су руководства била у недоумици да ли је довољна сагласност родитеља/старатеља или и деце, у случају да је деца одбијају. Дом у Сомбору је тако поучен у складу са одредбама Породичног закона.

У време кризе исхрана и здравствено стање је најлошије управо у породицама са више деце, тако да су и представке родитеља указивале на немогућност прехрањивања деце и пружања основне здравствене заштите, посебно деце на селу, самохраних родитеља, избегличке и ромске популације. Са друге стране, родитељи често указују на немарност једног од родитеља у остваривању правилне заштите (у партнерским конфликтима), надаље да постоји проблем остваривања заштите у терцијалним установама, посебно на недостатак дечјих психијатара у пружања услуга деци и родитељима у постконфликтним разводима. Нажалост, одређен број деце и даље нема изабраног лекара- педијатра у складу са Законом о здравственој заштити

Потребно је актуелизовати и питање пораста злоупотребе алкохола и дувана и других опијата међу децом. Стога препоручујемо локалним самоуправама, да преко надлежних инспекцијских органа, обезбеде стриктну примену Закона о забрани продаје дувана и алкохола малолетницима, посебно имајући у виду добре резултате примене Закона о безбедности саобраћаја на путевима који се огледа у значајном смањењу броја саобраћајних несрећа.

4.5 Примери представки у области заштите права детета

Навешћемо неколико типичних примера представки у вези са школама, а које се односе пре свега на постојање насиља и његове везе са Интернетом, који је све чешћи разлог обраћања нашој институцији. Дајемо и један специфичан пример о којем се мање говори, али је присутан, а односи се на недоследност образовних институција у остваривању инклузивног образовања.

4.5.1.1 Пример 1

Покрајинском омбудсману се обратила странка притужбом на постојање вршњачког насиља у основној школи према њеној ћерки, наводећи да је психичко насиље (оптуживање, ругање, упућивање погрдних писама путем Интернета) трајало током читаве школске године, те је због озбиљности ситуације ученица пред крај школске године била принуђена да промени школу, као и да психолошко и вербално насиље траје и према њеном сину.

Током истраге је утврђено да је школа активно учествовала у решавање проблема у складу са „Посебним протоколом о спречавању насиља у школама”. Изречене су усмене опомене деци која су вршила насиље, психолог школе је обавио индивидуалне разговоре са свим учесницима, али је рад школе са ученицом онемогућен њеним исписивањем из школе. Мајка је посаветована да овакво узнемиравање пријави полицији. Напомињемо, да родитељи то нерадо чине и њихова су очекивања да ће то неко други урадити уместо њих.

4.5.1.2 Пример 2

Странка је поднела представку у којој се жали на нереаговање управе основне школе поводом инцидента у којем је њен млдб. син претучен од стране три седамнаестогодишњака за време његовог боравка у школи, као и незадовољство због неутврђене појединачне одговорности надлежних у школи.

Специфичност је у томе, да је туча договорена путем интернет социјалне мреже Фејсбук. Након увида у извештај Градске просветне инспекције, утврђено је да су школи наложене мере, а из извештаја Покрајинског секретаријата за образовање, да је школа поред њих, предузела и одређене мере самоиницијативно. У конкретном случају је деловано у складу са „Посебним протоколом о спречавању насиља у школама”.

У Он-лајн истраживању о безбедности деце на Интернету које је спровело Министарство за телекомуникације и информационо друштво међу родитељима малолетне деце, утврђено је да око 30 одсто испитаника има бар једно негативно искуство стечено на Интернету, или познају особу која је на овај начин доживела непријатност, те да је у Србији све више деце која су на неки начин била угрожена на Интернету.

4.5.1.3 Пример 3

Странка се обратила притужбом на одлуку директора основне школе којом је одбио упис њеног детета у школу, уз усмено образложење да нема законских основа за упис.

Ради се о детету, које је у складу са одлуком Комисије за разврставање категорисано као лако ментално недовољно развијено. Претходне школске године похађало је специјалну школу у граду, путујући сваког дана са мајком из села у коме живи а има и брата и сестру.. Будући да су се материјалне прилике породице промениле, те да је програм инклузивног образовања могућ и обавезан у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, није постојао оправдан разлог за овакву одлуку. Након препоруке омбудсмана и у сарадњи са школском управом, дете је уписано у школу као редован ученик у програму инклузивног образовања.

Постоји погрешно уверење да ова деца треба да се образују у специјализованим институцијама у чему им, као у конкретном случају, иду на руку Комисије које утврђују ометеност и одређују врсте школе коју ће дете похађати.

4.5.1.4 Пример 4

Приликом посете ОШ „Олга Петровић Радишић” у Вршцу разговарали смо са ученицима 5. до 8. разреда, који су нам рекли да су ученици виших разреда

целу протеклу школску годину, због реновирања школе, наставу похађали у суседној средњој школи и то искључиво у поподневној смени и скраћеним часовима на 40 минута. Измештеност из матичне школе, ретки сусрети с психологом и педагогом, дужина часова и старији школски другови у окружењу, утицали су, не само на квалитет наставе, него и на социјални аспект.

Нажалост, боравак ученика различитог нивоа образовања у истој згради, и проблеми који тим поводом настају, постоје у већем броју образовних установа у Војводини (неколико представки). Разлог је углавном материјалне природе, а локалне самоуправе и поред жеље да овај проблем реше, немају материјалних средстава.

4.5.1.5 Пример 5

Представке у вези са остваривањем права на родитељски додатак указују на проблем пробијања рокова за подношење захтева и пратеће документације, која је најчешће и непотпуна, због чега родитељи не могу да остваре право на ову накнаду. Решење би било у продужењу преклузивног рока од 3 месеца за подношење захтева, и поједностављењу процедуре, јер родитељи понекад објективно нису у могућности да до тог рока обезбеде све тражене доказе.

Наиме, ови захтеви се примају и утврђује право на накнаду у општинским и градским управама, које им је као поверене послове пренело надлежно Министарство. Странка се обратила притужбом на поступање у Градској управи за социјалну и дечију заштиту Н. С. и Покрајинском секретаријату за социјалну политику и демографију, јер нису примили њен захтев и тиме ускратили право на накнаду њеној деци. Исту притужбу је упутила и Министарству за рад и социјалну политику, као и Заштитнику грађана Републике Србије. Међутим, увидом у изјашњење прозваних органа, све институције контроле могле су да констатују да не постоје неправилности у раду ових органа, јер странка у одређеном преклузивном року од 3 месеца није прибавила тражена документа, нити поднела захтев за остваривање овог права.

4.5.1.6 Пример 6

Странка се обратила притужбом на дискриминативни однос запослених у Центру за социјални рад у С.М. према њој и њеној малолетној деци, наводећи да је била уцењивана и да су јој деца насилно отета од стране овог органа.

У истрази је утврђено супротно. На основу документованог изјашњења Центра, утврђено је да је ова породица била корисник МОП-а, као и да је Центар поступао у решавању породичних односа због постојања насиља у породици, мајке према деци и заови. Због тога су деца измештена из породице, али уз прибављену сагласност мајке- законског заступника, као и саме деце, јер су у доби када се према Породичном закону обавезно изјашњавају о питањима које се на њих односе. Закључено је да се не ради о отмици деце, а да Центар својим радом није нарушио права странке, нити права њене деце, да су поштоване све одредбе Породичног закона, као и да су примењени сви ванинституционални облици заштите, превентивни надзор, умрежавањем свих релевантних институција, а коначно и старатељска и хранитељска заштита деце.

4.6 Познавање људских и дечјих права међу ученицима трећих разреда средњих школа у АП Војводини „НАША ПРАВА“ – истраживање

Циљ истраживања је анализа степена познавања и разумевања људских и дечјих права међу ученицима трећих разреда средњих школа у Војводини. Због специфичности циља истраживања, почетна хипотеза није унапред постављена, него се јавља као крајњи резултат анализе истраживања.. С обзиром на мултиетничност Војводине, циљ је био и да се установи ниво познавања људских и дечјих права унутар различитих етничких заједница.

Истраживање је обављено на пет језика (словачки, румунски, русински, мађарски и српски) у по две школе у Банату и Бачкој и једној школи у Срему.

4.6.1 Методе рада – упитник; узорак; показатељи

У истраживању је коришћена квантитативна метода. Сачињен је упитник за потребе истраживања који се састоји од деветнаест питања затвореног и отвореног типа, при чему је попуњавање упитника било анонимно. Питања су рађена према *Приручнику о образовању за људска права*.⁵² Упитници су марта 2009. године послати поштом одабраним школама, које су их након попуњавања доставиле Покрајинском омбудсману.

Упитник је попунило 197 ученика/ца трећих разреда средњих школа, од којих је 195 правилно испуњено и употребљиво за даљу обраду.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ	
Полна структура испитаника	женски пол: 129 (65,5%) мушки пол: 66 (33,5%)
Подаци о изборном предмету	грађанско васпитање: 144 (73,1%) верска настава: 49 (24,9%)
Подаци о језику извођења наставе	словачки: 28, румунски: 18 русински: 25, српски: 74, мађарски: 52

Табела 1. Основни подаци о испитаницима (полна структура; изборни предмет; језик извођења наставе)

Због неједнаког броја испитаника женског, односно мушког пола, као и због велике разлике у броју ученика који похађају наставу грађанског васпитања, односно верску наставу, нисмо анализирали резултате по овим показатељима.

Да би остварили постављени циљ, коришћена је квантитативна анализа добијених података. При обради података вршена је и корелациона анализа одређених питања са наведеним варијаблама истраживања.

⁵² **Разумевање људских права. Приручник о образовању за људска права** (2005). Министарство за људска и мањинска права Србије и Црне Горе, Београдски центар за људска права. Београд: Чугура принт.

4.6.2 Интерпретација резултата истраживања и аргументација појмова

Сагледавајући резултате истраживања, уопштено посматрајући резултате и структуру испитаника, може се закључити да испитаници познају област људских и дечјих права, али је истовремено уочено непознавање одређених подручја људских права и постојања екстрема у степену не/слагања са одређеним тврдњама и ставовима.

Области људских права које су биле обухваћене овим истраживањем су: *основна људских права; дечја права и њихове специфичности; међународно хуманитарно право; право на рад; право на слободу изражавања; права националних мањина.*

У области основних људских права, од испитаника је тражено да одговоре на круг питања која се односе на тортуру и нечовечно понашање, препознавање показатеља сиромаштва, ксенофобију, основна значења дискриминације и друга.

На основу добијених одговора запажа се да испитаници/це добро познају основна људска права и у овој области није примећено веће одступање. Посебно је висок проценат (91,3) испитаника којима је познато да је забрана мучења и другог нехуманог поступања једно од темељних права демократског друштва.

Степен познавања показатеља сиромаштва је задовољавајући, али се запажа да испитаници нису довољно упознати са ширим значењем сиромаштва, него у највећој мери уочавају само његов материјални облик, али не и онај који се односи на образовну, здравствену, социјалну и културолошку депривацију.

Са друге стране, недовољно познавање значења појма ксенофобије међу испитаницима показује да је то појам који је релативно нов и у употреби у специфичним околностима. Могуће је да је то последица осећања нелагоде, страха и неповерења од странаца и страних земаља, али без изричите свести о овој појави у свакодневном животу, па му се не придаје прави значај. Један од узрочника непознавања овог појма је у чињеници да се појам ксенофобије не користи у оквиру редовних и изборних предмета кроз које би се испитаници могли упознати са њим. Уколико бисмо покушали да дефинишемо осећања страха испитаника од странаца и страних земаља, она би пре била комбинација предрасуда и стереотипа, него изворна ксенофобија.

Анализом одговора који се тичу набрајања права које испитаници познају, резултати указују на веома добро познавање људских права, имајући у виду бројна права која су навели у упитнику.

Оно што се може запазити у анализи одговора који се односе на претпоставку невиности, јесте да готово трећина испитаника не познаје значење и улогу овог појма. Наиме, испитаници сматрају да претпоставка невиности представља дужност државног органа да пружи надокнаду лицу које је проглашено невиним.

У познавању дечјих права постоји одређен степен непознавања у области начина њиховог стицања, примени и уживању у свакодневном животу. С обзиром на то да се ради о популацији која још увек припада категорији

детета, неопходно је оснажити приступ информацијама које се тичу управо дечјих права, начина њиховог стицања, могућности остваривања и механизма заштите. Анализа је показала и одређене специфичности, јер значајан број испитаника сматра да деца имају пасивну улогу у доношењу одлука и да одлуке које се њих тичу, доносе други. Такође, једна од специфичности обрађених одговора јесте и став готово половине испитаника да деца права даје држава. Обрада резултата ове групе права указује на то да готово сви испитаници нису довољно упознати са подручјем дечјих права и због тога оно представља област на чијем освешћивању треба радити кроз наставне програме.

Област међународног хуманитарног права такође показује степен недовољног познавања. Резултати истраживања показали су да испитаници не познају у довољној мери права у оружаном сукобу, обичаје ратовања, али нам је познато да постоје добри изгледи да се ово промени, тиме што ће ова област бити изучавана у оквиру предмета грађанско васпитање у другом разреду средње школе. Било би пожељно да се ови садржаји уврсте у наставне предмете општеобразовног карактера који би у наставним јединицама које имају додирних тачака са темом рата, могли да остваре дубље и потпуније упознавање са овом специфичном облашћу људских права.

У сфери социјално-економских и политичких права такође постоји одређено непознавање људских права. Непознавање се огледа у очекивању испитаника да је држава дужна да сваком појединцу обезбеди радно место.

Када се говори о познавању права слободе мишљења и изражавања, половина испитаника сматра да се ово право може уживати без обзира на последице које изражавање одређеног мишљења може имати.

Резултати би свакако били другачији да је испитивање спроведено међу ученицима 4. разреда, који ова права изучавају у оквиру предмета Устав и права грађана, али би ову област требало уврстити и раније, у друге наставне програме и планове хуманистичких предмета.

На последњем, али не и мање важном пољу, које се тичало права националних мањина, уочена је појава ставова који одступају од оних ставова које у једном демократском друштву можемо сматрати пожељним и захтеваним. Претпоставка је да се изражени ставови заснивају на животу у етнички хомогеним срединама, на површним информацијама и недовољном сазнању и искуству у вези са остваривањем права националних мањина, односно етничких заједница. Уочено је да испитаници нису у потпуности упознати са бројем службених језика који су у употреби на територији Аутономне покрајине Војводине *што указује, пре свега на недовољно међусобно познавање*. Без обзира на етничку припадност испитаника, одговори указују на одређени степен нетолерантности и нетрпељивости међу припадницима различитих етничких групација, односно да није мали број оних који оправдавају дискриминацију по било ком основу. Тако, 26,4% испитаника каже да припадници националних мањина могу да буду дискриминисани у медијима, а 18% њих мисли да држава није дужна да заштити националне мањине од дискриминације у приступу медијима, што захтева ефикасну акцију ка елиминисању оваквог схватања. Због тога подржавамо напоре да се у што више наставних предмета изучава значај суживота у вишенационалним заједницама каква је Војводина. Пожељно би било да се све наведено примени већ од првог нивоа образовног циклуса, како би кроз процес

раста, развоја и образовања деца прихватала постулате мултикултуралности и различитости. Значајни прилози који иду у сусрет остваривања мултинационалности, мултикултуралности и мултиконфесионалности, јесу пројекти, конкурси и други облици афирмативних акција у циљу њиховог остваривања.

У међувремену препоручујемо да се у предмету Грађанско васпитање и/или кроз наставне предмете општеобразовног карактера појача рад на подручјима која су се овим истраживањем искристалисала као недовољно позната, при чему издвајамо значај партиципације, подручје дечјих права, питања која се тичу стицања права, права у оружаном сукобу, права везана за рад, слободу изражавања, као и корпус права припадника националних мањина.

4.7 Мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи

Мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи (CRONSEE) је након четири године постојања, прихватањем *Споразума о сагласности Мреже омбудсмана за децу југоисточне Европе*, озваничила своје постојање и подигла на виши ниво. Споразум је потписало 14 чланица, институција омбудсмана из 12 држава/региона (у почетку 11 институција омбудсмана из 6 држава/региона).

Активности Мреже током 2009. године:

(1) Четврта годишња конференција о теми **„Деца и конфликтни разводи: Приступ деце домаћем, међународном и европском правосуђу”**, Дубровник, Република Хрватска, 19 – 20.05.2009. године, координатор Уред Правобранитељице за дијецу;

(2) Радни састанак чланица Мреже о теми **„Деца улице”**, Нови Сад, АП Војводина, Република Србија, 27.10.2009. године. Циљ састанка је био да се осмисле активности и договори поступак реализације пројекта „Деца улице” у региону, уз подршку канцеларије за југоисточну Европу норвешке међународне организације „Спасимо децу” (Save the Children Norway);

(3) Састанак о теми **„Право детета на изражавање његовог мишљења – право на учествовање”**, Загреб, Република Хрватска, 01.12.2009. године. Истакнути су значај и улога ангажовања омбудсмана (за децу), у циљу афирмисања позиције детета као субјекта и носиоца права, насупрот пасивне улоге које му друштво најчешће пружа.

Мрежом ће током 2010. године координирати институција омбудсмана за децу Републике Српске.

4.8 Реализоване активности

Календар значајнијих активности у заштити права деце у 2009. години		
Датум	Назив активности	Место дешавања/организатор

19.-20.5. 2009.	Мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи (<i>CRONSEE</i>) - годишња конференција на тему „Деца и конфликтни разводи – приступ деце домаћем, међународном и европском правосуђу” (П.Теофиловић, М.Кордић)	Република Хрватска, Дубровник Правобранитељ за дјецу Републике Хрватске
22.-25.06.2009.	Прва регионална конференција безбедних заједница у југоисточној Европи (С.Лазих)	Република Србија, Нови Сад, Светска здравствена организација; Национални центар за превенцију повреда и промоцију безбедности; републичка и покрајинска влада, Скупштина АПВ...
02.– 07.9.2009.	Годишња конференција Европске мреже омбудсмана за децу (<i>ENOC</i>) (П.Теофиловић, М.Кордић)	Француска, Париз
30.9. – 01.10.2009.	Деца у систему заштите – одговорност професионалаца и механизми надзора (М.Кордић, С.Лазих)	Београд, Сава центар Европска комисија, УНИЦЕФ, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике
07.10.2009.	Посета ОШ „Олга Петров-Радишић” у Вршцу поводом Дечје недеље (М.Кордић, С.Лазих)	Вршац, Основна школа Покрајински омбудсман, Основна школа
20.10.2009.	Деца и сиромаштво: глобални контекст, национални приоритети и локална решења (М.Кордић, С.Лазих)	Београд, Народна скупштина Републике Србије Европска комисија, УНИЦЕФ, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике
27.10.2009.	Састанак радне групе поводом започињања пројекта „Деца улице” (М.Кордић, С.Лазих, С.Нешић)	Нови Сад, хотел Нови Сад Норвешка међународна организација Спасимо децу за југоисточну европу (<i>Save the Children Norway SEE</i>)
20.11.2009.	Посета Основној школи „Братство Јединство” у Белом Блату (М.Кордић, З.Гобор)	Бело Блато, Основна школа Покрајински омбудсман Основна школа
20.11.2009.	Округли сто о инклузији „Образовање за све – право или привилегија” (С.Лазих)	Нови Сад, сала Скупштине АПВ Фонд за развој непрофитног сектора АПВ
1.12.2009.	Мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи (<i>CRONSEE</i>) - тематски састанак „Право детета на уважавање мишљења – право на учествовање” (М.Кордић, С.Лазих)	Република Хрватска, Загреб Правобранитељ за дјецу Републике Хрватске, Норвешка међународна организација Спасимо децу за југоисточну европу (<i>Save the Children Norway SEE</i>)

4.9 Планиране активности за 2010. годину

- Посете домовима за децу без родитељског старања и са сметњама у развоју
- Посете дневним боравцима за децу са сметњама у развоју у локалним самоуправама где постоје (алтернативни вид ванинституционалне социјалне заштите)
- Увид у облике и начине остваривања права деце у ученичким домовима АПВ, упитник и радионице са ученицима
- Подршка локалним самоуправама у промоцији и унапређивању заштите права детета

- Учешће на годишњој конференцији "Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи" и сарадње са институцијама омбудсмана за децу у региону,
- Учешће на годишњој конференцији ЕНОС-а.
- Реализација регионалног пројекта (Црна Гора, Република Српска, Република Србија-АП Војводина), „Деца улице“, реализација у другој половини године
- Истраживање о изазовима нових надлежности АПВ у области заштите права детета
- Контактирање основних школа на територији АПВ у циљу афирмисања рада стручних сарадника и наставника разредне и предметне наставе на упознавању, остваривању и заштити дечјих права

5. ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ

5.1 Права у области запошљавања и рада

Драгомир Секулић

Покрајинском омбудсману је током 2009. године поднет велики број представки у области рада и социјалне политике, односно заштите права из радног односа и социјалних права.

Српско друштво је у транзицији и поступак приватизације великих привредних субјеката који су били у друштвеној својини још није завршен. Велики проблем представља и то што су чак и они привредни субјекти који су у поступку приватизације прешли у приватно власништво, а потом нису испунили обавезе које су преузели уговором. Радници не примају личне дохотке, не уплаћују им се обавезни доприноси по основу уговора о раду, не могу остварити здравствену заштиту и слично, јер послодавци не извршавају своје обавезе. Инспекцијски органи надлежни у овој области (инспекција рада) често пута не доноси адекватна решења, јер су радници повели радни спор пред надлежним судом, па најчешће инспекцијски органи у тим случајевима не доносе конкретна решења до окончања судског поступка као претходног питања, тачније чека се пресуда суда како би инспекција донела коначно решење. По окончању судског поступка, често се деси да привредни субјекат више не поседује никакву имовину или средства за рад или потраживања из којих би се радници могли наплатити по завршетку судског поступка у складу са судском пресудом. Тако остају без исплаћених зарада за тај период, неповезаног радног стажа, немогућности здравственог осигурања и испуњених радних књижица, што их даље спречава у остваривању права јер се не могу пријавити Националној служби за запошљавање и остварити права по основу незапослености. Ово представља озбиљан проблем и велики је број незадовољних радника који нам се обраћају због овог проблема.

С обзиром на то да је Народна скупштина Републике Србије у маја 2009. донела Закон о потврђивању Ревидиране европске социјалне повеље, држава мора кроз правни обавезујући оквир да наметне стандарде понашања свих актера који могу утицати на кршење економских и социјалних права. Мора се обезбедити ефикасна заштита ових права, првенствено кроз добар правосудни систем, као и ефикаснији систем инспекцијских органа.

Европска социјална повеља је регионални документ, усвојен у оквиру Савета Европе, који садржи врло детаљне одредбе о економским и социјалним правима радника.⁵³

⁵³ Повеља је јасно написана тако да у првом делу наводи права као принципе чијем се остварењу тежи, а у другом делу их детаљно разрађује. Трећи део наводи обавезе државе потписнице, даље регулише надзор над испуњењем обавеза, правило недискриминације, итд.

У остваривању заштите тих права је јако битно и окончање поступка приватизације, која траје превише дуго, и која је требало да буде окончана до краја 2008. године.

Србија је потписала Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима још 1996. а који са Међународним пактом о грађанским и политичким правима представља правни оквир заштите људских права. Србија је члан Међународне организације рада и у том својству прихватила и потписала 69 конвенција које је ова организација усвојила и које представљају основ за међународна радна и социјална права.

У циљу остваривања економских и социјалних права неопходна је сарадња на релацији држава-послодавац-грађанин.

5.1.1 Држава

Држава је задужена да се брине за заштиту, остваривање, поштовање и промоцију људских права и то кроз своје институције, (испекције, судове, тужилаштва..). Њена највећа обавеза је да обезбеди ефикасне правне мере у случајевима када она јесу прекршена.

Посебну пажњу треба обратити на рад судова којима је и поверена заштита права из рада и у вези са радом. Међутим, на досадашњи рад судова су изречене озбиљне критике и примедбе. Систем рада судова и поступак суђења су спори, компликовани, неефикасни и подложни злоупотребама (одлагање, избегавање пријема позива, недолазак на расправе..). Судски поступак траје дуго, па губи смисао, а право које запослени може да оствари после тако дугог поступка постаје небитно.

Да би се избегло дуго суђење омогућено је мирно решавање радног спора и то је једна од релативно нових могућности које наше законодавство има да понуди, а које има за циљ смањење штрајкова, растерећење судова, бржи и јефтинији поступак, а тиме и бржу заштиту права.

5.1.2 Послодавац

С друге стране, послодавац има као своју примарну мисију да остварује профит. Али, послодавац, без обзира на то има обавезу да поштују људска права. Опште је познато да могућност државе да свим члановима друштва обезбеди сва њихова економска и социјална права зависи од развијености наше економије и висине државног буџета, али да ли ћемо та права поштовати и радити на њиховом унапређењу зависи и од система вредности у нашем друштву.

5.1.3 Грађанин

Добри економски услови омогућавају већу запосленост. Међутим, послодавци свесни високе стопе незапослености као и задовољства сваког оног ко успе да нађе посао, ретко воде рачуна или свесно крше права запослених, с обзиром на то да се сваком може наћи замена на превеликом тржишту незапослених. О добром односу радника и послодавца у нашој средини готово да и не можемо говорити, јер је низак ступањ свести о томе да само добро обучен, сигуран и задовољан радник може остварити добре зараде и себи и профит послодавцу.

Овим правима бавимо се првенствено због тога што је демократизација друштва ставила у први план прву групу људских и грађанских права - право на удруживање, право на слободно изражавање, право на приватност стана и др. а ослабио је напоре да се бране економска и социјална права. Као и у свакој транзиционој земљи, ишло се за либерализацијом у области економије, али су зато са друге стране, економска и социјална права доживљена као остатак комунистичке прошлости. Развијени свет и ова права сматра неутуђивим људским правима и стално унапређује степен њихове остварљивости. Нагласак се ставља на права у области запошљавања, рада и радних односа, пре свега о праву жена и мушкараца да не буду дискриминисани када траже посао и током поступка запошљавања. Дискриминација се спроводи на различите начине, али је најопаснија она која је заснована на етничким и расним основама и на родној или на старосној основи. Уз то, и поред прилично доброг законодавног оквира у погледу заштите на раду, Србија је на врху листе земаља у Европи по броју несрећа на раду.

Покрајински омбудсман је активан у решавању проблема насталих кршењем права запослених, а радиће још више на томе да грађанима помогне у остваривању права из рада и инсистирати на стриктној примени Устава и закона, а нарочити Ревидиране европске социјалне повеље у циљу заштите права радника.

5.2 Права у области урбанизма, просторног планирања, заштите животне околине и комуналних послова

Драгомир Секулић

Као и ранијих година, највећи број представки упућених Покрајинском омбудсману је у области урбанизма, просторног планирања, заштите животне средине и комуналне делатности.

Основни проблем због којег се највећи број грађана и грађанки обраћао је неефикасно и споро решавање локалних институција и локалне самоуправе на њихове захтеве, у смислу непоштовања прописаних рокова и неизвршавања правоснажних решења. Проблем у највећој мери ствара и чињеница да поступци легализације бесправно изграђених објеката још нису окончани. Да је то велики проблем и област у којој се озбиљно и хитно требало пронаћи решење за све прошле и будуће случаје нелегалне изградње, потврђује и одлучна активност Министарства за животну средину и просторно планирање у изради и доношењу новог Закона о планирању и изградњи који је донешен почетком септембра 2009. године.

Овим Законом се уређују услови и начин уређења простора, уређивање и коришћење грађевинског земљишта и изградња објеката, вршење и надзор над применом одредаба овог закона и инспекцијски надзор, као и сва друга питања од

значаја за уређење простора, уређење и коришћење грађевинског земљишта и изградњу објеката.

Како је реч о битном Закону који уређује животну важну област свих у Републици Србији, у организацији Заштитника грађана одржан је и састанка са циљем да се одредбе новог Закона правилно примене и да се успостави уједначена пракса у примени нових одредаба, с обзиром на то да је пре доношења овог закона процедура била компликована и неразумљива за странке, а у великом броју случајева долазило је до ћутања управе. Том приликом посебно се истакао проблем неизвршавања решења којима је наложено рушење објеката изграђених без грађевинске дозволе. Наиме, Закон је ступио на снагу 11. септембра 2009. године и у новом решењу које предвиђа, постоје одређене недоумице, посебно због чињенице великог броја нелегално изграђених објеката на терену и постојања решења грађевинске инспекције о рушењу тих објеката. Грађани и грађанке се у највећем броју обраћају Покрајинском омбудсману због разлога неизвршења решења о рушењу нелегално изграђених објеката који су коначни и правоснажни.

У дописима које смо добили од локалних органа управе разлози за неизвршење ових решења грађевинских инспектора, били су различити: од оправдања да немају довољно средстава за извршење таквих решења, да чекају доношење нових прописа, да је покренут поступак легализације објеката за које је инспекција наложила рушење итд. У сваком случају, постојање извршних решења о рушењу која се не извршавају, која локална самоуправа већ годинама не извршава, представљају несумњиво повреду принципа добре управе.

Од нарочитог значаја је разјашњење одредбе члана 197. Закона о планирању и изградњи, којом је прописано да се неће извршавати већ донета решења о рушењу нелегалних објеката до правоснажног окончања поступка легализације. Уколико решење о рушењу није донето, оно се неће ни доносити до окончања поступка по захтеву за легализацију.

Поставило се питање да ли се на овај начин крше обавезујуће одредбе Закона о општем управном поступку. Тумачење представника Министарства за животну средину и просторно планирање овог члана и законске одредбе јесте да је Закон о планирању и изградњи „lex specialis“ посебан закон у односу на Закон о општем управном поступку. Међутим, Покрајински омбудсман је указао на постојање пресуде Европског суда за људска права због неизвршења решења о рушењу, која је донета у корист тужиоца против Републике Србије. Такође, је истакнуто да су највећи проблеми у поступку легализације управо нерешени имовинско-правни односи на земљишту на којем је објекат саграђен. Имајући у виду уставно начело заштите својине, такве проблеме је тешко превазићи. Важно је да убудуће деловање надлежних органа треба првенствено усмерити ка стварању услова за спречавање наставак нелегалне изградње. Чак и подношење кривичне пријаве против несавесних инвеститора, имајући у виду досадашњу праксу, не значи много, уколико изостане реаговање органа који су надлежни да по њима поступају.

5.2.1 Планиране активности за 2010

Планиране активности Покрајинског омбудсмана за 2010. годину биће усмерене на:

1. Заштити економских и социјалних права, а првенствено на остваривању заштите права запослених.
2. Практична примена Закона о државном премеру и катастру и Закона о планирању и изградњи.

5.2.2 Примери предмета у 2009.

5.2.2.1 *Пример 1- Пример представке која је одбачена због примене огредаба новог Закона о планирању и изградњи - неизвршавање решења којима је наложено рушење објекта изграђених без грађевинске дозволе*

Покрајински омбудсман примио је представку Ч.М. из Равног Села у којој изражава незадовољство радом Одељења за инспекцијске послове Општинске управе Врбас због, како наводи, неизвршења решења о рушењу бесправно саграђеног објекта. Наиме, како у представци истиче, његов комшија П.Ђ. је бесправно изградио објекат на суседној парцели број 419/1 К.О. Равно Село, те је узурпирао и простор који је у власништву подносиоца представке. Грађевински инспектор је донео решење о рушењу још 2006. године, али то решење до данас није извршено.

Покрајински омбудсман је од Одељења за инспекцијске послове у Врбасу затражио одговор на наводе из представке.

У одговору наведеног органа се посебно истиче да је решење о рушењу бесправно изграђеног објекта поништено од стране Покрајинског секретаријата за архитектуру, урбанизам и градитељство и предмет враћен првостепеном органу на поновни поступак. При томе је издвојен доказ - пријава жалиоца - да је 13.11.2003. године поднео пријаву за легализацију бесправно изграђеног објекта. Првостепени орган је утврдио да је П.Ђ. поднео пријаву за легализацију бесправно изграђеног објекта и да су се стекли услови за прекид поступка инспекцијског надзора, у смислу члана 134. Закона о општем управном поступку - до окончања поступка легализације.

Покрајински омбудсман посебно је истакао да је ставом 1 члана 197. Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, број 72/09), прописано да рушење објекта, који су изграђени, односно реконструисани или дограђени без грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу до дана ступања на снагу овог Закона неће се извршавати, нити ће се за те објекте доносити решење о уклањању до правоснажно окончаног поступка легализације.

Имајући у виду напред наведену одредбу Закона, као и чињеницу да је решење о рушењу објекта укинута, а да је поступак инспекцијског надзора обустављен због претходног поступка легализације, Покрајински омбудсман је представку одбацио, а поступак окончао.

5.2.2.2 Пример 2 - Незаконит рад надлежног органа

Покрајински омбудсман примио је представку Ђ.Н. из Темерина који је навео да је власник куће у улици Лукијана Мушицког број 25 у Темерину, која је стављена на списак објеката који уживају заштиту по основу Закона о културним добрима. С обзиром да је кућа у веома лошем стању, Ђ.Н. је изразио бојазан да ће се иста урушити и сматра да је становање у њој опасно по живот. Подносилац представке такође је навео да се више пута обраћао надлежним органима у Темерину са захтевом да откупе предметну непокретност, односно да се дозволи рушење или располагање са њом, али ни на један од наведених захтева није добио одговор. Ђ.Н. је навео да се обраћао и Покрајинском заводу за заштиту споменика културе и да је добио обавештење да је предметни објекат заштићен и да се на њега примењују мере утврђене Законом о културним добрима.

Покрајински омбудсман се, поводом овог предмета, обратио Покрајинском заводу за заштиту споменика културе са захтевом да нас обавесте о предузетим активностима, а посебно да нам доставе податак о статусу предметног објекта, односно датум када је објекат, стављен на списак објеката који уживају заштиту по основу Закона о културним добрима.

У одговору Покрајинског завода за заштиту споменика културе број 03-381/3-2008 од 21.01.2009. године се истиче да је Завод, сходно члану 29. Закона о културним добрима, евидентирао кућу у улици Лукијана Мушицког број 25 у Темерину на кат. парцели број 4367/1 КО Темерин као добро које ужива претходну заштиту. Наводи се значај тог објекта, као и мере које је завод предузео поводом заштите истог. У изјашњењу међутим, није дат одговор на питање када је објекат евидентиран као добро које ужива претходну заштиту, због чега се Покрајински омбудсман поновно обратио Покрајинском заводу са захтевом да нам доставе **тачан датум** када је објекат стављен на списак објеката који уживају заштиту по основу Закона о културним добрима.

Покрајински завод за заштиту споменика културе је у допису број 03-381/6-2008 од 17.03.2009. године истакао да је предметни објекат евидентиран 2007. године и да је експлицитним стављањем предметне куће на списак објеката који уживају претходну заштиту у Генералном плану Темерина у 2007. години кроз „Услове чувања, одржавања и коришћења културних добара као и добара која уживају претходну заштиту и утврђене мере заштите“, Завод је обавезао надлежни орган Општине Темерин на спровођење законске процедуре.

Покрајински омбудсман је, личним увидом у документацију Покрајинског завода за заштиту споменика културе установио да Завод за предметни објекат не поседује евиденциони лист, те је закључио да објекат није евидентиран као добро које ужива претходну заштиту у складу са Законом о културним добрима.

На основу свега наведеног, Покрајински омбудсман је, у складу са чл. 33, а у вези чл. 1 Одлуке о Покрајинском омбудсману ("Службени лист АПВ", бр. 23/2002, 5/2004, 16/2005), Покрајинском заводу за заштиту споменика културе издао следеће:

МИШЉЕЊЕ

Покрајински омбудсман је става да је у случају Ђ.Н. дошло до кршења људских права због незаконитог рада надлежног органа, посебно што су услови чувања, одржавања и коришћења културних добара, као и добара која уживају претходну заштиту и утврђене мере заштите, које је издао Завод за заштиту споменика културе без ваљаног правног основа и утврђене процедуре уграђене у урбанистички план, те ограничавају странку да врши своја имовинска права која су зајамчена Уставом Републике Србије.

Ради заштите и унапређења људских права, а због поштовања примене прописа, законитости, целисходности и ефикасности, Покрајински завод за заштиту споменика културе је дужан да се у свом раду придржава одредби Закона о културним добрима (“Сл. гласник РС”, број 71/94). Како то није био случај са предметом странке Ђ.Н. у будућем раду и поступању Покрајински завод за заштиту споменика културе је обавезан да поступа у свему у складу са Законом о о културним добрима.

5.2.2.3 Пример 3 - Још један пример незаконитог рада надлежног органа

Покрајински омбудсман примио је представку госпође М.Н.Ђ. из Новог Сада, која је у својој представи истакла да је отворила радњу-трафику у којој обавља делатност израде кључева и фотокопирања у улици Народног фронта број 58 у Новом Саду. У јулу ове године је поднела захтев ЈП “Завод за изградњу града” за постављање рекламне ознаке на зиду објекта у којем обавља делатност, који је евидентиран у наведеном предузећу под бројем 10-7236, али на исти није добила никакав одговор. Након месец дана поновно поднела захтев ЈП „Завод за изградњу града“ за истицање рекламе на рекламној табли која би била на стубу фиксираном на зеленој површини, али ни овог пута није добила одговор са образложењем. Покрајински омбудсман је, након увида у списе предмета, заузео став да је у предмету СЗТР и мењачнице „Алалоум“ захтев број 10-7236 и 10-9005/2009, дошло до неправилности у раду ЈП „Завод за изградњу града“ Нови Сад. Наиме, Одлуком о уређењу града је прописано да одобрење за привремено постављање рекламних ознака издаје Завод за изградњу града, уз претходну сагласност Комисије. Међутим, Законом о општем управном поступку је прописано да су, по овом Закону, дужни да поступају државни органи кад у управним стварима, непосредно примењујући прописе, решавају о правима, обавезама или правним интересима физичког лица, правног лица или друге странке, као и кад обављају друге послове утврђене овим законом. Надаље, такође је прописано да су, по овом Закону дужни да поступају и предузећа и друге организације кад у вршењу јавних овлашћења која су им поверена законом решавају, односно кад обављају друге послове из члана 1. овог Закона.

Покрајински омбудсман је става да „Завод за изградњу града“ Нови Сад у поменутом случају није поступио у складу са одредбама Закона о општем управном поступку, имајући у виду да:

- о захтеву странке није одлучено управним актом већ је издато обавештење да захтев за постављање рекламне ознаке није добио сагласност Комисије за опште и комунално уређење Града, те завод није у могућности да изда решење;

- у обавештењу нису наведени разлози због којих није удовољено захтеву странке, нити правни прописи и разлози који су били одлучни при оцени оправданости захтева;
- странци није дато упутство о правном средству;
- не постоји доказ о правилној достави обавештења странци.

На основу свега наведеног, Покрајински омбудсман је, у складу са чл. 33, а у вези чл. 1 Одлуке о Покрајинском омбудсману („Службени лист АПВ“, бр. 23/2002, 5/2004, 16/2005), Јавном предузећу „Завод за изградњу града“ Нови Сад издао следеће:

МИШЉЕЊЕ

Покрајински омбудсман је става да је у предметима М.Н.Ђ. из Новог Сада - захтев број 10-7236 и 10-9005/2009 дошло до кршења људских права због незаконитог рада надлежног органа.

Ради заштите и унапређења људских права, а због поштовања примене прописа, законитости, целисходности и ефикасности, Јавно предузеће „Завод за изградњу града“ Нови Сад је дужно да се у свом раду придржава одредби Закона о општем управном поступку. Како то није био случај са предметом М.Н.Ђ. из Новог Сада, потребно је горе наведене недостатке отклонити и о свему у року од 15 дана писмено обавестити странку и Покрајинског омбудсмана у складу са чланом 33 Одлуке о Покрајинском омбудсману („Службени лист АПВ“, бр. 23/2002; 5/2004; 16/2005).

Покрајински омбудсман је о свему горе наведеном обавестио и Градско веће Града Новог Сада.

5.2.2.4 Пример 4 - Неизвршење извршних решења инспекцијских органа

Покрајински омбудсман примио је представку Скупштине станара Коперникова број 48, 52, 53 и 54 Нови Сад. У представци се изражава незадовољство радом Градске управе за комуналне послове и Градске управе за инспекцијске послове Града Новог Сада.

Наиме, како се у представци наводи, ти органи не поступају у складу са Законом о општем управном поступку, Законом о државној управи и Одлуком о условима за држање и заштиту домаћих животиња. Како је речено, горе наведеним органима су се обратили 01.04.2009. године, а одговор на њихову молбу је достављен у форми информације чијом садржином нису задовољни. У молби су истакли три проблема, а то су: лоше стање саобраћајнице (Коперникове улице), непостојање расвете у наведеној улици и држање домаћих животиња у индивидуалним стамбеним објектима, супротно Одлуци о условима за држање и заштиту домаћих животиња.

Покрајински омбудсман се обратио Градској управи за инспекцијске послове Града Новог Сада и Градској управи за комуналне послове и затражио да одговоре на наводе из представке.

У одговору Градске управе за комуналне послове се, између осталог, истиче се да је Одлуком о условима за држање и заштиту домаћих животиња

(„Службени лист Града Новог Сада“, бр.22/2006 и 9/2007) прописано да послове хватања и одузимања домаћих животиња, изузев паса и мачака, по налогу комуналног инспектора, обавља предузеће или предузетник коме Град повери обављање тих послова. Због рестриктивног буџета Града Новог Сада за 2009. годину нису предвиђена средства за обављање тих послова, због чега у 2009. години није спроведен поступак јавне набавке за одабир најповољнијег извођача, који би по налогу комуналног инспектора вршио одузимање домаћих животиња. С обзиром на то да није спроведен поступак јавне набавке за 2009. годину, а у складу са горе наведеном Одлуком, осим подношења захтева за покретање прекршајног поступка Општинском органу за прекршаје, не могу се предузимати друге мере.

У одговору Градске управе за инспекцијске послове се, између осталог, истиче да, како до сада Град није склопио уговор за преузимање домаћих животиња по налогу комуналног инспектора, није ни донесен закључак за извршење решења (број XIV-355-2834/06 од 11.12.2006. године и XIV-355-910/09 од 15.05.2009. године којима се забрањује држање домаћих животиња и налаже се да се исти уклоне под претњом принудног извршења) него су само поднети захтеви Општинском органу за прекршаје.

Имајући у виду све напред наведено, Покрајински омбудсман, на основу члана 33 Одлуке о Покрајинском омбудсману (“Службени лист АПВ”, бр. 23/2002, 5/2004 и 16/2005) надлежним органима Града Новог Сада упућује следеће

МИШЉЕЊЕ

Покрајински омбудсман сматра да евентуални недостатак средстава у буџету не сме бити разлог за неизвршење извршних решења инспекцијских органа, јер се тиме с једне стране поспешује самовоља појединих субјеката, а с друге стране такво поступање је директно у супротности са начелима управног поступка - начелима законитости, ефикасности и целисходности.

Покрајински омбудсман очекује да буде обавештен о свим будућим активностима и мерама које ће бити предузете поводом овог случаја.

5.2.2.5 Пример 5 - Представке на рад РГЗ-а (позитиван пример)

Покрајински омбудсман примио је представку К.А. из Новог Сада, који је навео да је захтев за укњижбу стана поднео РГЗ - служби за катастар непокретности Нови Сад 07.03.2008. године под бројем 952-02-2544/2008, али и након неколико месеци није одлучено по његовом захтеву. Покрајински омбудсман се, поводом представке, обратио горе наведеном органу и замолио да одговори на наводе из представке.

Након интервенције Покрајинског омбудсмана, извршена је укњижба стана по захтеву, односно, предмет је позитивно решен пред наведеним органом.

5.2.2.6 Пример 6 - Парцелација

Покрајински омбудсман примио је представку коју је поднео П.П. из Марадика, у којој изражава незадовољство због нерешавања његовог захтева за издавање акта о урбанистичким условима за изградњу стамбеног објекта на

парцели број 2817/5 у КО Врдник, улица Карађорђева 43, а који је поднео пре 5 година. Наиме, како у представци наводи, започео је изградњу породичног објекта на простору на којем је изграђено 14 породичних објеката, а за већи део је прибављено одобрење за изградњу и имају струју и воду. Сви ти објекти излазе на пут који су заједнички формирали власници тих објеката од делова њихових парцела, али се пут не може реализовати, јер се један од власника не налази у земљи, те је немогуће остварити било какав контакт са њим.

У обавештењу надлежног органа се истиче да је колски прилаз парцели (и осталим суседним парцелама према западу) планиран да се остварује пролазом ширине око 3,00м, а увидом у копију плана установљено је да предметни пролаз није оформљен у виду засебне парцеле, већ се фактички спроводи на делу површина самих парцела које опслужује. Из тога следи да те парцеле немају карактеристике грађевинских парцела, те да није ни могуће издавање услова за градњу на њима. У одговору такође истичу да је за већи део објеката који су изграђени у непосредној околини (и прикључени на струју и воду) прибављено одобрење за изградњу или у складу са раније важећим другачијим урбанистичким планским основом и законом, или су у поступку легализације.

Покрајински омбудсман, након увида у списе предмета и одредбе Закона о планирању и изградњи, а на основу члана 33 Одлуке о Покрајинском омбудсману ("Службени лист АПВ", бр. 23/2002, 5/2004 и 16/2005), Општинској управи Општине Ириг упућује следеће

МИШЉЕЊЕ

Покрајински омбудсман сматра да је потребно напред изложени проблем размотрити са дужном пажњом, уважавајући пре свега опште интересе, али и интересе власника парцела који су поднели захтев за издавање акта о урбанистичким условима за изградњу објеката, а који не смеју бити у неповољнијем положају у односу на власнике парцела који су у поступку легализације објеката који нису изграђени у складу са одредбама Закона о планирању и изградњи. У супротном би се, са једне стране поспешивала бесправна изградња и самовоља појединих субјеката, а с друге стране такво поступање би било у директној супротности са начелима управног поступка - начелима законитости, ефикасности и целисходности.

Покрајински омбудсман сматра да је потребно П.П. и остале власнике, односно кориснике парцела који нису у могућности да прибаве акт о урбанистичким условима на парцелама које су планиране у индивидуалном становању, а због немогућности формирања јавне површине - колског прилаза тим парцелама, упутити да израде урбанистичке пројекте парцелације и препарцелације којим би се формирале појединачне потпуне грађевинске парцеле, а остатак тих парцела (која ће у будућности представљати део колског прилаза) би се формирале у каснијој фази реализације (када се за то створе услови, односно реше имовинскоправни односи пред Републичким геодетским заводом -Службом за катастар непокретности).

5.2.2.7 Пример 7 - Топлана (позитиван пример)

Покрајински омбудсман примио је представку Скупштине станара Јована Храниловића број 57 из Новог Сада, који су изразили незадовољство радом ЈКП „Новосадска топлана“. Наиме, зграда у улици Јована Храниловића број 57 је била на режиму привремене испоруке топлотне енергије од новембра 2007. године. Од почетка ове грејне сезоне станари су остали без грејања због неизмирених обавеза инвеститора зграде - ДОО „Агент“ из Новог Сада. Станари су прикупили средства како би измирили дуговања према ЈКП „Топлана“, али траже да се дуг зграде не везује за укупне неизмирене обавезе наведеног инвеститора према ЈКП „Топлана“. Покрајински омбудсман се, поводом представке, обратио ЈКП „Новосадска топлана“ и замолио да одговоре на наводе из представке.

Након обраћања Скупштине станара и молбе да се омогући отплата дуговања на рате, ЈКП „Новосадска топлана“ је изашла у сусрет Скупштини станара закључивањем Споразума о одложеном плаћању уз одговарајуће гаранције плаћања инвеститора и по уплати прве рате, наставила испоруку топлотне енергије за грејање наведеном објекту.

5.2.2.8 Пример 8 - Денационализација (Танурџић)

Покрајински омбудсман је дана 24.02.2009. године примио предлог Удружења грађана за повраћај национализоване имовине на територији Војводине за одлагање продаје УТП „Путник“ Нови Сад. Аукцијска продаја УТП „Путник“ је заказана и одржана 20.02.2009. године.

У представци се предлаже Покрајинском омбудсману да, у циљу заштите људских права загарантованих Уставом Републике Србије и ратификованим међународним уговорима, предузме одговарајуће мере ради одлагања наведене продаје. Наиме, подносиоци представке сматрају да је аукција за продају УТП „Путник“ незаконита због тога што је јавни оглас за предметну продају објављен 28.01.2009. године, иако је одредбама Закона о приватизацији прописано да се јавни позив за учешће на јавном тендеру, односно јавној аукцији мора да се објави најкасније до 31.12.2008. године. Такође се у представци наводи да решење о национализацији предметног објекта садржи одређене недостатке који су истакнути у поступку који се води пред Градском управом за урбанизам и стамбене послове Града Новог Сада, а који су истоветни са разлозима на основу којих је ресторан „Липа“ изузет из имовине субјекта приватизације. Из наведених разлога удружење сматра да је Агенција за приватизацију дужна обуставити поступак приватизације УТП „Путник“ или Хотел „Путник“ издвојити из имовине субјекта приватизације.

Разматрајући наводе из представке Удружења грађана за повраћај национализоване имовине на територији Војводине, Покрајински омбудсман је

МИШЉЕЊА

да је неопходно што пре донети Закон о денационализацији, односно пропис којим се регулише повраћај имовине која је на територији Републике Србије одузета без накнаде тржишне вредности или правичне накнаде, применом прописа и аката о национализацији, аграрној реформи, конфискацији, секвестрацији, експропријацији и других прописа донетих и примењиваних после 9. марта 1945. године. У циљу заштите и унапређења

људских права, посебно Уставом загарантованих права на имовину и права наслеђивања, а полазећи од принципа правичности, до доношења наведеног прописа потребно је омогућити бившим власницима и њиховим наследницима, односно правним следбеницима учествовање у поступку приватизације, да би на тај начин спречили продају односно приватизацију горе наведене имовине. У том смислу је неопходно одговарајућом одлуком Владе Републике Србије спречити приватизацију такве имовине, до доношења горе наведеног Закона.

5.3 Остваривање и заштита права одраслих и старих особа у области социјалне заштите на територији АП Војводине

Стеван Арамбашић

Социјална заштита одраслих и старих лица у Републици Србији, односно АП Војводини, у основи почива на *Закону о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана* који је усвојен 1991. године, а до сада је претрпео девет измена⁵⁴. Очекује се да ће нови закон о социјалној заштити бити донет 2010. године. У *Стратегији развоја социјалне заштите*⁵⁵ се истиче да је један од већих проблема тренутно важећег Закона то што су финансирање и контрола остваривања свих права која су законом утврђена као права од општег интереса пренета у надлежност Републике. С тим у вези и план мреже установа и оснивачка права над њима, обезбеђивање средстава за изградњу, опремање и услуге, породични смештај и сва права на стална новчана примања прешла су у надлежност Републике (до 1991. године ова права била су изворно или као пренета у надлежности општина). Локалне самоуправе остале су надлежне за финансирање искључиво отворених облика заштите као што су дневни боравци, помоћ и нега у кући и слично. Услед недостатка средстава, али и недостатка механизма контроле и подстицања остваривања права која треба да обезбеде, мањи број општина/градова дата права и обезбеђује.

Центри за социјални рад, као установе преко којих се реализује и обезбеђује већи број права и услуга у области социјалне заштите, налазе се у надлежности, како локалних самоуправа (које оснивају центре) тако и Републике (која обезбеђује стална новчана давања и смештај, али и финансира и надзире рад запослених) што свакако утиче на квалитет и ефикасност њиховог рада.

Неки од важнијих докумената који су претходних година донети у циљу развоја и унапређења социјалне заштите су пре свега: *Стратегија развоја социјалне заштите* усвојена 2005. године, *Стратегија за смањење сиромаштва* из 2002. године, *Национална стратегија о старењу*⁵⁶ (2006-2015). Поред тога, усвојени су и важни закони као што су *Породични закон*⁵⁷ из 2005. године, *Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*⁵⁸ усвојен 2006. године, *Закон о забрани дискриминације*⁵⁹ усвојен 2009. године, али и други закони који су значајни за остваривање социјалне заштите грађана/ки, а односе се на различите области (образовање, запошљавање, пензијско и инвалидско осигурање, здравство итд.)

⁵⁴ “Службени гласник РС”, бр. 36/91, 79/91, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 48/94, 52/96, 29/01

⁵⁵ “Службени гласник РС”, бр. 55/05 и 75/05

⁵⁶ “Службени гласник РС”, бр. 55/05 и 75/05

⁵⁷ “Службени гласник РС”, бр. 18/05

⁵⁸ “Службени гласник РС”, бр. 33/06

⁵⁹ “Службени гласник РС”, бр. 22/09

С обзиром на поменути ситуацију у области система социјалне заштите код нас и на чињеницу да је прошло неко време од како су усвојени важни документи у циљу њеног унапређења и развоја, Покрајински омбудсман је у току 2008. и 2009. године посетио један број центара за социјални рад са територије АП Војводине у циљу сагледавања тренутне ситуације и евентуалних проблема у раду служби за одрасла и стара лица, као и разматрања могућности заједничке сарадње. Након тога, од центара за социјални рад је тражено да Покрајинском омбудсману доставе податке у вези са бројем одраслих и старих лица која су лишена пословне способности, за трајни смештај ових особа у установе, те броју оних који су под старатељством центра за социјални рад. На основу увида у достављене податке и евиденције појединих центара за социјални рад, Покрајински омбудсман је саставио упитник ради допуне информација и свеобухватније анализе рада служби за одрасла и стара лица. Упитник се састоји од 16 питања од којих 10 питања у вези са бројем корисника/ца одређених категорија и врста пружених услуга, 4 питања вишеструког избора у вези са начином и обликом финансирања одређених видова услуга и два питања отвореног типа у вези са проблемима на који ове службе наилазе у свом раду.

На упитник је одговорило 38⁶⁰, од 44 центра за социјални рад у АП Војводини, при чему нису сви центри одговорили на сва питања, односно нису дали све тражене податке. С обзиром на то да је 2009. година била у току, подаци за ту годину нису потпуни већ су дати закључно с октобром. Податке за 2009. годину доставило је 30 центара за социјални рад.

Увидом у организацију и рад Служби за одрасла и стара лица при центрима за социјални рад и резултате испитивања стиче се општи утисак да је мало тога у систему социјалне заштите промењено последњих година. Оно што је најочљивије јесте чињеница да се смештај у установе социјалне заштите и даље најчешће примењује као услуга социјалне заштите и да се проблеми смештајних капацитета виде као једни од најважнијих. Посебан проблем је у томе што се установе деле према категоријама корисника због чега један број њих остаје без задовољења својих права и потреба (посебно особе са душевним поремећајима и особе са инвалидитетом), а сама чињеница смештања корисника/ца у овакав тип установа свакако утиче на њихову сегрегацију и социјалну изолацију, посебно имајући у виду и то да се велики број корисника/ца веома дуго задржава у таквом систему. Осим тога, тек у неколико локалних самоуправа на територији АП Војводине уочавају се помаци у развоју услуга у заједници и другачијих облика социјалне подршке грађанима/кама у виду дневних боравака, помоћи и неге у кући и слично.

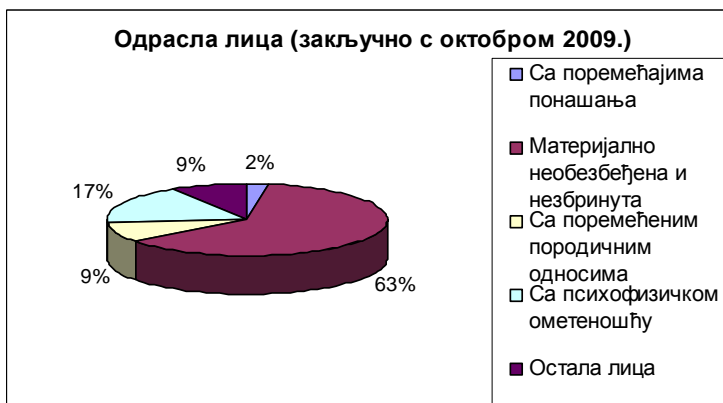
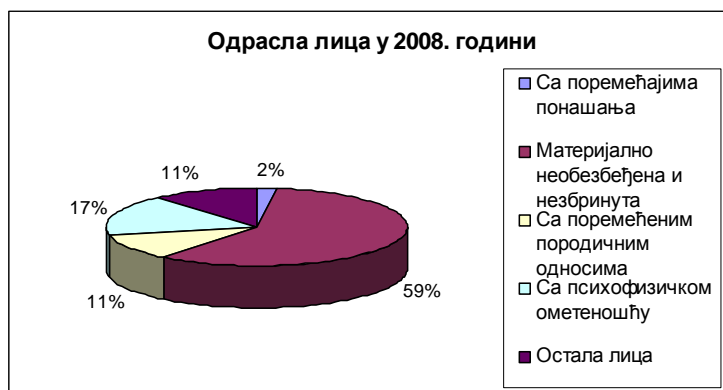
5.3.1 Резултати истраживања

Број корисника/ца евидентираних од стране служби за одрасла и стара лица 2008. године износио је 66833 одраслих особа и 22960 старих особа. У 2009. години закључно с октобром месецом у 30 центара евидентирано је 52382 одрасла

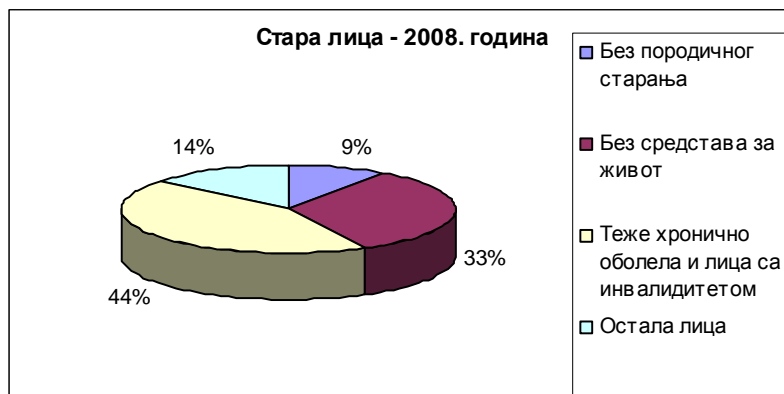
⁶⁰ Нови Бечеј, Чока, Житиште, Кикинда, Озаци, Нови Сад, Вршац, Бачка Топола, Мали Иђош, Опово, Рума/Ириг, Сента, Бечеј, Нови Кнежевац, Бач, Апатин, Стара Пазова, Пландиште, Кањижа, Србобран, Инђија, Пећинци, Врбас, Ада, Бела Црква, Кула, Ковачица, Алибунар, Суботица, Сечањ, Панчево, Шид, Сремска Митровица, Нова Црња, Ковин, Бачки Петровац, Тител и Бачка Паланка.

и 18354 стара лица (исти ти домови 2008. године забележили су 53242 одрасла корисника/це и 17703 стара лица).

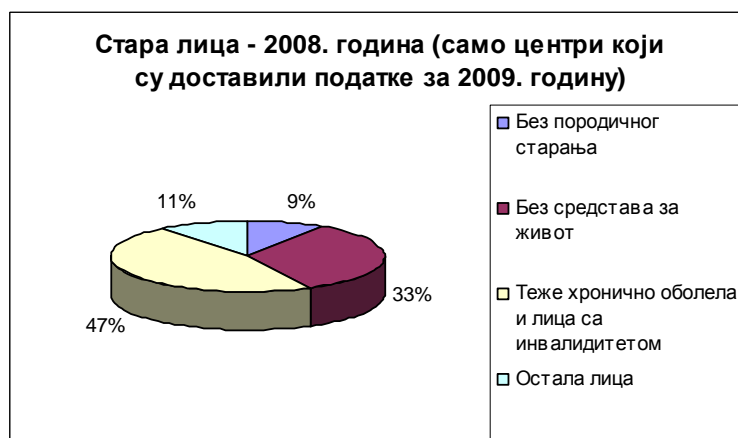
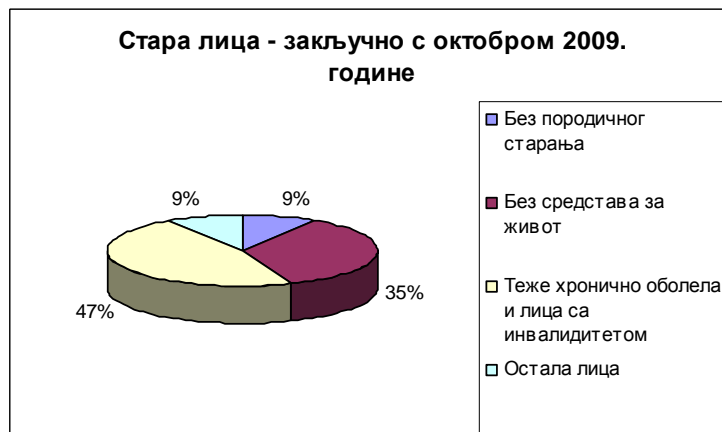
Када је реч о одраслим особама 2008. године евидентирано је највише материјално необезбеђених и незбринутих корисника/ца – 39055, затим корисника/ца са психофизичком ометеношћу – 11586, корисника/ца са поремећеним породичним односима – 7245, са поремећајима понашања – 1455 корисника/ца и 7547 осталих лица. Закључно са октобром 2009. године евидентирано је 33537 материјално необезбеђених и незбринутих лица, 9386 лица са психофизичком ометеношћу, 4808 лица са поремећеним породичним односима, 1327 лица са поремећајем понашања и 4767 осталих лица (исти ти домови 2008. године забележили су 31678 корисника/ца који су материјално необезбеђени и незбринути, 9504 особе са психофизичком ометеношћу, 5561 лице са поремећеним породичним односима и 1351 лице са поремећајима понашања). Посматрајући податке центара који су доставили евиденције за обе године, уочава се да, док је број различито категорисаних корисника/ца приближно сличан, до октобра месеца 2009. повећан је број материјално необезбеђених и незбринутих лица за око 2000, односно око 4 одсто у односу на целу 2008. годину.

Када је реч о старим особама, 2008. године евидентирано је укупно 10058 теже хронично оболелих и особа са инвалидитетом, 7599 корисника/ца без средстава за живот, 2145 особа без породичног старања и 3165 осталих лица.

Закључно с октобром 2009. године евидентирано је 9089 теже хронично оболелих и особа са инвалидитетом, 6906 корисника/ца без средстава за живот, 1753 особа без породичног старања и 1810 осталих лица. Центри који су доставили податке за 2009. годину, претходне, 2008. године су забележили 8359 особа које су теже хронично оболеле и/или особа са инвалидитетом, 5992 особе без средстава за живот, 1655 особа без породичног старања и 1959 особа са другим проблемима.

Ако се упореде подаци центара који су доставили податке за обе године, уочава се да је закључно с октобром месецом 2009. године евидентирано око 2 одсто више старих особа без средстава за живот у односу на целу 2008. годину, док се проценат особа без породичног старања и особа са инвалидитетом није битно променио.

На питања која се односе на финансирање услуга центара за социјални рад од стране општине/града одговорио је 31 центар за социјални рад. Према

достављеним подацима већина локалних самоуправа у АП Војводини (њих 12) не издваја средства за финансирање помоћи у кући, у 8 се издвајају средства која покривају трошкове за већи део територије општине/града, у 6 за трошкове који покривају мањи део територије, а само у 2 општине (Кула и Сремска Митровица) трошкови који покривају целу територију града/општине, а из једног центра смо добили одговор да се не зна да ли општина финансира овај вид услуга.

Поред тога, 20 (од 34 центра који су одговорили на ово питање) центара је одговорило да локалне самоуправе не издвајају средства за финансирање услуге центра као што је дневни боравак, док 8 општина/градова финансира дневни боравак за одрасла лица, а 6 за стара лица (при чему у 3 општине постоје дневни боравци за одрасле и за старе). Два центра су навела податак да њихове локалне самоуправе издвајају финансијска средства за дневни боравак деце и омладине са инвалидитетом (Нови Сад и Озаци), а један центар да општина финансира дневни боравак за особе са инвалидитетом (Кула). Међу корисницима дневног боравка било је највише старих лица (915 у 2008. години према подацима 18 центара, а 408 закључно с октобром месецом), затим корисника/ца са менталним оштећењима (135 у 2008. години), одраслих корисника/ца са физичким и сензорним инвалидитетом (39 у 2008. години) и одраслих лица са душевним сметњама само 11.

Прихватилишта за одрасла и стара лица постоје у Новом Саду, Бачкој Паланци и Пландишту (где је са Алибунаром потписан уговор о међуопштинској сарадњи у пружању овог вида услуге). Прихватне станице постоје у Србобрану, Новом Саду, Бечеју (потписан уговор са градом Суботицом за пружање ових услуга) и Старом Лецу (међуопштинске услуге). Међутим, о броју корисника/ца ових услуга извештавају и други центри за социјални рад (прихватилишта - Кикинда, Бачка Топола, Сента, Стара Пазова, Кањижа, Суботица, Сремска Митровица; прихватне станице – Кањижа, Инђија, Врбас, Бела Црква, Панчево, Пачки Петровац и Бачка Паланка). На основу достављених информација од стране центара стиче се утисак да ове мере социјалне заштите нису често примењиване (2008. године број оних који су користили услугу прихватилишта кретао се од 1 до 5 према подацима 7 центара; број оних који су користили услугу привременог смештаја у прихватне станице кретао се од 7 (одрасли са менталним оштећењима) до 21 (стара лица).

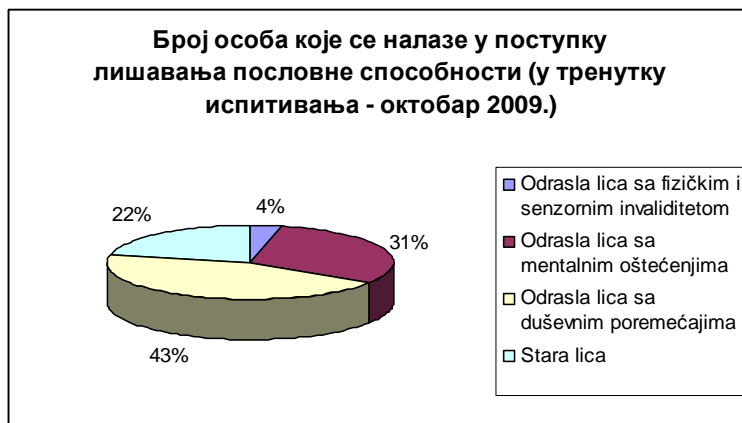
Према подацима достављеним од стране центара за социјални рад, од других мера и облика социјалне заштите које се финансирају из локалног буџета у свим општинама/градовима обезбеђена је једнократна помоћ у новцу. Овај вид помоћи 2008. године примило је (према подацима 34 центара за социјални рад) 3120 старих лица, 2980 одраслих особа са душевним поремећајима, 2134 одрасле особе са инвалидитетом и 1118 одраслих особа са менталним оштећењима. Од надлежних из локалних самоуправа добили смо информације да се висина средстава и период исплаћивања за ову намену разликују од општине до општине (наводе се износи од 500 до 5000 динара по кориснику годишње, најчешће око 3000 динара). Најчешће процену о потребном износу средстава обавља центар за социјални рад и реч је о износима који се крећу у висини месечне наднице, најчешће у висини просечне месечне зараде у Републици Србији (у Апатину највише до 3 месечне зараде по запосленом у привреди општине, а изузетно и више у случајевима елементарне непогоде и слично) или висини износа материјалног обезбеђења.

Једнократна помоћ у натури је друга од социјалних мера у 2008. години по броју оних који су били њени корисници/е (1171 старих особа, 625 особа са инвалидитетом, 265 особа са менталним оштећењима и 254 особе са душевним поремећајима).

У 18 општина реализује се помоћ у кући и то пре свега за старе особе (у 18 општина у 2008. години евидентирано је 1915 старих лица којима је била пружена помоћ у кући, 217 особа са инвалидитетом, 23 одрасле особе са менталним оштећењима и 25 одраслих лица са душевним проблемима). Број корисника/ца услуге становања уз подршку навели су само центри за социјални рад Нови Сад, Пландиште и Апатин. По подацима новосадског центра по једна особа са инвалидитетом и душевним поремећајима и 2 старе особе су били корисници/е овог вида услуге у 2008. години. Из Пландишта је ову услугу користила једна одрасла особа са инвалидитетом. Исте године у Апатину је ову услугу уживало 137 старих особа, 112 особа са душевним поремећајима, 78 особа са менталним тешкоћама и 20 особа са инвалидитетом. Карактеристично за ову врсту услуга је то што неке општине/градови у целости финансирају дату услугу, у неким корисници/е партиципирају, а у неким корисници/е сами финансирају дате услуге.

Од облика и мера заштите које се финансирају из републичког буџета најчешће је пружано материјално обезбеђење (4836 старих особа, 3303 особе са душевним поремећајима, 1463 особе са инвалидитетом и 561 особа са менталним тешкоћама у 2008. години). Следе додатак за помоћ и негу, као и увећани додатак за помоћ и негу (највише старим лицима и особама са инвалидитетом), смештај у установу социјалне заштите (3544 старе особе, 721 особа са менталним оштећењима, 562 особе са душевним поремећајима и 411 особа са инвалидитетом), старатељство и привремено старатељство су најчешће додељивани особама са душевним поремећајима и особама са менталним оштећењима, затим старим лицима и по најмање, особама са инвалидитетом. Поред тога, чланови породице су око два пута чешће одређивани за старатеље у оносу на центре за социјални рад. Професионално оспособљавање (рехабилитацију) као меру пружања услуга навели су само центри у Бечеју, Пећинцима и Белој Цркви и то искључиво за особе са менталним оштећењима (укупно 12 особа 2008. године у те три општине).

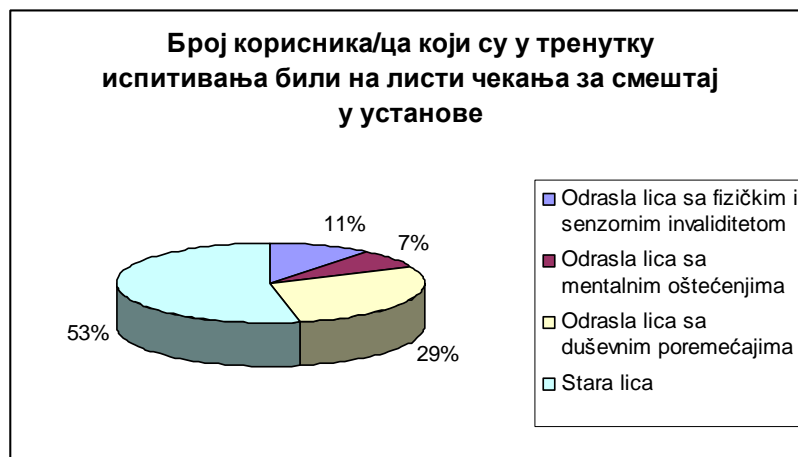
У тренутку попуњавања упитника (новембар 2009. године) према достављеним подацима 31 центра за социјални рад у поступку лишавања пословне способности било је 5 (8 у 2009) особа са физичким и сензорним инвалидитетом, 27 (50) старих лица, 60 (49) одраслих лица са менталним оштећењима и 88 (67) особа са душевним поремећајима – укупно 180 особа код којих је поступак започет у 2008. години, односно 174 особе код које је поступак започет у 2009. години.

Осим центара за социјални рад у Старој Пазови и Кули који су јасно истакли да код њих нема проблема у вези са поступком лишавања пословне способности корисника/ца, проблеми које су центри наводили, пре свега се односе на недовољно средстава за финансирање трошкова поступка, посебно вештачења које кошта 15000 динара по вештачењу (проблем и за сроднике и за суд), као и трошкова привременог старатељства. Проблеми у вези са плаћањем трошкова вештачења су посебно карактеристични за лица без прихода и имовине и трошкова када је центар за социјални рад предлагач (у том случају трошкове би требало да сноси суд, а поједини судови тврде да им се то не одобрава из Министарства и дешава се да се трошкови пребацују на центре код материјално угрожених лица). Једино у Бачу истичу да је код њих проблем трошкова вештачења превазиђен и да суд сноси трошкове за социјално угрожена лица. Осим финансирања трошкова вештачења и самог поступка лишавања пословне способности, наводе се и проблеми дужине трајања поступака пред судом (и по неколико месеци), како и то да неке установе социјалне заштите нису у могућности да доставе психијатријске извештаје за потребе поступка, већ га достављају само на захтев суда.

Укупно 55 особа (3 особе са инвалидитетом, 19 особа са менталним оштећењима, 27 особа са душевним поремећајима и 6 старих особа) су решењем суда лишена пословне способности, а у тренутку када су прикупљани подаци поступак за додељивање старатеља овим лицима је био у току, док код још 9 лица (једно са менталним и душевним тешкоћама) поступак још није био започет.

На листи чекања за смештај у установе социјалне заштите у тренутку прикупљања података, а према достављеним подацима 35 центара за социјални рад било је укупно 289 особа и то, 31 особа са физичким и сензорним инвалидитетом, 21 особа са менталним оштећењима, 84 особе са душевним поремећајима и 153 старе особе.

Иако се из графикана уочава да више од половине укупног броја корисника/ца који чекају смештај у установу социјалне заштите чине старе особе, оне у односу на остале кориснике/це ипак најмање чекају смештај. Наиме, дужина чекања на смештај је различита за различите категорије корисника, тако да у неким општинама/градовима особе са инвалидитетом и старе особе смештај добију одмах или чекају недељу до две недеље дана, али у другим општинама/градовима ове особе чекају на смештај више од пола године или годину дана. Особе са менталним и душевним поремећајима на смештај чекају нешто дуже, најмање два до три месеца, али најчешће више од годину дана (али и по више година). Разлог за чекање на смештај је, пре свега, недостатак капацитета установа, при чему се посебно истиче да је овај проблем нарочито присутан код смештаја особа са душевним и менталним тешкоћама. Понекад установе враћају предмет ако је поступак лишавања пословне способности у току, тако да ни нема чекања. Јавља се проблем смештаја особа са проблемима зависности (алкохолизам, наркоманија) и хронично оболелих непокретних особа. Постоје и проблеми смештаја особа мађарске националности (претпоставља се да и припадници других мањинских националних заједница имају сличне проблеме) у установе изван Војводине, у Србији, због непознавања језика средине. Оно што је додатни проблем везано за дуготрајно чекање на смештај јесте то што у том периоду медицинска документација изгуби важност, па се мора прибављати нова документација.

Осим ових, наводе се и проблеми неприлагођености установа за пријем корисника/ца са различитим сметњама у психофизичком развоју. Такође, поједини центри наводе да поједина документација коју захтевају установе за смештај корисника/ца, а коју обезбеђују центри за социјални рад, уз захтев за смештај корисника/ца, има дискриминишући карактер – траже се, нпр. резултати теста на ХИВ. Када је реч о документацији постоје и тешкоће у вези са израдом личних докумената, посебно у ситуацијама нерегулисаног држављанства, те је само прикупљање личне и медицинске документације отежано у ситуацијама када корисници/е немају сроднике, а њихова лична документација није регулисана.

Саме службе за одрасла и стара лица при центрима за социјални рад неретко се сусрећу с корисницима/ама који вербално и физички нападају необезбеђене раднике/це центара. Има и центара за социјални рад, попут центра у Алибунару, који су „мали“ и као такви немају потребну службу за одрасле и старе, већ само службу за непосредну заштиту корисника/ца. Дешава се да локална заједница врши притисак на центре за социјални рад у вези са

збрињавањем лица, а да они то просто нису у могућности због недостатка капацитета установа.

5.3.2 Завршна разматрања и закључци

На основу резултата испитивања стиче се општи утисак да је мало тога у систему социјалне заштите промењено последњих година. Оно што је најочљивије јесте чињеница да се смештај у установе социјалне заштите и даље најчешће примењује као услуга социјалне заштите и да се проблеми смештајних капацитета виде као једни од најважнијих. Посебан проблем је у томе што се установе деле према категоријама корисника због чега један број њих остаје и без задовољења својих права и потреба (посебно особе са душевним поремећајима и особе са инвалидитетом), а сама чињеница смештања корисника/ца у овакав тип установа свакако утиче на њихову сегрегацију и социјалну изолацију, посебно имајући у виду и то да се велики број корисника/ца веома дуго задржава у таквом систему. Осим тога, тек у неколико локалних самоуправа на територији АП Војводине уочавају се помаци у развоју услуга у заједници и другачијих облика социјалне подршке грађанима/кама у виду дневних боравака, помоћи и неге у кући и слично. Стварањем оваквог типа услуга у локалним заједницама или на регионалним и међуопштинским нивоима могла би се пронаћи дуготрајнија и квалитетнија решења у пружању услуга социјалне заштите корисницима/ама. С једне стране, то би омогућило да један део корисника/ца којима смештај није најпотребнији, остаје у свом друштвеном окружењу и уз избор најпримереније и најадекватније подршке и услуге остварује продуктивнији и самосталан живот у заједници. С друге стране, то би смањило не само притисак него и број корисника/ца смештених у установе, а самим тим би и квалитет пружања те услуге требало да буде бољи. Ипак, тренутно се уочава да је уз смештај у установе социјалне заштите, материјална и финансијска помоћ (најчешће једнократна) оно чему се у систему социјалне заштите најчешће прибегава, а што само тренутно и делимично решава конкретан проблем. Резултати испитивања указују на то да је у 2009. години у односу на претходну годину дошло до повећаног броја одраслих материјално необезбеђених и незбринутих лица, као и старих особа без средстава за живот. Коначно, у тренутку економске кризе за очекивати је да ће потреба за социјалном заштитом грађана/ка порасти, а питање је у којој мери систем социјалне заштите какав је тренутно актуелан код нас може адекватно да одговори на овај проблем.

С обзиром на то да нису сви центри за социјални рад одговорили на упитник, а да ни они који су одговорили нису дали комплетне одговоре, резултати испитивања се не могу у потпуности генерализовати и сматрати репрезентативним. Укратко, најосновији резултати се могу сумирати у следећем:

- Центри за социјални рад су у 2009. години забележили већи број одраслих особа (за око 4%) у односу на 2008. годину које су материјално необезбеђене и незбринуте;
- Међу старим особама евидентирано је за 2% више оних који су 2009. године били без средстава за живот него 2008. године;
- Мере и облици социјалне заштите као што су *помоћ у кући, прихватилишта, прихватне станице (готово да их нема) и дневни боравци (норочито за особе са инвалидитетом)* у већини локалних самоуправа на

територији АП Војводине нису у довољној мери заступљени и за ове намене не издваја се довољно финансијских средстава из локалних буџета;

- Из републичког буџета се за помоћ и заштиту социјално угрожених грађана/ки, такође у највећој мери издвајају средства за материјално обезбеђење и друга новчана средства;
- Професионално оспособљавање (реhabилитација) готово да се уопште не реализује (с изузетком неколико центара за социјални рад који ову услугу обезбеђују искључиво за особе са менталним оштећењима);
- Локалне самоуправе у буџетима планирају и обезбеђују превасходно финансијску помоћ социјално угроженом становништву и то искључиво у виду једнократне помоћи у новцу и/или натури;
- Поступци лишавања пословне способности трају дуго (према подацима 31 центра за социјални рад са подручја АПВ-а у тренутку испитивања – новембар 2009. године, евидентирано је 180 особа које су биле у поступку лишавања, а код којих је поступак лишавања започет још 2008. године); постоји проблем финансирања самог поступка, нарочито плаћања трошкова вештачења, као и проблеми прикупљања личне и медицинске документације корисника/ца;
- Постоји законски рок од 30 дана, односно празан простор од тренутка лишавања пословне способности од стране суда, до тренутка додељивања старатељства кориснику/ци који је лишен пословне способности. С тим у вези, намеће се питање шта се у том периоду дешава са лицем које је лишено пословне способности, а нема старатеља;
- Установама социјалне заштите недостају капацитети за смештај особа са душевним и комбинованим душевним и менталним поремећајима, односно недостаје системски решено питање збрињавања и заштите ових особа;
- Постоје проблеми смештаја особа које не говоре српски језик у виду језичких баријера у установе у унутрашњости Србије;
- Поједини центри за социјални рад немају службе за одрасла и стара лица;
- Радници у центрима за социјални рад нису довољно обезбеђени од евентуалних агресивних испада од стране корисника/ца;

У складу са изнетим закључцима, **препоручујемо** следеће:

- Да локалне самоуправе у складу са својим надлежностима регулишу право на социјалну заштиту доношењем **посебних аката** (одлука);
- Да се овим актима предвиде конкретна права у области социјалне заштите, њихов обим и услови за остваривање;
- Да се овим актима предвиде услуге социјалне заштите које омогућују корисницима/цама продуктиван и самосталан живот у заједници, пре свега: дневни боравци (са разноврсним садржајима), помоћ у кући, професионално оспособљавање и слично како би се смањио притисак на смештај у институције, смањио број корисника/ца смештаја у институцијама, обезбедио квалитетнији и примеренији вид подршке свим корисницима/ама;

- Да се овим актима предвиди приступачно и инклузивно пружање услуга свим корисницима/ама (обавеза да институције које пружају услуге социјалне заштите буду прилагођене потребама корисника/ца, архитектонски приступачне, да обезбеђују персоналну асистенцију корисницима, да омогуће доступност информација на брајевом писму и гестовном језику особама са оштећењем вида, слуха, говора, да се омогући индивидуализован и нестигматизирајући приступ услуга корисницима/ама);
- Да се у планирању буџета локалних самоуправа предвиде (обезбеде) финансијска и друга средства за реализацију ових услуга;
- Да локлане самоуправе донесу локалне (међуопштинске, регионалне) стратешке и акционе планове у области социјалне заштите који ће обезбедити планску, мултисекторску и међусистемску сарадњу локалних институција и давалаца услуга, а у складу са специфичним карактеристикама локалних заједница и потребама њихових грађана/ки;
- Да се обезбеди партиципација корисника/ца у одлучивању о потребним услугама;
- Да локалне самоуправе олакшају процес издавања докумената социјално угроженим грађанима/кама (по скраћеном поступку, укидањем такси).

5.3.3 Препорука Покрајинског омбудсмана о регулисању, остваривању и заштити права одраслих и старих особа у области социјалне заштите на територији АП Војводине

Покрајински омбудсман у смислу чланова 32. и 33. Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману (“Сл. лист АП Војводине” бр. 23/2002, 5/2004 и 16/2005) **локалним самоуправама на територији Аутономне Покрајине Војводине** упућује следећу

ПРЕПОРУКУ

да локалне самоуправе у оквиру својих надлежности регулишу право на социјалну заштиту, односно да донесу посебне **опште акте (одлуке)** којима би регулисали врсте и обим права на социјалну заштиту

да се овим актима, у складу са надлежностима локалних самоуправа предвиде конкретна права у области социјалне заштите, њихов обим и услови за остваривање, која ће омогућити развој услуга у локалној заједници као што су помоћ у кући, дневни боравци, програми професионалног оспособљавања, прихватне станице и прихватилишта

да локалне самоуправе донесу локалне акционе планове у области социјалне заштите

да се у планирању буџета локалних самоуправа предвиде средства за задовољавање ових потреба

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Социјална заштита одраслих и старих лица у Републици Србији, односно АП Војводини, у основи почива на Закону о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана који је усвојен 1991. године, а до сада је претрпео девет измена⁶¹. Очекује се да ће нови закон о социјалној заштити бити донет 2010. године. Један од већих проблема тренутно важећег Закона је то што су финансирање и контрола остваривања свих права која су законом утврђена као права од општег интереса пренета у надлежност Републике. Локалне самоуправе остале су надлежне за финансирање искључиво отворених облика заштите као што су дневни боравци, помоћ и нега у кући и слично. Услед недостатка средстава, али и недостатка механизма контроле и стимулације реализације права која треба да обезбеде, мањи број општина/градова дата права и обезбеђује.

Неки од важнијих докумената који су претходних година донети у циљу развоја и унапређења социјалне заштите су пре свега: Стратегија развоја социјалне заштите усвојена 2005. године, Стратегија за смањење сиромаштва из 2002. године, Национална стратегија о старењу (2006-2015). Поред тога, усвојени су и важни закони као што су Породични закон из 2005. године, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом усвојен 2006. године, Закон о дискриминацији усвојен 2009. године, али и други закони који су значајни за реализацију социјалне заштите грађана/ки, а односе се на различите области (образовање, запошљавање, пензијско и инвалидско осигурање, здравство итд.)

С обзиром на поменути ситуацију у области система социјалне заштите код нас и на чињеницу да је прошло неко време од како су усвојени важни документи у циљу њеног унапређења и развоја, Покрајински омбудсман је у току 2008. и 2009. године посетио један број центара за социјални рад са територије АП Војводине у циљу сагледавања тренутне ситуације и евентуалних проблема у раду служби за одрасла и стара лица, као и разматрања могућности заједничке сарадње. Након тога, од центара за социјални рад је тражено да Покрајинском омбудсману доставе податке везано за број одраслих и старих лица која су лишена пословне способности, за трајни смештај ових лица у установе, те броју оних који су под старатељством центра за социјални рад. На основу увида у достављене податке и евиденције појединих центара за социјални рад, Покрајински омбудсман је саставио упитник ради допуне информација свеобухватније анализе рада служби за одрасла и стара лица.

На основу резултата испитивања стиче се општи утисак да је мало тога у систему социјалне заштите промењено последњих година. Оно што је најочљивије јесте чињеница да се смештај у установе социјалне заштите и даље најчешће примењује као услуга социјалне заштите и да се проблем смештајних капацитета види као један од најважнијих. Посебан проблем је у томе што се установе деле према категоријама корисника због чега један број њих остаје и без задовољења својих права и потреба (посебно особе са душевним поремећајима и особе са инвалидитетом), а сама чињеница смештања корисника/ца у овакав тип установа свакако утиче на њихову сегрегацију и социјалну изолацију, посебно имајући у виду и то да се велики број корисника/ца веома дуго задржава у таквом систему. Осим тога, тек у неколико локалних самоуправа на територији АП

61 “Службени гласник РС”, бр. 36/91, 79/91, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 48/94, 52/96, 29/01

Војводине уочавају се помаци у развоју услуга у заједници и другачијих облика социјалне подршке грађанима/кама у виду дневних боравака, помоћи и неге у кући, професионалног оспособљавања и слично. Стварањем оваквог типа услуга у локалним заједницама или на регионалним и међуопштинским нивоима могла би се пронаћи дуготрајнија и квалитетнија решења у пружању услуга социјалне заштите корисницима/ама. С једне стране, то би омогућило да један део корисника/ца којима смештај није најпотребнији, остаје у свом друштвеном окружењу и уз избор најпримереније и најадекватније подршке и услуге остварује продуктивнији и самосталан живот у заједници. С друге стране, то би смањило не само притисак већ и број корисника/ца смештених у установе, а самим тим би и квалитет пружања те услуге требао бити бољи. Ипак, тренутно се уочава да је уз смештај у установе социјалне заштите, материјална и финансијска помоћ (најчешће једнократна) оно чему се у систему социјалне заштите најчешће прибегава, а што само тренутно и делимично решава конкретан проблем. Резултати испитивања указују на то да је у 2009. години у односу на претходну годину дошло до повећаног броја одраслих материјално необезбеђених и незбринутих лица, као и старих особа без средстава за живот. Коначно, у тренутку економске кризе за очекивати је да ће потреба за социјалном заштитом грађана/ка порастати, а питање је у којој мери систем социјалне заштите какав је тренутно актуелан код нас може адекватно да одговори на овај проблем.

Имајући у виду наведене податке, сматрамо да је потребно да локалне самоуправе у оквиру својих надлежности регулишу право на социјалну заштиту, доношењем посебних **општих аката (одлуке)** и доношењем локалних акционих планова у области социјалне заштите који ће бити у складу са националном стратегијом и у том смислу упућујемо ову **препоручу**. Препорука је достављена начелницима општинских управа, Покрајинском секретаријату за социјалну политику и демографију, Покрајинском секретаријату за локалну самоуправу и међуопштинску сарадњу и Покрајинском заводу за социјалну заштиту.

5.4 Извештај о стању људских права пацијената у психијатријским установама на територији АПВ

Покрајински омбудсман је, у оквиру својих редовних активности, током новембра 2009. године посетио специјализоване установе са намером да се упозна са стањем људских права пацијената у психијатријским установама на територији Аутономне покрајине Војводине.

Основни циљ ових посета је да се оствари непристрасан увид у стање у психијатријским установама, у услове смештаја и лечења пацијената и све друге околности у вези са њиховим боравком у установи; затим да се утврде неусклађености између правила прописаних домаћим законодавством и међународним документима и стварне ситуације затечене у установи; потом да се стекне увид у евентуалне случајеве кршења људских права пацијената; да се пружи подршка законодавним реформама које би допринеле усклађивању домаћег законодавства са релевантним међународним стандардима и ратификованим уговорима; да се утиче на подизање свести грађана о третману

психијатријских пацијената у друштвеној заједници, у болницама и условима у којима се лече и бораве, посебно када је реч о присилно смештеним пацијентима.

На нивоу Републике Србије предузети су одређени кораци ка реформи система заштите лица са душевним обољењима, тиме што је основана Национална комисија за ментално здравље која је израдила Стратегију развоја заштите менталног здравља, коју је Влада Републике Србије усвојила 25. јануара 2007. године. Стратегија дефинише циљеве у овој области у складу са савременијим приступом и прихватањем трендова у лечењу и третману психијатријских болесника у складу са европским стандардима и обавезом коју је Република Србије преузела уласком у Савет Европе 3. априла 2003. године. Национална комисија направила је и предлог Закона о заштити права особа са поремећајима менталног здравља, који је у складу са акционим планом Националне комисије требало да буде усвојен до краја 2007. године, а то није учињено до данас. С друге стране свакодневна пракса и живот у психијатријским болницама показују да је ситуација прилично тешка и да је однос према овим установама још неадекватно схваћен у релевантним државним органима.

Главни циљ овог извештаја је да се непосредним обилазком психијатријским установама на територији Војводине утврди постојеће стање, недостатке и неусклађености и дају препоруке за побољшање стања, како у установама, тако и на нивоу целокупног система лечења и третмана особа са душевним обољењима. У том смислу направљен је упитник који је обухватио неколико сегмената: опште информације о самој болници; податке о пацијентима; лечење; права пацијената; запослени у установи. Упитници су послати болницама да их попуне, а потом је обављен обилазак сваке од институција у Војводини. Прво посета била је специјалној болници за психијатријска обољења „Свети Врачи“ у Новом Кнежевцу 03. новембра 2009. године, потом специјалној болници за психијатријске болести „др Славољуб Бакаловић“ у Вршцу 10. новембра 2009. године и на крају, специјалној болници за психијатријске болести „Ковин“ у Ковину 11. новембра 2009. године.

Овај извештај треба да допринесе бољем разумевању тренутне ситуације у овим установама, бољем и ефикаснијем усклађивању са савременим токовима европске праксе у овој области, а овом приликом желимо да се захвалимо директорима установа на указаном поверењу, изузетној сарадњи и помоћи без које реализација ових посета не би била могућа.

5.4.1 Специјална болница за психијатријска обољења „Свети врачичи“ Нови Кнежевац

5.4.1.1 Опште информације о болници

У болници је 128 запослених, а посао се обавља у више објеката који се налазе у истом болничком кругу који је затворен. Зграде су у добром стању. Ово је болница отвореног типа, осим групе пацијената који су смештени у затвореном одељењу. Услови рада су задовољавајући, а директорица установе је навела да има добру сарадњу са локалним институцијама (центром за социјални рад, домом здравља и локалном самоуправом).

Средства којима се финансира рад ове установе обезбеђује Републички завод за здравствено осигурање. Током 2008. године у овој установи било је 1037 пацијената, од којих је 982 пацијента (корисника услуга) који су финансирани из

буџета болнице и 55 пацијената (корисника услуга) који су били самофинансирајући. Дужина боравка у овој болници зависи од тога да ли су у питању особе које бораве на неурологији где је дужина боравка у просеку 20 дана, или је у питању одељење за особе са менталним инвалидитетом где је дужина боравка пацијената у просеку 110 дана. Старосна доб пацијената који се налазе у болници за мушкарце и за жене је од 18 до 90 година, док је просечна старост мушкараца 60 година, а жена 50 година живота. О отпусту пацијената одлучује психијатар или тим стручњака у чијем су саставу социјални радник и психијатар.

5.4.1.2 Подаци о пацијентима

У овој специјализованој болници капацитет је 300 пацијената. Међутим, тренутна попуњеност је 312 пацијената, од чега је 289 редовних пацијената и 22 пацијента у дневном боравку. Према наводима директорице имају сав потребан третман и терапију. Постоје пацијенти који се задржавају у болници због примене мере продуженог лечења, јер се немају где отпустити (послати) након спроведеног третмана лечења, па је то узрок већег броја пацијената од могућег капацитета болнице. Око 30 одсто пацијената који се налазе у овој болници није могуће ресоцијализовати у друштво. У болници имају и затворено одељење на којем се тренутно налази 102 пацијента. Остали пацијенти се не затварају, али су под надзором дежурних лекара и медицинских техничара. Пацијенти имају потребну медицинску терапију, редовне оброке, добру хигијену и одговарајући третман у виду терапија које су прилагођене њиховим дијагнозама.

5.4.1.3 Лечење

Могућност избора лекара зависи од врсте обољења пацијента, тако да они који су у могућности да то ураде бирају свог лекара, а код пацијената који то нису у стању услед болести, постоје тријажна одељења која одлучују о начину лечења. У односу на горе речено, они пацијенти који су у могућности да бирају пацијента и који могу да суделују у процесу лечења у томе активно учествују, а они пацијенти који нису у стању, не учествују у начину лечења. У складу с тим је и обавештавање о развоју терапије пацијената. Сходно томе постоји индивидуални план лечења за сваког пацијента. Медицинска документација не пружа се на увид породици, рођацима, старатељима, или пуномоћницима. Врсте терапије које се спроводе у овој болници прилагођена је пацијентима, а могуће су следеће:

- фармакотерапија
- групна психотерапија
- индивидуална психотерапија
- радна – окупациона терапија
- спорт и рекреација
- ЕЦТ терапија

Фармакотерапију одређује и спроводи психијатар, а **групну психотерапију** спроводи тим у саставу: психијатар, психолог, социјални радник и медицинска сестра. Динамика састајања и спровођења ове терапије је једном недељно. У зависности од тога јесу ли пацијенти психотични или нису, дужина трајања ове терапије је, 2 сата за непсихотичне и 1 сат за психотичне. Број

пацијената у једној групи за непсихотичне је 15 пацијената; а за психотичне пацијенте 10 у групи, и за зависнике је 10 пацијената у групи. Групну терапију води један сертификовани специјалиста психијатрије, оспособљен за психо драму као метод групне терапије и три терапеута. **Индивидуалну психотерапију** спроводе психијатар и психолог једном недељно у трајању од 1 сат, а евентуална група броји навише од три пацијента. **Радна – окупациона терапија** спроводи се сваког дана у трајању од 2 сата од 9:00-11:00. **Спорт и рекреација** такође се спроводи сваког јутра у присуству медицинске сестре у трајању од 20 минута и то од 10:30-11:00, а од спортова то су гимнастика и друштвени спортови. Такође пацијенти се рекреирају и послеподне у трајању од 2 сата и то тако што могу користити теретану, стони тенис или играти шах. **ЕЦТ терапија** је у овој болници могућа, али се спроводи веома ретко и по строго контролисаном начину припреме пацијента за ту врсту терапије коју одређује и спроводи психијатар.

У неким случајевима када не постоји други начин, пацијенти се физички обуздавају и врши се имобилизација везивањем или издвајањем. Имобилизацију пацијената врше медицинске сестре (техничари). Имобилизација се врши зависно од начина, или у посебно издвојеној просторији када је у питању издвајање, или у соби у којој се налази пацијент када је у питању везивање. О томе постоји регистар имобилизација пацијената. Важно је истаћи да се о имобилизацији пацијената обавештавају породица, рођаци (који су старатељи или пуномоћници) пацијената. Оно што би требало побољшати јесте да медицински техничари прођу обуку о имобилизацији пацијената како би је лакше и ефикасније спроводили.

5.4.1.4 Права пацијената

Надзор над пацијентима обавља се непрекидно. Преподне надзор обављају доктори и медицински техничари, а поподне и ноћу дежурни лекари и медицински техничари. Такође постоји и надзор над особљем, тако да преподне надзор обавља начелник одељења и одељенски лекари, а поподне и ноћу дежурни лекари специјалисти и клинички лекари.

Ради заштите својих права пацијенти се могу обратити: заштитнику права пацијената, начелнику болнице и лекарима. Најчешћи разлози због ког се пацијенти обраћају заштитнику пацијентових права је груб однос запослених који је без потребне емпатије према пацијентима. У сваком случају пацијенти су упознати са могућношћу заштите својих права обраћањем заштитнику права пацијената. Пацијенти су о томе обавештени усмено, али такође постоји писани информатор – брошура, у коме се могу информисати о свему и то не само пацијенти, већ и породица пацијента. Пацијенти могу непосредно комуницирати за заштитником пацијентових права, али се такође могу и писмено обратити, како њему, тако и здравственој инспекцији, министарству здравља и покрајинском секретаријату који је надлежан. Што се тиче комуникације са спољним светом, пацијентима су доступни сви видови комуникације (пошта, телефон, интернет, посете и изласци) а који тип комуникације ће пацијенти одабрати зависи од њих самих. У случају ванредних околности медицинско особље комуницира телефоном како би у што краћем року били у могућности да адекватно реагују.

5.4.1.5 Запослени у установи

У разговору са директорицом речено нам је да је тренутни број запослених у овој болници недовољан. Неопходно би било запослити људе који би били „служба обезбеђења“. Особито приликом пријема пацијената који су често

агресивни и нису вољни да сарађују. У овој установи запослено је 5 неуропсихијатара, од којих су два психијатри; 1 специјалиста неурологије и 1 психолог. Од немедицинског особља имамо 1 социјалног радника и 76 медицинских сестара. Од помоћног особља запослено је 16 КВ радника/ца, 1 портир, 7 НКВ радника, 12 спремачица и 7 сервирки. Запослено немедицинско особље није посебно обучено за рад у психијатријским установама, а омогућене су им додатне едукације. Међутим, запослени често нису мотивисани да похађају семинаре и усавршавања. Поред тога и средства која су намењена за ове семинаре нису велика и нема потребних извора финансирања, јер нису предвиђене буџетом болнице. Оно што се такође наводи као неопходно је да особље има антистрес програме ради рекуперирања и сагоревања у раду са психијатријским пацијентима.

Проблеми са којима се суочавају у раду и потребе запослених:

Приликом одлучивања о дужини лечења одлучују психијатар и тим стручњака који сачињавају социјални радник и психијатар, индивидуално у складу са дијагнозом за сваког пацијента. Проблем представља ситуација када је поштована потребна процедура и када тим сматра да пацијента треба отпустити са лечења, а испостави се да га не могу отпустити јер нема где да оде (нема родбине). У тим ситуацијама се контактира Центар за социјални рад који у сарадњи са болницом тражи могућности да се ти проблеми реше. Најчешће је тада ситуација да се примени мера продуженог лечења за пацијента и он остаје у болници до даљег. Наведена су два примера и ситуације са пацијенткињама Ш.В. и С. Р. где је договорено да Покрајински омбудсман ступити у контакт са Центром за социјални рад и да види како да се реше конкретни случајеви. Као могућност решења ове проблематичне ситуације је пребацивање пацијенткиња у установе социјалне заштите које се налазе на територији Аутономне покрајине Војводине.

Изражен је такође проблем непостојања службе обезбеђења приликом пријема пацијената у болницу. Најчешће пацијенте доводе представници МУП-а, дакле локалне полицијске станице а дешава се да приликом пријема пацијенти буду прилично агресивни и одбијају сарадњу са медицинским особљем које не може да адекватно реагује у тим ситуацијама. Уколико би постојала ова служба, безбедност пацијената и медицинског особља била би боља, а пружена помоћ адекватнија и без последица за пацијента и особље које преузима пацијента.

Болница „Свети Врачи“ је специјализована болница за психијатријска обољења, тако да и рад са пацијентима подразумева додатни стручнији и специјализованији приступ. Ово се посебно односи на немедицинско особље (социјалне раднике, медицинске техничаре, радне терапеуте) које у односу на пацијенте треба да имају виши ступањ емпатије у раду, приступ пацијентима са већом пажњом и бригом, посебно приликом спутавања пацијената и приликом смиривања. У том смислу неопходно је организовати квалитетније и стручније семинаре и тренинге који би обучили особље да се у таквим ситуацијама боље снађу и поступе према пацијентима, али и ради своје заштите и сигурности.

Један од проблема је и норматив који није поштован од стране надлежног Министарства у мрежи здравствених установа када је реч о мрежи акутних и хроничних постеља у психијатрији. Приликом одређивања броја акутних и хроничних постеља узима се у обзир број становника који обухвата болница на једној територији, па се у складу са тим одређује број истих. У конкретном

случају овде је проблем са бројем акутних постеља у психијатрији који је недовољан у односу на потребе. Болница се више пута обратила надлежном покрајинском секретаријату са молбом да се број акутних постеља повећа, али још није добила никакав одговор.

Број запослених лекара у односу на број пацијената је недовољан. Долази до великог сагоревања на раду, па је неопходно обезбедити адекватне анти-стрес програме ради рекулерирања лекара, обезбедити семинаре и тренинге на којима би се обучили и оснажили вештинама које би им помогле у превазилажењу стресних ситуација, као и размена искустава са колегама из струке из других установа у земљи и иностранству и сл.

5.4.2 Специјална болница за психијатријске болести „др Славољуб Бакаловић“ Вршац

5.4.2.1 Опште информације о болници

У болници је 363 запослених, а као и у болници у Новом Кнежевцу, посао се обавља у више објеката у истом болничком кругу који је затворен. Зграде су у добром стању. Ово је болница која је више отвореног типа, осим групе пацијената који су смештени у затвореном одељењу у физички одвојеним зградама. Услови рада су задовољавајући, а болница има добру сарадњу са локалним институцијама (центром за социјални рад, домом здравља и локалном самоуправом). Средства којима се финансира рад ове установе обезбеђује Републички завод за здравствено осигурање. Током 2008. године у овој установи било је 2415 пацијената финансираних од стране РЗЗО, 78 судских хоспитализованих и 12011 амбулантних пацијената. Поред ових пацијената било је и 30 хоспитализованих који су самофинансирали услуге ове болнице. Дужина боравка у овој болници зависи од тога да ли су у питању лица која бораве на неурологији, где је дужина боравка у просеку 13 дана, или је у питању одељење за особе са психичким инвалидитетом особе где је дужина боравка пацијената и до 300 дана, иако је просечна дужина лечења на овом одељењу 121 дана. Старосна доб пацијената који се налазе у болници за мушкарце и за жене је од 21 до 85 година, док је просечна старост мушкараца 50 година, а жена 55 година живота. О отпусту пацијената одлучује психијатар или тим стручњака у чијем су саставу социјални радник и психијатар.

5.4.2.2 Подаци о пацијентима

У овој специјализованој болници капацитет је 900 постеља. У 2008. години било је 2523 хоспитализованих пацијента од чега је 1476 мушкараца и 1047 жена и 12011 амбулантних пацијената. Осим тога има 129 пацијената који бораве у дневној болници, а сви пацијенти имају одговарајући третман и сву потребну терапију. Постоје пацијенти који се задржавају у болници због примене мере продуженог лечења, јер се немају где отпустити (послати) након спроведеног лечења, па је то узрок већег броја пацијената од могућег капацитета болнице. У овом тренутку 31 пацијент борави због немогућности смештаја у установе социјалне заштите. Око 30 одсто пацијената који се налазе у овој болници није могуће ресоцијализовати у друштво. Истакнут је проблем када пацијенти треба да се преместе из ове болнице у другу установу, а у питању су пацијенти који су

примљени на основу правоснажне судске пресуде у којој је наложена мера обавезног лечења. Поступање судова у тим случајевима је веома споро и неажурно, па се неретко дешава да се такви пацијенти не могу одвести на неке прегледе које ова болница не може да пружи, а све због недоношења решења надлежног суда за конкретног пацијента. У овом тренутку број судских пацијената у овој болници је 78 од чега је 50 мушкараца и 28 жена.

У болници имају мешовито затворено психогеријатријско одељење на којем се налази 227 пацијената; затим затворено мушко одељење са 169 пацијената и затворено женско одељење са 122 пацијенткиње; одељење мера безбедности обавезног лечења на ком се налази 62 пацијента. У овој болници отворена је и једина медицинска комуна у Војводини за лечење од болести зависности (мисли се на дрогу) чији је капацитет 20 постеља. Остали пацијенти се не затварају, али су под надзором дежурних лекара и медицинских техничара. Пацијенти имају потребну медицинску терапију, редовне оброке, добру хигијену и одговарајућу терапију која је прилагођена њиховим дијагнозама. О отпусту пацијента одлучује, или психијатар, или тим стручњака, а у случају пацијената који имају изречену меру обавезног психијатријског лечења у установи затвореног типа, или на слободи која се спроводи у овој болници у амбулантним условима, на предлог ординирајућег психијатра – неуропсихијатра или комисије лекара, коначну одлуку доноси суд.

5.4.2.3 Лечење

Могућност избора лекара зависи од врсте обољења пацијента, тако да они који су у могућности да то ураде бирају свог лекара, а код пацијената који то нису у стању услед болести постоје тријажна одељења која одлучују о начину лечења, такође код пацијената у случају специјалистичко – консултативног прегледа могуће је извршити избор лекара. У погледу начина лечења и врсте терапије, постоји водич за пацијенте који детаљно прописује на који начин и како пацијенти суделују у одлучивању приликом лечења. У односу на горе речено, они пацијенти који су у могућности да бирају пацијента и који могу да суделују у процесу лечења у томе активно учествују, а они пацијенти који нису у стању, не учествују у одлучивању о начину лечења. У складу с тим је и обавештавање о развоју терапије пацијената. Сходно томе постоји индивидуални план лечења за сваког пацијента. Медицинска документација о сваком пацијенту даје се на увид породици, рођацима, старатељима или пуномоћницима, тачно прописано тако да се тачно зна на који начин, како и када се даје таква документација на увид. Терапије које се спровode у овој болници прилагођене су пацијентима и постоје следеће врсте:

- фармакотерапија
- групна психотерапија
- индивидуална психотерапија
- радна – окупациона терапија
- спорт и рекреација

Фармакотерапију одређује и спроводи психијатар. **Групну психотерапију** спровode тим у саставу: психијатар, психолог, социјални радник и

медицинска сестра. Динамика састајања и спровођења ове терапије је једном, до два пута недељно, од по сат времена по састанку, а одређује је лекар који спроводи. Број пацијената у једној групи је 6-10 пацијената. **Индивидуалну психотерапију** спроводе психијатар и психолог једном до два пута недељно у трајању од 1 сат, што такође процењује лекар. **Радна – окупациона терапија** спроводи се сваки дан у трајању од 3 сата од 9:00-12:00 сати. Ову терапију спроводи психијатар и радни терапеут. **Спорт и рекреација** такође се спроводи сваког јутра у присуству физкултурног педагога у трајању од пола сата и то тако да се практикује у групама које су до 10 пацијената.

У случајевима када не постоји други начин пацијенти се физички обуздавају, односно имобилизују везивањем, што обављају медицинске сестре (техничари). О начину како и када се врши фиксација пацијента постоји упутство и протокол по ком се поступа у предвиђеним случајевима и то за свако одељење. Имобилизација се врши у соби у којој се налази пацијент и не постоји могућност имобилизације у посебно издвојеној просторији. О томе постоји регистар имобилизација пацијената. Важно је истаћи да се о имобилизацији пацијената обавештавају породица, рођаци (који су старатељи или пуномоћници) пацијената. Требало би побољшати приступ обуци и омогућити медицинским техничарима да прођу обуку о вршењу имобилизације пацијената како би је лакше и ефикасније спроводили. Проблем је не постојање специјалистичке обуке за оваква поступања на националном нивоу због недостатка материјалних средстава иако постоји велика мотивисаност и спремност особља да се у том смислу обучи.

5.4.2.4 Права пацијената

Надзор над пацијентима је сталан. Преподне надзор обавља лекар, клинички лекар и медицинско особље, а поподне и ноћу дежурни лекар и медицинско особље. Такође постоји и надзор над особљем, које се обавља путем видео надзора које се налази на великом броју одељења.

Ради заштите својих права пацијенти се могу обратити: заштитнику права пацијената, начелнику болнице и лекарима. Најчешћи разлози због којег се пацијенти обраћају заштитнику пацијентових права је да им лекар не дозвољава да иду на викенд; да им старатељ не шаље довољно пара за џепарац, да их родбина ретко или никако посећује, траже интервенцију Центра за социјални рад да им се пошаљу паре за џепарац или промене стараоца. У сваком случају пацијенти су упознати са могућношћу да се могу у заштити својих права обратити заштитнику права пацијената. Пацијенти су о томе обавештени усмено, али такође постоји писани информатор – брошура, у коме се могу информисати о свему и то не само пацијенти него и његова породица, а постоји и огласна табла на којој се такође налазе потребна обавештења. Они пацијенти који су у отвореним одељењима могу непосредно комуницирати за заштитником пацијентових права, али се такође могу и писмено обратити, како њему, тако и здравственој инспекцији, Министарству здравља и надлежном Покрајинском секретаријату. Они пацијенти који су у затвореним одељењима комуницирају посредно преко запослених у болници. Важно је истаћи да на одељењима постоје кутије за представке и жалбе у које пацијенти могу да убаце писмене. Што се тиче комуникације са спољним светом пацијентима су доступни скоро сви видови комуникације (пошта, телефон, посете и изласци). У болници није могуће комуницирати електронским путем, е-мејлом или коришћењем интернета. Постоје и разлике у изласцима пацијената које зависе од њиховог психичког стања и

процене лекара, а посете зависно од интересовања родбине. У случају ванредних околности медицинско особље комуницира путем телефона како би у што краћем року били у могућности да адекватно реагују.

5.4.2.5 *Запослени у установи*

У овој установи укупно је запослено 363 особа, од којих је 245 медицинско особље и то: специјалиста: неуропсихијатара; психијатрије; ургентне медицине; интерне медицине; радиологије; лекара на специјализацији; доктора медицине; фармацеута; виших медицинских сестара; дијететичара; радних терапеута; медицинских сестара – техничара; лабораторијских техничара; болничара и рендген техничара; 11 здравствених сарадника и то: психолози; социјални радници; књижевни педагог; фискултурни педагог; радни педагог и 107 немедицинског особља и то 84 у техничкој служби и 23 у администрацији. Запослено немедицинско особље није посебно обучено за рад у психијатријским установама.

Запосленом особљу омогућене су додатне едукације, али запослени често нису мотивисани да похађају семинаре и усавршавања. Осим тога и средства која су намењена за ове семинаре нису велика и нема потребних извора финансирања јер нису предвиђене буџетом болнице. Неопходно је да особље има антистрес програме ради рекулперирања и сагоревања у раду са психијатријским пацијентима.

Проблеми са којима се суочавају у раду и потребе запослених:

Приликом одлучивања о отпусту пацијената који имају изречену меру обавезног психијатријског лечења у установи затвореног типа или на слободи, која се у овој болници спроводи у амбулантним условима на предлог ординирајућег психијатра – неуропсихијатра или комисије лекара, коначну одлуку доноси надлежан суд. Када су овим пацијентима потребни прегледи или интервенције који нису могући у овој болници долази до проблема, јер мора постојати одлука надлежног органа да се изврши премештај у болницу у којој је могућа таква врста здравствене услуге. У овој болници хоспитализован је релативно велик број оваквих пацијената, тренутно 78 судских пацијената.

Други проблем су пацијенти који су завршили са лечењем и када тим стручњака сматра да их треба отпустити јер се стање стабилизовало и не третирају се као болесни, а испостави се да се не могу отпустити, јер се немају где да оду. У тим ситуацијама се контактира Центар за социјални рад који у сарадњи са болницом тражи могућности да се такви проблеми реше. Најчешће се тада примењује мера продуженог лечења за пацијента и он остаје у болници до даљег, а тренутно се у овој болници налази 21 такав пацијент (имају потребну документацију о смештању у установе социјалне заштите, али немају где да се сместе). Један од проблема је и норматив који надлежно Министарство не поштује у мрежи здравствених установа када је реч о мрежи акутних и хроничних постеља у психијатрији. Приликом одређивања броја акутних и хроничних постеља узима се у обзир број становника који обухвата болница на једној територији, па се на основу тога одређује број истих. У конкретном случају овде је проблем са бројем **акутних постеља у психијатрији** који је **недовољан**. Неколико пута надлежном Покрајинском секретаријату су се обраћали молбом да

се број акутних постеља повећа у складу са потребама, али још није добијен никакав одговор.

Болница „др Славољуб Бакаловић“ је специјализована болница за психијатријска обољења, тако да и рад са пацијентима подразумева додатни стручнији и специјализованији приступ. Ово се посебно односи на немедицинско особље (социјалне раднике, медицинске техничаре, радне терапеуте) које у односу на пацијенте треба да имају виши ступањ емпатије у раду, приступ пацијентима са већом пажњом и бригом, посебно приликом спутавања пацијената и приликом смиривања. У том смислу неопходно је организовати квалитетније и стручније семинаре и тренинге који би обучили особље да се у таквим ситуацијама боље снађу и поступе, како према пацијентима, тако и ради своје заштите и сигурности.

Број запослених лекара, дакле медицинског особља, у односу на број пацијената је недовољан, па долази до великог сагоревања на раду. Стога је неопходно обезбедити адекватне анти-стрес програме ради рекулерирања лекара, обезбедити семинаре и тренинге на којима би били обучени и оснажени вештинама које би им помогле у превазилажењу стресних ситуација, размена искустава са колегама из струке из других установа у земљи и иностранству и сл.

Позитиван пример решења проблема обезбеђења приликом пријема пацијената у болницу, је склопљен уговор о пружању услуга са специјализованом службом обезбеђења која долази по позиву и свако вече обилази болницу. На тај начин је ова болница обезбедила адекватну и стручну помоћ у оним ситуацијама када се пацијенти преузимају од стране МУП-а. Поред тога, у овој болници постоји и шеф обезбеђења.

Такође, као позитиван пример наводимо постојање тачно утврђених процедура за све случајеве у којима би могли бити доведени у питање квалитет и начин примене остваривања права пацијената на адекватно и хумано третирање. Тако постоје: Водич за пацијенте и чланове породице; Посете болесницима и обавештења о стању здравља болесника у коме се налазе: Поступак обавештавања о стању здравља болесника, Посете болеснику (кад су посете дозвољене, кад посете нису дозвољене, дужности и обавезе посете пацијенту), Упутство о физичком спутавању пацијента, Одлука о образовању Етичког одбора Специјалне болнице који прати пружање и спровођење здравствене заштите на начелима професионалне етике, Упутство о раду (за случај задржавања у здравственој организацији која обавља делатност у области неуропсихијатрије), Поступање у случају пријема на лечење без сагласности пацијента (поднесак Општинском суду; Упутство о извршењу мере безбедности обавезног лечења на слободи; Налог свим главним сестрама – техничарима одељења у том случају), Правила понашања запослених у случају напуштања радног места, Поступање у случају смртог исхода пацијента (поступак са умрлим), Образац који се попуњава приликом обавештења о дијагнози и прогнози болести од стране поступајућег лекара, пацијента или његовог стараоца, Поступање у случају бекства болесника.

Болница издаје часопис „Оаза“ који обухвата песничко и литерарно стваралаштво пацијената који се налазе у овој болници, који излази већ 40 година.

5.4.3 Специјализована болница за психијатријске болести „Ковин“ у Ковину

5.4.3.1 Опште информације о болници

Ова специјализована болница основана је 1924. године, а објекти у којима су смештени пацијенти били су некада аустроугарска касарна саграђена 1913. године, тако да су услови рада лоши због **тешке оронулости инфраструктуре зграда и радног амбијента**. Ово је болница у којој се смештају пацијенти у најургентнијим стањима у Србији.

Средства којима се финансира рад ове установе обезбеђује Републички завод за здравствено осигурање. Капацитет установе је 1000 постеља. Током 2008. године у овој установи било је 717 пацијената од тога је 707 пацијента (корисника услуга) који су финансирани из буџета болнице и 10 пацијената (корисника услуга) који су били самофинансирајући. Дужина боравка у овој болници траје од 20 до 365 дана, а просечна дужина боравка пацијената је 163 дана. Старосна доб пацијената који се налазе у болници за мушкарце и за жене је од 18 до 90 година, док је просечна старост мушкараца и жена иста и износи 45-54 година живота. О отпусту пацијената одлучује психијатар. Директор је у разговору са нама навео да има добру сарадњу са локалним институцијама (центром за социјални рад, домом здравља и локалном самоуправом).

5.4.3.2 Подаци о пацијентима

У овој специјализованој болници капацитет је 1000 пацијената, међутим тренутна попуњеност је 717 пацијената, који имају сав потребан третман и потребну терапију која се мери са савременим европским токовима у смислу примене фармакотерапије која се примењује у развијеним државама са високим стандардом и посебно посвећеном пажњом друштва. Постоје пацијенти који се задржавају у болници због примене мере продуженог лечења, јер немају где да се отпусти (пошаље) након спроведеног лечења и тренутно се у овој болници налази око 25 одсто тих пацијената што бројчано представља око 150 пацијената. Највећи број пацијената који се налазе у овој болници није могуће ресоцијализовати. У болници имају и затворено одељење на којем се тренутно налази 121 пацијента. Остали пацијенти се не затварају, али су под надзором дежурних лекара и медицинских техничара. Пацијенти имају потребну медицинску терапију, редовне оброке, добру хигијену и адекватан третман у виду терапија које су прилагођене њиховим дијагнозама.

5.4.3.3 Лечење

Избор лекара зависи од врсте обољења пацијента, тако да они који су у могућности да то ураде бирају свог лекара, а код пацијената који то нису у стању због болести, постоје тријажна одељења која одлучују о начину лечења. Они пацијенти који су у могућности да бирају пацијента и који могу да суделују у процесу лечења у томе активно учествују, а они пацијенти који нису у стању не учествују. У складу с тим је и обавештавање о развоју терапије пацијената. Постоји индивидуални план лечења за сваког пацијента. Медицинска документација уз одобрење начелника одељења и у зависности од статуса пацијента, у складу са законом, пружа се на увид породици, рођацима,

старатељима или пуномоћницима. У овој болници терапија је такође прилагођена пацијентима и постоје следеће врсте:

- фармакотерапија
- групна психотерапија
- индивидуална психотерапија
- радна – окупациона терапија
- спорт и рекреација

Фармакотерапију одређује и спроводи психијатар. **Групну психотерапију** спроводе тим у саставу: психијатар, психолог, социјални радник и медицинска сестра. Динамика састајања и спровођења ове терапије спроводи се 2-3 пута недељно у трајању од 1 сат, а сесансе су у серији од 20-22 састанка у четири групе које броје од 10-12 пацијената. Групну терапију води један до три терапеута. **Индивидуалну психотерапију** спроводе психијатар и психолог једном недељно у трајању од 1 сат, где су предвиђене терапије од 12 – 18 недеља индивидуалног рада са пацијентима. **Радна – окупациона терапија** спроводи се сваког радног дана у трајању од 1- 2 сата од 9:00-11:00. **Спорт и рекреација** спроводи се од 2-5 дана у недељи у трајању од један сат, до сат и по и то гимнастика и друштвени спортови.

У неким случајевима када не постоји други начин пацијенти се физички обуздавају везивањем. Имобилизацију пацијената врше медицинске сестре (техничари) који су прошли обуку о томе. Постоји регистар имобилизација пацијената, а о имобилизацији пацијената обавештавају се породица, рођаци (који су старатељи или пуномоћници) пацијената.

5.4.3.4 Права пацијената

Надзор над пацијентима обавља се непрекидно. Преподне надзор обавља правник који је заштитник права пацијената. Поподне надзор врше лекари на одељењима заједно са дежурним лекарима, а ноћу поред дежурних лекара и медицинске сестре. Такође постоји и надзор над особљем, тако да преподне надзор врше директор болнице и начелници психијатри, а поподне дежурни лекари.

Ради заштите својих права пацијенти се могу обратити: заштитнику права пацијената, директору болнице и лекарима. Најчешћи разлози због којих се пацијенти обраћају заштитнику пацијентових права односе се на породичне односе, родитеље, стараоце, а у главном су то приватни проблеми, развод брака, подела имовине и сл. У сваком случају пацијенти су упознати са могућношћу да се могу у заштити својих права обратити заштитнику права пацијената. Пацијенти су о томе обавештени усмено, али такође постоји писани информатор – брошура, у коме се могу информисати о свему и то не само пацијенти него и породица пацијента и преко огласне табле, при чему пацијенти могу непосредно комуницирати за заштитником пацијентових права, али се такође могу и писмено обратити, како њему, тако и здравственој инспекцији, Министарству здравља и надлежном Покрајинском секретаријату. Што се тиче комуникације са спољним светом пацијентима су доступни сви видови комуникације осим интернета, дакле путем поште, телефона, посете и изласци, а који тип комуникације ће пацијенти одабрати зависи од њих самих. Што се тиче посете оне су свакодневне, одласке на

викенд одређује лекар, а постоји и могућност продуженог викенда. У случају ванредних околности медицинско особље комуницира путем телефона како би у што краћем року били у могућности да адекватно реагују.

5.4.3.5 *Запослени у установи*

Тренутни број запослених у овој болници је недовољан, а ради 18 неуропсихијатара, 2 специјалиста интерне медицине, 6 психолога и по један специјалиста неурологије и биохемије. Од немедицинског особља имају 3 социјална радника и 187 медицинских сестара, 1 нутриционисту, 3 радна терапеута, 3 лаборанта, 1 санитарног техничара, 1 фармацеута и 2 физиотерапеута. Од помоћног особља запослено је 8 портира, 58 КВ радника/ца, 28 спремачица и 20 серверки.

Запослено немедицинско особље је обучено за безбедност на раду. Запосленом особљу омогућене су додатне едукације, семинари, конгреси, курсеви итд. који се финансирају делом из сопствених средстава болнице, делом из донација а делом из буџетских средстава.

Проблеми са којима се суочавају у раду и потребе запослених:

Приликом одлучивања о дужини лечења одлучују психијатар са тимом стручњака који сачињавају социјални радник и психијатар индивидуално на основу дијагнозе за сваког пацијента. Као и у друге две болнице, проблем представља ситуација када је поштована сва потребна процедура и када тим сматра да пацијента треба отпустити са лечења, а испостави се да не може јер пацијент нема где, односно код кога да оде (нема родбине). У тим ситуацијама се контактира Центар за социјални рад који у сарадњи са болницом тражи могућности да се ти проблеми реше. Најчешће се тада примењује мера продуженог лечења за пацијента и он остаје у болници до даљег. Као могућност решења ове проблематичне ситуације је пребацивање пацијената у установе социјалне заштите које се налазе на територији Војводине.

Један од проблема је и норматив који није поштован од стране надлежног Министарстава у мрежи здравствених установа када је реч о мрежи акутних и хроничних постеља у психијатрији. Приликом одређивања броја акутних и хроничних постеља узима се у обзир број становника који обухвата болница на једном територију, па се у складу с тим одређује број истих. У конкретном случају овде је проблем са бројем **акутних постеља у психијатрији** који је **недовољан**. Молбе да се број акутних постеља повећа надлежном Покрајинском секретаријату још нису уродиле плодом.

Број запослених лекара, дакле медицинског особља, у односу на број пацијената је недовољан. Због тога долази до великог сагоревања на раду, па је неопходно обезбедити адекватне анти-стрес програме ради рекулерирања лекара, обезбедити семинаре и тренинге на којима би се обучили и оснажили вештинама које би им помогле у превазилажењу стресних ситуација, размена искустава са колегама из струке из других установа у земљи и иностранству и сл.

Оно што је посебно било истакнуто приликом посете овој болници је да је Национални инвестициони план одобрио пројекат новог блока болнице који би требало да се сагради у кругу постојеће болнице, али да је услед настале економске кризе овај пројекат застао. Планирана зграда новог блока

је пројектована према највишим стандардима хуманог поступања и смештања тешких психијатријских болесника. Тренутни услови рада су нехумани.

5.4.4 Закључак

Покрајински омбудсман је током посета Специјализованим болницама за психијатријске болести на територији Аутономне покрајине Војводине, дошао до закључка да се у тим установама људска права пацијената поштују у складу са могућностима и тренутном организацијом рада. Уз све тешкоће које су истакнуте, уочава се тенденција усклађивања заштите менталног здравља грађана са савременим трендовима у лечењу и односу према психијатријским болесницима који су руковођени европским стандардима.

Посебан проблем представља третман психијатријских пацијената након престанка потребе за даљим лечењем, односно смештај тих пацијената у одговарајуће установе социјалне заштите ради даљег боравка. У свим Специјалистичким болницама констатован је велик број пацијената који након лечничког третмана немају где да се сместе, а ту се посебно мисли на недовољан број и капацитет установа социјалне заштите у којима би се такви пацијенти требали сместити. На територији АП Војводине постоје установе социјалне заштите у којима би се могли сместити психијатријски пацијенти након отпуштања са лечења. Међутим, ове установе често, из разлога који нису прихватљиви, не примају ове пацијенте, па се онда они смештају у болнице. Важно је истаћи да је задржање тих пацијената у специјализованим болницама вишеструко веће финансијско оптерећење за државу него да се они налазе у установама социјалне заштите.

Проблем представља и то што се не повећава број акутних постеља у Специјализованим болницама за којима постоји потреба. О томе су обавештени покрајински и републички органи од којих за сада нема повратних информација на који начин је могуће решити овај проблем.

Посебно је важно, да се сви релевантни чиниоци у ланцу пружања одговарајуће помоћи психијатријским болесницима, правовремено и адекватно укључе у складу са својим надлежностима и ураде конкретне радње како би се боље заштитила људска права пацијената. Овде мислимо на ефикаснији и целисходнији рад надлежних институција које одлучују о премештању пацијената ради пружања оних специјалистичких прегледа и интервенција које нису могуће у специјализованој установи у којој су пацијенти смештени по одлуци надлежног суда, а реч је о изреченој мери обавезног психијатријског лечења у установи затвореног типа. То су увек лечења која дуго трају и нису једноставна, тако да се у току изречене мере могу јавити и друге потребе тих пацијената за неком специјализованом интервенцијом или прегледом које специјализоване психијатријске болнице не могу пружити. Услед такве потребе директори болница обраћају се надлежним органима који треба да донесу решење којим се дозвољава премештање таквог пацијента ради неког специјалистичког прегледа или интервенције. Често одговори на ове захтеве нису благовремени, па се ти пацијенти налазе у тешком стању и не може им се помоћи на одговарајући начин.

На територији Војводине највећа је специјализована болница за психијатријске болести у Ковину, са највећим бројем психијатријских пацијената,

у којој се хоспитализују и пацијенти који нису из Војводине. Налази се у објектима који су изграђени 1913. године и до данас нису реновирани и побољшани. Услови рада у таквим објектима су **нехумани за пацијенте** и за особље које у њима ради. Направљен је пројекат изградње новог блока по највишим стандардима хуманог поступања и смештања тешких психијатријских болесника, којим би се ова ситуација решила, али реализација је због недостатка средстава обустављена. Реализација овог, већ одобреног пројекта, требало би да буде приоритетна у смислу коришћења постојећих средстава Фонда за капиталне инвестиције.

5.5 Стање у просторијама за задржавање у полицијским станицама у Војводини

Током обиласка полицијских станица у Војводини спроведеног 2009. године утврђено је да су само у малом броју полицијских станица задовољени стандарди прописани за просторије намењене полицијском задржавању у трајању до 24 часа. Приликом обиласка поменутих објеката, указано је на то да у појединим полицијским станицама у овим просторијама нема грејања, да су само неке од њих под видео надзором, да највећи број њих нема природног светла, нити сопствени санитарни чвор, као и да задржана лица о потреби коришћења тоалета, дежурног службеника морају да обавештавају лупањем на врата.

У полицијским станицама где постоји само једна просторија за задржавање поставља се питање истовременог задржавања особа различитог пола. Неке од полицијских станица у којима су ове просторије безусловне користе просторије прве суседне полицијске станице у истој полицијској управи како би задржаним лицима омогућиле што примеренији третман, а у складу са важећим законским прописима и стандардима.

Задржаним лицима храна није обезбеђена ни у једној полицијској станици, те се полицијски службеници довијају се на различите начине, најчешће тако што сами сакупе новац, те приликом куповине доручка за запослене уједно купе и оброк за задржано лице.

С обзиром на тренутно стање у полицијским станицама на територији АП Војводине, чињеницу да је новим Законом о безбедности у саобраћају предвиђено обавезно задржавање до отрежњења или најдуже 12 сати особа које су возиле у алкохолисано стању и код којих је утврђена тешка, веома тешка или потпуна алкохолисаност, те на податке о степену учесталости вожње у алкохолисано стању у нашој земљи, извесно је да ће убудуће овим поводом доћи до већег броја задржавања особа оба пола.

У складу са одредбама Закона о полицији - чл. 53, полиција има могућност задржавања особа у временском трајању од најдуже 24 часа. Будући краткотрајно, под постојећим условима нереално је очекивати да физички услови задржавања унутар полицијске установе буду једнако квалитетни као на другим местима лишења слободе где се особе задржавају током дужег временског периода. Међутим, основни материјални услови морају бити задовољени.

У складу са стандардима ЦПТ-а све полицијске ћелије морају бити разумних димензија у односу на број особа које су у њима смештене, имати

довољно светла за читање осим у време спавања, по могућности природног, и уредно се проветравати. Просторије за задржавање би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (на фиксираним столицама или клупама), а особама које се задржавају преко ноћи требало би обезбедити чисте душеке и ћебад. Потребно је обезбедити несметано обављање физиолошких потреба у чистим и пристојним условима, уз обезбеђивање одговарајућих санитарних услова за прање руку и основно одржавање личне хигијене. Уз већ поменуте, стандарди који се сматрају пожељним нивоом - али не и највишим - приликом процене полицијских ћелија за боравак дужи од неколико сати намењених једној особи су следећи: да просторија мора бити величине 7 квадратних метара, са 2 или више метара од зида до зида и висине 2,5 метра од пода до плафона.

Имајући у виду стање на терену, Покрајински омбудсман упутио је МУП-у Републике Србије препоруке у којима се наводи следеће:

1. неопходно је у свим полицијским станицама, односно на местима где се обавља полицијско задржавање, просторије уредити тако да буду разумних димензија у односу на број особа које су у њима смештене, довољно осветљене природним светлом, те довољно проветрене.
2. потребно је обезбедити минимално две просторије за ове намене због могућности задржавања особа различитог пола;
3. потребно је у свим станицама обезбедити душеке и ћебад за случајеве дужег задржавања;
4. неопходно је утврдити обавезу давања хране задржаним лицима;
5. неопходно је обезбедити нормалан приступ санитарном чвору и приступ води за пиће;

5.6 Стање људских права у затворима на територији АПВ

У току 2009. године представници Покрајинског омбудсмана обилазили су затворе на територији Аутономне покрајине Војводине. Ове посете спадају у редовне активности Покрајинског омбудсмана током којих се разговара са осуђеницима и лицима у притвору и радницима затворских служби и управе.

Непосредан повод овим посетама биле су представке лица која се налазе на издржавању казне затвора. Њихове примедбе односиле су се на неадекватну здравствену заштиту, исхрану и поступке у вези са њиховим притужбама упућених затворској управи и Управи за извршење заводских санкција Министарства правде Републике Србије, као и на краткотрајно време за посете и шетњу лица у притвору. Према наводима из представки, лица у притвору имају могућност да излазе у шетње у трајању које је знатно краће од прописаног, док се време за посете такође скраћује. Покрајинском омбудсману представке из затвора се подnose путем закључаних кутија које се празне током обилазака терена, поштом, телефонским путем и у непосредном разговору са представницима институције приликом оваквих посета.

У притвору Окружног затвора у Новом Саду установљено је да се крше права притвореника скраћивањем дужине трајања посета и шетњи, што не одговара прописима предвиђеном времену. Разлог за овакво поступање је

чињеница да се у притвору Окружног затвора у Новом Саду налази знатно већи број лица од оног предвиђеног капацитетима ове установе. Овакво стање онемогућава управу Окружног затвора да лицима која се налазе у притворској јединици обезбеди поштовање њихових права. Попуњеност капацитета у овим заводима, нарочито у КПЗ Сремска Митровица, може потенцијално да прерасте и у безбедоносни проблем. Осим тога, недостатак материјалних средстава негативно утиче и на квалитет и разноврсност исхране у којој нарочито недостаје свежег воћа и поврћа. Здравствена заштита је такође неадекватна: осуђеници често не добијају лекове који су им преписани, а набављање истих о сопственом трошку им је отежано. Ниједна од поменутих установа нема стално запосленог неуропсихијатра који би пружао терапије осуђеницима. Будући да се ради о лицима код којих је због лишавања слободе и боравка у ограниченом простору вероватноћа настанка психичких проблема повећана, ова популација је нарочито изложена ризику од суицида и самоповређивања.

Посебан здравствени проблем под оваквим условима је и већа могућност појаве епидемије грипа. Неадекватни хигијенски услови, велика концентрација људи и лоша исхрана доводе до слабљења имунитета лица на издржавању казне, те стога позивамо надлежне органе да им омогуће адекватну вакцинацију.

Према сазнањима Покрајинског омбудсмана кршења права осуђених лица у установама за извршење заводских санкција на територији Војводине резултат су првенствено недостатка финансијских средстава. Већим средствима би се омогућило квалитетније остваривање права осуђених лица, првенствено путем обезбеђивања квалитетне исхране и здравствене заштите. Бројно стање у већини установа је алармантно. Сматрамо да се ова питања могу решити обезбеђивањем одговарајућег обима средстава која ће у потпуности подмирити наведене потребе, као и изградњом нових установа за издржавање казне затвора. Према Европским затворским правилима недостатак материјалних средстава, пренасељеност затвора и смештај осуђеника не могу служити као оправдање за смештање лица која се налазе на издржавању казне затвора у овакве услове јер то представља кршење њихових људских права.

Покрајински омбудсман препоручује надлежним органима да предузму неопходне активности како би се свим лицима лишеним слободе обезбедило поштовање њихових права.

5.6.1 Препорука Покрајинског омбудсмана о регулисању права на постпеналну заштиту на нивоу локалне самоуправе

Покрајински омбудсман у смислу чланова 32. и 33. Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману (Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 23/2002, 5/2004, 16/2005) **локалним самоуправама на територији Аутономне Покрајине Војводине** упућује следећу

ПРЕПОРУКУ

да локалне самоуправе у оквиру својих надлежности регулишу право на постпеналну заштиту, односно да донесу посебне **опште акте (одлуке)** којима би регулисали врсте и обим права на постпеналну заштиту

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Покрајински омбудсман од свог оснивања 2003. године до данас посебну пажњу поклања заштити права лица лишених слободе а нарочито лица која се налазе на издржавању казне затвора. У циљу заштите и унапређења права ове категорије лица представници институције редовно обилазе затворе на територији Аутономне Покрајине Војводине, интервјуишу осуђенике, примају представке поштом и путем кутија које се налазе у затворима, а од којих кључеве има само Покрајински омбудсман. Значајан извор информација о ситуацији у затворима свакако чине и подаци које добијамо у разговорима са запосленима у затворским службама и у контактима са Управом за извршење кривичних санкција.

У досадашњем раду на заштити права ове категорије лица установили смо да је у циљу успостављања ефикасније заштите људских права која се налазе на издржавању казне затвора неопходно успоставити и квалитетан систем постпеналне заштите на нивоу локалне самоуправе. Ово је оправдано из више разлога. Одређени број осуђеника не поседује ни основна средства за живот нити имовину, а многи од њих, или немају породицу, или њихова породица не жели са њима да контактира. Таква лица по изласку из затвора могу да остваре само право на једнократну материјалну помоћ од центра за социјални рад, што им не омогућава ни минимум услова за живот. Обезбеђивање материјалне и друге подршке овим лицима би такође било ефикасно средство за превенцију поврата.

У циљу прикупљања информација о регулисању права на постпеналну заштиту, Покрајински омбудсман је упутио упитнике свим локалним самоуправама на територији Аутономне Покрајине Војводине у којима су затражени подаци о томе да ли су и у којој мери ова права регулисана на нивоу локалних самоуправа.

Према подацима упитника, ово право је регулисано у 12 општина. Право могу остварити сва лица по повратку из васпитно или казнено-поправних установа без обзира на њихову старост. Најчешће се право на постпеналну заштиту остварује кроз обезбеђивање једнократне новчане помоћи, мада има и општина које исплаћују новчана средства и на дужи период. Поред тога, средства се исплаћују по требовању центара за социјални рад, односно по потреби корисника, а висина ових средстава је различита у општинама. Осим једнократне новчане помоћи поједине општине обезбеђују и другу помоћ повратницима из казнено или васпитно поправних установа. Такође, од општине до општине зависи у ком временском периоду по повратку из васпитне/казнено-поправне установе је могуће остварити постпеналну заштиту. Најчешће се наводи период од тренутка пријављивања (обраћања), односно одмах по повратку, па у року до месец дана.

Имајући у виду наведене податке, сматрамо да је потребно да локалне самоуправе у оквиру својих надлежности регулишу право на постпеналну заштиту, доношењем посебних **општих аката (одлуке)** и у том смислу упућујемо ову **препоруку**.

Препорука је достављена начелницима општинских управа, Министарству за државну управу и локалну самоуправу, Сталној конференцији градова и општина, Покрајинском секретаријату за прописе, управу и националне мањине и Управи за извршење кривичних санкција.

5.7 Примери представки

5.7.1.1 Пример 1

Покрајински омбудсман је примио представку регистровану у којој странка истиче да припадници службе за обезбеђење у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици не носе значке што онемогућава осуђена лица да подносе притужбе на рад поменуте службе затворској управи.

Право осуђеног на притужбу и жалбу предвиђено је чланом 114. Закона о извршењу кривичних санкција (Сл. Гласник РС бр. 85/2005) и чланом 71. Правилника о кућном реду у казнено-поправним заводима и окружним затворима (Сл. Гласник РС бр. 27/2006). Члан 4. став 3 Правилника о службеној легитимацији припадника службе за обезбеђење Управе за извршење заводских санкција (Сл. Гласник РС бр. 70/2001) предвиђа да униформисани припадници службе за обезбеђење носе значку на левој страни горњег дела униформе.

На основу изнетог Покрајински омбудсман је Управнику КПЗ Сремска Митровица упутио следећу:

ПРЕПОРУКУ

У циљу омогућавања права осуђених лица на подношење притужби и жалби, неопходно је да припадници службе за обезбеђење у КПЗ Сремска Митровица носе службену значку видно истакнуту на начин предвиђен позитивним прописима.

5.7.1.2 Пример 2

Покрајински омбудсман је примио представку скупштине станара зграде у Новом Саду у којој су изнели проблем са станарком Д. Н. која је, према наводима станара, психијатријски случај а нема сроднике који би преузели бригу о њој. Након обраћања Центру за социјални рад Града Новог Сада установили смо да је решењем Општинског суда у Новом Саду од 19.05.2008. Д. Н. у потпуности лишена пословне способности.

Центар за социјални рад Града Новог Сада се у неколико наврата обраћао установама за душевно оболела лица са захтевом да Д.Н. буде смештена у ове установе, међутим сваки пут је овакав захтев одбијен због попуњености капацитета.

У вези са поменутим проблемом, Покрајински омбудсман се обратио Дому за душевно оболела лица „1 Октобар” у Старом Лецу, Дому за душевно оболела лица „Чуруг” у Чуругу, Дому за смештај душевно оболелих лица „Свети Василије Острошки Чудотворац” у Новом Бечеју са молбом да се пронађе решење за смештај Д. Н. Међутим, све установе су нас обавестиле да нису у могућности то да ураде због попуњености капацитета.

6. РАД ПОДРУЧНИХ КАНЦЕЛАРИЈА

6.1 Извештај о раду канцеларије у Суботици

У току 2009. године обратило се 289 странака телефоном или лично, које нису поднеле представке у писаном облику. Странке су добиле савет или су упућене на орган који је надлежан за решавање проблема са којим се суочавају. Међутим, ако странка и поред објашњења о ненадлежности Покрајинског омбудсмана инсистира на покретању поступка, та представка се заводи као предмет, што је био случај се представкама које се односе на остваривање права грађана на бесплатне акције. Канцеларија у Суботици примила је током 2009. године 82 писмене представке грађана, а 90 одсто обраћања било је на мађарском језику. Један део представки није заведен, због тога што су подносиоци одустали, јер решавање њихових представки није у надлежности Покрајинског омбудсмана. На основу досадашњег искуства у раду ове подручне канцеларије може се констатовати да грађани имају поверења у институцију омбудсмана.

Велики број грађана и грађанки се обраћа Покрајинском омбудсману ради пружања правних и стручних савета, иако у Суботици у оквиру Општинског суда делује и служба за пружање бесплатне правне помоћи, која је почела да ради 1. јула 2007. године, а ради и Служба бесплатног заступања пред судовима и другим органима.⁶²

Потребно је указати на добру сарадњу канцеларије Покрајинског омбудсмана у Суботици и Заштитником грађана Града Суботице. Добра сарадња се огледа у размени информација и укључивању суботичког омбудсмана у програме обуке Покрајинског омбудсмана и сл.⁶³

Канцеларији се обраћа одређен број странака из општина Кањижа, Сента, Нови Кнежевац, Мали Иђош, а у последње време и Сомбор, које немају заштитника грађана или он није поново изабран, као што је случај са Сомбором. Међутим, грађани истичу да због недостатка новца не могу да путују до Суботице како би се обратили Покрајинском омбудсману, што се решава упућивањем представке поштом, али би добро решење било да представници Покрајинског омбудсмана у редовним терминима у тим општинама примају грађане односно њихове представке.

⁶² Ова услуга у Војводини омогућена је на основу споразума између Владе Аутономне покрајине Војводине, Адвокатске коморе Војводине и Омбудсмана Каталоније. Ове услуге намењене су сиромашнијем делу становништва, односно категоријама које испуњавају предвиђене услове.

⁶³ Надлежност Покрајинског и локалног омбудсмана у АП Војводини се преклапају у погледу контроле рада општинских органа управе и јавних служби. Ради избегавања сукоба надлежности између Покрајински омбудсман је са локалним омбудсманима у Војводини потписао Протокол о сарадњи којем је приступио и заштитник грађански. Према том Протоколу, локални омбудсман има приоритет у поступању када се представке односе на рад органа управе и јавних служби који делују на територији града.

Основни проблем у вези са представкама које се односе на рад судова, јесте повреда права на правично суђење и то због дужине трајања судског поступка. У неким случајевима поступци неоправдано дуго трају, 5-6 година и дуже, а посебно извршење правоснажних и извршних одлука судова.

Велики број жалби грађана односи се на кршење права у области радних односа, пре свега због отказа радног односа по разним основама. Највећи је број жалби због приватизовања великих предузећа или због стечаја. Запосленима се зарада, нарочито код приватних послодавца, не исплаћује редовно, а постоји и велики број људи којима је ускраћено или онемогућено право на годишњи одмор које имају по Закону. Пошто Покрајински омбудсман нема овлашћења да поступа према приватним послодавцима, странке се упућују надлежним органима, пре свега инспекцији рада. Нажалост, инспекција врло често не поступа, пре свега у случајевима када се предузећа затворена, односно не раде више година, а није покренут стечајни поступак, па радници нису одјављени, не могу да дођу до својих радних књижица, нити да остваре право на накнаде које им припадају због незапослености. Много послодаваца не уплаћују доприносе за пензијско и здравствено осигурање.

Када је реч о Закону у пензијском и инвалидском осигурању, великом броју грађана из Суботице, проблем представља чињеница да лица која поседују пољопривредно земљиште, независно од тога да ли се баве пољопривредом или не, постају аутоматски обвезници социјалног осигурања као осигураници - пољопривредници, без могућности да се са истог одјаве све док су власници плодног тла. Поменути Закон није прописао критеријуме у погледу површине пољопривредног земљишта које мора бити у поседу неког лица да би оно стекло или изгубило својство осигурања пољопривредника.

Странке се често жале и на нељубазност административних службеника – шалтерских радника, на пример, у Пензијском фонду, Пореској управи, МУП, СУ служба за издавање личних карата итд. Осим тога, указујемо на то да су припадници националних мањина мање запослени у неким државним органима - нарочито на шалтерима - него што је њихова заступљеност у становништву.

У 2009. години је повећан број странака који су се обратили канцеларији са захтевом -примедбом која се односе на рад Опште болнице и Здравственог центра у Суботици, односно незадовољства односом према пацијенту – болесној особи, како медицинских сестара, тако и лекара. Странке се жале на нељубазност, несавесно понашање здравствених радника према пацијентима и на дужину чекања специјалистичких прегледа.

Током 2009. године пружена је могућност грађанима месних заједница Бачки Виногради, Шупљак, Чантавир и Душаново, Палић, Велики Радановац, Хајдуково да поднесу представке и непосредно разговарају са стручном сарадницом подручне канцеларије Покрајинског омбудсмана. Садржина представки у месним заједницама одговара садржини представки које су непосредно упућене у канцеларији у Суботици. У усменим контактима грађани поред притужби на рад органа управе, указују на спорост рада судова, на неефикасност фонда за пензијско-инвалидско осигурање и неефикасност инспекцијских служби. Грађани све више говоре о проблему заштите животне околине и недовољне активности локалне самоуправе у тој области.

6.2 Извештај о раду Канцеларије у Панчеву

6.2.1 Представке грађана

Канцеларија Покрајинског омбудсмана у Панчеву примила је 54 писмене представке грађана. Усмене представке, којих је било 60, решавају се давањем усмених правних савета у самој канцеларији и често се односе на правне области које нису у надлежности Покрајинског омбудсмана, због чега по њима није било могуће поступати.

Грађани су, као и претходних година, добијали правне савете и телефоном у једноставнијим случајевима.

Структура писмених представки:

Област	Број
Заштита права по основу рада (односи се и на упис акција)	6
Нерешени стамбени проблеми	2
Рад ЈКП	9
Рад судова	6
Рад Општинске управе (органа надлежних за издавање одобрења за изградњу, грађевинске и комуналне инспекције).	10
Заштита права из пензијског осигурања	13
Заштита права на здраву животну околину	2
Рад републичких и покрајинских органа управе	9
Полиција и БИА	2
Захтеви за социјалном помоћи (плаћања струје и лекова)	3
Република Хрватска	1

Напомена: Број представки исказан по врстама, односно органима на чији рад се односе, већи је од укупног броја примљених представки, јер се дешава да се иста представка односи на рад већег броја органа управе.

6.2.2 Поступање по представкама

На основу структуре представки могуће је закључити да је смањен број представки који се односи на рад општинске управе и надлежних инспекцијских служби. Међутим, сам поступак заштите права грађана, пре свега у области грађевинарства, је дуготрајан и најчешће се завршава легализацијом „дивље“ градње, а самим тим, и легализацијом незаконитих радњи и поступака, на шта, по правилу, указују подносиоци представки. У наведеним случајевима Покрајински омбудсман прати ток поступка и помаже подносиоцима представки правним саветима.

Приметно је повећан број представки које се односе на остваривање права грађана у областима пензијског и здравственог осигурања и области социјалне заштите. Скоро свакодневно има притужби на непоштовање рокова за издавање решења о остваривању права на пензију, те би било потребно да Покрајински омбудсман предложи контролу рада Фонда ПИО, у циљу боље организације рада, бар у поступку остваривања права грађана на пензију.

У области заштите права на здраву животну околину, почетни напори за подизање нивоа свести грађана о потреби активног учешћа у заштити ових права, нису дали очекиване резултате. Наиме, 2006.године је, у организацији Покрајинског омбудсмана, одржан дводневни семинар у општини Панчево о овој теми. Еколошка ситуација у Панчеву се од тада није побољшала, а могло би да се каже да је погоршана продајом већинског удела НИС-а купцу који до сада није уложио додатне напоре за унапређење очувања животне околине.

Због свега тога Покрајински омбудсман би могао поново да покрене кампању за очување права грађана/ки на здраву животну околину, у складу са конвенцијама које је наша држава ратификовала и да упозори надлежне државне органе на обавезе који произилазе из ових докумената.

Пред судом у Панчеву, више стотина грађана води поступак за накнаду штете од НИС-а због једног од великих аерозагађења од пре неколико година, али још није донета ни првостепена одлука. Тужитељи желе да се обрате Европском суду за људска права, али то због дуготрајног судског поступка не могу да учине, чиме је, такође, повређено њихово право.

6.2.3 Друге активности

Канцеларија Покрајинског омбудсмана у Панчеву је учествовала у раду Општинског тима у мрежи „Живот без насиља“. На последњем састанку речено је да је промењена организација рада Центра за социјални рад у Панчеву, као и да више нема услова, нити интересовања за рад општинског тима.

Као и свих ранијих година, примена медијације у поступању по представкама грађана најчешће је посредна, односно канцеларија контактира са надлежним органима и посредује између њих и подносилаца представки ради ефикаснијег решавања конкретних проблема.

7. ПРЕДМЕТИ – СТРУКТУРА, СТАТИСТИКА, ЗАКЉУЧЦИ

Покрајинска скупштинска одлука о Покрајинском омбудсману („Сл. лист АП Војводине“ број 23/2002, 5/2004,16/05, 18/09) у члану 13. став 1, алинеја 5, предвиђа да омбудсман прима и испитује представке које се односе на повреду људских права. Поступак по представкама уређен је члановима 19. до 36. Одлуке и Пословником о раду Покрајинског омбудсмана. Грађани се Омбудсману обраћају писмено, лично доласком у канцеларију, путем телефона и интернета. Од 2005. године за сваку представку која се прими у писменој форми, било попуњавањем формулара, било неформално написаном представком, или пак попуњеним електронским формуларом, отвара се предмет.

У периоду јануар – децембар 2009. године Покрајински омбудсман је отворио 730 предмета на основу поднетих представки. Од тога 597 (81,78%) је поднето у канцеларији у Новом Саду, 51 (6,99%) у канцеларији у Панчеву и 82 (11,23%) у канцеларији у Суботици.

У односу на претходну годину, 2009. године број предмета је повећан за 133 предмета, односно за 22,28% процената. Број представки је повећан у Новом Саду и Суботици, док се у Панчеву тај број незнатно смањио. Канцеларија у Новом Саду је ове године обрадила 141 (31,00%) предмет више у односу на претходну годину.

Повећан број предмета у овој години може се тумачити као резултат појачане промотивне кампање по општинама у Војводини која је за циљ имала приближавање институције Покрајинског омбудсмана грађанима, као и упознавање грађана са начином рада и надлежностима Покрајинског омбудсмана.

Информисаност грађана о надлежностима Покрајинског омбудсмана је порасла ако се погледају разлози одбачених представки. У односу на 2008. годину када је било 81,22% представки одбачено због ненадлежности, у овој години било је 305 или 41,78% одбачених представки, а од тога 223 (73,11%) су одбачене због ненадлежности Покрајинског омбудсмана.

Покрајински омбудсман је од укупног броја одбачених представки, у 78 (25,57%) случајева одбацио представку због ненадлежности, али уз савет на који начин странка може да испуни своја права.

Разлог одбачене представке	Број представки	Процент
Анонимна	2	0,66%
Неисцрпљена сва редовна правна средства	24	7,87%
Ненадлежност	145	47,54%
Ненадлежност/Савет	78	25,57%
Непотпуна, није допуњена у року	12	3,93%
Околности и докази не указују на повреду људских права	24	7,87%
Поднета без овлашћења оштећеног лица	1	0,33%
Поновљена без нових доказа	7	2,30%
Против акта или радње старије од 1 год.	8	2,62%
Раније одлучивано о представци	4	1,31%
УКУПНО	305	100,00%

Од 223 представке које су одбачене због ненадлежности, највећи број представки се односио на правосудне органе – 60 (26,91%), недржавне субјекте – 43 (19,28%) и на органе републичке управе – 37 (16,59%).

Тип органа	Број представки	Процент
Центри за социјални рад	5	2,24%
Фонд за пензијско и инвалидско осигурање	10	4,48%
Јавне службе и јавна предузећа - локални ниво	9	4,04%
Јавне службе и јавна предузећа - покрајински ниво	6	2,69%
Јавне службе и јавна предузећа - републички ниво	10	4,48%
Локална самоуправа	21	9,42%
Национална служба за запошљавање	2	0,90%
Недржавни субјекти	43	19,28%
Покрајинска управа	4	1,79%
Правосуђе	60	26,91%
Разно ⁶⁴	13	5,83%
Републичка управа	37	16,59%
Затвори	3	1,35%
УКУПНО	223	100,00%

Органи на које су се односиле представке које су одбачене због ненадлежности

7.1 Структура органа на које се грађани жале

Типови органа на које су се односиле притужбе су следећи:

Тип органа	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимне		УКУПНО	
Центри за социјални рад	13	3,32%	40	14,87%	4	6,45%	0	0,00%	57	7,81%
Фонд за пензијско и инвалидско осигурање	28	7,14%	27	10,04%	0	0,00%	0	0,00%	55	7,53%
Институције затвореног типа	4	1,02%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	4	0,55%
Јавне службе и јавна предузећа - локални ниво	34	8,67%	27	10,04%	7	11,29%	2	28,57%	70	9,59%
Јавне службе и јавна предузећа - покрајински ниво	18	4,59%	6	2,23%	5	8,06%	0	0,00%	29	3,97%
Јавне службе и јавна предузећа - републички ниво	15	3,83%	15	5,58%	3	4,84%	1	14,29%	34	4,66%
Локална самоуправа	83	21,17%	33	12,27%	15	24,19%	1	14,29%	132	18,08%
Национална служба за запошљавање	1	0,26%	9	3,35%	0	0,00%	0	0,00%	10	1,37%
Недржавни субјекти	25	6,38%	28	10,41%	7	11,29%	0	0,00%	60	8,22%

⁶⁴ Представке грађана код којих није могло да се одреди на који орган се жале, тј, жале се на државу или све државне органе.

Тип органа	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимне		УКУПНО	
Органи других држава	2	0,51%	2	0,74%	0	0,00%	0	0,00%	4	0,55%
Покрајинска управа	14	3,57%	12	4,46%	7	11,29%	1	14,29%	34	4,66%
Правосуђе	55	14,03%	21	7,81%	2	3,23%	0	0,00%	78	10,68%
Разно	13	3,32%	15	5,58%	3	4,84%	0	0,00%	31	4,25%
Републичка управа	46	11,73%	25	9,29%	8	12,90%	0	0,00%	79	10,82%
Управа СЦГ	2	0,51%	1	0,37%	0	0,00%	0	0,00%	3	0,41%
Затвори	37	9,44%	6	2,23%	1	1,61%	2	28,57%	46	6,30%
Завод за здравствено осигурање	2	0,51%	2	0,74%	0	0,00%	0	0,00%	4	0,55%
УКУПНО	392	100,00%	269	100,00%	62	100,00%	7	100,00%	730	100,00%

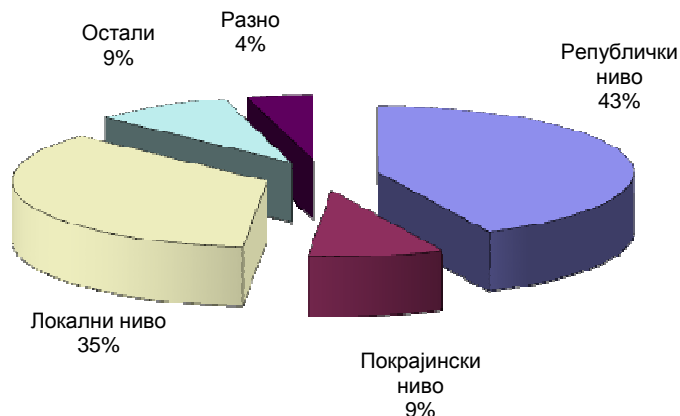
Структура одговорних органа у представкама примљеним 2008. године

Оваква подела органа условљена је начином рада и овлашћењима Покрајинског омбудсмана. Такође, Покрајински омбудсман посебно обраћа пажњу на рад појединих органа. Ово је произашло из чињенице да Покрајински омбудсман у свом раду, а на основу Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману, обавља мониторинг, контролише рад здравствених установа на територији АП Војводине у којима се обавља обавезно психијатријско лечење. Осим тога, Покрајинском омбудсману обраћају се лица лишена слободе посредством кутија за представке које су постављене у затворима на територији Аутономне покрајине Војводине. Установљено је да се велики број представки односи на рад правосудних органа, као и фондова за пензијско и инвалидско осигурање, те су ове категорије посебно издвојене и приказане.

Ако посматрамо типове одговорних органа у жалбама грађана видимо да су они на различитим нивоима власти. Тако, на републичком нивоу имамо правосуђе, републичку управу, Фонд ПИО, затворе, јавне службе и јавна предузећа на републичком нивоу, здравствено осигурање, институције затвореног типа и националну службу за запошљавање. На покрајинском нивоу то су покрајинска управа и јавне службе и предузећа чији је оснивач Покрајина. На локалном нивоу налазе се локална самоуправа, јавне службе и јавна предузећа које оснива општина, као и центри за социјални рад (иако формално контролу њиховог рада обавља покрајинска управа, велик утицај на њихов рад има и општинска власт, првенствено због тога што делом финансира њихов рад). Следећи графикон приказује на који ниво власти се односе представке⁶⁵:

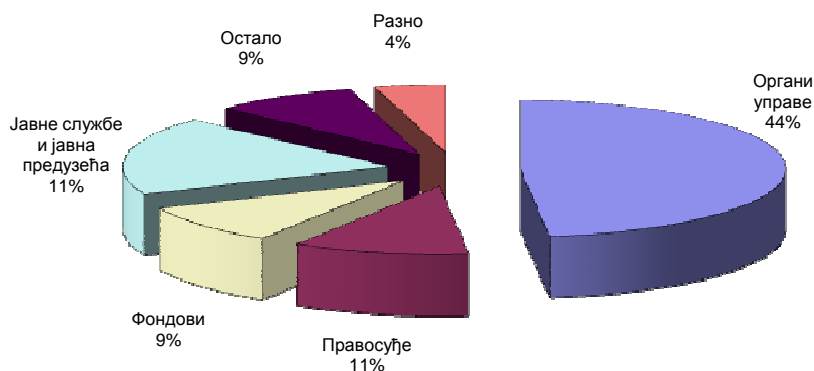
Ниво власти	Број представки	Процент
Републички ниво	313	42,88%
Покрајински ниво	63	8,63%
Локални ниво	259	35,48%
Остали	64	8,77%
Разно	31	4,25%
УКУПНО	730	100,00%

⁶⁵ Недржавни субјекти, органи других држава и сл. спадају у остало, док разно представљају представке у којима се грађани жале на државу и све државне институције.

Органе можемо поделити још и на органе управе (локална самоуправа, покрајинска управа, републичка управа, затвори, центри за социјални рад и институције затвореног типа), правосуђе, фондове (Фонд ПИО, завод за здравствено осигурање и Национална служба за запошљавање), јавне службе и јавна предузећа (на локалном, покрајинском и републичком нивоу). Следећи графикон показује број представки у односу на поменућу поделу⁶⁶:

Органи	Број представки	Процент
Органи управе	352	48,22%
Правосуђе	78	10,68%
Фондови	69	9,45%
Јавне службе и јавна предузећа	136	18,63%
Остало	64	8,77%
Разно	31	4,25%
УКУПНО	730	100,00%

⁶⁶ Недржавни субјекти, органи других држава и сл. спадају у остало, док разно представљају представке у којима се грађани жале на државу и све државне институције.

7.1.1 Територијална структура

Следећа табела приказује општине са освртом на то колико подносилаца представки долази из одређених општина као и колико представки се односи на рад органа који су у надлежности општинских власти (то су органи који спадају у локални ниво власти у претходној подели).

П означава подносиоце, **С** број становника (извор: Републички завод за статистику, попис 2002. године) а индекс се добија формулом $P/S*10000$ и представља број подносилаца представки на десет хиљада становника. У другој табели са **Пред.** је означен укупан број представки који се односе на органе локалног нивоа у тој општини.

* У овим местима постоји канцеларија Покрајинског омбудсмана, па је потребно узети у обзир лаку доступност грађанима институције омбудсмана

** У овим општинама су основани локални омбудсмани, те треба имати у виду да грађани већину својих притужби на рад локалних органа износе њима.

Општина	П	С	индекс	Нап.	Општина органа	П
Ада	10	18.994	5,26		Ада	5
Алибунар	2	22.954	0,87	*	Алибунар	2
Апатин	4	32.813	1,22	*	Апатин	3
Бач	3	14.681	2,04		Бач	1
Бачка Паланка	10	16.268	6,15		Бачка Паланка	7
Бачка Топола	4	60.966	0,66		Бачка Топола	4
Бачки Петровац	9	38.245	2,35		Бачки Петровац	6
Бечеј	3	40.987	0,73		Бечеј	4
Бела Црква	2	20.367	0,98		Бела Црква	4
Беочин	5	16.086	3,11		Беочин	4
Чока	4	13.832	2,89		Чока	4
Инђија	6	46.609	1,29		Инђија	4
Ириг	4	12.329	3,24		Ириг	3
Кањижа	6	27.510	2,18		Кањижа	3
Кикинда	11	67.002	1,64		Кикинда	9
Ковачица	3	27.890	1,08		Ковачица	2
Ковин	4	36.802	1,09		Ковин	6
Кула	13	48.353	2,69		Кула	9
Мали Иђош	6	13.494	4,45		Мали Иђош	1
Нова Црња	2	12.705	1,57		Нова Црња	1
Нови Бечеј	5	26.924	1,86		Нови Бечеј	1
Нови Кнежевац	1	12.975	0,77		Нови Кнежевац	1
Нови Сад	260	299.294	8,69	*	Нови Сад	293
Озаци	7	35.582	1,97		Озаци	5
Опово	1	11.016	0,91		Опово	1
Панчево	58	127.162	4,56	*	Панчево	53
Пећинци	1	21.506	0,46		Пећинци	0
Пландиште	1	13.377	0,75		Пландиште	0
Рума	19	60.006	3,17		Рума	15
Сечањ	4	16.377	2,44		Сечањ	2
Сента	4	25.568	1,56		Сента	5
Шид	3	38.973	0,77		Шид	1
Сомбор	10	97.263	1,03	**	Сомбор	10
Србобран	2	8.839	2,26		Србобран	2
Сремска Митровица	61	85.902	7,10		Сремска Митровица	62

Општина	П	С	индекс	Нап.	Општина органа	П
Сремски Карловци	3	17.855	1,68		Сремски Карловци	1
Стара Пазова	7	67.576	1,04		Стара Пазова	5
Суботица	92	148.401	6,20	*, **	Суботица	88
Темерин	12	28.275	4,24		Темерин	7
Тител	3	17.050	1,76		Тител	1
Врбас	19	45.852	4,14		Врбас	11
Вршац	5	54.369	0,92		Вршац	4
Жабалъ	7	27.513	2,54		Жабалъ	4
Житиште	2	20.399	0,98		Житиште	2
Зрењанин	9	132.051	0,68		Зрењанин	9
Непозната	5				Непозната	4
Није Војводина	18				Није Војводина	61
УКУПНО	730	2.028.992	3,60		УКУПНО	730

Територијална структура подносилаца и територијална структура органа на које су се грађани жалили

7.2 Области

7.2.1 Општи послови

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимна		Укупно	
Административна питања	25	6,67%	13	5,91%	3	6,82%	0	0,00%	41	6,37%
Делотворно учешће нац. мањина	12	3,20%	7	3,18%	0	0,00%	1	20,00%	20	3,11%
Дискриминација и људска права	13	3,47%	10	4,55%	3	6,82%	0	0,00%	26	4,04%
Имовинско правни односи	15	4,00%	8	3,64%	3	6,82%	0	0,00%	26	4,04%
Комунални послови	39	10,40%	15	6,82%	7	15,91%	0	0,00%	61	9,47%
Мобинг	3	0,80%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	3	0,47%
Незадовољство радом органа	82	21,87%	37	16,82%	7	15,91%	1	20,00%	127	19,72%
Пензијско и инвалидско осигурање	34	9,07%	31	14,09%	0	0,00%	0	0,00%	65	10,09%
По сопственој иницијативи	1	0,27%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	0,16%
Радни односи	35	9,33%	35	15,91%	7	15,91%	1	20,00%	78	12,11%
Разно	11	2,93%	6	2,73%	1	2,27%	0	0,00%	18	2,80%
Социјална заштита	9	2,40%	20	9,09%	1	2,27%	0	0,00%	30	4,66%
Статусна питања	2	0,53%	1	0,45%	1	2,27%	0	0,00%	4	0,62%
Третман у инст. затвореног типа	39	10,40%	6	2,73%	1	2,27%	1	20,00%	47	7,30%
Урбанизам и стамбени послови	38	10,13%	22	10,00%	9	20,45%	0	0,00%	69	10,71%
Заштита животне средине	6	1,60%	1	0,45%	1	2,27%	1	20,00%	9	1,40%
Здравство	11	2,93%	8	3,64%	0	0,00%	0	0,00%	19	2,95%
Укупно	375	58,23%	220	34,16%	44	6,83%	5	0,78%	644	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2009. године из опште надлежности

Наведена подела по областима проистиче из надлежности Покрајинског омбудсмана да штити људска права и слободе од повреда учињених од стране покрајинске и општинске управе, те су области из надлежности ових органа посебно издвојене. Поред тога, велики број представки грађана односи се на области које нису у надлежности Покрајинског омбудсмана, али су због бројности посебно издвојене. Ту спадају радни односи (са изузецима ако се ради о радним

односима у органима управе или јавним службама), имовинско правни односи који не проистичу из управних овлашћења, као и административна питања која се односе на рад органа над којима Покрајински омбудсман нема никакве ингеренције.

Укупан број представки током 2009. године из опште надлежности износи 644 представке што представља 88,22 одсто укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 375 или 58,23 одсто представки, жене 220 или 34,16 одсто представки, удружења 44 или 6,83 одсто представки, а 5 или 0,78 одсто представки су биле анонимне.

7.2.2 Заштита права детета

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимна		Укупно	
Административна питања	1	14,29%	3	13,64%	1	14,29%	0	0,00%	5	13,16%
Издржавање детета	1	14,29%	3	13,64%	0	0,00%	0	0,00%	4	10,53%
Материјална подршка	0	0,00%	1	4,55%	0	0,00%	0	0,00%	1	2,63%
Вршњачко насиље	0	0,00%	2	9,09%	0	0,00%	0	0,00%	2	5,26%
Институционално насиље	0	0,00%	0	0,00%	2	28,57%	1	50,00%	3	7,89%
Поверавање детета	4	57,14%	4	18,18%	0	0,00%	0	0,00%	8	21,05%
Разно	0	0,00%	2	9,09%	0	0,00%	1	50,00%	3	7,89%
Регулисање виђања	0	0,00%	1	4,55%	0	0,00%	0	0,00%	1	2,63%
Секретаријати локалне самоуправе	0	0,00%	2	9,09%	1	14,29%	0	0,00%	3	7,89%
Усвојење	0	0,00%	1	4,55%	0	0,00%	0	0,00%	1	2,63%
Установе и домови за смештај	0	0,00%	0	0,00%	2	28,57%	0	0,00%	2	5,26%
Злостављање	1	14,29%	3	13,64%	1	14,29%	0	0,00%	5	13,16%
УКУПНО	7	18,42%	22	57,89%	7	18,42%	2	5,26%	38	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2009. године у области заштите права детета

Укупан број представки током 2009. године у области заштите права детета износи 38, што представља 5 одсто укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 7 или 18,42 одсто представки, жене 22 или 57,89 одсто представки, удружења 7 или 18,42 одсто представки, и поднето је 2 или 5,26 одсто представки од стране анонимних подносилаца.

7.2.3 Заштита права националних мањина

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Дискриминација на националној основи	4	66,67%	7	87,50%	3	27,27%	14	56,00%
Говор мржње	1	16,67%	0	0,00%	4	36,36%	5	20,00%
Образовање на језицима нац. мањина	1	16,67%	1	12,50%	3	27,27%	5	20,00%
Медији на језицима националних мањина	0	0,00%	0	0,00%	1	9,09%	1	4,00%
Укупно:	6	24,00%	8	32,00%	11	44,00%	25	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2009. године у области заштите права националних мањина

Укупан број представки током 2009. године у области заштите права националних мањина износи 25, што представља 3,42 одсто укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 6 или 24 одсто представки, жене 8 или 32 одсто представки, а удружења 11 или 44 одсто представки.

7.2.4 Равноправност полова

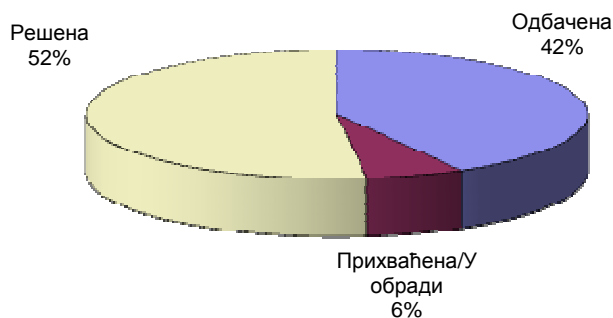
Област	Мушкарци	Жене	Укупно
Дискриминација	1 25,00%	3 15,79%	4 17,39%
Насиље у породици	1 25,00%	3 15,79%	4 17,39%
Разно	1 25,00%	1 5,26%	2 8,70%
Социјална питања	1 25,00%	8 42,11%	9 39,13%
Социјална заштита	0 0,00%	4 21,05%	4 17,39%
УКУПНО	4 17,39%	19 82,61%	23 100,00%

Области на које су се односиле представке током 2009. године у области равноправности полова

Укупан број представки током 2009. године у области равноправности полова износи 23, што представља 3,15 одсто укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 4 или 17,39 одсто представки и жене 19 или 82,61 одсто представки.

7.3 Окончање предмета

Статус представки	Број представки	Процент
Одбачена	305	41,78%
Прихваћена/У обради	46	6,30%
Решена	379	51,92%
УКУПНО	730	100,00%

Укупно је одбачено 305 (41,78%) представки.

Од преосталих представки, 46 (6,30%) представки је још у раду, а 379 (51,92%) представки је решено. Представке су решене на следећи начин:

- 7 (1,85%) случаја су решена тако што је подносилац повукао представку.
- 45 (11,87%) представки је уступљено на решавање органима са којима омбудсман има утврђен начин сарадње потписаним протоколима (Заштитник грађана Републике Србије, локални омбудсмани, Народна канцеларије Председника Републике).
- 150 (39,58%) случаја је решено тако што је Покрајински омбудсман истрагом утврдио да није дошло до повреде људских права, или неправилног рада органа управе.
- 98 (25,86%) случајева окончано је упућивањем препоруке, мишљења или предлога надлежном органу како би предузели мере за отклањање повреде људских права, или неправилности у раду.
 - у 64 (16,89%) случаја надлежни орган је поступио по препоруци, мишљењу или предлогу .
 - у 34 (8,97%) случаја надлежни орган није поступио или није одговорио на препоруку, мишљење или предлог.
- 52 (13,72%) случај је окончан на други начин. У овим предметима, Покрајински омбудсман истрагом није установио повреду људских права, али је након активности Покрајинског омбудсмана странка успела да оствари свој захтев.
- 23 (6,07%) случаја су решена тако што је отклоњена повреда у току истраге.
- 4 (0,95%) случаја су решена тако што је орган сам утврдио постојање кршења људских права и то отклонио

7.4 Телефонски позиви и посете

У току 2009. године Покрајинском омбудсману обратило се око 3.000 странака (око 2000 - 64% канцеларији у Новом Саду, око 500 - 17% у Панчеву и око 500 - 17% у канцеларији у Суботици) телефонским путем, или лично које нису поднеле представке. Оне су, после разговора са заменицима/ама Покрајинског омбудсмана или сарадницима/цама Покрајинског омбудсмана у вези са њиховим случајем, добиле савет или су упућене на орган који је надлежан за решавање проблема са којима се суочавају.

Међутим, ако странка и поред објашњења о ненадлежности Покрајинског омбудсмана инсистира на покретању поступка, та представка се заводи као предмет. Такође, свака представка која се поднесе у писаној форми (поштом, попуњавањем формулара, или електронском поштом) се заводи као предмет.

8. САРАДЊА ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

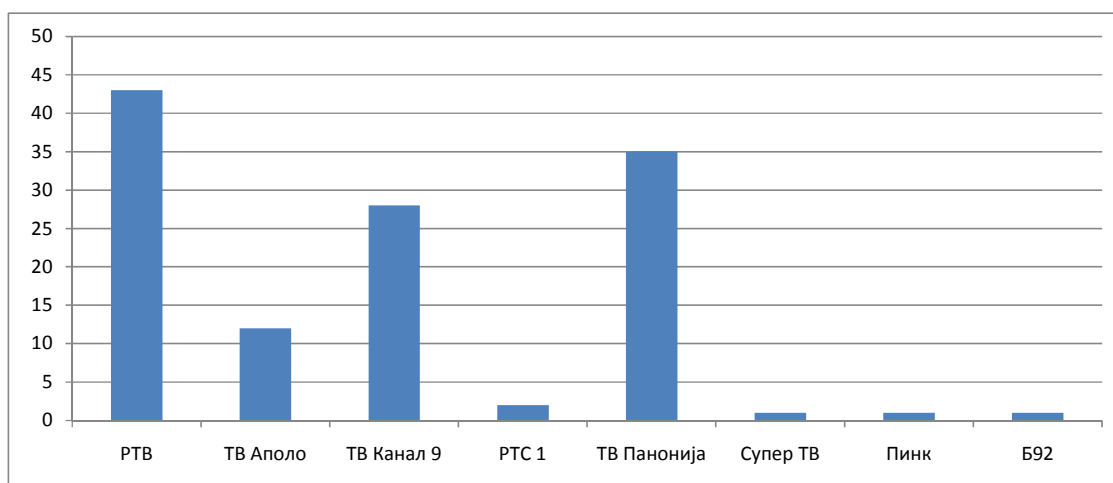
8.1 Сарадња Покрајинског омбудсмана са медијима у 2009.

На основу података из евиденције редовног праћења медијских написа у Покрајинском омбудсману током 2009. године о раду институције штампани и електронски медији са различитом покривеношћу (националном, регионалном и локалном) извештавали су укупно 330 пута. Током кампање „Покрајински омбудсман са вама“ о раду и активностима институције извештавано је још најмање 104 пута, што укупно износи 434 медијска извештаја / написа током 2009. године (у просеку око 36 месечно).

(Напомена: Подаци у три графика и пратећим табелама у наставку обухватају, како написе у медијима који се редовно прате у Покрајинском омбудсману, тако и непосредне контакте са новинарима/кама током догађаја /нарочито важно за радио/. Детаљнији подаци о медијима који су пратили кампању "Покрајински омбудсман са вама" налазе се у посебно поглављу овог извештаја.)

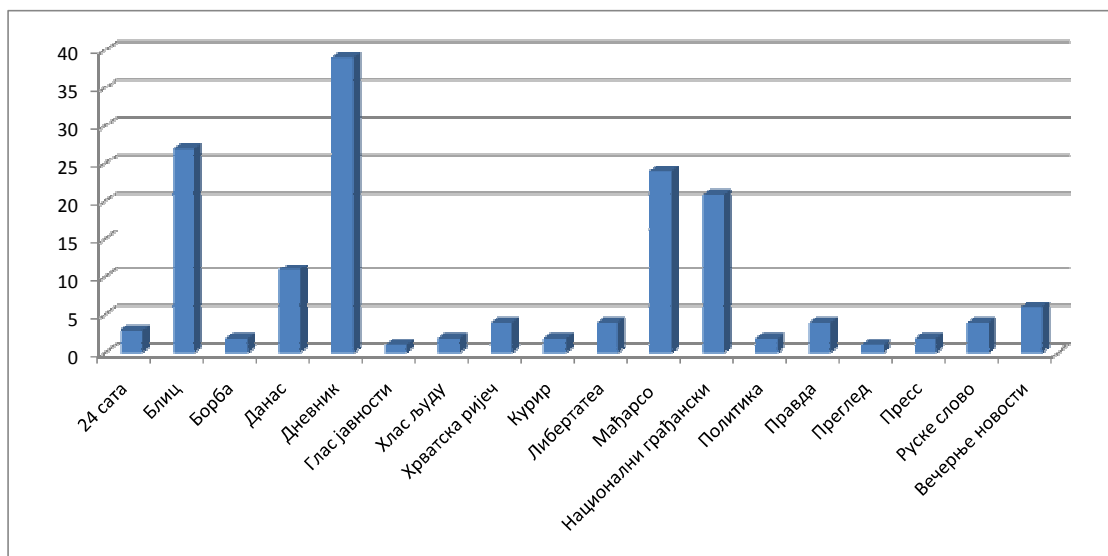
Извештаји телевизија о раду Покрајинског омбудсмана у 2009. години

Радио-телевизија Војводине	43
ТВ Аполо	12
ТВ Канал 9	28
РТС 1	2
ТВ Панонија	35
Супер ТВ	1
Пинк	1
Б92	1
Укупно:	123

Извештаји штампаних медија о раду Покрајинског омбудсмана у 2009. години

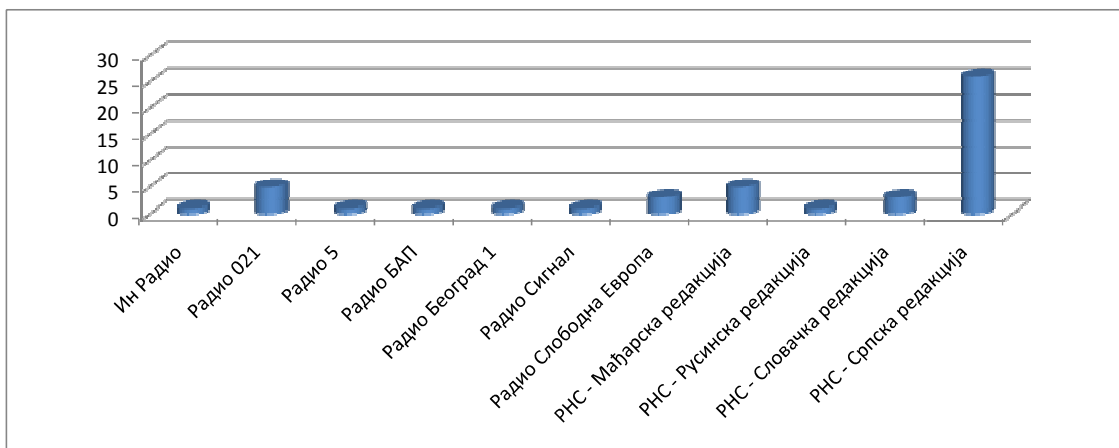
24 сата	3
Блиц	27
Борба	2
Данас	11
Дневник	39
Глас јавности	1
Хлас људу	2
Хрватска ријеч	4
Курир	2
Либертатеа	4
Мађарсо	24
Национални грађански	21
Политика	2
Правда	4
Преглед	1
Пресс	2
Руске слово	4
Вечерње новости	6
Укупно:	159

Извештаји радија о раду Покрајинског омбудсмана у 2009. години

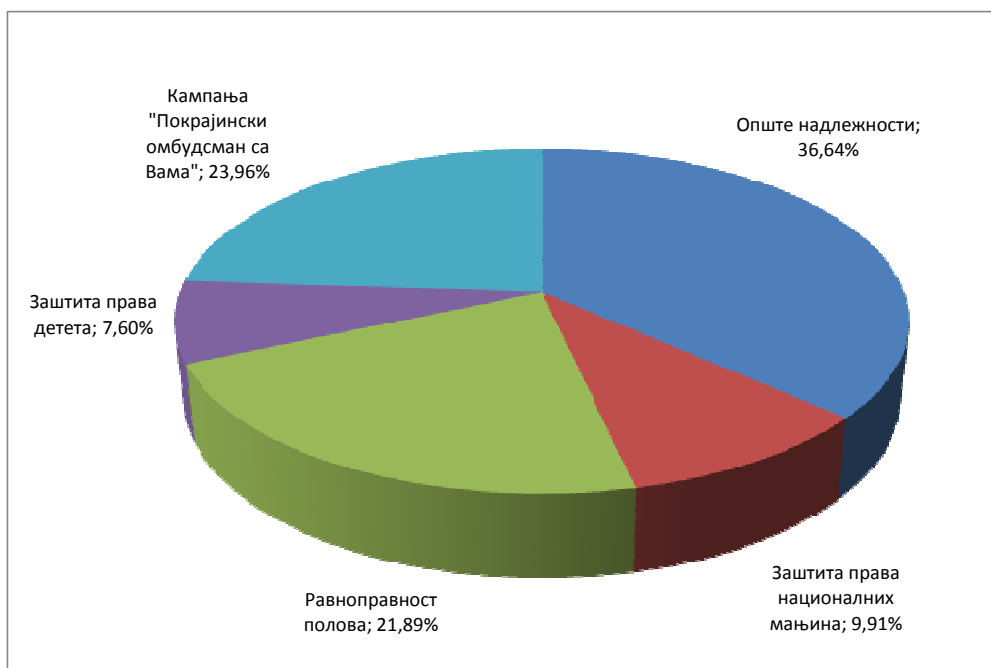
Ин Радио	1
Радио 021	5
Радио 5	1
Радио БАП	1
Радио Београд 1	1
Радио Сигнал	1
Радио Слободна Европа	3
РНС - Мађарска редакција	5
РНС - Русинска редакција	1

PHC - Словачка редакција	3
PHC - Српска редакција	26
Укупно:	48

Заинтересованост медија за посебне области рада Покрајинског омбудсмана у 2009. години

Област рада	Број написа	%
Опште надлежности	159	36.64
Заштита права националних мањина	43	9.91
Равноправност полова	95	21.89
Заштита права детета	33	7.60
Кампања "Покрајински омбудсман са Вама"	104	23.96
Укупно:	434	100.00

Изузев поменуте кампање, медији су институцију Покрајинског омбудсмана најчешће контактирали и у оквиру посебних области заштите људских права којима се Покрајински омбудсман бави најчешће извештавали⁶⁷:

1. Опште надлежности

- избор новог Покрајинског омбудсмана,
- рад институције Покрајинског омбудсмана,
- представке грађана поднетим Покрајинском омбудсману,
- сарадња Покрајинског омбудсмана са другим покрајинским органима разним поводима (приликом предаје Годишњег извештаја, током разних догађаја, манифестација, изложби, кампања, итд),
- службени обиласци различитих институција и установа (полицијских управа, притворских јединица, затвора, итд).

2. Заштита права националних мањина

- осуде напада са елементима ширења националне и верске мржње у Темерину и Сомбору, графита и плаката мржње (у више наврата) и ограничавању права на слободу вероисповести,
- препоруке Покрајинског омбудсмана Високом савету судства да се при избору судија води рачуна о томе да се у срединама где постоји значајна заступљеност представника националних мањина изаберу судије које могу водити поступке на језицима у службеној употреби,
- посете ромским насељима у Војводини,
- питање спајања одељења са малим бројем ђака који наставу похађају на језику мање бројне и/или мањинске националне заједнице,
- начелно о заштити права националних мањина у АПВ и Србији.

3. Равноправност полова

- исплата надокнаде трудницама током породилског одсуства од стране Националне службе за запошљавање и право на њено остваривање,
- родно осетљива употреба језика у јавној комуникацији, нарочито у органима управе и медијима,
- учешће Покрајинског омбудсмана у кампањи „16 дана активизма против насиља над женама“, насиље у породици и/или над женама,
- остваривање права жена у области запошљавања и радних односа, мобинг,
- презентација показатеља за мерење родно засноване дискриминације на локалном нивоу.

⁶⁷ Наводимо 5 најзаступљенијих тема.

4. Заштита права детета

- иницијатива Мреже омбудсмана за децу Југоисточне Европе за покретањем регионалног пројекта који би се бавио децом улице,
- потреба, могућности и вероватноћа успостављања државне институције омбудсмана за децу,
- питање спајања одељења са малим бројем ђака који наставу похађају на језику мање бројне и/или мањинске националне заједнице,
- дечја права у контексту Дечје недеље и Међународног дана детета,
- учешће Покрајинског омбудсмана и радионица о људским и дечјим правима у кампу за ромску децу „Чераин“

8.2 Међународна сарадња

8.2.1 Сарадња са Универзитетом у Падови

Покрајински омбудсман је, на основу уговора о сарадњи и остваривању радне праксе у иностранству потписаног са Универзитетом у Падови, током октобра и новембра био домаћин студенту међународних односа и људских права са овог универзитета који се током свог боравка бавио истраживањем питања могућности за остваривање права на образовање на матерњем језику деце припадника националних мањина у Војводини.

Ово је била прва сарадња између стране образовне установе и Покрајинског омбудсмана, а подстакнута је у намери да студенти стичу међународно искуство у својој стручној области тако што ће учествовати у раду институција за заштиту и унапређење људских права.

Задатак студената на радној пракси је да се у што већој мери упознају са радом институције Покрајинског омбудсмана и другим актерима у области заштите и унапређења људских права у Војводини и Србији, да учествују у њеним активностима, да на крају напишу завршни рад за свој Универзитет у виду извештаја са радне праксе, те да се што боље упознају и са културом и историјом региона и земље у којој бораве, односно Војводине и Србије.

Током ове сарадње Покрајински омбудсман је дужан студентима да обезбеди простор за рад, приступ рачунару, телефону, Интернету, библиотеци, те да им одреди ментора/ку (овога пута је менторка била Заменица за заштиту права детета Марија Кордић) и омогући учешће у свакодневним активностима институције.

9. ПРОЈЕКТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

9.1 Покрајински омбудсман са вама

Покрајински омбудсман је 8. априла 2009. године покренуо кампању под називом “Покрајински омбудсман са вама” у сарадњи са Амбасадом Краљевине Шведске у Србији. Кампања је трајала три месеца са циљем упознавања грађана/ки АП Војводине са сврхом постојања, надлежностима и начином рада институције омбудсмана, као и са радом Покрајинског омбудсмана као највише институције за заштиту људских права у АП Војводини.

Повод за организацију кампање било је обележавање 200 година од како је у Шведској основан први омбудсман у свету.

Покрајински омбудсман је са својим заменицима и сарадницима обишао свих 45 општина у Војводини. На састанцима са руководством општина разговарало се о могућностима за остваривање људских права у њиховој локалној заједници, али и о актуелној ситуацији и проблемима са којима се суочавају градови и општине. Осим тога, грађани/ке су били у прилици да присуствују трибинама које су одржаване у просторијама градских и општинских скупштина где су могли да се упознају и сазнају више о темама као што су *добра управа, дискриминација, рањиве друштвене групе и медијација*. Такође, грађани/ке су имали могућност да са Покрајинским омбудсманом поделе своја искуства о остваривању људских права у њиховим општинама. С обзиром на то да је Покрајински омбудсман обележавао и шест година рада, посете локалним самоуправама биле су прилика да се од грађана/ки добију информације о томе колико су упознати са досадашњим радом институције Покрајинског омбудсмана, али и корисне предлоге које ће помоћи институцији да побољша и унапреди свој рад.

9.1.1 Резултати испитивања информисаности грађана/ки о институцији Покрајинског омбудсмана

Потпунији увид у информисаност грађана, доживљај и искуства грађана/ки када је реч о институцији Покрајинског омбудсмана добијен је посредством упитника који су грађани/ке попуњавали непосредно пред одржавање трибина. Упитник је састављен за ове потребе и састоји се од 15 питања. Од тога, пет питања се односи на демографске варијабле (пол, старост, место становања, образовни и радни статус) и 10 питања различитог типа (питања двоструког и вишеструког избора, отворена питања) о информисаности и мишљењу грађана/ки о раду Покрајинског омбудсмана, као и о њиховом виђењу проблема у својим локалним самоуправама.

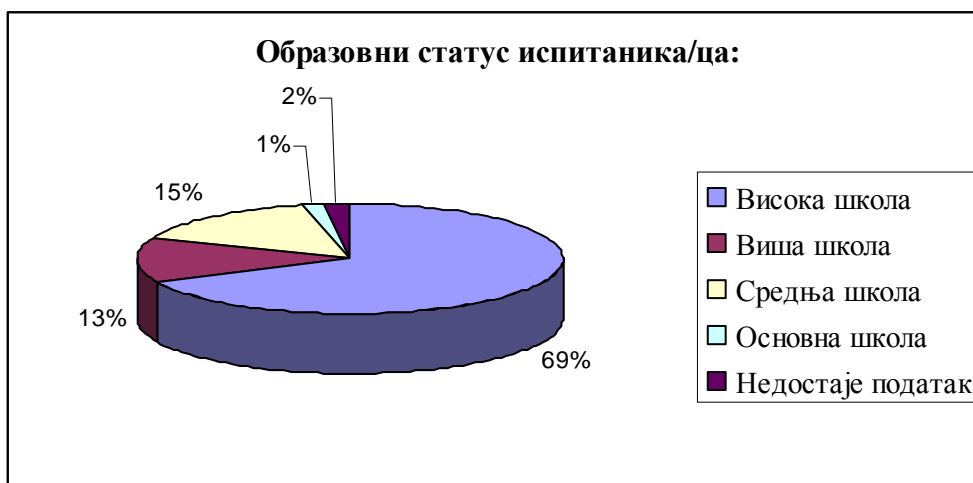
9.1.2 Узорак испитаника/ца

Упитник је попунило укупно 688 испитаника/ца у 45 локалних самоуправа у АП Војводини. Од тог броја, 302 (44%) су испитаници мушког пола и 366 (53%) женског пола (20 испитаника/ца није дало одговор на ово питање).

Испитаници/е су имали од 17 до 79 година, при чему 50 одсто чине испитаници/е старости између 38 и 53 године, а по 25 одсто су испитаници/е млађи од 38 и старији од 53 године. Највише испитаника/ца је било старости 48 година – њих 42.

Међу испитаницима/ама је било највише високо образованих особа – 469 (68%), са средњом школом 106 (16%), вишом школом 89 (13%) и са основном школом 10 (1,5%) испитаника/ца.

Када је реч о радном статусу, 590 (86%) испитаника/ца су запослене особе. Од тога 167 испитаника/ца је запослено у општинским органима управе, скупштинама градова/општина и сл. (међу осталим запосленима су углавном представници локалних јавних и државних установа и предузећа као што су запослени у школама и предшколским установама, центрима за социјални рад, установама културе, судовима, тужилаштвима, органима за прекршаје, полицији итд.). Незапослених испитаника/ца је било 33 (подједнако и мушких и женских), у пензији 25, студената/киња 22 и једна домаћица (17 испитаника/ није одговорило на ово питање).

С обзиром на карактеристике узорка, односно на чињеницу да 86 одсто узорка чине запослене особе, а од тога 28% запослени у градским/општинским

органима управе и 72 одсто запослени у локалним државним и јавним установама, те да је готово 70 одсто испитаника/ца високо образовано, узорак није репрезентативан за популацију грађана/ки АП Војводине. Резултати испитивања ипак омогућавају увид у информисаност и ставове дела популације грађана/ки о раду Покрајинског омбудсмана и могли би се уопштити на грађане/ке запослене у локалним јавним и државним установама и локалним органима управе на територији АП Војводине.

9.1.3 Резултати

На питање када су први пут чули за институцију Покрајинског омбудсмана највише испитаника/ца је одговорило да је то било пре пет година – њих 145 (21% од укупног броја одговора). Скоро подједнак број је оних који су навели да су за институцију чули пре две (76 испитаника/ца), три (74 испитаника/ца) или четири године (78 испитаника/ца). Остали одговори се крећу на континууму од неколико дана (32 испитаника/ца – углавном они који су први пут за институцију сазнали када су добили позив на трибину) до више деценија (55 испитаника/ца је навело да је за Покрајинског омбудсмана чуло пре 10 до 30 година).

Дакле, иако је било различитих одговора, може се рећи да је готово половина испитаника/ца навело да су о Покрајинском омбудсману информисани у току последње 4 године, што није чудно ако се има у виду да је након оснивања институције био потребан изванредан период за њено практично успостављање и да су последње 4 године период најинтензивнијег рада институције. Из података о представкама Покрајинског омбудсмана такође се може уочити којом динамиком је текао рад институције, бар када је о представкама реч. Уочава се да је прве године рада (2004.) Покрајински омбудсман примио укупно 265 представки, а већ наредне године тај број се скоро три пута увећао и с благим падом у 2006. години одржао се на броју од око 600 представки годишње. Ови подаци указују на то да су временом грађани/ки бивали информисанији о раду и надлежностима институције, па стога, не само да је растао број представки, већ се у односу на друге повећавао и број представки које су у надлежности Покрајинског омбудсмана⁶⁸.

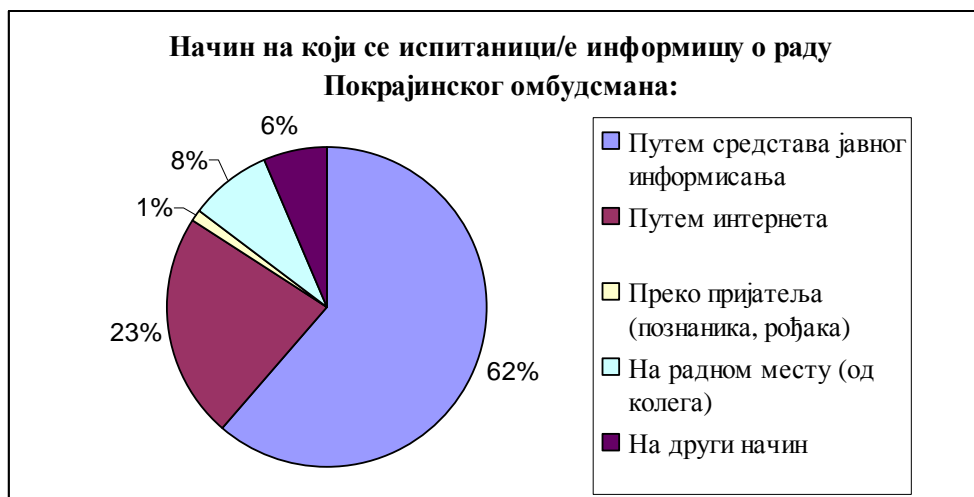

⁶⁸ Извештај Покрајинског омбудсмана за 2008. годину.

Занимљив је податак да је 15 одсто испитаника/ца изјавило да су за институцију Покрајинског омбудсмана чули пре више од 6 година (чак и пре више деценија) када институција још није ни успостављена, а као изворе информисања наводили су предавања на факултету, па чак и у средњој школи у оквиру предмета *Устав и право грађана*. Претпостављамо да су дати испитаници/е говорили о институцији омбудсмана уопште, а не о институцији Покрајинског омбудсмана, вероватно из разлога непажње приликом читања питања, а могуће и због прикривања недовољне информисаности о почетку рада институције или жеље да се прикаже да су можда баш они међу првима добили нека сазнања о њој.

Највише испитаника/ца је о институцији Покрајинског омбудсмана први пут информисано посредством средстава јавног информисања, њих 490 (71%). Међу осталим одговорима били су они који указују на то да су испитаници/е за Покрајинског омбудсмана први пут чули од Покрајинских секретаријата са којима сарађују, односно преко *Службеног гласника*, професора са факултета (у оквиру предмета *Управно право*). Поред тога, испитаници/е су наводили да су имали непосредну сарадњу са Покрајинским омбудсманом на различитим састанцима и у оквиру заједничких пројеката као што је *Борба против насиља у породици*, *Едукација из медијације* и слично.

Поред тога што нас је занимало да ли испитаници/е и у којој мери предузимају активности у циљу информисања о раду Покрајинског омбудсмана, занимало нас је и то на који начин се информишу о раду институције. С тим у вези, 475 испитаника/ца је навело да се о Покрајинском омбудсману информише преко средстава јавног информисања, 178 путем интернета, 64 од колега на радном месту, 8 преко пријатеља (познаника, рођака). Поред тога, 50 испитаника/ца је изјавило да се о институцији информише на неки други начин, а најчешће је реч о непосредној сарадњи, путем састанака са представницима институција, различитих семинара, других институција с којима сарађују, преко службених гласила и сл.

На основу ових података може се закључити да је међу испитаницима/ама било најмање оних који самоиницијативно и активно настоје да буду информисани о раду Покрајинског омбудсмана и да се медијско информисање показало као најчешћи и главни извор информисања о раду институције. Иако

Покрајински омбудсман од самог почетка деловања настоји да редовно обавештава јавност о свом раду⁶⁹, што је ступио у контакт са свим и остварио сарадњу са већином јавних и државних институција на територији АП Војводине, чини се да је потребно појачати активности у том правцу. Осим интензивнијег појављивања у медијима (што је најзначајније из угла упознавања и информисања најширег грађанства о функционисању институције), значајно би било појачати и активности у виду непосредне сарадње са другим државним и јавним институцијама на свим нивоима, а посебно са локалним институцијама које су најближе и најприступачније грађанима/кама.

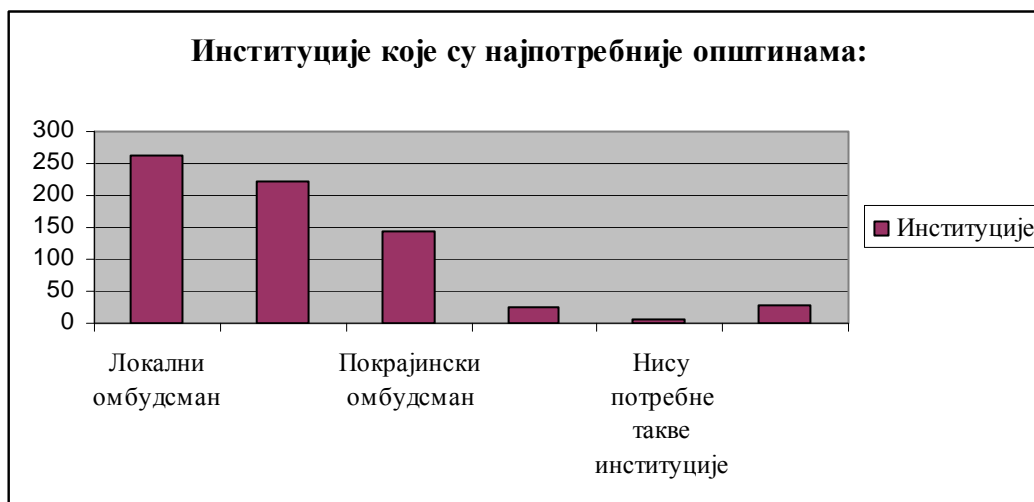
О значају непосредног контакта Покрајинског омбудсмана са другим институцијама говоре и следећи подаци. Наиме, међу испитаницима/ама било је њих 123 (18%) који су били у прилици да сарађују са Покрајинским омбудсманом преко институције/организације у којој раде или лично - 38 (5%), а пре свега у оквиру пројеката, на састанцима, семинарима и слично. Поред тога, још 19 испитаник/ца је навело да је на неки други начин сарађивало са институцијом (достављање података о насиљу у породици, телефонски контакти, комуникација писменим путем...). Са Омбудсманом до сада није сарађивало 456 (66%) испитаника/ца (52 није одговорило на питање). Они испитаници који су остварили сарадњу са институцијом, **оценили су сарадњу просечном оценом 4,50** (на скали од 1 до 5, где је 1 најнижа, а 5 највиша оцена). Коментари испитаника/ца претежно су били позитивни. Наводе да је комуникација са институцијом јако добра, коректна, брза и једноставна, да је институција ажурна, ефикасна и професионална у свом раду. У неколико наврата посебно је истакнута добра сарадња у вези са решавањем проблема насиља у породици. Примедбе су се првенствено односиле на повремене пропусте у обавештавању о току предмета, а предлагано је и да се чешће организују скупови попут обилазака општина и уопште, већа присутност на терену. Стога, иако се не може са сигурношћу тврдити (с обзиром на мали број испитаника који су сарађивали и оцењивали сарадњу са омбудсманом – око 25% њих), могло би се претпоставити да већи број контаката са другим институцијама, не само што би допринео бољем информисању запослених у тим институцијама о Покрајинском омбудсману, него би могао помоћи и ширењу позитивне слике, поверења и бољег увида у значај и квалитет рада ове институције.

Када је реч о обраћању Покрајинском омбудсману у својству странке, међу испитаницима/цама, односно посетиоцима трибина, било је 50 (7%) оних који су се обратили омбудсману. Међу њима 13 особа се обратило омбудсману због проблема у вези са социјалним питањима и исто толико особа због незадовољства поступањем органа управе, 11 у вези са радним односима, 7 у вези са административним питањима, 2 у вези са комуналним пословима, 3 због пензијског и/или инвалидског осигурања итд. Напомињемо да су се неке од странака омбудсману обраћале истовремено подносећи представке због различитих проблема. Врло добра, просечна оцена којом су ови испитаници/е оценили колико су задовољни начином на који је Покрајински омбудсман помогао у решавању њиховог проблема износи 3,64 (на скали од 1 до 5, где је 1 најнижа, а 5 највиша оцена). Коментари испитаника/ца су били различити, од

⁶⁹ Само у 2009. години Покрајински омбудсман је забележио 434 (340 у 2008. години) написа/прилога о свом раду у штампаним и електронским медијима, као и 5352 посета на веб презентацији институције од стране 3589 различитих посетилаца (2008. године веб презентација је посећена 3650 пута од стране 1976 посетилаца).

похвала институцији да је храбра и да, за разлику од других, ради свој посао, да је стручна и оперативна у решавању проблема, до тога да поједини испитаници/е сматрају да је институција спора у раду и ангажовању, да се проблемима странака приступа површно и да препоруке нису довољан механизам заштите грађана. Највише коментара је било упућено на недовољну видљивост Покрајинског омбудсмана и сугестија о потреби за бољим и чешћим информисањем грађана/ки о његовим надлежностима, као и сугестије да се институцији омогући већи утицај у доношењу закона, уредби и правилника.

О томе како испитаници/е виде механизме заштите људских права у Војводини показују и одговори на питање која институција је, по мишљењу испитаника/ца, најпотребнија у њиховој општини. Највише одговора је да је то локални омбудсман (262 – 38%), а одмах затим канцеларија за бесплатну правну помоћ (221 – 32%). Институцију Покрајинског омбудсмана је навело 145 (21%) испитаника/ца, а 26 испитаника/ца је навело Народну канцеларију Председника Републике. Било је и 5 испитаника/ца који су сматрали да такве и сличне институције нису потребне у њиховој општини, док 29 испитаника/ца није одговорило на питање.

Ови одговори сугеришу да грађани/ке увиђају потребу за постојањем институција које штите људска и грађанска права у њиховим општинама, а посебно оних у чијој су надлежности питања на локалном нивоу, као и оних које им омогућују бесплатну правну помоћ. То још једном указује на потребу чешћих посета, излазака на терен и за сарадњом Покрајинског омбудсмана са локалним заједницама у Војводини. Подаци о представкама Покрајинског омбудсмана то потврђују. Наиме, уочава се да је највише обраћања грађана/ки управо у оним местима у којима је ова институција најдоступнија. Иако је могућност подношења притужби омбудсману отворена и путем имејла, овај канал комуникације је ређе коришћен (85 представки укупно до сада) од стране грађана/ки наспрам личних контаката што говори о томе да су грађани/ке још увек склони устаљеним начинима обраћања институцијама и вероватно имају више поверења у комуникацију путем личног контакта. Половина од укупног броја представки у последње 4 године рада (2004 – 2008) Покрајинском омбудсману пристигла је из општина у којима постоје канцеларије ове институције, односно из Новог Сада

(27,13%), Панчева (13,72%) и Суботице (10,17%)⁷⁰. Заступљеност осталих општина међу заведеним представкама Покрајинског омбудсмана креће се до 2%, осим Сремске Митровице (6,70%) услед значајног броја представки пристиглих из затвора у тој општини (где Омбудсман има сандуче преко којег лица лишена слободе могу да му доставе своје притужбе).

Коначно, када је реч о сугестијама које су испитаници/е упутили Покрајинском омбудсману у циљу унапређивања рада институције оне су се махом односиле на *чешиће обилажење општина, разговоре са локалним властима и грађанима/кама, чешиће и интензивније информисање грађана о свом раду, о правима грађана и начинима заштите тих права путем средстава јавног информисања, организовања трибина, предавања и слично*. Предлози су се односили и на то да би институција требало да има канцеларије у више места у Војводини, да законска овлашћења институције буду већа и да институција буде *«стварно» независна у одлучивању, а да њена овлашћења не буду само декларативна*.

Поред питања која су се односила на институцију Покрајинског омбудсмана, испитаници/е су у упитнику добили простор да наведу који су по њиховом мишљењу највећи проблеми у њиховим градовима/општинама, као и то на какве проблеме наилазе у контакту с градским/општинским органима управе. У складу с актуелном социо-економском ситуацијом код нас и у свету, као најчешћи проблеми с којима се грађани суочавају у својим општинама, издвојили су се *сиромаштво и незапосленост, те пад стандарда, али и комунални проблеми и лоша комунална инфраструктура, дискриминација по полној и националној основи, вршњачко насиље, породично насиље, лош рад судства, дивље депоније, еколошки проблеми, наркоманија и алкохолизам, недостатак подршке и објеката за спортске и културне активности, недостатак улагања у привреду и лоша привреда, небрига о младима и старима итд*.

Проблеми који се најчешће јављају у контактима грађана/ки са органима локалне самоуправе, према проценама испитаника, пре свега су: *дуготрајни поступци, лоша администрација, компликоване процедуре, а затим недостатак двојезичних и вишејезичних образаца у општинама у којима је то потребно, недовољна информисаност грађана/ки о правима која имају, нестручност и нељубазност службеника органа управе и слично*.

9.1.4 Закључак

На основу резултата испитивања информисаности грађана/ки о Покрајинском омбудсману може се закључити да грађани/ке препознају институцију Покрајинског омбудсмана као вид локалног механизма заштите и унапређења људских и мањинских права. Међутим, како већи део узорка чине запослени у државним и јавним институцијама и локалним органима управе, закључци се могу уопштити искључиво за ту популацију грађана/ки. Резултати такође сугеришу да је неопходно појачати иницијативу саме институције за приближавање грађанима/кама свог рада, надлежности и начина функционисања.

Грађани/ке су исказали потребу за чешћим присуством институције на терену у локалним заједницама у Војводини путем организовања различитих трибина, предавања, пројеката, али пре свега истичући потребу за непосредним

⁷⁰ Извештај Покрајинског омбудсмана за 2008. годину.

контактима и комуникацијом са грађанима/кама. Такође, требало би повећати присуство институције у медијима, посебно у локалним медијима, јер је испитивање показало да је то начин на који се грађани/ке о Покрајинском омбудсману најчешће информисају. Свакако да и друге начине информисања (интернет, директни контакти) треба учинити привлачнијим и пријемливијим за грађане/ке, те мотивисати грађане/ке да у већој мери користе сва расположива средства за обраћање омбудсману, с обзиром на то да лични контакт није увек могућ. Охрабрујуће је то да је испитивање показало да међу оним испитаницима/ама који су били у прилици да сарађују, буду у контакту или буду у својству странке код Покрајинског омбудсмана у великој мери преовлађују позитивна искуства, ставови и мишљења о институцији.

9.1.5 Медијско праћење кампање

У кампањи је остварен контакт са 104 новинара/ки из штампаних и електронских медија - укупно њих 91. О кампањи су током 3 месеца писали следећи медији, од којих су неки посредством своје мреже извештача пратили кампању у више места:

РТВ / Агенције / Други: 21	Телевизије: 24	Штампани медији: 25	Радио: 21
БЦ Инфо	Сити ТВ, Суботица	Бечејски дани	Озон Радио, Ср. Митровица
ИЦ Врбас	Ин Телевизија, Ириг	Бечејски мозаик	Радио Алибунар
ИПЦ Кула	Инфо ТВ, Нови Кнежевац	Блиц	Радио Б. Петровац
ЈИП Б. Топола	Обечни Инфоканал. Б. Петровац	Данас	Радио Бачка, Бач
КТВ Зрењанин	РТС 1	Дневник	Радио Београд 1
Панчевачки прес центар	РТВ 1	Дунатај, Апатин	Радио Бус, Ковин
Радио-Телевизија Делта	Сремска ТВ	Глас прес, Врбас	Радио Футог
РТВ БАП, Б. Паланка	Супер ТВ, Ср. Митровица	Градске новине, Суботица	Радио Кицош, Вршац
РТВ Беочин	ТВ Апатин	Хет нап	Радио Макс, Чока
РТВ Инђија	ТВ Бачка, Врбас	Хлас људу	Радио Оџаци
РТВ ОК, Ковачица	ТВ Банат, Вршац	Кањишке новине	Радио Панчево
РТВ Панон, Суботица	ТВ К 29	Кикиндске новине	Радио Патак, Вршац
РТВ Шид	ТВ К 54, Сомбор	Ковин Експрес	Радио Сечањ
РТВ Спектар, Апатин	ТВ Канал 9	Либертатеа	Радио Сомбор
РТВ Ср. Митровица	ТВ Лав, Вршац	М новине, Ср. Митровица	Радио Тренд, Суботица
РТВ ЈуЕсо, Суботица	ТВ Мост	Мађарсо	Радио Вршац
Врбаснет	ТВ Мозаик	Национални грађански	Радиоактиве, Бечеј
www.srbobran.net	ТВ Панчево	Недељне новине, Б. Паланка	РНС - Мађарска редакција
www.srbobran.rs	ТВ Панонија	Панчевац	РНС - Русинска редакција
www.vajdasagma.info	ТВ Петровец, Б. Петровац	Плаништанске вести	РНС - Словачка редакција
www.zrenjanin.rs	ТВ Рубин	Политика	РНС - Српска редакција
	ТВ Сантос	Руске слово	

	ТВ Вршац	Сомборске новине, Сомбор	
	W Телевизија, Суботица	Вршачке вести	
		Зрењанин	

9.2 Пројекат „Слобода изражавања и људска права новинара у Војводини”

У оквиру овог пројекта Покрајински омбудсман је спровео истраживање о слободи изражавања и људским правима новинара у Војводини током 2007. године, његови резултати анализирани су и претходно обрађени током 2008, а после припреме за његово коначно издавање, заједно са пропратним стручним радовима, публикација са резултатима истраживања објављена је у децембру 2009. године.

Током 2007. и 2008. године новинари у Србији и Војводини суочавали су се са случајевима грубог кршења људских права новинара и слободе изражавања медија, а чији су најдрастичнији примери били напади и јавне претње новинарима.

Процес приватизовања медија у Србији и додела националних, регионалних и локалних фреквенција емитерима непосредно је утицала на слободу говора/изражавања у контексту посебности Војводине (вишејезичност, вишекултуралност, постојање регионалног РТВ сервиса) што посредно може да утиче на кршење људских права новинара у оквиру њихове професије.

Посебним тематским текстовима о проблемима који су непосредно дефинисани у задацима истраживања, као и коначне публикације целокупног истраживања са овим текстовима, Покрајински омбудсман је желео да постигне виши степен информисаности и обучености новинара и шире јавности о људским правима која имају везе са слободом говора и информисања, као и оних која се односе на новинарску професију.

Током истраживања прикупљени су и анализирани ставови новинара/ки приватних и државних електронских и штампаних медија у Војводини о могућностима за остваривање људских права у оквиру професије, друштвеном положају њихове професије, слободи говора/изражавања у светлу посебности Војводине приватизовања локалних медија и учесталих напада на новинаре посредством упитника и испитивања више од 450 новинара/ки који извештавају у АП Војводини.

Истраживање је спровео Покрајински омбудсман у сарадњи са Катедром за журналистику Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, а финансијску подршку објављивању резултата истраживања у виду публикације обезбедила је Мисија ОЕБС-а у Србији.

9.2.1 Кључна запажања новинара/ки током истраживања

Испитаници/е су у својим коментарима истраживања истакли да је то добар покушај да се сагледа стање у медијима и положаја запослених у њима и изразили су очекивања да ће оно имати позитивне практичне ефекте.

О положаја и правима новинара/ки највише завршних коментара односи се на то да новинари/ке у нашој земљи у суштини нису безбедни, да су често мета напада и претњи, како вербалних, тако и физичких, како интерно, тј. у самој медијској кући – најчешће од стране надређених, тако и ван ње. Потом, следе коментари да је очигледно да су медији под великим утицајем различитих друштвених група, првенствено политичких структура и власти, утицајних пословних људи, као и оних који имају репутацију криминалаца. Међутим, када је реч о Војводини, резултати овог истраживања указују на то да је стање знатно боље него што на први поглед изгледа: иако препознају посредне и непосредне покушаје утицаја и стварне утицаје различитих друштвених и политичких структура на свој рад, велики проценат новинара/ки је задовољан подршком коју има у својој редакцији, а највећи број њих се углавном осећа безбедно (тек 3% је изјавило да се осећа небезбедним).

Један од разлога због којих код нас новинарска професија није више цењена, испитаници виде у чињеници да су поједини медији и новинари необјективни, што се пре свега односи на тзв. независне медије. Такође, испитаници поново истичу потребу за ангажовањем стручних новинара у медијима, као и додатном и сталном практичном обуком искусних новинара, тако и млађих колега без искуства. Унапређењу статуса професије допринело би и ојачавање струковних удружења новинара, као и јачање улоге синдиката и других механизма за заштиту права новинара. “Увођење реда” у медијски простор, односно његово уређивање могуће је путем одговарајућег закона и професионалног кодекса. Учесници истраживања нису, међутим, навели појединости о којем се постојећем закону/кодексу и/или његовој одредби ради, нити да ли се мисли на измену, допуну постојећих или доношење неког новог закона, уз постојеће.

У вези са специфичним темама, испитаници предлажу да се више говори и истражује у области социјално-економског положаја новинара, док се све претходно наведено наводи као предуслов за подизање општег стандарда новинарске професије и квалитета рада медија.

У контексту приватизације медија у Србији и њеног утицаја на локалне и/или мањинске медије, испитаници сматрају да је важно да покрајински и локални органи власти нађу начина да подрже рад локалних медија на језицима националних мањина, иако не сматрају да ће приватизација нужно довести до укидања медија на језицима националних мањина или смањења обима програма на тим језицима у постојећим медијима. Оно што испитанике више забрињава је то што су локални медији „лако доступни” и подложни утицају локалних моћника.

9.2.2 Закључци и препоруке истраживања⁷¹

На основу резултата истраживања могу се идентификовати неки од кључних проблема у свакој од области обухваћених овим истраживањем.

Социјални положај новинара/ки и професије новинарства

Истраживањем је утврђено да 84 одсто испитаника сматра да професија новинара није довољно цењена код нас. Судаћи према подацима о томе да 90 одсто новинара није примарно школовано за ту професију, може се претпоставити да су посао у овој професији тражили они чија занимања нису тражена на тржишту, па се поставља питање колико су заиста заинтересовани за новинарство или се њиме баве силом прилика.⁷² Осим тога, уочена је појава да на запошљавање у медијима велики утицај имају политички притисци и везе, што такође може бити разлог томе да овај позив обављају и они који по свом образовању и професији нису за то стручни. Међутим, чињеница да новинари/ке нису примарно школовани/е за ову професију не подразумева аутоматски да се они овим послом баве на непрофесионалан начин. Меродавност и углед новинарске професије не зависи од тога да ли су новинари школовани за то занимање, него од квалитета њиховог рада, понашања њихове медијске куће, политичке ситуације, као и статуса других професија које су више изложене суду јавности.

То што примарно нису школовани за новинаре, него су знања и вештине стицали самостално током практичног рада у редакцији, само по себи не мора да буде лоше. Напротив, од изузетне је важности да редакције омогућавају сталну или повремену едукацију, која је неопходна свим новинарима током целог радног века, што сада очигледно није случај. Новинари су углавном препуштени себи у стицању неопходних знања и вештина, како почетници, тако и искуснији новинари.

Истраживање је показало да један број новинара недовољно познаје своје радно окружење (не знају нпр. да ли је домет, фреквенција њиховог медија локалног, регионалног или националног карактера), што ствара утисак да су новинари недовољно мотивисани и заинтересовани за посао који обављају.

Ово истраживање је показало да својим приходима од новинарства није задовољно 77 одсто учесника испитивања⁷³, док половина испитаника осим плате, приходе стиче и на друге начине.

Када је реч о условима на радном месту, мишљења новинара/ки су нешто оптимистичнија. Наиме, већина испитаника има потребан материјал и опрему за рад који у већини случајева обезбеђује редакција, док ставови испитаника/ца о квалитету поменуте опреме нису били испитивани нити изнесени. Испитаници су

⁷¹ Текст истраживања, као и цела публикација „Слобода изражавања и људска права новинара у Војводини“, могу се наћи на http://www.ombudsmanapv.org/Dokumenti/2010/Novinarska%20publikacija_small.pdf

⁷² У Србији је донедавно постојала само једна високошколска установа за образовање новинара.

⁷³ У истраживању “Новинари и новинарство Србије у очима грађана и новинара Србије”, које је у марту 2007. године за НУНС спровела агенција Стратеџик Маркетинг Рисерч (Strategic Marketing Research), на стр. 74 новинари/ке као главни разлог за евентуалну промену професије наводе „због боље плате, материјални разлози“ (54%).

подељени када је реч о задовољству подршком коју добијају за свој рад у редакцији. Док је 54 одсто њих рекло да је задовољно, остали су изјавили да је та подршка повремена и недовољна, а око 18 одсто испитаника/ца је изјавило да не добија подршку редакције за свој рад.

Слобода говора у медијима

Чак 65 процената испитаника је изјавило да је барем једном током свог бављења новинарством било суочено са ограничавањем слободе говора, а 63 одсто процењује да је слобода говора медија у Војводини ограничена.

Резултати истраживања указују и на то да је ограничавање слободе говора најприсутније у области извештавања о политичким и економским темама, као и на то да притисци на новинаре највише долазе из ових структура.

Националне мањине и медији у Војводини

Испитаници упућују доста замерки медијима и њиховим програмима намењеним националним мањинама. Само 25 процената испитаника је истакло да сматра да Радио телевизија Војводине задовољава потребе вишенационалне Војводине. Кључне замерке испитаника односе се на то да је програм медија намењен припадницима мањинских националних заједница некавалитетан, односно да преовлађују забавни садржаји, док су запостављене озбиљније и теме које су важне корисницима. Указује се и на то да је време приказивања емисија неодговарајуће, као и да велики број корисника којима су неке емисије и програми намењени није у могућности да их прати, јер нису доступни у њиховим срединама.⁷⁴

Приватизација медија

Показало се да испитаници нису довољно упознати с процесом и значењем приватизовања медија, будући да више од половине испитаника или није одговорило на то питање или су одговорили да не знају, а око 20 одсто је изразило негативан став према приватизацији (само 22 одсто подржава приватизацију). Испитаници такође сматрају да ће приватизација медија утицати на редукацију и/или потпуно укидање програма за националне мањине.

Безбедност медија

Као једини вид обезбеђења на радном месту у медијским кућама су присутне портирске службе и видео камере и то само у 35 одсто случајева. Чак 61 одсто испитаника/ца је навело да на радном месту нема никакав вид обезбеђења. Ако имамо у виду ове податке, као и наводе новинара/ки о учесталим претњама и притисцима од стране политичких структура, пословних људи и криминалаца, може се закључити да је безбедност новинара и новинарске професије на изузетно

⁷⁴ Подаци добијени овим истраживањем у великој мери се подударају са налазима о овој теми у делу Годишњег извештаја Покрајинског омбудсмана за 2005. годину од стр. 92-100

ниском нивоу. Учесници у истраживању истичу да су локални медији најподложнији оваквим врстама претњи и притисака.

У складу са изнетим закључцима, следе **препоруке**:

1. Неопходно је да медији, послодавци и новинарска удружења у АП Војводини и Републици Србији подстичу стварање окружења у којем ће се за бављење новинарством одлучивати високообразовани људи, они који показују жељу да се баве овим послом и спремни су да уче. У том контексту неопходно је и стварање услова за професионално, објективно, етично и безбедно бављење новинарском професијом који подразумевају стабилан социјално-економски статус, друштвено уважавање новинарске професије и побољшање услова рада медијских кућа и њихових сарадника свих профила.
2. Медијске куће (послодавци) и редакције треба да обезбеде и/или створе услове за сталне обуке новинара/ки, како за усвајање нових вештина и техника новинарске професије, тако и за стицање уско стручних знања у тематским областима којима се у оквиру свог посла баве.
3. Медијске куће (послодавци) и новинари/ке треба да раде на јачању струковних удружења новинара/-ки, као и на јачању улоге синдиката и других механизма за остваривање и заштиту права новинара/ки и унапређење професионалних стандарда.
4. Медијске куће (послодавци) и струковна удружења треба да развију механизме подробнијег информисања медија, новинара/ки и других запослених у медијима о процесу приватизације медија и важећим прописима који уређују овај процес, као и осмислити механизме за пружања подршке запосленима у медијима који пролазе кроз овај процес.
5. Власници медија, органи локалне самоуправе и покрајински органи управе треба да посвете посебну пажњу питањима обезбеђивања услова за рад медија на језицима националних мањина у Војводини и одрживих решења на свим нивоима за њихово несметано функционисање.
6. Сви одговорни, а пре свега медијске куће и новинари/ке, треба да раде на стварању услова за обезбеђивање већег степена слободе говора у медијима на свим нивоима путем развијања механизма ефикаснијег праћења, спречавања и санкционисања уплитања политичких, економских и криминалних структура у рад медија.
7. Сви одговорни треба да омогуће новинарима остваривање већег степена безбедности приликом обављања своје професије, поготово у односу на претходну препоруку.

9.3 Мрежа институција „Живот без насиља” на територији АП Војводине

Покрајински омбудсман је од самог свог успостављања уочио потребу за променом у приступу институција проблему насиља у породици због пропуста институција у поступању, неблаговременог и неодговарајућег реаговања, или чак умањивања проблема насиља над женама и у породици. Покрајински омбудсман је током испитивања да ли су институције које брину о социјалној заштити повређивале права грађанки/на у 2004. и 2005. години, дошао до закључка да центри за социјални рад, али и остале институције, често не могу да спроведу своја решења, због чега особе које су преживеле насиље у породици, а то су најчешће жене и деца, остају ускраћени у уживању својих права. Закључено је да институције делују појединачно, од случаја до случаја, да нема утврђених процедура у поступању, што је најочитије код насиља у породици, које се најчешће открива посредно.

Кампања за повезивање институција покренута је 2005. године када је састављен и Меморандум о сарадњи у мрежи “Живот без насиља” и одржано неколико састанака ради упознавања са идејом о повезивању, а прво представљање овог Меморандума институцијама које сада сачињавају мрежу одржано је у Новом Саду 24. марта 2005. године. Покрајински омбудсман је преузео улогу координатора рада Мреже. У наставку активности те године, а поводом светске кампање “16 дана активизма против насиља над женама” од 25. новембра до 10. децембра – Дана људских права, у сарадњи са Покрајинским секретаријатом за рад, запошљавање и равноправност полова припремљени су плакат и лифлети о насиљу у породици с циљем да пренесу поруку жртвама насиља да је проблем решив и да постоји излаз из насиља. Такође је у организацији Покрајинског омбудсмана и Секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова одржан једнодневни семинар под називом *Оснаживање локалних тимова у мрежи “Живот без насиља”*.

Током 2006. године активности Покрајинског омбудсмана биле су усмерене на подстицање рада Мреже “Живот без насиља” ради успостављања боље сарадње и ефикаснијег деловања институција. Исте године, Покрајински омбудсман је поводом кампање “16 дана активизма против насиља над женама” за представнике општинских тимова припремио једнодневни семинар под називом “Међународни стандарди у области насиља у породици и њихова примена на западном Балкану”.

У 2007. години чланови Мреже су разменили искуство у прикупљању података које је Покрајински омбудсман добио од полиције, општинских судова и тужилаштва, органа за прекршаје и центара за социјални рад. Током кампање “16 дана активизма против насиља над женама” у децембру је члановима Мреже “Живот без насиља” представљена Стратегија против насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља која је те године израђена на иницијативу и под вођством Покрајинског секретара за рад, запошљавање и равноправност полова, а Покрајински омбудсман је имао активну консултативно-саветодавну улогу.

Током свих претходних година, а нарочито 2008. године организовано је поводом кампање “16 дана активизма против насиља над женама” веома много

активности у општинама широм Војводине у којима су активно учествовали представници покрајинског координационог тима, као и Покрајинског омбудсмана, било да је реч о предавањима, трибинама, округлим столовима које су организовали чланови општинских тимова за борбу против насиља у породици, или комисије за равноправност полова, невладине организације или форуми жена политичких партија.

Покрајински омбудсман је као институција која обавља координацију у Мрежи “Живот без насиља” све време настојао, не само да одржи комуникацију, него и да унапреди и кад год је то могуће организује састанке за размену искуства и едукацију. У априлу 2009. године у средишту пажње била су искуства правосудних органа. Састанку су, осим представника општинских тужилаштава и судова, присуствовали и други чланови општинских тимова, пре свега представници центара за социјални рад, а резултати овог скупа представљени су у посебном поглављу публикације „Живот без насиља-мрежа институција у АП Војводини“.⁷⁵ Други годишњи састанак Мреже „Живот без насиља“ је одржан 25. новембра, у оквиру светске кампање „16 дана активизма против насиља над женама“. Разговарано је о искуствима у спровођењу Стратегије против насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља у Аутономној покрајини Војводини, начинима за прикупљање података о насиљу у породици, пракси Општинског јавног тужилаштва у Зрењанину у сарадњи са другим институцијама, о особама са инвалидитетом и насиљу у породици, као и о активностима Мреже током пет година постојања.

Све активности које су организоване ради повећања ефикасности институција у заштити од насиља у породици, обједињавању институција на општинском и покрајинском нивоу и формирање Мреже „Живот без насиља“, у којој активно суделују републички и правосудни органи, медији су пратили са великом пажњом, што је свакако допринело повећању свести најшире јавности о насиљу над женама у породици и допринело да Покрајински омбудсман буде препознат као институција која даје велик допринос у заштити од насиља у породици, једном од најраспрострањенијих видова дискриминације жена.

Под утицајем Покрајинског омбудсмана у 27 општина у Војводини основани су и делују општински стручни тимови у којима су све институције које се баве овом проблематиком, од центара за социјални рад, преко полиције, органа за прекршаје, тужилаштва, судова, домова здравља, образовних установа, до локалних органа власти, као и невладиних организација и удружења грађана. Општински тимови су организовани према локалним приликама и могућностима, а сарађују на добровољној основи. Образован је и покрајински тим чије активности координише Омбудсман. Овај тим организује образовне активности и кампање за подизање нивоа свести најшире јавности о насиљу над женама, односно у породици. Сарадња је добровољна и равноправна. Крајњи циљ је да се оваквим начином повезивања побољша приступ проблему насиља у породици и оствари нулта толеранција према насиљу у породици, насиљу над женама и свим облицима родно заснованог насиља.

Током протеклих пет година развоја мреже институција, успостављено је партнерство институција, међусобно поверење и значајан степен обједињеног

⁷⁵ Живот без насиља – мрежа институција у АП Војводини, Нови Сад, 2009 и на сајту: www.ombudsmanapv.org

деловања и тимског рада на локалном нивоу. Захваљујући оваквом приступу успостављена је размена искуства и праксе, као и међусобне консултације и саветовање о могућностима решавања појединачних случајева. Успостављени су различити облици заједничких активности и обуке институција на свим нивоима на целој територији АП Војводине, организоване кампање за подизање свести јавности о проблему насиља у породици, а нарочито након што је Скупштина АП Војводине у 2008. години усвојила Стратегију против насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља од 2009 - 2012 године о чијој реализацији брине Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова.

10. ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН И МЕДИЈИ

Најчешћи начин иступања у јавности Покрајинског омбудсмана (ПО) су **најаве** догађаја, позиви, вести и **саопштења за медије** (којих је у **2009.** години било **укупно 56**), конференције за новинаре, трибине, интервјуи и гостовања поводом различитих **тематских** активности и пројеката у оквиру четири области деловања канцеларије (општа питања, заштита права детета, заштита права националних мањина и равноправност полова). У 2009. години ПО је организовао⁷⁶ укупно **61** овакав **догађај**, односно једнократних, или виšekратних тематских активности/пројеката који су за свој примарни или секундарни **циљ** имали **промовисање рада институције**, што је за 12 догађаја (19,67%) више у односу на претходну годину.

10.1 Оглашавање поводом представки грађана/ки⁷⁷

У току 2009. године Покрајински омбудсман се у 3 наврата огласио поводом притужби и/или представки грађана/ки:

- 26. јануара: Поводом захтева Агенције за приватизацију за достављање уверења о држављанству и објављивања личних података грађана
- 16. марта: Поводом предлога Удружења грађана за повраћај национализоване имовине на територији АП Војводине
- 14. августа: Поводом питања исплате надокнаде незапосленим трудницама које су стекле право на новчану накнаду од Националне службе запошљавања

10.2 Оглашавање по службеној дужности о дневно актуелним догађајима/темама⁷⁸

Током 2009. године Покрајински омбудсман се огласио укупно о 11 оваквих догађаја/тема:

- 13. фебруара: Поводом графита мржње у Новом Саду и Темерину и учесталог коришћења говора мржње у јавности
- 6. марта: Поводом повлачења Предлога закона о забрани дискриминације из скупштинске процедуре

⁷⁶ Ово су догађаји у којима је Покрајински омбудсман учествовао као главни организатор или суорганизатор. Догађаји на којима је институција учествовала у некој другој функцији дати су у тематским деловима извештаја, као и у одељку о посетама, путовањима и сл.

⁷⁷ За детаље о овлашћењима Покрајинског омбудсмана по овом питању видети Одлуку, Оп. Цит, чланове 8, 21, став 1 и 2,32, 33 и 34.

⁷⁸ Одлука. Оп. цит. Члан 13, став 4.

- 6. марта: Поводом претњи националистичких организација војвођанским политичарима
- 30. марта: Поводом напада на припаднике мађарске националне заједнице у Темерину и Сомбору
- 2. јуна: Поводом рушења гробова на православном гробљу у Стапару и јеврејском гробљу у Суботици
- 4. септембра: Препоруке након посета затворима у Војводини
- 17. септембра: Поводом препоруке упућене Високом савету судства о потреби избора судија који говоре мањинске језике у службеној употреби
- 18. септембра: Подршка одржавању Поворке поноса у Београду
- 23. септембра: Препоруке у вези са стањем у просторијама за задржавање у полицијским станицама у Војводини
- 19. новембра: Поводом Међународног дана детета
- 17. децембра: Поводом 30 година од усвајања Конвенције УН о уклањању свих облика дискриминације жена.

10.3 Годишњи и посебни извештаји

На основу Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману („Сл. лист АП Војводине“ број 23/2002, 5/2004,16/05, 18/09) Извештај Покрајинског омбудсмана за 2008. годину поднет је председнику Скупштине АПВ у предвиђеном року (до краја марта 2009. године).

Током 2009. године Покрајински омбудсман Скупштини АП Војводине није поднео ниједан посебан извештај.

10.4 Прес клипинг (праћење написа и извештаја у медијима)

Покрајински омбудсман у свом раду користи и „Барометар”, званични прес клипинг Покрајинског секретаријата за информације, „Огледало”, недељни преглед написа у штампи, као и „Преглед”, званични месечник истог Секретаријата у којем се бележе сви значајнији догађаји у Скупштини и Извршном већу АП Војводине у току једног месеца.

Осим тога у институцији Покрајинског омбудсмана се редовно прате написи у 6 дневних новина („Дневник”, „Политика”, „Грађански лист”, „Данас”, „Мађар Со”/Магуар сзó / и „Блиц“) док се написи и медијски извештаји у другим медијима, нарочито регионалним и локалним, које не обухвата „Барометар”, као и на радио станицама, прате посредством евиденције у Покрајинском омбудсману.

У 2009. години архивирано је укупно 7.071 новинских чланака у поменутиим дневним новинама.

У табеларним приказима у наставку наводе се теме, односно области остваривања и заштите људских права и њихова заступљеност у 2009. години на које се односе написи у горе наведених 6 дневних листова.⁷⁹

1. Преглед броја архивираних исечака из новина у 2009. години по областима рада ПО и месецима

Област рада / Месец	Општи послови	Права националних мањина	Заштита права деце	Родна равноправност	Укупно по месецима:
Јануар	241	63	61	119	484
Фебруар	230	68	49	66	413
Март	219	65	71	90	445
Април	161	106	59	31	357
Мај	171	41	35	35	282
Јуни	195	71	74	38	378
Јули	281	88	55	59	483
Август	259	75	28	74	436
Септембар	283	104	62	137	586
Октобар	444	102	116	171	833
Новембар	853	89	144	168	1254
Децембар	673	132	146	169	1120
Укупно у 2009:	4010	1004	900	1157	7071

Занимљиво је да се у свакој тематској области издваја по једна до две, од 5 тема које су доминантне у њиховом укупном рангирању⁸⁰:

2. Преглед учесталости тема / области на које се односе архивирани исечци из новина у 2009. години

Теме	Општи послови	Права националних мањина	Заштита права деце	Родна равноправност	Укупно
Насиље	2	-	23	33	58
Толеранција	-	30	-	10	40
Медији	35	3	-	-	38
Образовање	-	1	31	1	33
Управа	25	1	-	6	32
Здравство	4	-	12	12	28
Роми	-	17	-	-	17
Верски живот	-	11	-	-	11
Социјално	1	-	5	3	9
Политика	2	5	-	-	7
Рад	-	-	-	5	5

⁷⁹ Уз симболичан број прибављених чланака и извештаја у регионалним и локалним медијима.

⁸⁰ Рангирање је урађено методом бодовања три најзаступљеније теме (од 3 бода за прву до 1 бода за трећу најзаступљенију тему) у свакој области по месецима. Нпр. у области „заштита права детета“ у октобру 2009. три најзаступљеније теме биле су образовање, насиље и социјална заштита, те су оне добиле по 3, 2, односно по 1 бод. На крају је вредност тема по појединим областима сабирана за свих 12 месеци и тиме су добијене теме о којима се у одређеној области највише писало.

Закони	1	3	-	-	4
Демографија	-	-	-	2	2
Полиција	2	-	-	-	2
Омбудсман	-	-	1	-	1
Пок. омбудсман	-	1	-	-	1
Укупно:	72	72	72	72	288

Области остваривања, заштите и кршења људских права о којима медији најчешће пишу су насиље (нарочито у породици и вршњачко насиље), толеранција, односно њено одсуство, медији, образовање и управа.

3. Најзаступљеније теме у 2009. по областима рада ПО

Најзаступљеније теме	Општа питања	Права националних мањина	Заштита права детета	Родна равноправност
1. тема	Медији	Толеранција	Образовање	Насиље
2. тема	Државна управа	Роми	Насиље	Здравство
3. тема	Здравство	Верски живот	Здравство	Рад и запошљавање

Прегледом структуре архивираних чланака већ на први поглед се може приметити да су одређене теме типичне за поједине тематске области рада ПО, односно да постоји тенденција да се поједине друштвене групе обухваћене овим областима (попут деце, жена и мањинских националних заједница) везују за поједине теме и појаве у друштву. С обзиром на специфичности ових друштвених група, та чињеница не изненађује, али сасвим јасно указује да се о њиховим правима у одређеним областима говори више него о другима.⁸¹

Ако се изузме категорија „медији”, која је помно праћена због посебног тематског истраживања/пројекта, у 2009. години је поново велики број чланака у свим областима који се баве насиљем⁸², као и оних који говоре о толеранцији, односно о њеном одсуству/ниском степену заступљености. Написи о осталим највишим категоријама (нпр. образовању и управи) су остали међу најбројнијима и у 2009. години, док је број написа о осталим темама приближно у истим оквирима као и у периоду од 2006-2008. године.⁸³

⁸¹ Видети Годишње извештаје Покрајинског омбудсмана за 2006, 2007. и 2008. годину.

⁸² Као и током 2008. године, нарочито због повећања броја вести и краћих чланака о службеним поступцима који се покрећу због насиља у породици, те пресудама у оваквим случајевима, као и о вршњачком насиљу међу децом и младима.

⁸³ Видети Годишње извештаје Покрајинског омбудсмана за 2006, 2007. и 2008. годину.

10.5 Редовна тематска гостовања у електронским медијима

Од пролећа 2005. године Покрајински омбудсман, заменици/це омбудсмана и сарадници/це редовно једном месечно (прва среда) учествују у једночасовној емисији Радио Новог Сада/Радио Војводине, програма на српском језику, током које се повремено јављају и слушаоци/тељке са коментарима или постављају питања. Представници/це Покрајинског омбудсмана у овом програму промовишу људска права, саму институцију Покрајинског омбудсмана и њене надлежности, а говори се о редовним активностима и пројектима Покрајинског омбудсмана, као и о самим типовима представки грађана/ки и поступању Покрајинског омбудсмана.

10.6 Особље задужено за односе са јавношћу

Од фебруара 2004. године Покрајински омбудсман има 1 стално запослену особу на месту извршиоца за односе са јавношћу (назив радног места по систематизацији: саветник за односе са јавношћу и програме сарадње).

Поред горе поменутих активности, које обухватају и учешће у тематским пројектима и истраживањима Покрајинског омбудсмана, као и делимично послове протокола и планирања, ова особа има задатак да усклађује наступе институције у јавности, да одржава контакте са представницима медија, као и да са њима договара непосредне сусрете са представницима Покрајинског омбудсмана различитим поводима који нису непосредно повезани са неким догађајем у организацији саме институције (нпр. утврђивање датума, тема, динамике и дужине посебних интервјуа о одређеним темама, уговарање гостовања на радију или ТВ-у, снимања у самој институцији, итд.). Извршилац за односе са јавношћу се такође бави општим питањима промовисања рада Покрајинског омбудсмана у јавности, а према потреби и на основу овлашћења Покрајинског омбудсмана може обављати и улогу портпарола институције.

10.7 Штампани материјал и публикације

Покрајински омбудсман је у 2009. години, осим другог штампаног материјала мањег обима (лифлета, флајера, брошура, плаката итд) припремио и објавио две тематске публикације:

- „Покрајински омбудсман са Вама о...“ – Промотивни материјал за кампању обележавања 200 година од оснивања првог омбудсмана у свету, (на 5 језика у службеној употреби),
- Живот без насиља – Мрежа институција у АП Војводини 2009.⁸⁴

⁸⁴ Публикација се налази на сајту Покрајинског омбудсмана: www.ombudsmanapv.org

- Слобода изражавања и људска права новинара у Војводини.⁸⁵

10.8 Статистика медијских активности Покрајинског омбудсмана у 2009. години

У својој бази података на крају 2009. године Покрајински омбудсман је имао податке о 335 новинара/ки који пишу у 188 штампаних и електронских медија и/или њихових редакција (локалних, регионалних и националних дневних новина и периодичних часописа, ТВ станица, радија, новинских агенција, сајтова / портала и независних продукцијских кућа) са којима је током протеклих 6 година остварио непосредне контакте.

Покрајински омбудсман је током 2009. године медијима послао укупно 56 званичних саопштења за јавност, најаву догађаја, вести и позива новинарима од којих су се неки односили на серије догађаја у одређеном периоду (нпр. у случају најаве посета ПО војвођанским општинама). На месечном нивоу је у просеку било 5 повода за оглашавање у медијима.

4. Заступљеност ПО у медијима током 2009. године

Врста медија	Број написа / прилога
ТВ	123
Штампа	159
Радио	48
Кампања „Покрајински омбудсман са Вама“	104
Укупно:	434

Не рачунајући контакте са медијима током кампање „Покрајински омбудсман са вама“ и написе у локалним медијима за чије систематско праћење само делимично постоје услови⁸⁶, током 2009. године евидентирано је 330 написа/прилога о раду Покрајинског омбудсмана у штампаним и електронским медијима.⁸⁷ Током кампање „Покрајински омбудсман са вама“ о његовом раду и активностима извештавано је још најмање 104 пута.⁸⁸

На основу евиденције представника медија који су долазили на догађаје у организацији ПО, осим наведених медија, о активностима ПО су извештавале и новинске агенције „Бета“, „Срна“ и „Танјуг“, као и вебсајтови и/или портали

⁸⁵ Публикација се налази на сајту Покрајинског омбудсмана: www.ombudsmanapv.org

⁸⁶ У случајевима када институцију контактирају локални медији води се само евиденција контаката и архивирају се доступни, институцији достављени, или на лицу места прибављени медијски извештаји / написи.

⁸⁷ Посебно тешки за праћење су прилози на радију који се понављају у вестима или репризираним емисијама, а дешава се да прилог буде снимљен, али не буде емитован. Телевизијски прилози су забележени према броју емисија / првих емитовања, али не и по броју њихових реприза (нпр. у вестима или уколико је, нпр. у Радио Новом Саду, материјал превођен и емитован у редакцијама на другим језицима у службеној употреби). Слободна процена је да је са овим понављањима реални број радијских и ТВ прилога о раду Покрајинског омбудсмана за 15-20% виши.

⁸⁸ Детаљнији подаци о медијима који су пропратили кампању „Покрајински омбудсман са вама“ налазе се у одговарајућем поглављу овог извештаја.

појединих медија, као о многобројни локални медији, а нарочито радио станице, током кампање „Покрајински омбудсман са вама“.⁸⁹

10.9 Веб-сајт Покрајинског омбудсмана

На веб-сајту (www.ombudsmanapv.org) током 2009. године корисници су могли наћи основне информације о институцији, преузети релевантна документа, поднети представку (на свих 5 језика и 2 писма у службеној употреби у Војводини) и информисати се о текућим догађајима и актуелностима у Покрајинском омбудсману. Новина је део сајта који је испратио кампању „Покрајински омбудсман са вама“, а на интернет презентацији се свакодневно постављају нове вести, најаве и саопштења из институције.

За потпуни завршетак основне поставке сајта потребна је дорада и спецификавање садржаја појединих тематских области рада Покрајинског омбудсмана.

10.9.1 www.ombudsmanapv.org – статистика

У току 2009. године интернет презентација Покрајинског омбудсмана на адреси www.ombudsmanapv.org посећена је 5352 пута и укупно је погледано 10559 страница презентације. Просечно, при свакој посети погледано је две странице презентације.

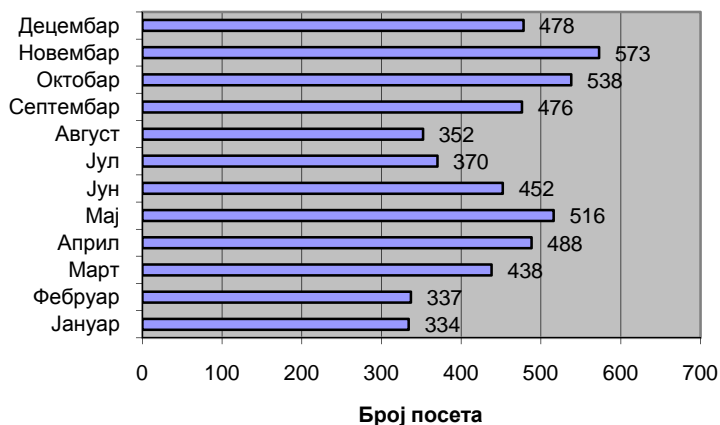
5352 посета је остварило 3589 **различитих** посетилаца који су у просеку проводили 2 минута и 14 секунди на сајту.

Интернет презентацији се најчешће приступало са претраживачких машина на интернету (Google, Yahoo, MSN), 3542 посете или 66,18 одсто, директним укуцавањем адресе сајта у интернет претраживачу (1226 посета или 22,91%) и путем линкова са других сајтова (584 посета или 10,91%).

Детаљнији приказ података везаних за сајт дат је у приложеним табелама и графиконима.

⁸⁹ Ibid.

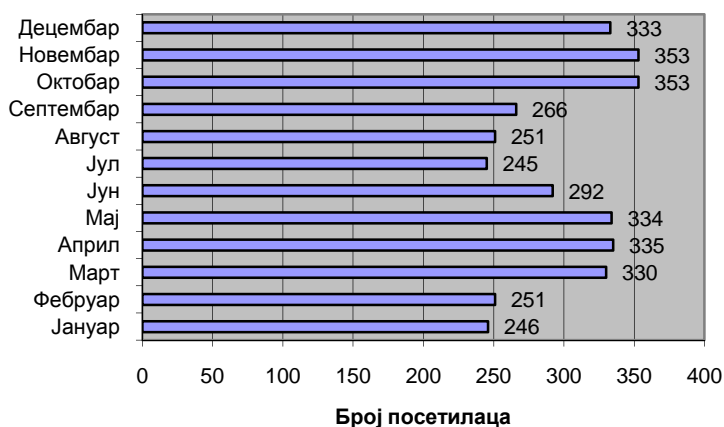
10.9.1.1 Број посета по месецима

Укупно посета: 5352 посете

Просечно посета по дану: 14,66

10.9.1.2 Број посетилаца по месецима

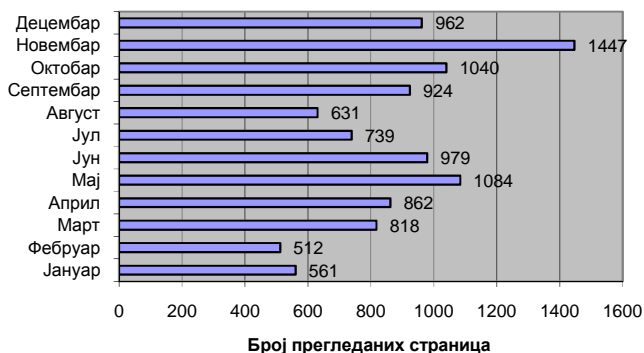

Укупан број јединствених посетилаца: 3589

10.9.1.3 Број прегледаних страница

Сваки посетилац интернет презентације може погледати једну или више страница. Следећа табела и графикон показују колико је страница посећено у сваком месецу током 2009. године и укупан број посећених страница у 2009. години. Из овога произилази да један посетилац у току једне посете просечно погледа две странице.

Месец	Број страница	Процент
Јануар	561	5,31%
Фебруар	512	4,85%
Март	818	7,75%
Април	862	8,16%
Мај	1084	10,27%
Јун	979	9,27%
Јул	739	7,00%
Август	631	5,98%
Септембар	924	8,75%
Октобар	1040	9,85%
Новембар	1447	13,70%
Децембар	962	9,11%
Укупно	10559	100,00%

10.9.1.4 Број посета сајту по државама

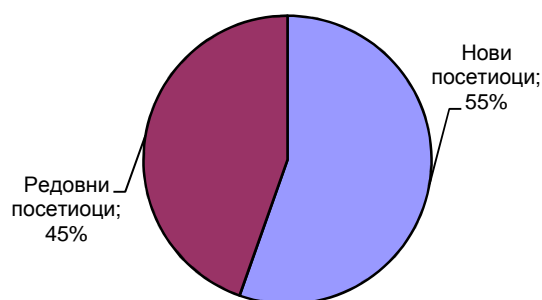
Држава	Број посета	Број посета
Србија	4907	91,69%
Босна и Херцеговина	62	1,16%
Мађарска	45	0,84%
Црна Гора	33	0,62%
САД	30	0,56%
Бразил	27	0,50%
Велика Британија	25	0,47%
Италија	23	0,43%
Француска	23	0,43%
Немачка	19	0,36%
Остало	158	2,95%
Укупно	5352	100,00%

Највећи број посетилаца сајта током 2009. долазио је из Републике Србије, а приметно је да су посетиоци из осталих земаља посећивали сајт у мањем броју и то највероватније у случајевима претраге у неком од интернет претраживача.

10.9.1.5 Нови и редовни посетиоци

Под новим посетиоцима подразумевамо посетиоце који први пут посећују интернет презентацију Покрајинског омбудсмана, док редовним посетиоцима сматрамо посетиоце који су се два или више пута враћали на сајт.

Однос нових и редовних посетилаца

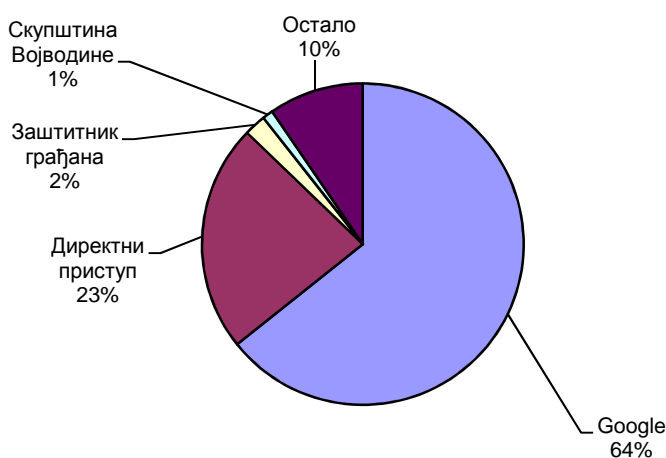
Интернет презентацију Покрајинског омбудсмана посетило је 45 одсто посетилаца и након тога се враћало поново на сајт ради добијања одређених информација.

10.9.1.6 Начин на који посетиоци долазе до сајта

Најчешћи извор преко којег посетиоци долазе до адресе или линка ка нашем сајту је Google страница (64,29%) или непосредним приступом, тј. директним укуцавањем адресе сајта у адресну линију претраживача (22,91%). Сајту је приступило 117 корисника интернета путем линка који се налази на интернет презентацији Заштитника грађана Републике Србије, а 57 корисника је до презентације дошло путем сајта Скупштине АП Војводине.

Дата табела и график јасније приказују начин доласка посетилаца на сајт Покрајинског омбудсмана:

Извор	Број посета	Процент
Google	3441	64,29%
Директни приступ	1226	22,91%
Заштитник грађана	117	2,19%
Скупштина Војводине	57	1,07%
Остало	511	9,55%
Укупно	5352	100,00%

10.9.1.7 Кључне речи и изрази

Посетиоци који су на сајт долазили путем претраживача попут Google-а или Yahoo-а, најчешће су то остваривали укуцавањем следећих речи у претраживач:

Кључна реч	Број	Процент
pokrajinski ombudsman	1673	31,26%
ombudsman	266	4,97%
ombudsman novi sad	192	3,59%

ombudsman vojvodina	123	2,30%
www.ombudsmanapv.org	77	1,44%
ombudsman vojvodine	73	1,36%
ombudsmanapv	42	0,78%
ombudsman apv	28	0,52%
ombudsman pokrajinski	27	0,50%
ombudsman ap vojvodine	26	0,49%
ostalo	2825	52,78%
УКУПНО	5352	100,00%

11. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ

Покрајинском одлуком о буџету Аутономне покрајине Војводине за 2009. годину ("Службени лист АПВ" број 4/09), односно Покрајинском одлуком о ребалансу буџета Аутономне покрајине Војводине обезбеђена су финансијска средства за рад Покрајинског омбудсмана.

Разд.	Гл.	Функ.	Екон. клас.	ОПИС	Средства из буџета 2009	Извршење 2009.г.	% Извршења 2009.г.
1	2	3	4	5	6	7	8
27		330		ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН			
			411	Плате, додаци и накнаде запослених	28.639.000,00	27.450.147,74	95,85%
			412	Социјални доприн. на терет послодавца	5.109.000,00	4.912.596,37	96,16%
			413	Накнаде у натури	236.015,00	212.632,00	90,09%
			414	Социјална давања запосленима	1.082.342,00	234.755,53	21,69%
			415	Накнаде трошкова за запослене	510.339,00	428.446,43	83,95%
			421	Стални трошкови	596.999,00	501.288,53	83,97%
			422	Трошкови путовања	434.832,00	393.859,25	90,58%
			423	Услуге по уговору	702.500,00	662.003,38	94,24%
			426	Материјал	305.000,00	292.942,54	96,05%
			482	Порези, обавезне таксе и казне	5.000,00	750,00	15,00%
				УКУПНО ЗА РАЗДЕО:	37.623.027,00	35.089.421,77	93,27

11.1.1 Подаци о просторијама и средствима за рад

Пословни простор је опремљен пратећим канцеларијским намештајем, телекомуникационом и биротехничком опремом, као и рачунарском опремом, што је све обезбеђено преко Службе за опште и заједничке послове покрајинских органа, а тако ће бити и убудуће.

Покрајински омбудсман има и канцеларије у Панчеву и Суботици. Пословне просторије су обезбедиле Општине Суботица и Панчево, с тим да Служба за опште и заједничке послове покрајинских органа плаћа режијске трошкове за рад ових канцеларија.